

Stratégia rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj cestovného ruchu na obdobie rokov 2015 – 2020

výhľadovo 2025

Príloha A - Analytická časť (august 2014)

Zadávatel':

Obec Stratená, www.stratena.net

Odborné vedenie procesu tvorby stratégie a zhotovenie dokumentu:

Karpatský rozvojový inštitút, Košice, www.kri.sk

Gestori spracovania a zostavenia dokumentu:

Ing. Zuzana Záborská, zástupkyňa riaditeľa, KRI, Košice

Na spracovaní stratégie spolupracovali:

Združenie obcí Mikroregión Slovenský raj – Sever, Hlavná 171, 05 315 Hrabušice

Oblasťná organizácia cestovného ruchu Slovenský raj, Obec Stratená 46, 049 71 Stratená

Správa Národného parku Slovenský raj, Štefánikovo námestie 9, 052 01 Spišská Nová Ves

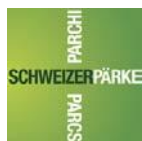
Neprešlo jazykovou úpravou.

Dokument je vypracovaný v rámci projektu „SLOVENSKÝ RAJ - Klaster cestovného ruchu NP Slovenský raj a TIC Dobšinská ľadová jaskyňa“, finančne podporeného z Programu Švajčiarsko – Slovenskej spolupráce.

Realizátor projektu: Obec Stratená

Partneri projektu: „Slovenský raj - Klaster cestovného ruchu NP Slovenský raj a TIC Dobšinská ľadová jaskyňa“

A Swiss-Slovak project supported by the Swiss Contribution to the enlarged European Union.

www.swiss-contribution.sk

Obsah

1	SLOVENSKÝ RAJ	6
1.1	VYMEDZENIE ÚZEMIA SLOVENSKÝ RAJ	6
1.2	ZÁKLADNÉ PRÍRODNÉ CHARAKTERISTIKY SLOVENSKÉHO RAJA	6
1.2.1	<i>Klíma</i>	6
1.2.2	<i>Geologické podmienky a formy reliéfu</i>	7
1.2.3	<i>Pôda</i>	8
1.2.4	<i>Hydrologické pomery</i>	8
1.2.5	<i>Flóra a fauna Slovenského raja</i>	10
1.3	SÍDLA V SLOVENSKOM RAJI	10
1.3.1	<i>Základná charakteristika sídel v území Slovenského raja</i>	10
1.4	DEMOGRAFIA	13
1.4.1	<i>Vývoj počtu obyvateľov</i>	13
1.4.2	<i>Prirodzený prírastok a migrácia</i>	14
1.4.3	<i>Obyvateľstvo žijúce v rómskych osadách</i>	16
1.4.4	<i>Vekové zloženie obyvateľov</i>	18
1.4.5	<i>Národnostné zloženie obyvateľstva</i>	24
1.4.6	<i>Obyvateľstvo podľa vierovyznania</i>	24
1.5	ZAMESTNANOSŤ, NEZAMESTNANOSŤ A VZDELANOSTNÁ SITUÁCIA OBYVATEĽSTVA	25
1.5.1	<i>Trh práce</i>	25
1.5.2	<i>Podnikateľské prostredie</i>	27
1.5.3	<i>Nezamestnanosť</i>	29
1.5.4	<i>Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva</i>	31
1.5.5	<i>Vzdelávacie aktivity</i>	32
1.6	MOBILITA A DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA	34
1.6.1	<i>Letecká doprava</i>	34
1.6.2	<i>Železničná doprava</i>	35
1.6.3	<i>Cestná doprava a stav dopravnej infraštruktúry</i>	37
1.6.4	<i>Autobusová doprava</i>	41
1.6.5	<i>Statická doprava</i>	42
1.6.6	<i>Cyklistická doprava</i>	43
1.6.7	<i>SWOT analýza – Mobilita, doprava a dopravná infraštruktúra v Slovenskom raji</i>	43
1.7	TECHNICKÁ INFRAŠTRUKTÚRA A OBČIANSKA VYBAVENOSŤ SÍDEL V ÚZEMÍ SLOVENSKÉHO RAJA	44
1.7.1	<i>Technická infraštruktúra</i>	44
1.7.2	<i>Kultúrna infraštruktúra</i>	47
1.7.3	<i>Zdravotnícka infraštruktúra a služby</i>	48
1.7.4	<i>Školská infraštruktúra</i>	50
1.7.5	<i>Ďalšia občianska vybavenosť a služby</i>	50
1.7.6	<i>SWOT analýza – Technická infraštruktúra a občianska vybavenosť sídel v Slovenskom raji</i>	51
1.7.7	<i>Kultúrna a športová infraštruktúra v meste Spišská Nová Ves</i>	52
1.8	ZHRNUTIE	54
1.8.1	<i>Demografia</i>	54
1.8.2	<i>Zamestnanosť, nezamestnanosť, vzdelanie, vzdelávacie aktivity</i>	54
1.8.3	<i>Doprava a mobilita</i>	55
1.8.4	<i>Infraštruktúra obcí a služby vo väzbe na turizmus</i>	55
2	NÁRODNÝ PARK SLOVENSKÝ RAJ	57

2.1	DEFINÍCIA, POPIS, HISTÓRIA VYHLÁSENIA A OCHRANA ÚZEMIA NP SLOVENSKÝ RAJ	57
2.2	POPIS ÚZEMIA NP SLOVENSKÝ RAJ	58
2.3	PRÍRODA NP SLOVENSKÝ RAJ AKO POTENCIÁL PRE ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU	62
2.3.1	<i>Geomorfológia</i>	62
2.3.2	<i>Lesy a ich potenciál pre rozvoj cestovného ruchu.....</i>	63
2.3.3	<i>Poľnohospodárstvo v NP Slovenský raj a rozvoj cestovného ruchu</i>	67
2.3.4	<i>Voda v území NP Slovenský raj a cestovný ruch</i>	69
2.3.5	<i>SWOT analýza: Príroda, krajina NP Slovenský raj</i>	70
2.4	OCHRANA ÚZEMIA NP SLOVENSKÝ RAJ.....	71
2.4.1	<i>Národná a medzinárodná územná ochrana NP Slovenský raj.....</i>	71
2.4.2	<i>Vodohospodársky chránené územia v Slovenskom raji.....</i>	74
2.5	SPRÁVA ÚZEMIA NP SLOVENSKÝ RAJ	75
2.5.1	<i>Organizácia spravovania NP Slovenský raj.....</i>	75
2.5.2	<i>Programové a legislatívne nástroje spravovania NP Slovenský raj</i>	75
2.6	ZHRNUTIE	80
3	DESTINÁCIA NP SLOVENSKÝ RAJ	82
3.1	VYMEDZENIE HRANÍC TURISTICKEJ DESTINÁCIE NP SLOVENSKÝ RAJ	82
3.2	ZÁMERY ROZVOJA CESTOVNÉHO RUCHU V NP SLOVENSKÝ RAJ PODĽA ÚZEMNÝCH PLÁNOV REGIÓNOV	85
3.2.1	<i>Cieľ a zásady územného rozvoja CR v NP Slovenský raj podľa platných ÚP regiónov</i>	85
3.2.2	<i>Ťažiskové formy turizmu v Slovenskom raji.....</i>	86
3.2.3	<i>Strediská cestovného ruchu v NP Slovenský raj.....</i>	88
3.3	CESTOVNÝ RUCH V NP SLOVENSKÝ RAJ PODĽA SEKTOROVÝCH REGIONÁLNYCH STRATÉGIÍ	90
3.3.1	<i>Koncepcia rozvoja cestovného ruchu v KSK na roky 2005 – 2009 (2005).....</i>	90
3.3.2	<i>Stratégia rozvoja vidieka subregiónu NP Slovenský raj pre obdobie 2007 – 2013 (2008).....</i>	92
3.3.3	<i>Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Národného parku Slovenský raj (2009)</i>	92
3.3.4	<i>Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v KSK (2012)</i>	93
3.4	ROZVOJ SÍDEL V NP SLOVENSKÝ RAJ S DÔRAZOM NA ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU	94
3.4.1	<i>Rozvoj sídel v NP Slovenský raj s dôrazom na rozvoj CR podľa PHSR</i>	95
3.4.2	<i>Cestovný ruch v územných plánoch obcí v NP Slovenský raj</i>	102
3.4.3	<i>Projekty a projektové zámery v NP Slovenský raj podporujúce rozvoj CR</i>	108
3.4.4	<i>Ekonomické prínosy turizmu pre samosprávy obcí v NP Slovenský raj.....</i>	116
3.5	ZMENA KLÍMY A JEJ MOŽNÉ DOPADY NA ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU V NP SLOVENSKÝ RAJ	119
3.5.1	<i>Riziká vyplývajúce zo zmeny klímy pre turizmus vo všeobecnosti</i>	119
3.5.2	<i>Dopady zmeny klímy na turizmus na Slovensku</i>	119
3.5.3	<i>Socioekonomické dopady zmeny klímy na turizmus v SR, náklady a benefity adaptácie.....</i>	122
3.5.4	<i>Dôsledky zmeny klímy na oblasť Slovenského raja.....</i>	123
3.6	AKTÍVNY TURIZMUS V NP SLOVENSKÝ RAJ V SÚLADE SO ZÁUJIMAMI ŠTÁTNEJ OCHRANY PRÍRODY	126
3.6.1	<i>Športový turizmus v NP Slovenský raj.....</i>	126
3.6.2	<i>Potenciál a možnosti pre kultúrno - poznávací turizmus v NP Slovenský raj.....</i>	133
3.7	BEZPEČNOSŤ NÁVŠTEVNÍKOV NP SLOVENSKÝ RAJ	138
3.7.1	<i>Bezpečný pohyb návštevníkov v NP Slovenský raj.....</i>	138
3.7.2	<i>Kriminalita na území Národného parku Slovenský raj.....</i>	142
3.7.3	<i>Požiarna ochrana a mimoriadne udalosti v území NP Slovenský raj</i>	145
3.7.4	<i>Prevenca rizík a riešenie mimoriadnych situácií v území.....</i>	148
3.7.5	<i>SWOT analýza - Bezpečnosť a cestovný ruch v Slovenskom raji.....</i>	149
3.8	MARKETING DESTINÁCIE NP SLOVENSKÝ RAJ	150
3.9	ZHRNUTIE	162
3.9.1	<i>Územie a hranice destinácie Slovenský raj</i>	162
3.9.2	<i>Rozvoj územia NP Slovenský raj a rozvojové činnosti obcí</i>	163

3.9.3	<i>Potenciál krajiny pre rozvoj turizmu</i>	163
3.9.4	<i>Podmienky pre aktívny a bezpečný turizmus</i>	164
3.9.5	<i>Marketing a propagácia</i>	164
4	ZOZNAM TABULIEK	165
5	ZOZNAM GRAFOV	167
6	ZOZNAM OBRÁZKOV	168

1 Slovenský raj

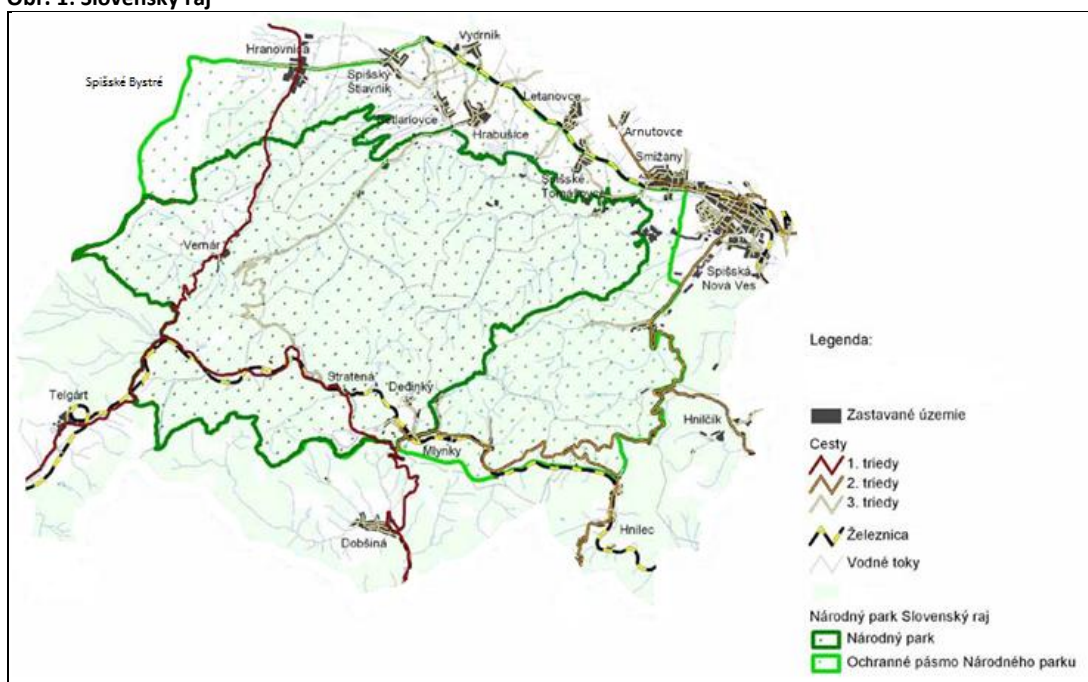
1.1 Vymedzenie územia Slovenský raj

Územie Slovenského raja pre vypracovanie Stratégie rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj cestovného ruchu pre obdobie 2015 – 2020, výhľadovo 2025, je totožné s hranicami NP Slovenský raj a jeho ochranného pásma.

Územie Slovenského raja sa nachádza vo východnej časti Slovenska, z prevažnej väčšiny v severozápadnej časti Košického kraja v severovýchodnej časti Slovenského rudohoria. Orograficky patrí do provincie Západných Karpát, subprovincie vnútorných Západných Karpát, do oblasti Slovenského rudohoria, do celku Stratenská hornatina a do podcelku Slovenský raj. Na severe hraničí s Hornádskou kotlinou, na západe s Nízkymi Tatrami.

Nadmorská výška územia sa pohybuje od 500 m n. m. (Hornádska kotlina) na severe, po 1 270 m n. m. (Ondrejisko) na juhu a 1 545 m n. m. (Predná hoľa) na západe územia.

Obr. 1: Slovenský raj

1.2 Základné prírodné charakteristiky Slovenského raja

1.2.1 Klíma

Podľa klasifikácie (Lapin et al. 2002) patrí celé územie s výnimkou severne položených častí Hornádskej kotliny do mierne chladného a veľmi vlhkého okrsku s priemernou júlovou teplotou 12 – 16 °C. Hornádska kotlina je zaradená do mierne teplého a mierne vlhkého kotlinového okrsku so studenou

zimou, s priemernou teplotou vzduchu v januári nižšou ako 5 °C, priemernou júlovou teplotou viac ako 16 °C a priemerným počtom letných dní menej ako 50 za rok.

Podľa Čermáka (1985) je najsuchšou časťou Hornádska kotlina, ktorá je v zrážkovom tieni s ročným úhrnom zrážok okolo 650 mm. Smerom na juh množstvo zrážok s pribúdajúcou výškou rapídne stúpa a zvyšuje sa najmä počet zrážkových dní. Náhorné plošiny Slovenského raja majú ročný priemer zrážok viac ako 900 mm a najvyššie položené vrcholy v juhozápadnej časti územia viac ako 1 000 mm zrážok. Z tohto množstva pripadá približne 64 % na vegetačné obdobie.

Na celoročnom úhrne zrážok sa najviac podieľa zvýšená búrková činnosť najmä v mesiacoch máj – august. **Počtom 50 až 65 búrkových dní do roka patrí územie do oblasti s najčastejšími búrkami na Slovensku. Časté sú najmä búrkové lejaky s pomerne intenzívnymi krátkodobými zrážkami.**

Priemerná výška snehovej pokrývky v nižšie položených častiach (do 800 m n. m.) je 8,1 cm. Vo vyšších nadmorských výškach (náhorné plošiny) je 15,6 cm (Čermák 1985).

V celej oblasti prevláda západné až severozápadné prúdenie vzduchu. Priemerná ročná rýchlosť vetra v nižších polohách je do 3 m.s⁻¹, vo vyšších polohách do 5 m.s⁻¹.

Tab. 1: Priemerné mesačné a ročné teploty vzduchu [°C]

Mesiac	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Rok
Typ reliéfu													
Doliny	-5,2	-3,1	0,5	6,4	12,0	15,1	16,7	15,9	12,2	6,8	2,0	-2,3	6,4
Náhorné plošiny	-6,2	-4,7	-1,3	4,4	9,6	12,7	14,7	14,0	10,5	5,7	0,5	-3,4	4,7

Zdroj: Program starostlivosti o územie európskeho významu NP Slovenský raj.

Tab. 2: Priemerné mesačné a ročné úhrny zrážok [mm]

Mesiac	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Rok
Lokalita													
Hrabušice - Podlesok	24	25	32	37	73	97	97	95	48	45	45	30	648
Dobšinská ľadová jaskyňa a náhorné plošiny	45	48	52	60	111	133	118	109	67	70	81	60	954

Zdroj: Program starostlivosti o územie európskeho významu NP Slovenský raj.

1.2.2 Geologické podmienky a formy reliéfu

Slovenský raj predstavuje svojrázne krasové územie s bohato členeným reliéfom, v ktorom dominujú dve základné geomorfologické formy, ktoré majú najväčšiu zásluhu na jeho atraktivnosti. Sú to krasové planiny s bohatými podzemnými krasovými javmi (jaskyne, priepasti) a riečne doliny, s úzkymi tiesninami až roklinami, ktoré obklopujú strmé bralnaté steny.

Na geologickej stavbe sa podieľajú horniny mezozoika (druhoohôr) – vápence, dolomity, kremence, pestré bridlice a pieskovce, v ochrannom pásme aj horniny kryštalinika (granodiority), spišsko-gemerského paleozoika (pieskovce, kremence, bridlice, fylity, diabasy a diabasové tufy a treťohorné sedimenty vnútrokarpatského paleogénu (zlepence, pieskovce, vápenaté ílovce). Štvrťohory sú zastúpené v dolinách riek fluvialnými (štrky) a svahovými sedimentmi.

Na území Slovenského raja je vyvinutý krasový, fluviokrasový a nekrasový reliéf. V krasovom reliéfe sú vyvinuté krasové plošiny, úvaly, závrty, škrapy a pliocénne doliny (Glac, Geravy, Pelc, Skala). Vo fluviokrasovom reliéfe sú masívy s čiastočne zachovalými plošinami a rázsochovité chrbty a hrebene (Ondrejisko, Lipovec, Medvedia hlava, Tri kopce, Jablň). Nekrasový reliéf (oblasť Dobšinskej ľadovej Jaskyne, Stratenská kotlina, Dedinky).

1.2.3 Pôda

Prevládajúcimi materskými horninami pôd Slovenského raja sú vápence a dolomity, čo predpokladá prevahu rôznych podtypov rendzín. Novšie prieskumy zistili značný podiel (20 – 25 %) nerendzinových pôd, konkrétne pôd patriacich k typu terrae calcis a k hnedej lesnej pôde (kambizemi). Menej sú zastúpené pôdy typu surová pôda (skupina iniciálnych pôd), ilimerizovaná pôda (luzizeme) a pôdy zo skupiny nivných pôd – rambla (fluvizem) a paternia (čiernica).

1.2.4 Hydrologické pomery

Územie Slovenského raja je zásobované hlavne z veľkého obehu vody, ktoré prinášajú od oceánu severozápadné vetry. Slovenský raj je v dažďovom tieni Vysokých a Nízkych Tatier, preto dostáva menej zrážok akoby mal mať podľa svojej nadmorskej výšky.

Územný výpar je asi 400 – 450 mm, čo znamená, že pri priemerných ročných zrážkach 954 mm (stanica Dobšinská ľadová jaskyňa) sa skoro polovica zrážok vyparí. Tomuto stavu zodpovedajú aj menšie špecifické odtoky z územia: $7,5 - 15 \text{ l.s}^{-1}$.

Z hydrogeologického hľadiska najvýznamnejší typ hornín tvoria Karbonátové horniny – vápence a dolomity. Sú značne rozpukané a tektonicky porušené. Vo vápencoch prevláda krasová priepustnosť a v dolomitoch puklinová.

1.2.4.1 Povrchové vody

Zaujímavé územie je súčasťou povodia Hornádu, ktoré predstavuje druhý najväčší riečny systém východného Slovenska. Územím prechádza (cez Muráň a Veľkú Knolu) rozvodnica základných povodí 4-32-01 (povodie Hornádu po Hnilec) a 4-43-02 (povodie Hnilca). Dotknuté územie je odvodňované najmä Hornádom s prítokmi a v južnej časti Hnilcom. Z hydrologického hľadiska ide o toky typu stredohorských riek.

Priemerný prietok Hornádu je $6,21 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ a Hnilca $0,95 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Typ režimu povrchového odtoku oboch tokov je snehovo – dažďový s akumuláciou v období november – február a s vysokou vodnosťou v marci až v máji, s mierne výrazným podružným zvýšením vodnosti koncom jesene a začiatkom zimy. Ľadové úkazy na vodných tokoch začínajú zvyčajne začiatkom decembra a vyskytujú sa do začiatku marca.

Kvalita vody **rieky Hornád** v úseku nad odstaveným vodárenským odberom v Smižanskej Maši dosahuje hygienicky prijateľné parametre – základné fyzikálno-chemické ukazovatele sú prekročené až v úseku od mesta Spišská Nová Ves (III. trieda znečistenia).

Rieka Hnilec je z hľadiska základných fyzikálno-chemických ukazovateľov znečistená až od obce Mníšek n/Hnilcom (III. trieda znečistenia) v súvislom úseku až po vtok do Hornádu. Hygienicky čistá voda sa odvádza i do povodia Slanej a aj na Hnilci sa udrží až po prítok Smolníckeho potoka.

Rieka Slaná má v hornom úseku po prítok Dobšinského potoka, ktorý je znečistený v dôsledku činnosti podniku Vodárne a kanalizácie Dobšiná, vyhovujúcu kvalitu (I. a II. Trieda znečistenia).

Najväčšou vodnou plochou v Slovenskom raji je **vodná nádrž Palcmanská Maša** (pri obci Dedinky), ktorá leží v hornom úseku rieky Hnilec v nadm. výške hladiny 786,1 m n.m. Zatopená plocha vodnej nádrže dosahuje 0,865 km², ovládateľný objem vody predstavuje 10,355 mil. m³. Využíva sa na energetické účely, rekreáciu a chov rýb.

1.2.4.2 Podzemné vody

Záujmové územie predstavuje z vodohospodárskeho aspektu infiltračnú oblasť pre tvorbu zásob podzemných vôd v regióne stredného Spiša. Dotknuté územie podľa Hydrogeologickej rajonizácie Slovenska (Slovenský hydrometeorologický ústav, Bratislava 1984) patrí do hydrogeologického rajónu QG 116 Mezozoikum Slovenského raja a Havraních vrchov s príľahlým paleozoikom. Je charakteristická nízkou hydrogeologickou produktivitou - obsahuje využiteľné množstvá podzemných vôd v objeme 400 – 800 l.s⁻¹. Na území Slovenského raja je viacero prameňov, ktoré sa podľa nadmorskej výšky výveru a výdatnosti delia na planinové (17 v celom území Slovenského raja) a dolinné (21 v celom území).

Z hľadiska hodnotenia kvality podzemných vôd ako zdrojov pitnej vody (podľa STN 75 7111) sa celé územie vyznačuje pomerne priaznivými parametrami – z celkového počtu sledovaných zdrojov je len cca 3,7% hygienicky nevyhovujúcich. Z aspektu dlhodobého trendu je pozorované stabilné zlepšovanie kvality podzemných vôd v území.

1.2.4.3 Termálne a minerálne vody

V lokalite Hnilčík – Bindt je evidovaný prameň minerálnej vody, cca 1,2 km SV od osady Bindt. Prameň vyviera zo sutí fylitov a zlepcov v terénnej depresii. Výdatnosť prameňa je 1,2 l/s, celková mineralizácia je 2,2 g/l, teplota vody 9oC, obsah CO₂ je 20,7 mg/l. Podľa STN ide o vodu prírodnú, slabo mineralizovanú, síranovú, vápenatú, hypotonickú, studenú. Prameň nie je využívaný. Najbližšie overené zdroje geotermálnej vody sú v Arnutovciach (11,8 l/s, 0,79 MW) a v Letanovciach (8,3 l/s, 0,33 MW).

1.2.4.4 Vodné zdroje

V hodnotenom území PVS a.s. Poprad zabezpečuje dodávku pitnej vody do Skupinového vodovodu Spišská Nová Ves – Levoča z vodných zdrojov: Fleischer (6 prameňov), Pod Lanovkou (2 pramene), Csáky (4 pramene), Starý Gyula (1 prameň), Holubnica (odber z povrchového toku).

1.2.4.5 Vodohospodársky chránené územia

Do záujmového územia zasahuje z juhu Chránená vodohospodárska oblasť (CHVO) Horného povodia rieky Hnilec a z východu východná časť CHVO Nízke Tatry. K vodohospodársky významným tokom v území patrí tok Hnilca, potok Bystrá a Veľká Biela voda. K vodárenským tokom patrí Hornád v km: 136,7

– 168,9, potok Bystrá a Veľká Biela voda. V nadväznosti na to sa v území nachádzajú pásma hygienickej ochrany podzemných vôd a pásma hygienickej ochrany povrchových vôd príslušných stupňov.

1.2.5 Flóra a fauna Slovenského raja

Geografická poloha, členitosť reliéfu, pôdna diferencovanosť a špecifické mikroklimatické pomery podmienili existenciu rozmanitej vegetácie tohto územia. Na relatívne malej výmere sa uplatňuje veľká diverzita biotopov.

Biotopy boli mapované podľa Katalógu biotopov Slovenska (Stanová, Valachovič 2002). Staršie údaje z územia boli využité len ako informatívne, plošné mapovanie sa vykonalo v r. 2000 – 2006. Na vymedzenie lesných biotopov sa využívala databáza LHP, sporné výskyty boli preverené v teréne. Spolu bol zaznamenaný výskyt 27 biotopov európskeho významu a 9 biotopov národného významu.

Podľa Futákovho (1980) fyto geografického členenia územia Slovenska patrí sledované územie do oblasti západokarpatskej flóry (Carpaticum occidentale):

- obvodu predkarpatskej flóry (Praecarpaticum), okres Slovenský raj a okres Slovenské Rudohorie,
- obvodu flóry vysokých (centrálnych) Karpát (Eucarpaticum), okres Nízke Tatry,
- obvodu flóry vnútrokarpatských kotlín (Intracarpaticum), okres Podtatranské kotliny, podokres Spišské kotliny.

Viac informácií o flóre a faune je v popise územia Národného parku Slovenský raj v kapitole 2.2.

1.3 Sídla v Slovenskom raji

1.3.1 Základná charakteristika sídel v území Slovenského raja

V území NP Slovenský raj a v jeho ochrannom pásme sa rozprestiera, resp. do jeho územia zasahujú **katastre 18 obcí**, ktoré sú súčasťou **štyroch okresov** a **troch samosprávnych krajov**:

- **Košický samosprávny kraj:**
 - **Okres Spišská Nová Ves** – 9 obcí:
 1. Betlanovce
 2. Hnilčik
 3. Hnilec
 4. Hrabušice
 5. Letanovce
 6. Mlynky
 7. Smižany
 8. Spišské Tomášovce
 9. Spišská Nová Ves – okresné mesto
 - **Okres Rožňava** – 3 obce:
 10. Dedinky

11. Dobšiná

12. Stratená

- **Prešovský samosprávny kraj:**

- **Okres Poprad – 5 obcí:**

- 13. Hranovnica

- 14. Spišské Bystré

- 15. Spišský Štiavnik

- 16. Vernár

- 17. Vydrník

- **Banskobystrický samosprávny kraj:**

- **Okres Brezno – 1 obec:**

- 18. Telgárt

Najväčšia časť územia Slovenského raja sa nachádza v košickom kraji **v okresoch Spišská Nová Ves a Rožňava.**

Z 18 obcí územia sú 2 so štatútom mesta - okresné mesto Spišská Nová Ves a mesto Dobšiná. Dominantným administratívnym, kultúrnym, vzdelávacím a obchodným centrom je v analyzovanom území okresné mesto Spišská Nová Ves s postavením centra nadregionálneho významu a sú mu venované z hľadiska vybavenosti technickou infraštruktúrou, vybavením a službami samostatné podkapitoly.

Celé územie katastrov obcí má rozlohu 596,40 km² a počet tam žijúcich obyvateľov k 31.12. 2013 je 72 647 (podľa ŠÚ k 31.12.2012). Z toho mesto Spišská Nová Ves má rozlohu 529,70 km² a počet tam žijúcich obyvateľov je 37 795 (52% z celkového počtu obyvateľov).

Hustota obyvateľov v obciach Slovenského raja je 311,04 obyvateľov na jednom kilometri štvorcovom a bez mesta Spišská Nová Ves je hustota cca 66 obyv./km².

Územie samotného Národného parku má rozlohu 197,63 km² a ochranné pásmo k tomu 130,11 km².

Celý kataster obce Stratená sa nachádza na území národného parku a taktiež celý kataster obce Dedinky sa nachádza na území národného parku i ochranného pásma. Ostatné obce zasahujú do územia NP Slovenský raj len časťou svojho katastra, sú koncentrované v prihraničných zónach NP Slovenský raj a lemujú NP zo všetkých svetových strán.

Tab. 3: Prehľad obcí v Slovenskom raji a ich základné charakteristiky

Obec	Kraj, okres	Počet obyv. k 31.12. 2009	Počet obyv. k 31.12.20 13 ŠÚ SR	Rozloha (km ²)	Hustota (obyv./km ²)	Rozloha NP v katastroch obcí km ²	Poloha obce vzhľadom na NP Slovenský raj
Betlanovce	KSK, SN	687	695 (+)	10,13	68,61	5,0122	NP, OP, OK
Hnilčík	KSK, SN	545	545	23,00	23,70	x	OP, OK
Hnilec	KSK, SN	440	435 (-)	27,08	16,06	x	OP, OK
Hrabušice	KSK, SN	2 416	2402 (-)	40,88	58,76	30,6924	NP, OP, OK
Letanovce	KSK, SN	2 231	2244 (+)	21,38	104,96	11,4871	NP, OP, OK

Mlynky	KSK, SN	567	563 (-)	25,00	22,52	1,0988	NP, OP, OK
Smižany	KSK, SN	8 735	8636 (-)	45,70	188,97	30,3326	NP, OP, OK
Spišské Tomášovce	KSK, SN	1 795	1854 (+)	12,29	150,85	6,8155	NP, OP, OK
Dedinky	KSK, RV	283	278 (-)	3,64	76,37	3,4486	NP, OP
Dobšiná	KSK, RV	5 684	5685(-)	82,72	68,73	19,1419	NP, OK
Stratená	KSK, RV	132	128 (-)	35,36	3,62	35,3600	NP
Hranovnica	PSK, PP	2 943	2955 (+)	32,66	90,48	7,8666	NP, OP, OK
Spišské Bystré	PSK, PP	2 450	2462 (+)	38,00	64,79	x	OP, OK
Spišský Štiavnik	PSK, PP	2 709	2709	18,36	147,55	2,4624	NP, OP, OK
Vernár	PSK, PP	591	584 (-)	52,90	11,04	45,6225	NP, OK
Vydrník	PSK, PP	1 128	1143 (+)	4,60	248,48	-	OP, OK
Telgárt	BBSK, BR	1 545	1534 (-)	56,00	27,39	5,2937	NP, OK
SPOLU obce		34 881	34 852 (-)	529,70	65,80		
Spišská Nová Ves	KSK, SN	37 767	37 795 (+)	66,70	566,64	x	OP, OK
SPOLU mesto a obce		72 648	72 647	596,40	121,81		

Zdroj: Stratégia rozvoj CR v regióne NP Slovenský raj, 2009, x - nie je k dispozícii, aktualizované 2013 – KRI, Košice

Legenda:

- KSK – Košický samosprávny kraj
- PSK – Prešovský samosprávny kraj
- BBSK – Banskobystrický samosprávny kraj
- SN – Spišská Nová Ves
- RV – Rožňava
- PP – Poprad
- BR – Brezno
- NP – Národný park Slovenský raj
- OP – Ochranné pásmo Národného parku Slovenský raj
- OK – ostatné územie katastra mimo Národného parku Slovenský raj

Ako je možné vidieť v Tab. 3, na území Slovenského raja sa nachádzajú obce rôznych veľkostí. Rozlohou aj počtom obyvateľov (37 795 obyvateľov) je najväčším mestom Spišská Nová Ves. Následne s počtom obyvateľov v rozmedzí 5 000 – 9 999 sa nachádzajú na území dve obce, a to obec Smižany (8 735 obyvateľov) a mesto Dobšiná (5 684 obyvateľov). Najmenšou obcou na území Slovenského raja je obec Stratená (132 obyvateľov).

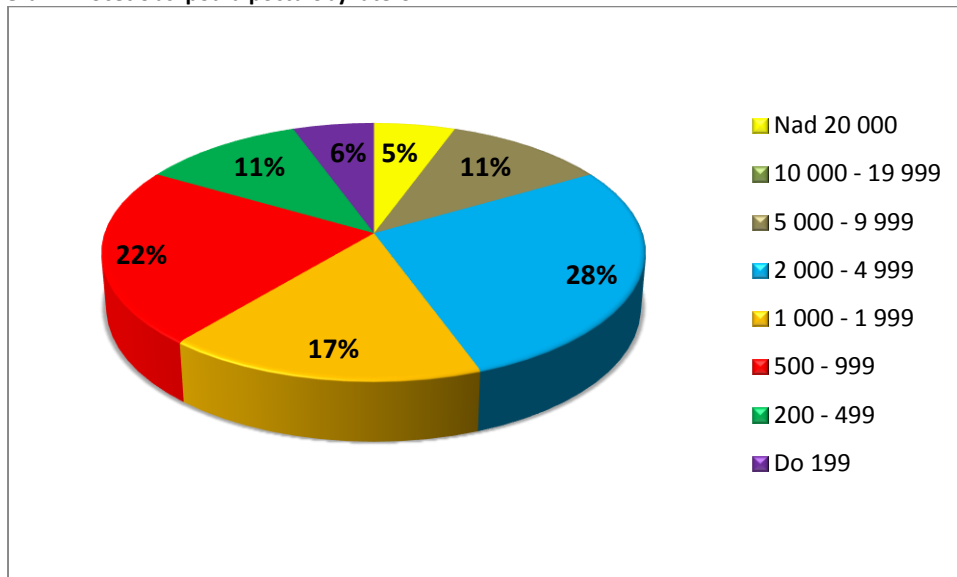
Tab. 4: Počet obcí podľa počtu obyvateľov

Veľkostná skupina	Obec	Počet obcí
Nad 20 000	Spišská Nová Ves	1
10 000 – 19 999		0
5 000 – 9 999	Dobšiná, Smižany	2
2 000 – 4 999	Hrabušice, Hranovnica, Letanovce, Sp. Bystré, Sp. Štiavnik	5
1 000 – 1 999	Sp. Tomášovce, Telgárt, Vydrník	3
500 – 999	Betlanovce, Hnilčík, Mlynky, Vernár	4
200 – 499	Dedinky, Hnilec	2
Do 199	Stratená	1

Zdroj: Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Národný park Slovenský raj, 2009, aktualizované 2013, KRI, Košice.

Z Graf 1 vyplýva, že podľa veľkostných skupín obyvateľov tvoria najväčšiu skupinu obce s počtom obyvateľov v rozmedzí 2 000 – 4 999 a patrí tu 5 obcí: Hrabušice, Hranovnica, Letanovce, Spišské Bystré, Spišský Štiavnik. Druhú najväčšiu skupinu tvoria obce s počtom obyvateľov v rozmedzí 500 – 999. Patria tu 4 obce, a to Betlanovce, Hnilčík, Mlynky a Vernár.

Graf 1: Počet obcí podľa počtu obyvateľov

Zdroj: Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Národný park Slovenský raj, 2009, aktualizované 2013 - KRI, Košice.

1.4 Demografia

Demografia v obciach Slovenského raja je analyzovaná na základe troch oblastí:

1. vývoj počtu obyvateľov,
2. vekové zloženie obyvateľov a,
3. vzdelanostná štruktúra obyvateľstva,
4. národnostné zloženie obyvateľstva.

Každá z nich je osobitne analyzovaná prostredníctvom demografických ukazovateľov. V dôsledku veľkého množstva obcí v Slovenskom raji, ktoré sú súčasťou vymedzeného územia pre vypracovanie stratégie (18 obcí) a za účelom spresnenia výsledkov, je analýza demografie rozdelená na dve špecifické, geograficky určené časti územia Slovenského raja a to na

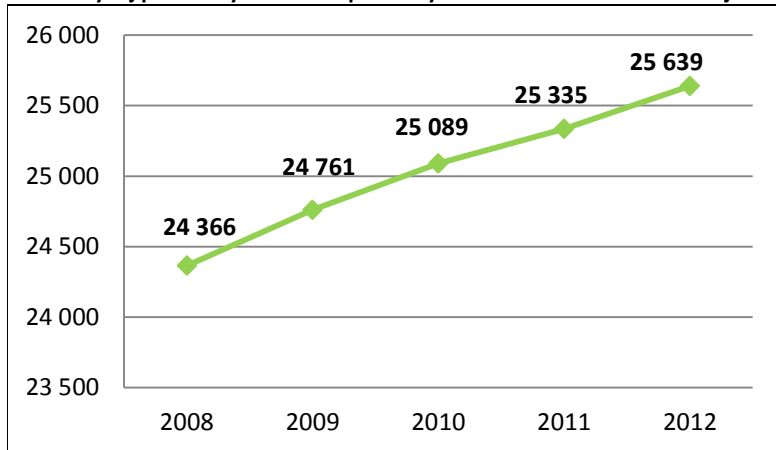
- a) obce severnej časti Slovenského raja: Betlanovce, Hnilčík, Hrabušice, Hranovnica, Letanovce, Smižany, Spišské Bystré, Spišský Štiavnik, Spišské Tomášovce a Vydrník, a
- b) obce južnej časti Slovenského raja: Dedinky, Dobšiná, Hnilec, Mlynky, Stratená, Telgárt a Vernár.

Do demografie nie je kvôli skresľovaniu výsledkov zahrnuté Mesto Spišská Nová Ves (aj keď je súčasťou vymedzeného územia, lebo napr. len počet obyvateľov mesta Spišská Nová Ves je cca 37 000 a počet obyvateľov zvyšných 17 obcí = cca 35 000) a bude mu venovaná samostatná kapitola.

1.4.1 Vývoj počtu obyvateľov

Na základe údajov zo Štatistického úradu SR žilo v obciach Slovenského raja koncom roku 2012 spolu **34 881** obyvateľov. Vývoj počtu obyvateľov obcí Slovenského raja v severnej a južnej časti od roku 2008 do roku 2012 je znázornený v nasledujúcich grafoch.

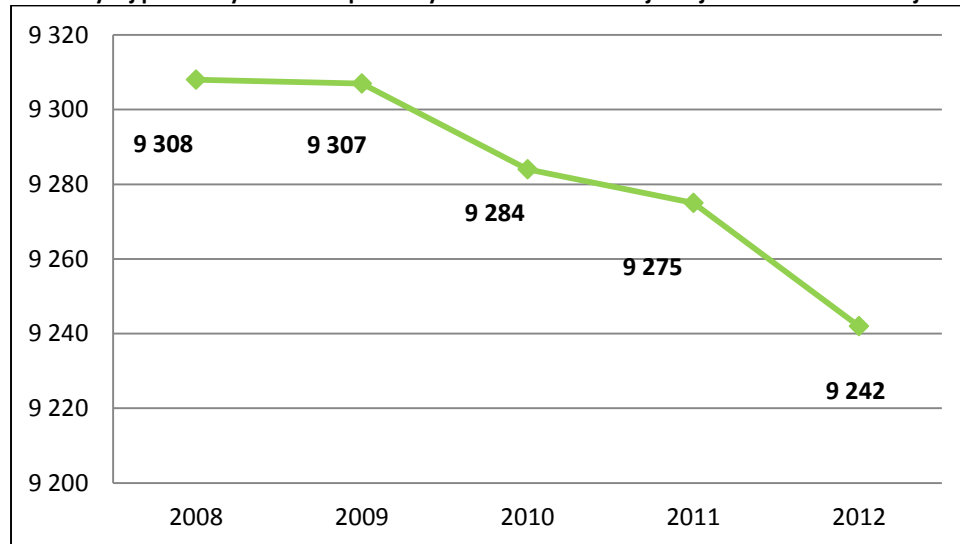
Graf 2: Vývoj počtu obyvateľov za posledných 5 rokov v obciach severnej časti Slovenského raja

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

Z Graf 2 vyplýva, že počet obyvateľov v severnej časti územia Slovenského raja má rastúci trend. Od roku 2008 do roku 2012 vzrástol počet obyvateľov o **1 273 (5,2%** z celkového počtu obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja).

Graf 3: Vývoj počtu obyvateľov za posledných 5 rokov v obciach južnej časti Slovenského raja

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

Trend v južnej časti územia Slovenského raja je opačný. Na Graf 3 je možné vidieť pokles počtu obyvateľov od roku 2008 do roku 2012 o **66 (0,68%** z celkového počtu obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja), čo je však len minimálny pokles.

1.4.2 Prirodzený prírastok a migrácia

Vývoj počtu obyvateľov sa mení v závislosti od ukazovateľov prirodzený prírastok a migrácia.

Prirodzený prírastok je rozdiel medzi počtom živonarodených a zomrelých za určité obdobie.

Migrácia (sťahovanie) obyvateľstva patrí medzi procesy, ktoré vyvolávajú zmeny v počte, štruktúre a rozmiestnení obyvateľstva na určitom území. Rozdiel medzi počtom prisťahovaných a vysťahovaných osôb sa nazýva **migračným saldom** alebo aj čistou migráciou. Ak je migračné saldo kladné, ide o migračný prírastok, resp. čistú imigráciu. Ak je migračné saldo záporné, ide o migračný úbytok, resp. čistú emigráciu.

Tabuľky Tab. 5 a Tab. 6 znázorňujú vývoj týchto ukazovateľov v severnej a južnej časti v rokoch 2008 – 2012:

Tab. 5: Prirodzený prírastok v obciach severnej časti Slovenského raja

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Prirodzený prírastok	202	277	214	287	229
Migračné saldo	7	118	114	-4	75
Celkový prírastok/úbytok	209	395	328	283	304

Zdroj: Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012)

Priemerný prirodzený prírastok obyvateľov v severnej časti územia bol v rokoch 2008 – 2012: **241,8 (0,97%** z celkového počtu obyvateľov obcí severnej časti Slovenského raja), to znamená, že priemerný ročný rozdiel medzi počtom narodených a zomrelých bol v danom území **242** ľudí.

Migračné saldo bolo v tomto období kladné, s výnimkou roku 2011 (**-4**), čiže počet prisťahovaných do územia bol väčší ako počet odsťahovaných z územia. Najväčší vplyv na migračné saldo v území majú obce Smižany (priemerný medziročný počet prisťahovaných do obce = **23**) a Spišské Tomášovce (priemerný medziročný počet prisťahovaných do obce = **17**). V sledovanom období (okrem roku 2011) sa do obce Spišské Bystré taktiež medziročne prisťahovalo viac obyvateľov (16), no hodnotu znižuje rok 2011, kedy sa z územia odsťahovalo až 30 obyvateľov, čo znižuje hodnotu priemerného migračného salda na **7**. Opačná tendencia je v obci Letanovce, odkiaľ sa každý rok odsťahuje v priemere **6** obyvateľov.

Celkový medziročný prírastok obyvateľov severnej časti územia bol v priemere **304** obyvateľov.

Tab. 6: Prirodzený prírastok v obciach južnej časti Slovenského raja

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Prirodzený prírastok	38	50	23	53	19
Migračné saldo	-54	-51	-46	-64	-52
Celkový prírastok/úbytok	-16	-1	-23	-11	-33

Zdroj: Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012)

Priemerný prirodzený prírastok obyvateľov v južnej časti územia bol v rokoch 2008 – 2012: **36,6 (0,41%** z celkového počtu obyvateľov obcí severnej časti Slovenského raja), to znamená, že priemerný ročný rozdiel medzi počtom narodených a zomrelých bol v danom území **37** ľudí.

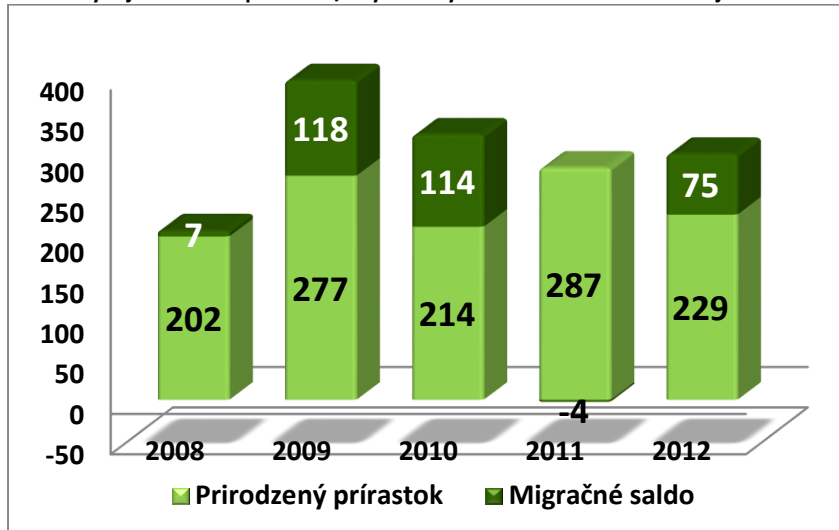
Migračné saldo bolo v období rokov 2008 – 2012 záporné. Počet prisťahovaných do územia bol menší ako počet odsťahovaných z územia v priemere o **53,4** ľudí. Najväčší vplyv na migračné saldo v území má mesto Dobšiná (priemerný medziročný počet odsťahovaných z mesta bol **45** ľudí). Pomerne veľká

priemerná medziročná emigrácia bola aj v obci Telgárt (priemerný medziročný počet odšahovaných z obce bol **10** ľudí).

Celkový medziročný úbytok obyvateľov južnej časti územia bol v priemere **17** obyvateľov.

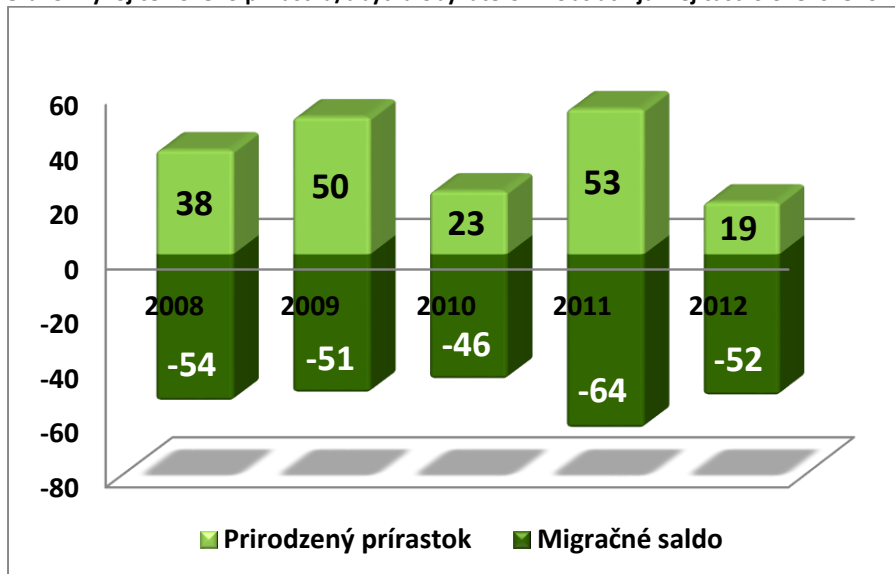
Ukazovatele priemerný prirodzený prírastok/úbytok a migračné saldo sú pre severnú a južnú časť Slovenského raja za obdobie rokov 2008 – 2012 spracované v nasledujúcich grafoch:

Graf 4: Vývoj celkového prírastku/úbytku obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja

Zdroj: Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012), vlastné spracovanie KRI, Košice.

Graf 5: Vývoj celkového prírastku/úbytku obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja

Zdroj: Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012), vlastné spracovanie KRI, Košice.

1.4.3 Obyvateľstvo žijúce v rómskych osadách

V súčasnosti (2013/2014) žije blízko centier CR v rómskych osadách v Slovenskom raji spolu 7670 obyvateľov, v roku 2009 žilo v týchto lokalitách 6647 obyvateľov:

V severnej časti Slovenského raja žije spolu v rómskych osadách 6 465 obyvateľov (Zdroj: obce v Slovenskom raji):

- v Sp.N.Vsi v rómskej osade Vilčurňa 1116 obyvateľov v Sp.N.Vsi (v roku 2009 - 952 obyvateľov, nárast počtu od roku 2009 je o 164 obyvateľov),
- v Smižanoch je 2489 obyvateľov (v roku 2009 – 2361 obyvateľov, nárast počtu od roku 2009 je o 128 obyvateľov),
- Spišské Tomášovce 707 obyvateľov (v roku 2009 – 665 obyvateľov, nárast počtu od roku 2009 je o 42 obyvateľov),
- v Hrabušiciach 1023 obyvateľov (v roku 2009 – 911 obyvateľov, nárast počtu od roku 2009 je o 112 obyvateľov),
- v Betlanovciach 283 obyvateľov (v roku 2009 – 270 obyvateľov, nárast počtu od roku 2009 je o 13 obyvateľov),
- v Letanovciach 847 obyvateľov (v roku 2009 – 730 obyvateľov, nárast počtu od roku 2009 je o 117 obyvateľov).

V južnej časti Slovenského raja obyvatelia žijúci v súčasnosti (2013/2014) v rómskych osadách sú v meste Dobšiná a v obci Telgárt – spolu 1205.

- v Dobšinej 493 obyvateľov (v roku 2009 – 372 obyvateľov, nárast počtu od roku 2009 je o 121 obyvateľov),
- v Telgárte 712 obyvateľov (v roku 2009 – 660 obyvateľov, nárast počtu od roku 2009 je o 52 obyvateľov).

Rómske obyvateľstvo nežije v Hnilčíku, Dedinkách, Stratenej, v Mlynkách a vo Vernári.

Tab. 7: Vývoj počtu obyvateľov žijúcich v rómskych osadách/lokalitách

Rok	Počet obyvateľov				
	2009	2010	2011	2012	2013
Betlanovce	270	274	278	276	283
Dobšiná	372	nezistené	nezistené	nezistené	493
Hrabušice	911	935	969	980	1023
Letanovce	730	741	785	817	847
Smižany	2361	2416	nezistené	nezistené	2489
Spišské Tomášovce	665	677	685	698	707
Sp. Nová Ves (Vilčurňa)	952				1116
Telgárt	660	675	688	701	712
SPOLU	6647				7 670

Zdroj: Obce v Slovenskom raji.

1.4.4 Vekové zloženie obyvateľov

1.4.4.1 Veková štruktúra obyvateľov

Veková štruktúra obyvateľov severnej a južnej časti Slovenského raja je analyzovaná na základe rozdelenia základných vekových skupín podľa Európskej Únie a jej údaje za rok 2012 sú znázornené v nasledujúcich tabuľkách:

Tab. 8: Veková štruktúra obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja

Základné vekové skupiny podľa EU	2012
Predproduktívny vek - (0 - 14)	5 960
Produktívny vek - (15 - 64)	17 409
Poproduktívny vek – (65 - 100+)	2 270
Celkom	25 639

Zdroj: Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2011, 2012), SOBD 2011.

Obyvateľstvo v obciach severnej časti Slovenského raja je zložené z **23%** ľudí v predproduktívnom veku (**5 960** obyvateľov), **68%** ľudí v produktívnom veku (**17 409** obyvateľov) a **9%** ľudí v poproduktívnom veku (**2 270** obyvateľov).

Tab. 9: Veková štruktúra obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja

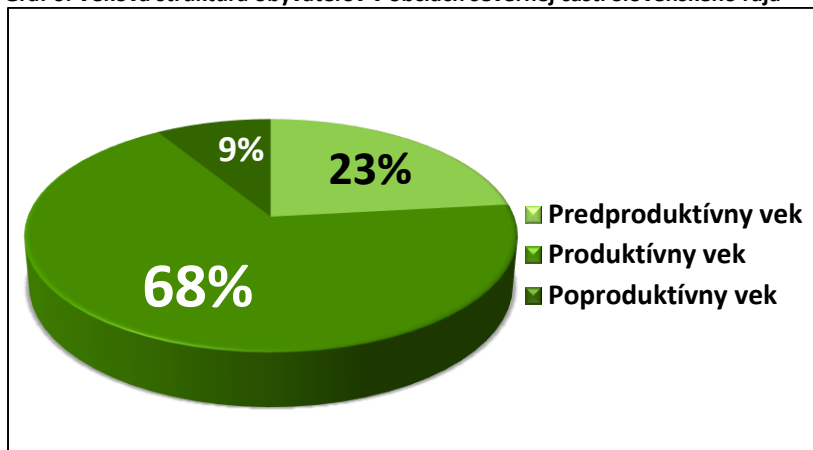
Základné vekové skupiny podľa EU	2012
Predproduktívny vek - (0 - 14)	2 001
Produktívny vek - (15 - 64)	6 163
Poproduktívny vek – (65 - 100+)	1 078
Celkom	9 242

Zdroj: Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2011, 2012), SOBD 2011.

Obyvateľstvo v obciach južnej časti Slovenského raja je zložené z **21%** ľudí v predproduktívnom veku (**2 001** obyvateľov), **67%** ľudí v produktívnom veku (**6 163** obyvateľov) a **12%** ľudí v poproduktívnom veku (**1 078** obyvateľov).

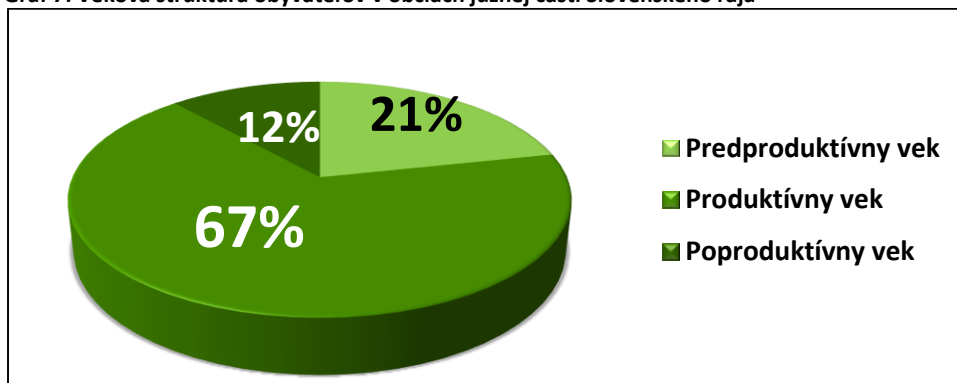
Percentuálne znázornenie vekovej štruktúry obyvateľov severnej a južnej časti Slovenského raja je uvedené na nasledujúcich grafoch:

Graf 6: Veková štruktúra obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

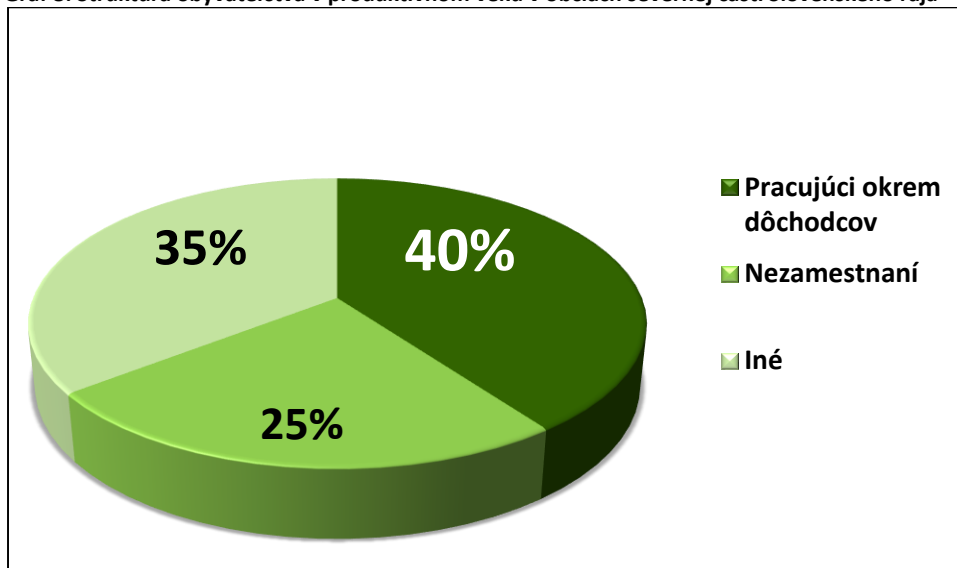
Graf 7: Veková štruktúra obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

Na grafoch Graf 8 a Graf 9 je analyzované obyvateľstvo v produktívnom veku, ktoré tvorí v severnej časti **68%** a v južnej časti **67%** z celkového počtu obyvateľov v danej oblasti.

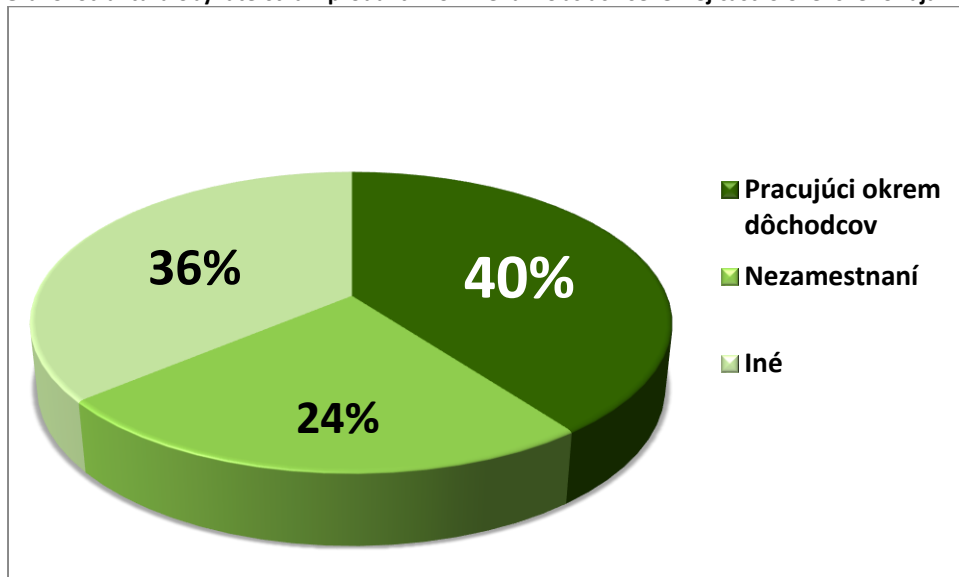
Graf 8: Štruktúra obyvateľstva v produktívnom veku v obciach severnej časti Slovenského raja

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

V severnej časti Slovenského raja pracuje **40%** obyvateľov v produktívnom veku, **25%** obyvateľov v produktívnom veku je nezamestnaných a zvyšných **35%** obyvateľov v produktívnom veku je napríklad na materskej dovolenke alebo sú študentmi stredných a vysokých škôl a pod.

Graf 9: Štruktúra obyvateľstva v produktívnom veku v obciach severnej časti Slovenského raja

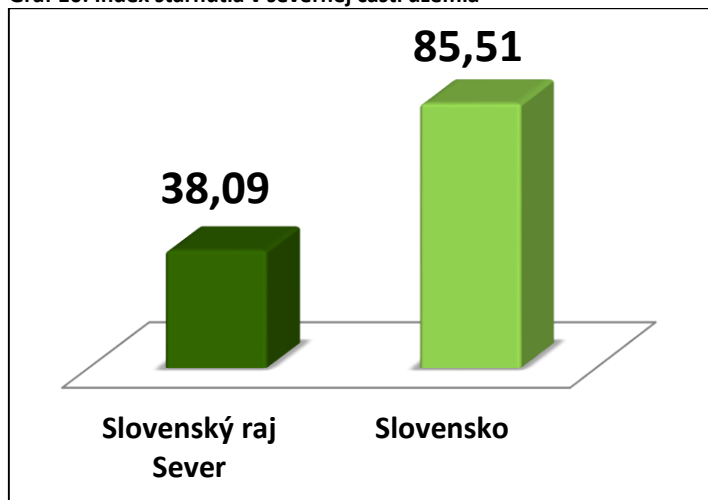
Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

V južnej časti Slovenského raja, rovnako ako v severnej časti, pracuje **40%** obyvateľov v produktívnom veku, **24%** obyvateľov v produktívnom veku je nezamestnaných a zvyšných **36%** obyvateľov v produktívnom veku je napríklad na materskej dovolenke alebo sú študentmi stredných a vysokých škôl a pod.

1.4.4.2 Index starnutia

Index starnutia je ukazovateľ, ktorý vyjadruje pomer medzi poproduktívnou a predproduktívnou zložkou obyvateľstva, t.j. vyjadruje počet osôb vo veku 65 a viac rokov pripadajúcich na 100 osôb vo veku 0 – 14 rokov. Ako nepriaznivý pomer sa hodnotí index starnutia vyšší ako 100.

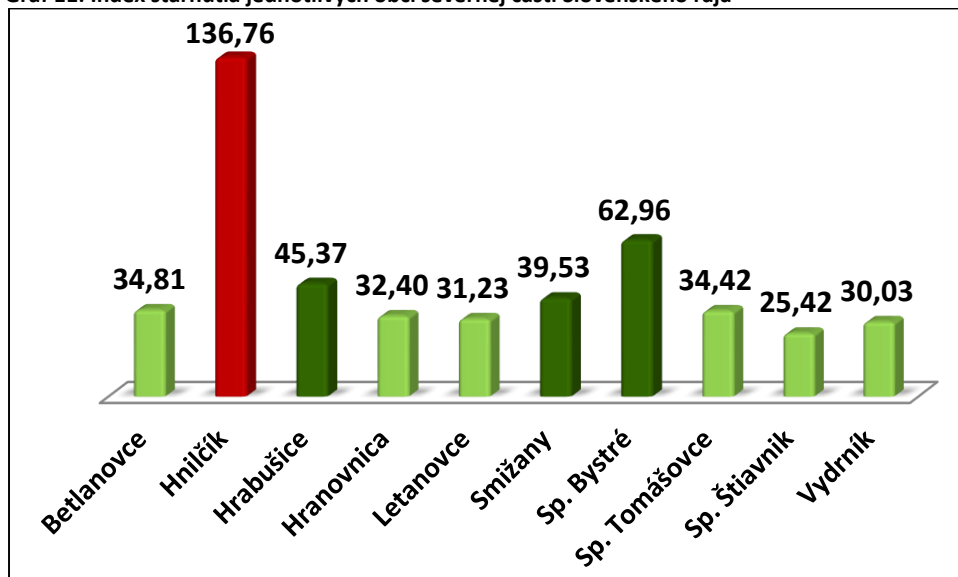
Graf 10: Index starnutia v severnej časti územia

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancia pohybu obyvateľstva za rok 2012).

Hodnota indexu starnutia v severnej časti územia bola v roku 2012: **38,09**, to znamená, že na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku pripadá len cca **38** obyvateľov v poproduktívnom veku. V porovnaní s indexom starnutia Slovenska je hodnota indexu nižšia až o **47,42%**.

Graf 11: Index starnutia jednotlivých obcí severnej časti Slovenského raja

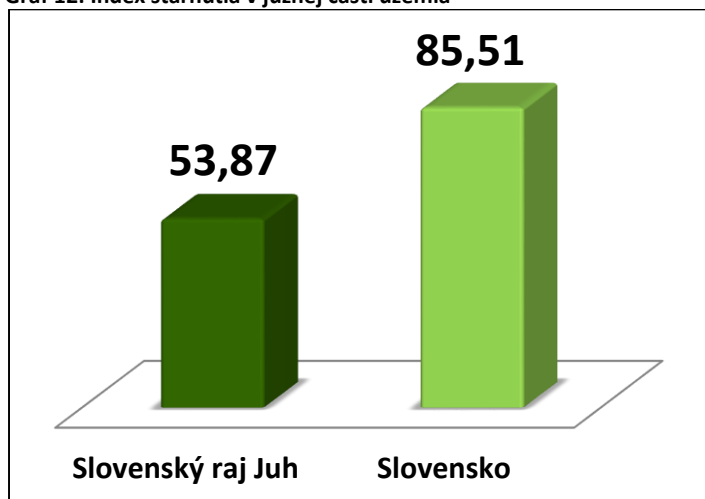

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancia pohybu obyvateľstva za rok 2012)

Z obcí severnej časti Slovenského raja mali najvyššiu hodnotu indexu starnutia obec **Hnilčik** (index starnutia = **136,76**, to znamená, že na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku pripadá **137** obyvateľov v poproduktívnom veku) a obec **Spišské Bystré** (index starnutia = **62,96**).

Medzi obce s najmladším obyvateľstvom patria obec **Spišský Štiavnik** (index starnutia = **25,42**, to znamená, že na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku pripadá **25** obyvateľov v poproduktívnom veku) a obec **Vydrník** (index starnutia = **30,03**).

Graf 12: Index starnutia v južnej časti územia

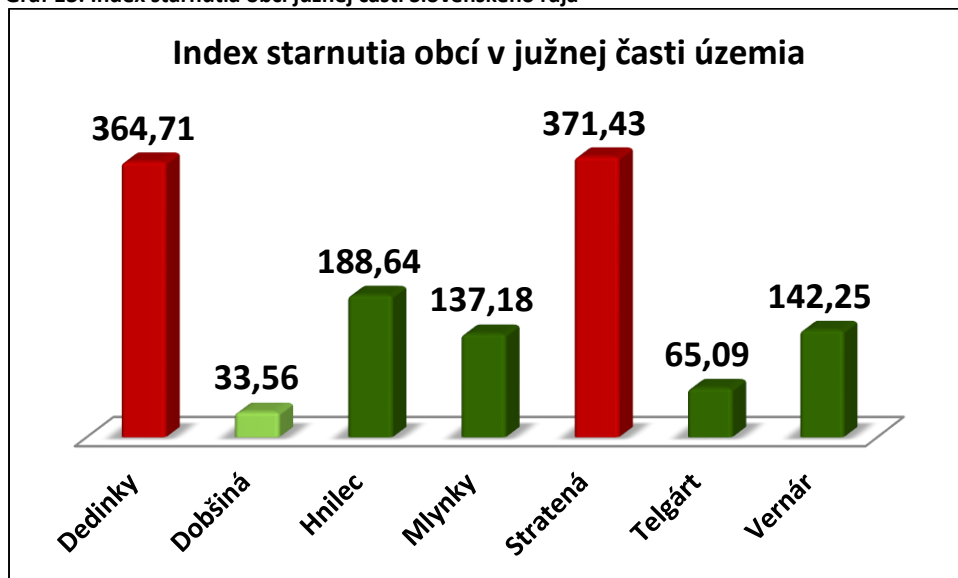

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancia pohybu obyvateľstva za rok 2012).

Hodnota indexu starnutia v južnej časti územia bola v roku 2012: **53,87**, to znamená, že na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku pripadá cca **54** obyvateľov v poproduktívnom veku. V porovnaní s indexom starnutia Slovenska je hodnota indexu nižšia až o **31,64%**. Hodnota celkového indexu

starnutia obyvateľov obcí južnej časti Slovenského raja je ovplyvnená najmä mestom Dobšiná (počet obyvateľov mesta Dobšiná tvorí **61,5%** všetkých obyvateľov južnej časti Slovenského raja), kde index starnutia dosahuje hodnotu **33,56**. Hodnota indexu v južnej časti územia bez mesta Dobšiná dosahuje hodnotu **109,53**, teda nepriaznivý pomer a vyšší ako v priemer v SR.

Graf 13: Index starnutia obcí južnej časti Slovenského raja

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancia pohybu obyvateľstva za rok 2012).

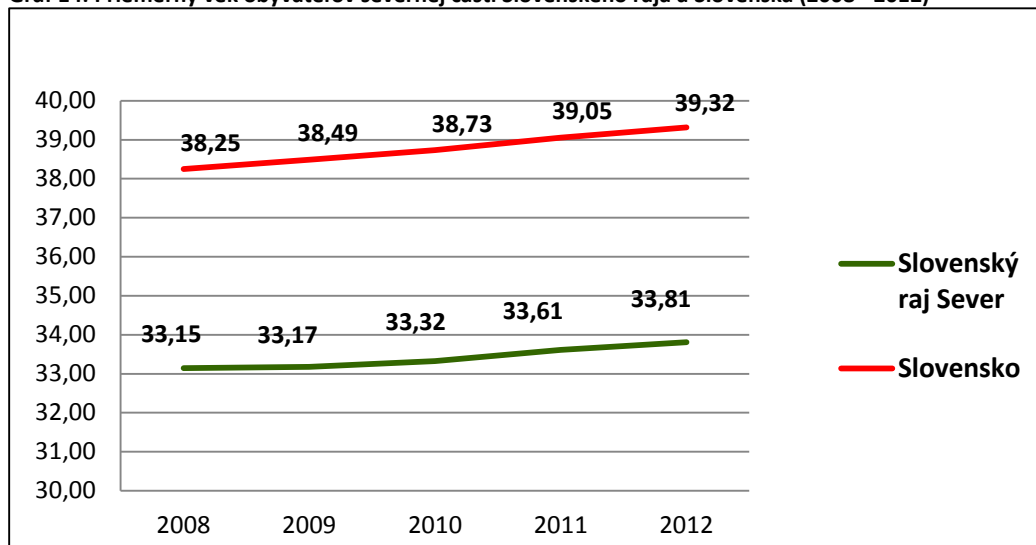
Obyvatelia obcí v južnej časti sú v porovnaní s obyvateľmi obcí v severnej časti omnoho starší. Medzi obce s najstarším obyvateľstvom patrí obec **Stratená** (index starnutia = **371,43**, to znamená, že na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku pripadá **371** obyvateľov v poproduktívnom veku), obec **Dedinky** (index starnutia = **364,71**), obec **Hnilec** (index starnutia = **188,64**), obec **Vernár** (index starnutia = **142,25**) a obec **Mlynky** (index starnutia = **137,18**).

Medzi obce s najmladším obyvateľstvom v južnej časti Slovenského raja patrí mesto **Dobšiná** (index starnutia = **33,56**, to znamená, že na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku pripadá **34** obyvateľov v poproduktívnom veku) a **Telgárt** (index starnutia = **65,09**).

1.4.4.3 Priemerný vek

Nasledujúce grafy znázorňujú vývoj priemerného veku obyvateľov severnej a južnej časti Slovenského raja v rokoch 2008 – 2012 v porovnaní s vývojom priemerného veku obyvateľov Slovenska:

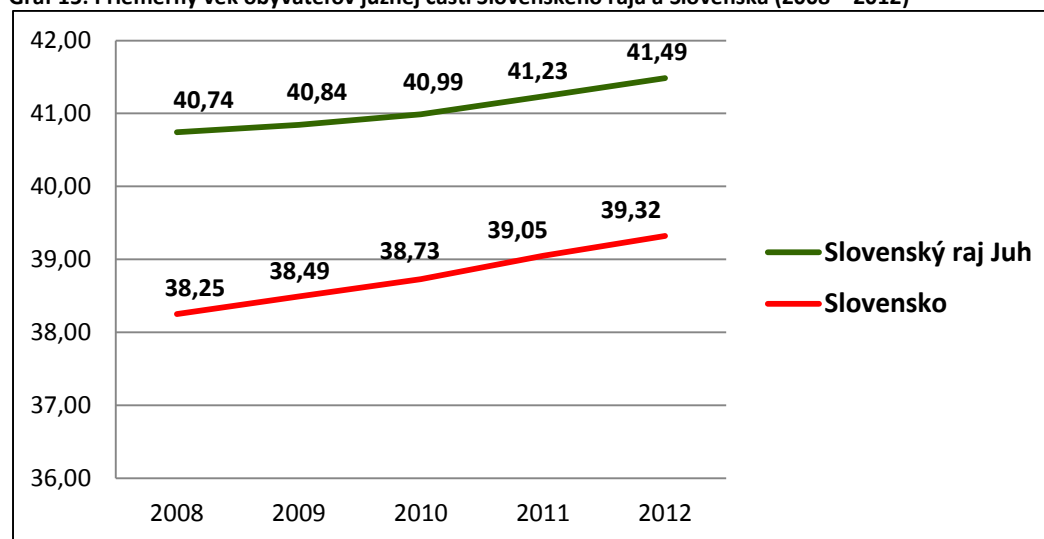
Graf 14: Priemerný vek obyvateľov severnej časti Slovenského raja a Slovenska (2008 - 2012)

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

Priemerný vek obyvateľov v severnej časti územia je **33,81** rokov a od roku 2008 do roku 2012 sa mierne zvýšil o **0,66** roka. V porovnaní s priemerným vekom obyvateľov Slovenska sú obyvatelia severnej časti Slovenského raja mladší v priemere o **5,51** roka. Najvyšší priemerný vek obyvateľov obcí v severnej časti je v obci **Hnilčík**, a to **42,38** rokov. Najnižší priemerný vek obyvateľov obcí v severnej časti je v obci **Vydrník** (**30,49** rokov) a v obci **Spišský Štiavnik** (**30,50** rokov).

Graf 15: Priemerný vek obyvateľov južnej časti Slovenského raja a Slovenska (2008 - 2012)

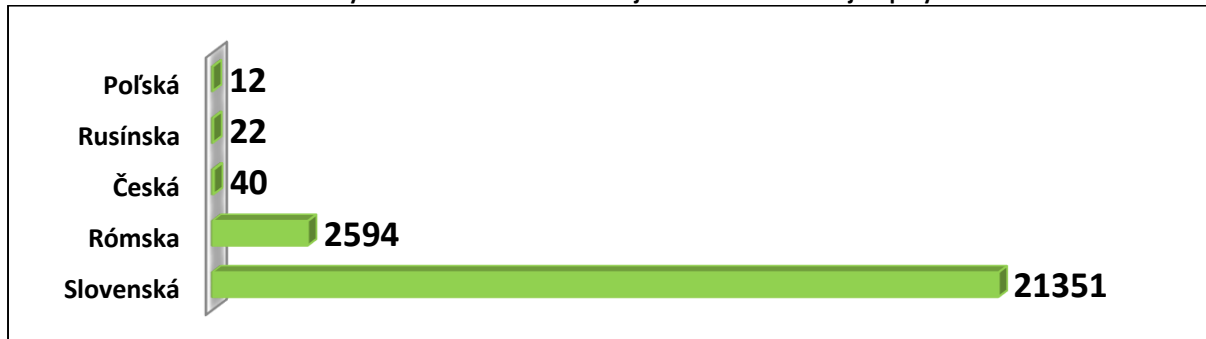
Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

Priemerný vek obyvateľov v južnej časti územia je **41,49** rokov a od roku 2008 do roku 2012 sa mierne zvýšil o **0,75** roka. V porovnaní s priemerným vekom obyvateľov Slovenska sú obyvatelia južnej časti Slovenského raja starší v priemere o **2,17** roka. Najvyšší priemerný vek obyvateľov obcí v južnej časti je v obci **Stratená**, a to **46,83** rokov. Najnižší priemerný vek obyvateľov obcí v severnej časti je v obci **Dobšiná** (**32,98** rokov).

1.4.5 Národnostné zloženie obyvateľstva

Nasledujúce grafy uvádzajú národnostné zloženie obyvateľov severnej a južnej časti Slovenského raja za rok 2011:

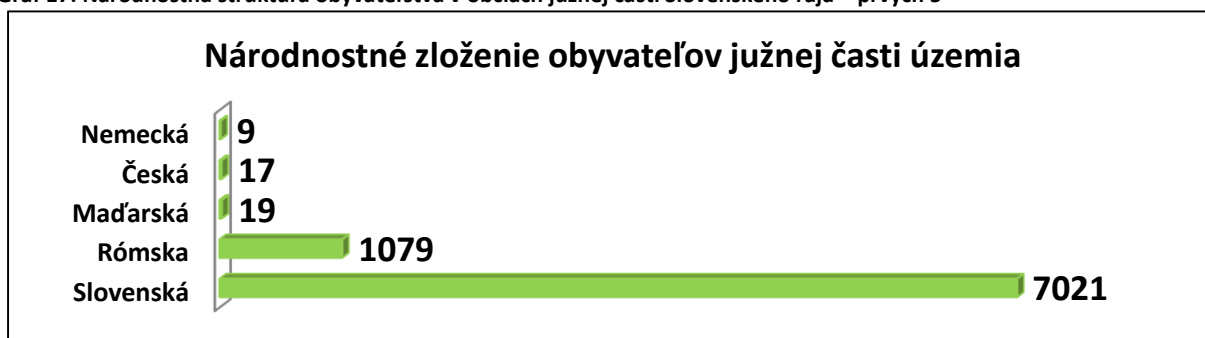
Graf 16: Národnostná štruktúra obyvateľstva v obciach severnej časti Slovenského raja – prvých 5

Zdroj: SOBD 2011, vlastné spracovanie KRI, Košice.

84,27% obyvateľov severnej časti Slovenského raja sa hlási k slovenskej národnosti, **10,24%** k rómskej národnosti.

Graf 17: Národnostná štruktúra obyvateľstva v obciach južnej časti Slovenského raja – prvých 5

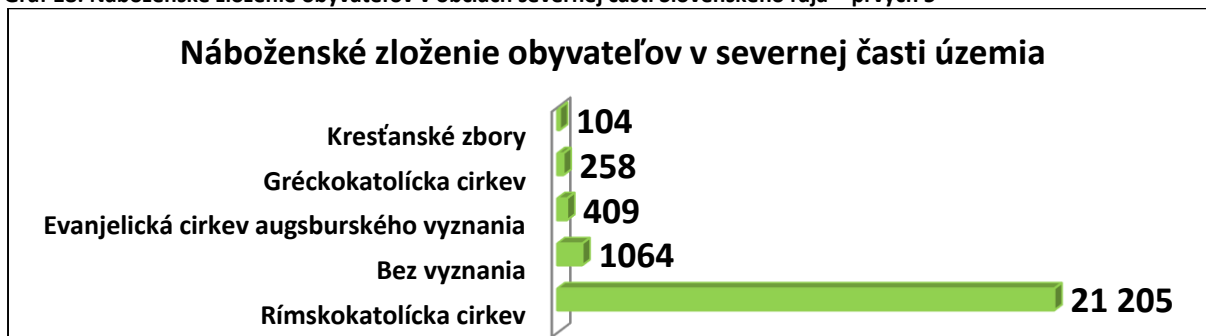
Zdroj: SOBD 2011, vlastné spracovanie KRI, Košice.

75,70% obyvateľov južnej časti Slovenského raja sa hlási k slovenskej národnosti, **11,63%** k rómskej národnosti.

1.4.6 Obyvateľstvo podľa vierovyznania

Nasledujúce grafy uvádzajú náboženské zloženie obyvateľov severnej a južnej časti Slovenského raja za rok 2011:

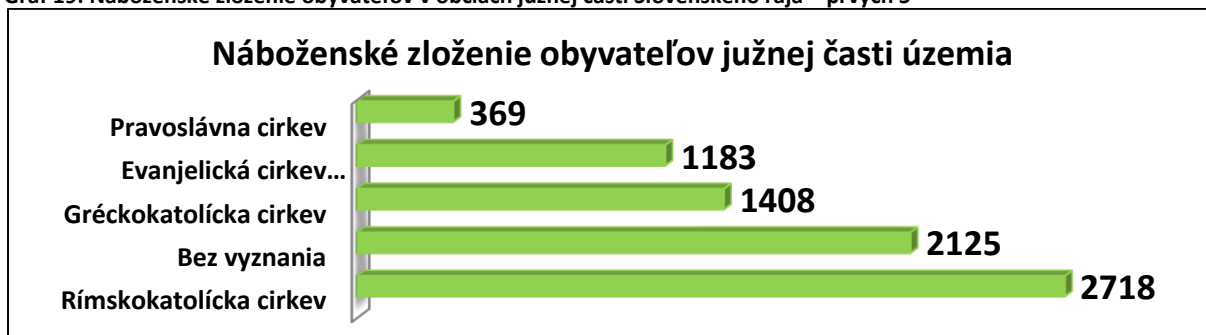
Graf 18: Náboženské zloženie obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja – prvých 5

Zdroj: SODB 2011, vlastné spracovanie KRI, Košice.

Najpočetnejšou skupinou z hľadiska vierovyznania sú v severnej časti Slovenského raja obyvatelia hlásiaci sa k rímskokatolíckej cirkvi (**83,70%**), druhou najpočetnejšou skupinou sú ľudia bez vyznania (**4,20%**), ďalšie menšie skupiny ľudí sa hlásia k evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, gréckokatolíckej cirkvi a ku kresťanským zborom.

Graf 19: Náboženské zloženie obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja – prvých 5

Zdroj: SODB 2011, vlastné spracovanie KRI, Košice.

Najpočetnejšou skupinou z hľadiska vierovyznania sú v južnej časti Slovenského raja obyvatelia hlásiaci sa k rímskokatolíckej cirkvi (**29,30%**), druhou najpočetnejšou skupinou sú ľudia bez vyznania (**22,91%**), ďalšou skupinou sú ľudia hlásiaci sa ku gréckokatolíckej cirkvi (**15,18%**), ku evanjelickej cirkvi augsburského vyznania (**12,75%**) a ku pravoslávnej cirkvi (**3,98%**).

1.5 Zamestnanosť, nezamestnanosť a vzdelanostná situácia obyvateľstva

1.5.1 Trh práce

1.5.1.1 Počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva

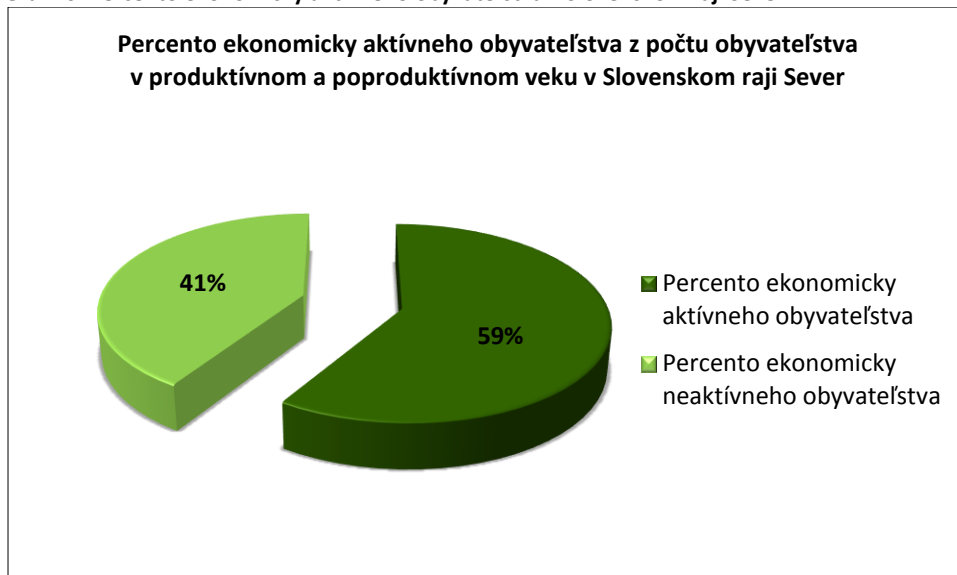
Tab. 10: Percento ekonomicky aktívneho obyvateľstva

	Sever	Juh
Počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva	11619	4083
Počet obyvateľstva v produktívnom a poproduktívnom veku	19679	7241
% EAO z počtu obyvateľov v produktívnom a poproduktívnom veku	59,04%	56,38%

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

Počet osôb, ktorí sú ekonomicky aktívni, t.j. pracujúcich v obciach na severe Národného parku Slovenský raj je celkovo 11 619, čo predstavuje 59 %. Až 41 % (Tab. 10, Graf 20) obyvateľov z týchto obcí je ekonomicky neaktívne, pričom do tejto skupiny patria osoby, ktoré sú vo veku do 15 – 64, teda vo veku, keď by mali a mohli vyvíjať ekonomickú aktivitu.

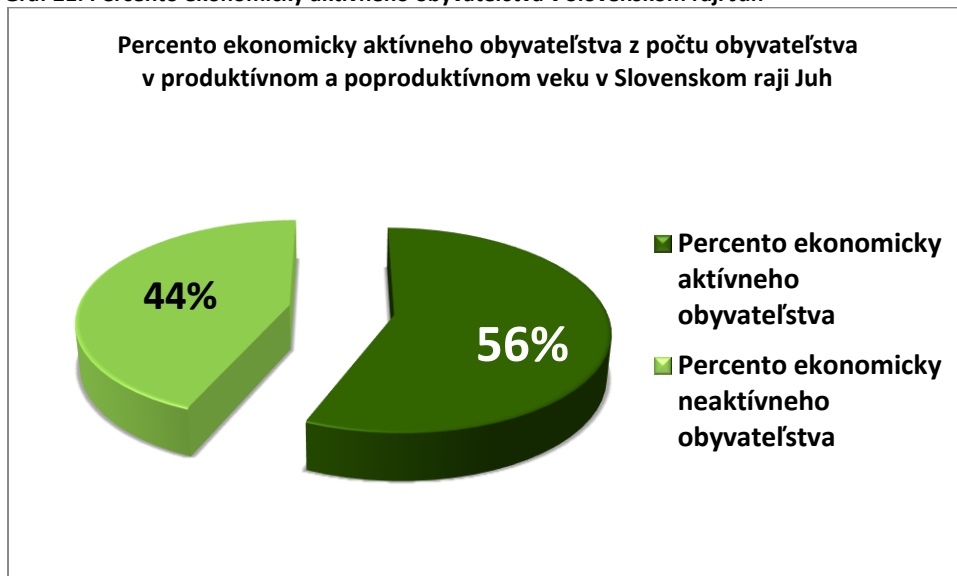
Graf 20: Percento ekonomicky aktívneho obyvateľstva v Slovenskom raji Sever

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012).

Veľmi podobná situácia je aj v obciach na juhu NP Slovenský raj. V týchto obciach je ekonomicky aktívnych 4 083 z celkového počtu 9 242 (Tab. 10). Ich podiel na počte osôb v produktívnom a poproduktívnom veku (dôchodok) je 56 %. Až 44 % obyvateľov týchto obcí je nezamestnaných, nevykonáva žiadnu ekonomickú činnosť (Graf 21).

Graf 21: Percento ekonomicky aktívneho obyvateľstva v Slovenskom raji Juh

Zdroj: vlastné spracovanie KRI, Košice, Štatistický úrad SR (bilancie pohybu obyvateľstva za roky 2008 - 2012)

1.5.2 Podnikateľské prostredie

Nasledujúca tabuľka znázorňuje vývoj počtu podnikateľských subjektov vo všetkých obciach Slovenského raja, ktoré sú rozdelené na fyzické a právnické osoby a taktiež na podnikateľské osoby v severnej a južnej časti Slovenského raja.

Tab. 11: Vývoj počtu podnikateľských subjektov v obciach Slovenského raja

		2009	2010	2011	2012	2013
Podnikateľské subjekty spolu		2 481	2 555	2 518	2 400	2 477
Fyzické osoby - podnikatelia (osoby)	Spolu	2 071	2 108	2 046	1 906	1 945
	Sever	1 530	1 563	1 536	1 435	1 454
	Juh	541	545	510	471	491
Právnické osoby	Spolu	410	447	472	494	532
	Sever	286	311	336	354	380
	Juh	124	136	136	140	152

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Celkový počet podnikateľských subjektov v území je **2 477**, z toho **1 945 (78,52%)** je fyzických osôb – podnikateľov a **532 (21,48%)** je právnických osôb.

1.5.2.1 Fyzické osoby – podnikatelia

V nasledujúcej tabuľke je znázornený vývoj počtu fyzických osôb – podnikateľov v obciach severnej časti Slovenského raja.

Tab. 12: Vývoj počtu fyzických osôb - podnikateľov v obciach severnej časti Slovenského raja

Sever	2009	2010	2011	2012	2013
Fyzické osoby - podnikatelia (osoby)	1 530	1 563	1 536	1 435	1 454
• Živnostníci	1 451	1 484	1 458	1 354	1 373
• Slobodné povolania	31	31	30	33	35
• Samostatne hospodáriaci roľníci	48	48	48	48	46

Zdroj: Štatistický úrad SR.

V severnej časti Slovenského raja je v súčasnosti (v roku 2013) **1 454** fyzických osôb – podnikateľov. Za posledných 5 rokov (2009 - 2013) klesol počet podnikateľov o **76 (4,97%)**. Najviac podnikateľov pôsobí v obciach Smižany (39,41%), Hrabušice (13,00%), Hranovnica (11,28%) a Spišské Bystré (9,776%).

Najväčší podiel podnikateľov tvoria živnostníci (**94,43%**), ktorých počet sa za posledných 5 rokov taktiež znížil o **78 (5,38%)**. Zvyšných **5,57%** tvoria samostatne hospodáriaci roľníci a podnikatelia so slobodnými povolaniami. Na území pôsobí **46 (3,16%)** samostatne hospodáriacich roľníkov. Od roku 2009 do roku 2012 sa ich počet nemenil (**48 SHR**), no v roku 2013 poklesol o dvoch. Najviac samostatne hospodáriacich roľníkov pôsobí v obciach Smižany (15 SHR = 32,41%), Hrabušice (6 SHR = 13,04%), Spišské Tomášovce (6 SHR = 13,04%), Hnilčík (5 SHR = 10,87%) a Letanovce (5 SHR = 10,87%).

V nasledujúcej tabuľke je znázornený vývoj počtu fyzických osôb – podnikateľov v obciach južnej časti Slovenského raja.

Tab. 13: Vývoj počtu fyzických osôb - podnikateľov v obciach južnej časti Slovenského raja

Juh	2009	2010	2011	2012	2013
-----	------	------	------	------	------

Fyzické osoby - podnikatelia (osoby)	541	545	510	471	491
• Živnostníci	439	445	416	388	404
• Slobodné povolania	19	21	19	22	22
• Samostatne hospodáriaci roľníci	83	79	75	61	65

Zdroj: Štatistický úrad SR.

V južnej časti Slovenského raja je v súčasnosti (v roku 2013) **491** fyzických osôb – podnikateľov. Za posledných 5 rokov (2009 - 2013) klesol počet podnikateľov o **50 (9,26%)**. Najviac podnikateľov pôsobí v obciach Dobšiná (**44,60%**), Telgárt (**15,48%**) a v obciach Hnilec, Mlynky a Vernár (po **9,57%**).

Najväčší podiel podnikateľov tvoria živnostníci (**82,28%**), ktorých počet sa za posledných 5 rokov taktiež znížil o **35 (7,97%)**. Zvyšných **17,72%** tvoria samostatne hospodáriaci roľníci a podnikatelia so slobodnými povolaniami. Na území pôsobí **65** samostatne hospodáriacich roľníkov. Od roku 2009 do roku 2013 poklesol ich počet o **18**. Najviac samostatne hospodáriacich roľníkov pôsobí v obciach Hnilec (**19 SHR = 29,23%**), Dobšiná (**16 SHR = 24,62%**) a Telgárt (**10 SHR = 15,38%**).

1.5.2.2 Právnické osoby

V nasledujúcej tabuľke je znázornený vývoj počtu právnických osôb v obciach severnej časti Slovenského raja.

Tab. 14: Vývoj počtu právnických osôb v obciach severnej časti Slovenského raja

Sever	2009	2010	2011	2012	2013
Právnické osoby spolu	286	311	336	354	380
• Právnické osoby ziskové	152	170	187	198	223
• Právnické osoby neziskové	134	141	149	156	157

Zdroj: Štatistický úrad SR.

V severnej časti Slovenského raja je v súčasnosti (v roku 2013) **380** právnických osôb. Za posledných 5 rokov (2009 - 2013) narástol počet právnických osôb o **94 (32,87%)**. Najviac právnických osôb pôsobí v obciach Smižany (**42,63%**), Hrabušice (**11,84%**), Hranovnica (**10,26%**) a Spišské Bystré (**10%**). Táto štruktúra je rovnaká ako pri počte fyzických osôb – podnikateľov.

Najväčší podiel právnických osôb tvoria ziskové právnické osoby (**58,68%**), ktorých počet sa za posledných 5 rokov zvýšil o **71 (46,71%)**. Zvyšných **41,32%** tvoria neziskové právnické osoby. Ich počet od roku 2009 do roku 2013 narástol o **23 (17,16%)**.

V nasledujúcej tabuľke je znázornený vývoj počtu právnických osôb v obciach južnej časti Slovenského raja.

Tab. 15: Vývoj počtu právnických osôb v obciach južnej časti Slovenského raja

Juh	2009	2010	2011	2012	2013
Právnické osoby spolu	124	136	136	140	152
• Právnické osoby ziskové	49	59	60	65	74
• Právnické osoby neziskové	75	77	76	75	78

Zdroj: Štatistický úrad SR.

V južnej časti Slovenského raja je v súčasnosti (v roku 2013) **152** právnických osôb. Za posledných 5 rokov (2009 - 2013) narástol počet právnických osôb o **28 (22,58%)**. Najviac právnických osôb pôsobí v obciach Dobšiná (**45,39%**), Mlynky (**16,45%**) a Telgárt (**14,47%**).

Ziskové a neziskové právnické osoby majú približne rovnaké zastúpenie. Ziskové právnické osoby tvoria **48,68%** a neziskové právnické osoby tvoria **51,32%**. Počet ziskových právnických osôb narástol za posledných 5 rokov (2009 – 2013) o viac než polovicu (o **25 PO - 51,02%**). Počet neziskových právnických osôb narástol len o **3**, čo je len **4**-percentný nárast.

1.5.3 Nezamestnanosť

Podiel počtu uchádzačov o zamestnanie na produktívnom obyvateľstve vyjadruje, kam sa zaraďujú osoby vo veku od 15 do 64, ktorí nevykonávajú pracovnú činnosť.

Celkový počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie (UoZ) v obciach v severnej časti NP Slovenský raj bol ku konca roka 2013 - 6 082 osôb (Tab. 16). Podiel týchto osôb na produktívnom obyvateľstve je takmer 35 % (Tab. 16). To znamená, že 35 % osôb, od ktorých sa očakáva, že budú pracovať, nie je ekonomicky aktívna.

V južnej časti Slovenského raja je situácia v rámci tohto ukazovateľa o čosi priaznivejšia. Z osôb ekonomicky produktívnych je bez práce 20 % obyvateľstva (Tab. 17).

Tab. 16: Počet UoZ v obciach severnej časti Slovenského raja v rokoch 2013

rok/počet	disponibilný počet UoZ	% podiel disp. počtu UoZ na produkt. obyv.
2013	6082	34,94%

Zdroj: ÚPSVaR, Poprad, ÚPSVaR Rožňava, ÚPSVaR Spišská Nová Ves, vlastné spracovanie KRI, Košice.

Tab. 17: Počet UoZ v obciach južnej časti Slovenského raja v rokoch 2009 - 2013

rok/počet	disponibilný počet UoZ	% podiel disp. počtu UoZ na produkt. obyv.
2013	1212	19,67%

Zdroj: ÚPSVaR, Poprad, ÚPSVaR Rožňava, ÚPSVaR Spišská Nová Ves, vlastné spracovanie KRI, Košice, údaje sú k 31.12.2013.

V obciach na severe NP Slovenský raj tvoria spomedzi uchádzačov o zamestnanie najväčšiu skupinu osoby, ktoré si nedokážu nájsť zamestnanie po dobu dlhšiu ako 2 roky. Druhou najpočetnejšou skupinou sú osoby evidované na úradoch práce od 4 do 6 mesiacov. Najmenej početnou evidovanou skupinou sú osoby bez zamestnania do 3 mesiacov (Tab. 18).

Tab. 18: Štruktúra UoZ podľa dĺžky evidencie v severnej časti Slovenského raja v roku 2013

dĺžka evid./rok2013	do 3 mesiacov	4-6 mesiacov	7-12 mesiacov	13-24 mesiacov	nad 24 mesiacov	Spolu
Betlanovce	x	14	10	12	32	68
Hnilčík	x	14	7	9	24	54
Hrabušice	x	71	47	63	278	459
Hranovnica	49	45	62	94	269	519
Letanovce	x	43	20	48	65	176
Smižany	x	198	137	191	373	899
Spišské Bystré	31	26	28	33	87	204
Spišské Tomášovce	x	53	42	40	474	609
Spišský Štiavnik	38	38	73	83	146	378
Vydrník	21	20	27	39	177	284
SNV	x	772	493	506	661	2432
Spolu	139	1294	946	1118	2586	6082

Zdroj: ÚPSVaR Poprad, ÚPSVaR Rožňava, ÚPSVaR Spišská Nová Ves, vlastné spracovanie KRI, Košice, údaje sú k 31.12.2013.

V obciach na juhu NP Slovenský raj je situácia odlišná. Počet nezamestnaných s pribúdajúcou dĺžkou evidencie na úradoch práce narastá. Najpočetnejšou skupinou osôb bez zamestnania sú, tak ako aj na severe územia, osoby bez zamestnania nad 24 mesiacov. Druhou najpočetnejšou skupinou sú osoby bez práce po dobu od 13 do 24 mesiacov. Najmenej početnou evidovanou skupinou sú osoby bez zamestnania do 3 mesiacov (Tab. 19).

Tab. 19: Štruktúra UoZ podľa dĺžky evidencie v južnej časti Slovenského raja, v roku 2013

dĺžka evid./rok	do 3 mesiacov	4-6 mesiacov	7-12 mesiacov	13-24 mesiacov	nad 24 mesiacov	Spolu
Dedinky	5	3	7	19	1	35
Dobšiná	78	78	109	117	337	719
Hnilec	x	14	9	25	18	66
Mlynky	x	7	9	10	15	41
Stratená	1	3	0	6	3	13
Telgárt	41	35	34	78	89	277
Vernár	10	9	11	14	17	61
Spolu	135	149	179	269	480	1212

Zdroj: ÚPSVaR Poprad, ÚPSVaR Rožňava, ÚPSVaR Spišská Nová Ves, vlastné spracovanie KRI, Košice, údaje sú k 31.12.2013.

Spomedzi uchádzačov o zamestnanie v severnej časti Slovenského raja sú najpočetnejšou skupinou osoby so stredoškolským odborným vzdelaním bez maturity (1 224 osôb, t.j. 20,4%) a osoby so základným vzdelaním (1 182 osôb, t. j. 19,7%). Najmenšou skupinou sú osoby bez vzdelania (53 osôb, t. j. 8,8%) (Tab. 20).

Tab. 20: Štruktúra UoZ podľa vzdelania v obciach severnej časti Slovenského raja

dĺžka evid./rok	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Spolu
Betlanovce	0	13	x	41	18	8	1	1	2	0	84
Hnilčík	0	0	x	5	27	15	8	0	3	0	58
Hrabušice	0	46	x	230	78	46	7	7	13	0	427
Hranovnica	12	357	49	13	25	4	15	2	8	0	485
Letanovce	0	38	x	94	27	27	2	2	8	0	198
Smižany	0	136	500	174	166	24	25	39	0	0	1064
Spišské Bystré	13	121	48	11	23	1	17	2	7	0	243
Spišské Tomášovce	0	43	x	141	56	30	7	6	4	0	287
Spišský Štiavnik	17	231	42	12	16	1	12	1	6	0	337
Vydrník	11	197	20	6	3	0	3	1	1	0	242
SNV	0	0	125	497	666	791	103	84	310	0	2576
Spolu	53	1182	784	1224	1105	947	200	145	362	0	6002

Zdroj: ÚPSVaR Poprad, ÚPSVaR Rožňava, ÚPSVaR Spišská Nová Ves, vlastné spracovanie KRI, Košice.

Najviac osôb evidovaných na úrade práce (606 osôb) v obciach na juhu Slovenského raja má najvyššie dosiahnuté vzdelanie SOU s maturitou (spolu 297 osôb, čo predstavuje 23,7%), druhou skupinou v poradí sú osoby so základným vzdelaním (559 osôb, t. j. 44,6%) a treťou osoby so stredným odborným všeobecným vzdelaním s maturitou (168 osôb, t. j. 13,4%). Najmenšiu skupinu evidovaných nezamestnaných tvoria osoby s vyšším stredným vzdelaním (4 osoby) (Tab. 21).

Tab. 21: Štruktúra UoZ podľa vzdelania v obciach južnej časti Slovenského raja

dĺžka evid./rok	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Spolu
Dedinky	0	1	x	0	16	0	9	0	2	0	28
Dobšiná	31	330	X	28	185	23	101	0	21	0	719
Hnilec	0	1	X	11	33	5	19	1	1	0	71

Mlynky	0	0	x	1	14	16	2	2	7	0	42
Stratená	0	0	0	0	1	3	9	0	0	0	13
Telgárt	25	176	0	0	40	1	22	0	11	0	275
Vernár	3	51	29	6	8	0	6	1	1	0	105
Spolu	59	559	29	46	297	48	168	4	43	0	1253

Zdroj: ÚPSVaR Poprad, ÚPSVaR Rožňava, ÚPSVaR Spišská Nová Ves, vlastné spracovanie KRI, Košice.

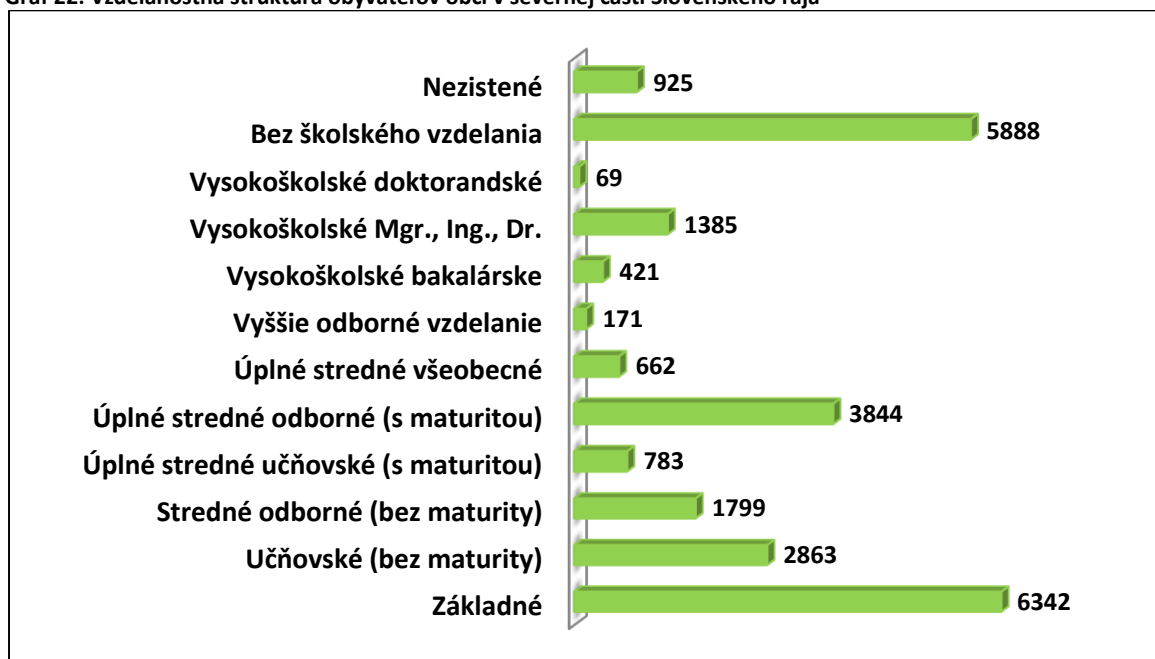
Číselník vzdelania:

- 0 – bez vzdelania
- 1 – základné vzdelanie
- 2 – SOU vyučení
- 3 – SOU bez maturity
- 4 – SOU s maturitou
- 5 – gymnázium
- 6 – SOŠ s maturitou
- 7 – vyššie stredné vzdelanie
- 8 – vysokoškolské vzdelanie
- 9 – vedecká výchova

1.5.4 Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva

Nasledujúce grafy uvádzajú vzdelanostnú štruktúru obyvateľstva v produktívnom a poproduktívnom veku v severnej a južnej časti Slovenského raja za rok 2011:

Graf 22: Vzdelanostná štruktúra obyvateľov obcí v severnej časti Slovenského raja

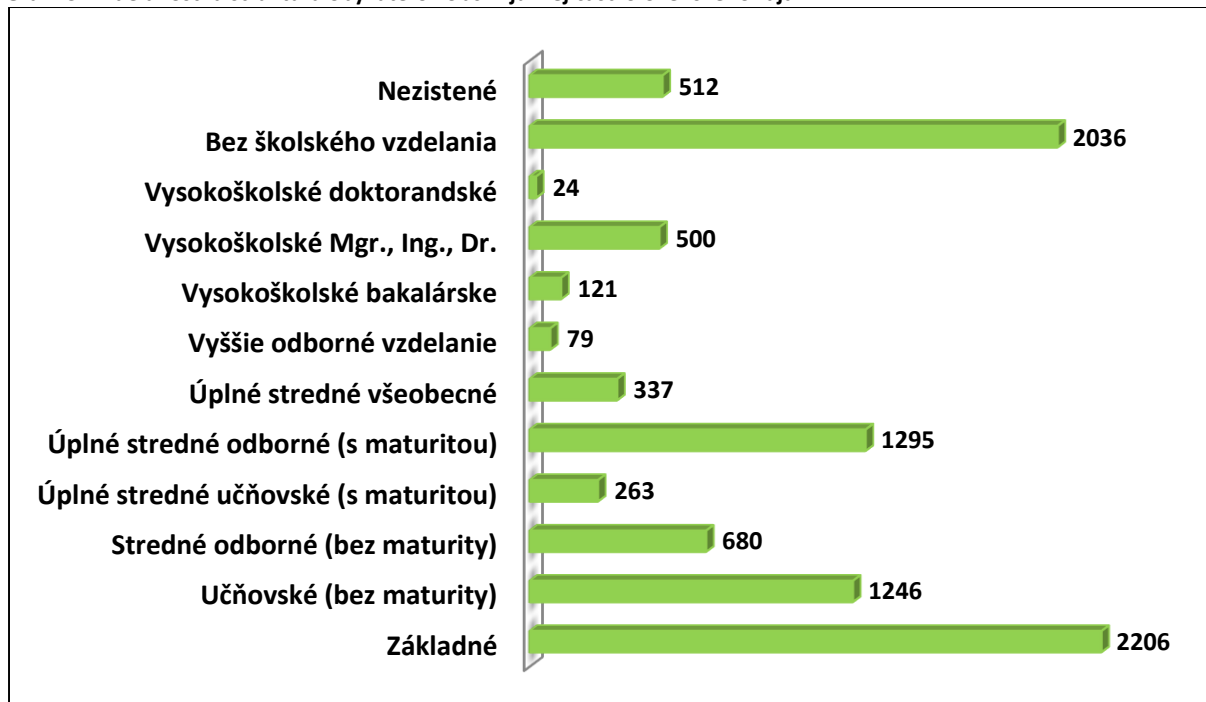

Zdroj: SOBD 2011, vlastné spracovanie KRI, Košice.

Najväčší podiel obyvateľov severnej časti Slovenského raja tvoria obyvatelia so základným vzdelaním (**25,03%**) a bez školského vzdelania (**23,24%**). Dokopy tvoria **48,27%** z celkového počtu obyvateľov severnej časti Slovenského raja. Pre porovnanie, v danom území žije len **7,4%** obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním.

Najviac obyvateľov bez vzdelania a so základným vzdelaním v porovnaní s celkovým počtom obyvateľov v danej obci žije v obciach Vydrník (**69,27%** z celkového počtu obyvateľov obce), Betlanovce (**58,89%** z celkového počtu obyvateľov obce), Letanovce (**58,80%** z celkového počtu obyvateľov obce), Hranovnica (**56,89%** z celkového počtu obyvateľov obce) a Spišský Štiavnik (**53,81%** z celkového počtu obyvateľov obce).

Graf 23: Vzdelanostná štruktúra obyvateľov obcí v južnej časti Slovenského raja

Zdroj: SOBD 2011, vlastné spracovanie KRI, Košice.

Podobná situácia vo vzdelaní obyvateľstva je aj v južnej časti územia. Najväčší podiel obyvateľov južnej časti Slovenského raja tvoria obyvatelia so základným vzdelaním (**23,78%**) a bez školského vzdelania (**21,95%**). Dokopy tvoria **45,73%** z celkového počtu obyvateľov južnej časti Slovenského raja a v danom území žije len **6,95%** obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním.

Najviac obyvateľov bez vzdelania a so základným vzdelaním v porovnaní s celkovým počtom obyvateľov v obci žije v obciach Telgárt (**61,32%** z celkového počtu obyvateľov obce), Dobšiná (**47,56%** z celkového počtu obyvateľov obce), Hnilec (**32,29%** z celkového počtu obyvateľov obce) a Vernár (**32,27%** z celkového počtu obyvateľov obce).

1.5.5 Vzdelávacie aktivity

Z predchádzajúcich kapitol vyplýva, že v Slovenskom raji nie je vzdelanostná situácia obyvateľstva priaznivá a naklonená rozvoju zamestnanosti, podnikania, inováciám aj v sektore cestovného ruchu. V Slovenskom raji je málo vysokoškolsky vzdelaných ľudí (7%) a najväčší podiel tvoria ľudia len so základným vzdelaním a bez vzdelania (47%), k čomu veľmi výrazne prispieva vysoký podiel nevzdelaného, ťažko vzdelávateľného rómskeho obyvateľstva. 46% tvoria obyvatelia so stredoškolským vzdelaním, avšak tvoria najväčšiu skupinu dlhodobo nezamestnaných obyvateľov žijúcich v Slovenskom raji.

Už Stratégia CR v regióne NP Slovenský raj v roku 2009 definuje jeden z problémov rozvoja CR a to „nedostatočná kvalita ľudských zdrojov, jej profesionálna a jazyková vybavenosť, ktorého príčinami sú najmä chýbajúci, resp. neexistujúci systém permanentného vzdelávania sa a skvalitňovania ľudských zdrojov v sektore, nestálosť pracovných pozícií v CR (vycestovanie kvalitných a jazykovo zdatných pracovníkov do zahraničia) s následkom nespokojnosti návštevníkov/turistov s kvalitou a štandardami poskytovania služieb.

Pre zvýšenie kvality služieb stratégia navrhuje cielene sa zamerať na oblasť ľudských zdrojov, na ich vzdelávanie a odborný rast v súlade s potrebami rozvoja sektoru cestovného ruchu.

Uvedený problém nedostatočnej kvality ľudských zdrojov pretrváva a platí aj v súčasnosti. Od roku 2009 nebol pre rozvoj cestovného ruchu v NP Slovenský raj realizovaný vzdelávací projekt. V kapitole 3.4.3 uvádzame zrealizované i pripravované projektové zámery miest a obcí Slovenského raja a len v dvoch projektoch mesta Spišská Nová Ves (z 21 zrealizovaných projektov) boli realizované vzdelávacie aktivity pre subjekty poskytujúce produkty a služby v CR s témami destinačného manažmentu, tvorbu produktových balíkov a služieb, komunikáciu a partnerstvo v cestovnom ruchu so zameraním na prihraničnú spoluprácu s Maďarskom (Projekty: Agentúra destinačného manažmentu a Multifunkčné banícke a energetické a centrum v Spišskej Novej Vsi). Ani v pripravovaných projektoch na obdobie 2014 – 2020 nie je obsiahnutá téma vzdelávania.

Pred ukončením je projekt „**SLOVENSKÝ RAJ - Klaster cestovného ruchu Slovenský raj a TIC Dobšinská ľadová Jaskyňa**“, finančne podporený z Programu švajčiarsko – slovenskej spolupráce, ktorého súčasťou boli vzdelávacie aktivity pre

- profesionálov v riadení klastra,
- aktérov pôsobiacich v CR a ochrane životného prostredia,
- podnikateľov,
- poľnohospodárov,
- predstaviteľov samospráv,
- žiakov a študentov,
- aktivistov v riešení rómskej problematiky a iných marginalizovaných skupín a obyvateľov.

V rámci dvojročného projektu sa uskutočnilo spolu 67 školiacich dní (4 – 6 hod.), v 13 tich širších blokoch vzdelávacích oblastí:

- Skúsenosti **expertov zo Švajčiarska** (39 účastníkov, 2 x 1 školiacich dní)
- Stáž a školenie vybraných odborníkov vo Švajčiarsku Biosfera Val Mustair, Swiss National Park-Scoul, (12 účastníkov, 6 x 1 školiacich dní)
- Školenie pre **sprievodcov NP Slovenský raj** (24 účastníkov, 7 x 1 školiacich dní)
- **Klaster a destinačný manažment, marketing, tvorba produktov CR a značka kvality** (80 účastníkov, 3 x 1 školiacich dní)
- Školenie manažmentu klastra a ďalších expertov, **zásady návštevníckeho servisu** (57 účastníkov, 2 x 1 školiacich dní)
- **Územné plánovanie a socioekonomický rozvoja, NATURA** (35 účastníkov, 2 x 1 školiacich dní)
- **Strategické plánovanie, komunikácia, projektový manažment, manažment zmien, riešenie konfliktov** (41 účastníkov, 2 x 1 školiacich dní)
- Vzdelávacie aktivity **TIC** (15 účastníkov, 4 x 1 školiacich dní)
- Prípadové štúdie pre prácu pracovníka TIC (16 účastníkov, 1 školiaci deň)
- **Školenia pre podnikateľov** (80 účastníkov, 8 x 1 školiacich dní)

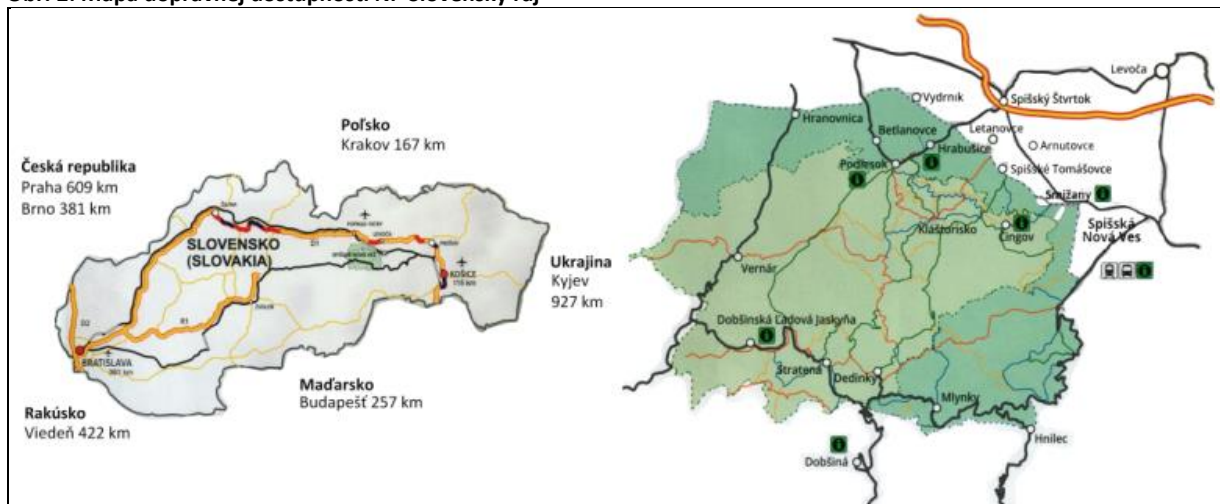
- **Ako riadiť a motivovať ľudí** (15 účastníkov, 1 školiaci deň)
- **Ako si získať zákazníka osobným jednaním** (19 účastníkov, 1 školiaci deň)
- **Seminár na riešenie rómskej problematiky** spojenej s rozvojom destinácie CR (83 účastníkov, 1 školiaci deň)
- Školenia pre rómskych aktivistov a podnikateľov (83 účastníkov, 3 x 1 školiacich dní)
- **Environmentálna výchova** pre školy v Spišskej Novej Vsi, Dobšinej, Hrabušiciach, Spišských Tomášovciach, Smižanoch, Mlynkách (počet účastníkov 999, 7 x1 počet školiacich dní, cca 143 žiakov na jednom školení)

Vzdelávania v projekte sa zúčastnilo spolu 1596 účastníkov, z toho však až 999 žiakov škôl (environmentálna výchova). Takmer 600 účastníkov sa zúčastnilo jednodňových školení v ostatných vzdelávacích oblastiach. Očakávam je, že neformálne vzdelávanie a nové poznatky prinesú výsledky v praxi.

1.6 Mobilita a dopravná infraštruktúra

Téme dopravy a dostupnosti a ich analýze sa venuje aj Marketingová stratégia destinácie Slovenský raj (MS, 2014) vypracovaná Mestom Spišská Nová Ves v roku 2014 (www.spisskanovaves.eu) v kapitole Doprava a dostupnosť. Niektoré relevantné závery z nej vyplývajúce uvádzame aj v tejto stratégii rozvoja územia Slovenský raj.

Obr. 2: Mapa dopravnej dostupnosti NP Slovenský raj

Zdroj: www.slovenskyraj.eu

1.6.1 Letecká doprava

Priamo v území NP Slovenský raj sa letisko nenachádza. Letiská medzinárodného významu sú v Poprade (vzdialené cca 20 km) a v Košiciach (vzdialené cca 75 km).

Obr. 3: Letiská v SR

1.6.2 Železničná doprava

Územím Národného parku Slovenský raj vedú dve železničné trate:

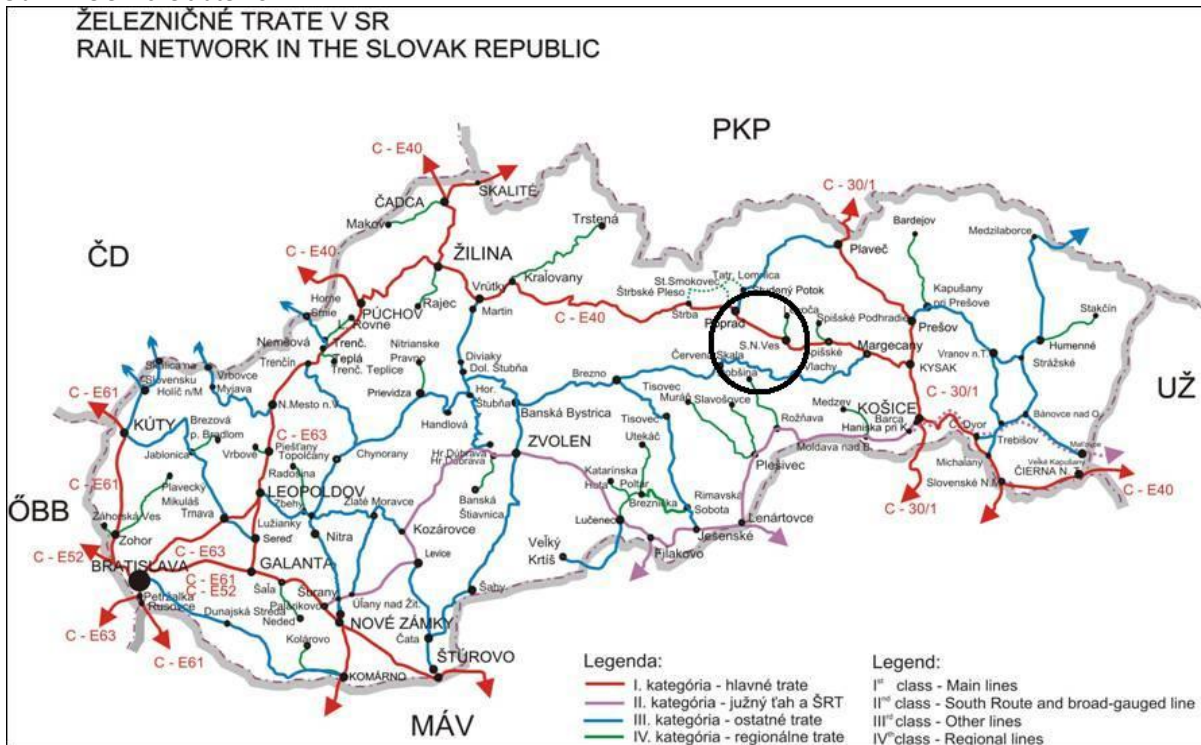
- **Železničná trať č. 180 Žilina – Košice**, elektrifikovaná, dvojkofajná hlavná trať I. kategórie – C-E40 – multimodálny koridor s výhľadovou rýchlosťou vlakov 120 – 140 km/hod. Prechádza severnou časťou územia, s premávkou vlakov EC, IC, zrýchlené vlaky, rýchliky, osobné vlaky. V stanici *Poprad – Tatry* stoja všetky vlaky, v stanici *Spišská Nová Ves* len niektoré IC, rýchliky, zrýchlené vlaky a osobné vlaky. Osobné vlaky stoja v niektorých obciach severného územia – *Spišský Štiavnik, Vydrník, Letanovce, Spišské Tomášovce, Smižany*. Na tejto trati premáva až 128 vlakových spojení denne (MS,2014).
- **Železničná trať č. 173 Červená Skala – Margecany**, jednokoľajová, neelektrifikovaná trať III. kategórie. Prechádza južnou časťou územia, s premávkou rýchlikov, zrýchlených a osobných vlakov. V časti trate *od Telgártu po obec Hnilec* je 11 železničných zastávok.

Vlakové spojenie v ranných a doobedňajších hodinách však na tejto trase chýba a počas prázdnin nie je žiadne.

Tab. 22: Vlakové spojenie Margecany - Mlynky - Dedinky

Pracovné dni		Sobota		Nedeľa		Sviatky		Prázdniny	
tam	späť	tam	späť	tam	späť	tam	späť	tam	späť
4:07	9:52	6:57	9:52	6:57	9:52	6:57	9:52		
12:08	12:00	12:08	12:00	12:08	12:00	12:08	12:00		
14:45	16:12	14:45	16:12	14:45	16:12	14:45	16:12		
16:08	19:35	16:08	19:35	16:08	19:35	16:08	19:35		
20:08		20:08		20:08		20:08			
4:07	3:56	6:57	3:56	4:07	3:56	4:07	3:56		
	4:46		9:52		4:46		4:46		

Obr. 4: Železničné trate v SR

Z nasledujúcej tabuľky Tab. 23 vyplýva, že zastávky vlakov osobnej dopravy sa nachádzajú priamo v 10-tich obciach Slovenského raja. Z ostatných 7 obcí je potrebné dochádzať do najbližších obcí a miest, ktoré majú železničnú stanicu. Najdlhšie je potrebné dochádzať z mesta Rožňava do mesta Dobšiná (26 km) a naopak najkratšie do obcí Betlanovce a Hrabušice (3 km) z obce Vydrník. Obec Vernár železničnú zastávku má, ale je prakticky neprístupná.

Tab. 23: Prehľad vzdialeností železničných zastávok v obciach Slovenského raja

Obec	Najbližšia zastávka vlakov osobnej dopravy	
	Názov	Vzdialenosť v km
Betlanovce	Vydrník	3
Dedinky	V obci	0
Dobšiná	Rožňava	26
Hnilčík	Nálepkovo	6
Hnilec	V obci	0
Hrabušice	Vydrník	3
Hranovnica	Poprad	11
Letanovce	V obci	0
Mlynky	V obci	0
Smižany	V obci	0
Spišské Bystré	Poprad	10
Spišský Štiavnik	V obci	0
Spišské Tomášovce	V obci	0
Stratená	V obci	0
Telgárt	V obci	0
Vernár	Poprad	19
Vydrník	V obci	0

Zdroj: Vlastné spracovanie, KRI, Košice.

1.6.3 Cestná doprava a stav dopravnej infraštruktúry

1.6.3.1 Cestná sieť

V súčasnosti sú hlavnými cestnými komunikáciami zabezpečujúcimi prístup k Slovenskému raju cesty I., II. a III triedy, ktoré zabezpečujú prístup do všetkých obcí územia Slovenského raja.

Oblasť Slovenského raja má nedostatočné napojenie na sieť diaľnic a rýchlostných ciest. Na severe prebieha výstavba diaľnice D1. Dostavba týchto úsekov významne zlepši napojenie Slovenského raja na nadradenú dopravnú infraštruktúru. Cestné komunikácie v Slovenskom raji:

Cestná sieť I. triedy vo vlastníctve štátu a v správe Slovenskej správy ciest Bratislava:

- I/18, v smere východ – západ, koridor budovania diaľnice D1 (dopravný uzol Poprad),
- I/67, v smere sever – juh: Lysá Poľana – Poprad – Vernár – Rožňava,
- I/66, v smere od západu: Banská Bystrica – Vernár - Pusté Pole, kde sa pripája na I/67.

Dostupnosť územia Slovenský raj a priľahlých obcí je zabezpečená cestnou infraštruktúrou cestami II. a III. triedy.

Cestná sieť ciest II. Triedy vo vlastníctve KSK:

- II/533 – Levoča – Spišská Nová Ves – Hnilec – Gemerská Poloma,
- II/535 – Hnilec – Mlynky – Dobšinský kopec,
- II/536 – Spišská Štvrtok – Spišská Nová Ves – Spišské Vlachy, kde sa pripája na cestu II/547 (Sp. Podhradie – Košice).
- II/546 – Hnilčik – Nálepko – Gelnica – Prešov, smerom z východu Hnileckou dolinou. V Jaklovciach sa križuje s cestou II/547 (Sp. Podhradie – Košice).

Cestná sieť ciest III. triedy vo vlastníctve KSK s napojením na II/533 v území nie je a s napojením na cestu II/535 sú cesty:

- III/535001 – do Dediniek,
- III/535004 – na Dobšinskú Mašu,
- III/535005 – prepojenie do Havranej Doliny,
- III/535006 – Mlynky - Biele Vody.

S napojením na II/536:

- III/536011 – do Arnutoviec,
- III/536012 – spojovacia cesta Spišská Nová Ves – Smižany - Spišské Tomášovce,
- III/536013 – cesta do Letanoviec,
- III/536014 – cesta Sp. Štvrtok – Hrabušice – Krivian (Stratená), spája cesty I/18 a cestu I/67, v súčasnosti uzavretá pre automobilovú prepravu (z hľadiska prepojenia severnej a južnej časti Slovenského raja - najvýznamnejšia je cesta 3. triedy Hrabušice – Dobšinská Ľadová Jaskyňa, tzv. Kopanecká cesta).
- III/536016 – v Smižanoch.

S napojením na I/18:

- III/018156 – napojenie z cesty cez Betlanovce III/536014 smer Spišský Štiavnik – Kišovce,
- III/018159 – cesta z Hrabušíc do Vydrníka,
- III/018165 – Smižany – Iľiašovce.

S napojením na I/67:

- III/067012 – Dobšiná – Rejdová ,
- III/067013 – v Dobšinej,
- III/067014 – Stratenská Píla,
- III/067015 – Stratenský kaňon, (pre automobilovú prevádzku uzatvorená).

S napojením na I/66:

- III/066068 – na Pustom Poli.

Obr. 5: Mapa ciest v Slovenskom raji

Zdroj: KSK, červené – cesty I. triedy, modré – cesty II. triedy, žlté – cesty III. triedy.

ÚP VUC Košický kraj sa zameriava na dopravnú dostupnosť zaostávajúcich regiónov, hlavne dopravným napojením na D1 (križovatka Levoča) – Spišská Nová Ves – Hnilec – Mlynky – I/67 nadregionálnou cestou a vytvorením prepojenia sever/juh (D1/R2).

Tým sa zvýši dostupnosť letného i zimného rekreačného regiónu Slovenského raja, lyžiarskych centier, priehrady Palcmanová Maša, Dobšinskej ľadovej jaskyne a prístupu do Hnileckej doliny. Zvažuje sa celú trasu I/67 - Hnilec – Spišská Nová Ves – D1 – Levoča – Kežmarok definovať a zaradiť ako nadregionálnu komunikáciu.

Obr. 6: Napojenie regionálnej siete komunikácií na D1

1.6.3.2 Technický stav dopravnej infraštruktúry

Cesty sú v okolí Slovenského raja vedené prevažne v náročnom horskom teréne s nestabilnými svahmi a ich **stavebno - technický stav** viacerých uvedených ciest je zlý až kritický (napr. cesta II/535 do obce Mlynky a ďalšie). Nevyhnutné sú oporné a zárubné múry, odvodňovacie systémy a zabezpečovacie zariadenia. Náročnejšie sú aj klimatické podmienky najmä v zimnom období s vplyvom na technický stav ciest. Z týchto dôvodov sú opravy a údržba ciest v tejto oblasti technicky aj finančne náročnejšie, ako v rovinnom území.

Postupné opravy a rekonštrukcie ciest II. a III. triedy sa uskutočňujú podľa plánu Košického samosprávneho kraja a v súčasnosti realizované projekty na cestách II. a III. triedy KSK v blízkosti Slovenského raja sú v nasledujúcej tabuľke:

Tab. 24: Prehľad realizovaných projektov rekonštrukcií ciest II. a III. triedy v km

A2 - Spišská Nová Ves					
III/536012	Cesta III/536012 Spišské Tomášovce - Smižany	4,450 - 5,430 7,550 - 8,795	cesta je napojením obce Arnutovce (nepól) po ceste II/536 s pokračovaním po ceste III/536012 na pól rastu Spišské Tomášovce	0,264	vyrovnávka, Aco II 4cm, VDZ, priepust, meteostanica na ceste III/536011 v staničení 0,104 km
III/018156	Cesta III/018156 okr. hr. PP/SNV - Betlanovce	4,543 - 6,623	cesta je spojnica obce Betlanovce (nepól) s obcou Hrabušice (pól rastu)	2,08	vyrovnávka, Aco II 4cm, VDZ, odvodnenie, priepust, meteostanica v km 6,237
A3 - Mlynky					

II/535	Cesta II/535 hr. okr. SNV/RV-Mlynky-križ. II/535 s II/533	2,004 - 2,822	cesta spája obce Dedinky a Hnilec (nepóly) s Mlynkami (pól)	6,161	vyrovnávka, Aco II 4cm, VDZ, odvodnenie, priepusty, sanácia zosuvu, dláždené priekopy, zvodidlá, meteostanica v km 10,991
		4,930 - 5,137			
		5,836 - 10,994			
II/533	Cesta II/533 smer Hnilec od križ. II/533 s II/535	24,145 - 28,048	cesta spája obce Dedinky a Hnilec (nepóly) s Mlynkami (pól)	3,903	vyrovnávka, Aco II 4cm, VDZ, odvodnenie, priepusty, sanácia zosuvu, krajnice, dláždená priekopa

Zdroj: Úrad Košického samosprávneho kraja, 2014

S cieľom podpory rozvoja cestovného ruchu v Slovenskom raji prioritnými cestami, ktoré si vyžadujú rekonštrukcie sú:

- cesta č. II/535 Dobšinský kopec - Palcmanská Maša km 0,000- 2,004,
- cesta č. III/5351 Dedinky spojka km 0,000-1,697,
- cesta č. III/06715 Dobšinská Ľadová Jaskyňa príjazdová km 0,000-0,236,
- cesta č. III/53614 Spišský Štvrtok - Stratená.

Rekonštrukcie v uvedených úsekoch ciest sú zaradené do zásobníka opráv ciest KSK na ďalšie obdobie najbližších 2-3 rokov. Do roku 2020 KSK ďalej plánuje s finančnou podporou externých zdrojov EÚ v programovom období 2014 - 2020:

- modernizovať hlavne cesty II. triedy II/533 Gemerská Poloma – Hnilec – Hnilčík – Spišská Nová Ves – napojenie na diaľnicu D1,
- modernizovať cestu II/536 Spišská Nová Ves – Spišský Štvrtok.

Stavebno – technický stav miestnych komunikácií (zdroj: obce) je vo väčšine obcí Slovenského raja v zlom až havarijnom stave - Hrabušice, Sp.Tomášovce, Mlynky (aj s lokalitami Rakovec, Havrania dolina, Prostredný Hámor), tiež Vernár, Hnilčík, čiastočne Telgárt i Betlanovce.

Potrebné sú opravy a nové asfaltové koberce, chýba odvedenie dažďových vôd z miestnych komunikácií.

V obciach chýbajú pešie chodníky, ako aj cyklistické cesty a chodníky. V zlom stave sú prístupové cesty do rekreačných lokalít v obciach (Smižany – Košiarny briežok, Dedinky prístupová cesta do Dobšinskej Maši...), niektoré sú v súčasnosti aj prašnými cestami (napr. Hnilčík).

Hlavnou príčinou zlého až havarijného stavebno - technického stavu prístupových ciest do stredísk CR (najmä Smižany – prístupové cesty na Košiarny briežok) sú nevysporiadané majetkoprávne vzťahy a z toho dôvodu nemožnosť získať externé zdroje na ich rekonštrukciu.

Cez obec Vernár je vo veľmi zlom stavebno-technickom stave cesta 1/67, ktorá je v súčasnosti v postupnej rekonštrukcii.

1.6.4 Autobusová doprava

Verejnú autobusovú dopravu zabezpečuje Eurobus a.s., Košice prostredníctvom miestnych liniek:

- 810435 Spišská Nová Ves – Čingov,
- 810438 Spišská Nová Ves - Vydrník - Betlanovce – Hrabušice,
- 810433 Spišská Nová Ves - Mlynky – Dedinky,
- 706401 Poprad – Vydrník,
- 808424 Poprad - Vernár - Dobšinská Ľadová Jaskyňa - Stratená – Rožňava.

Z hľadiska autobusovej prepravy sú všetky sledované obce dostupné pravidelnými linkami. Tie predstavujú základný prostriedok presunu medzi najbližšími mestami v okolí a vstupnými bránami Slovenského raja. Vstupné brány do Slovenského raja a strediská cestovného ruchu sú dostupné z autobusových zastávok pešo, v niektorých prípadoch sú autobusové zastávky situované priamo v nich (MS,2014).

Frekvencia autobusových spojov zabezpečovaných spoločnosťou Eurobus a.s, Košice je však hlavne v čase letnej i zimnej turistickej sezóny nedostatočná a dostupnosť stredísk CR z dôvodu nedostatku dopravných spojov, hlavne cez víkendy je veľmi nízka. Z prehľadu verejnej dopravy v rámci destinácie bolo identifikované malé množstvo priamych autobusových spojov medzi lokalitami na severe a juhu Slovenského raja, najmenšia doba cestovania z juhu na sever trvá približne tri hodiny a opačným smerom je najrýchlejšie spojenie približne 2,5 hod. Spoločnosť ako dôvod nedostatočnej autobusovej dopravy uvádza finančnú náročnosť vyplývajúcu z nárastu cien PHM a nedostatočnej vyťaženosti autobusov.

Odporúčania obcí pre doplnenie autobusových spojov cez víkendy, voľné dni a sviatky, sú nasledovné:

- spoje linky 810 435 na Čingov doplniť v dopoludňajších hodinách aspoň o jednu linku, ráno o 7.00 hod. tam a okolo 17.00 hod. späť,
- spoje linky 810 438 doplniť (napr. mohlo by ísť o cyklobusy, ktoré by cyklistom umožnili zo severu od Hrabušíc absolvovať trasy napr. cez Kopanec na juh Slovenského raja) aspoň o jednu linku, ráno o 7.00 hod. tam a okolo 17.00 hod. späť,
- riešiť spoj na Košiarny briežok
- chýba cez víkendy ucelený spoj spájajúci Sp. Novú Ves, Košiarny briežok, Čingov, Sp. Tomášovce, Hrabušice a Podlesok,
- linka 810 438 Hrabušická pila je úplne nedostatočná, existujúci jeden spoj absolútne nepostačuje, potreba posilnenia spoja do strediska Podlesok,
- zmeniť odchod linky 810 433 do Dobšinej ľadovej jaskyne v dopoludňajších hodinách na 8.00 hod a naspäť popoludní posunúť odchod spoja na 15.00 hod.,
- linka 810 437 do Letanoviec je nepostačujúca, víkendové aj prázdninové spoje absentujú,
- zaradiť do grafikonu v mesiacoch december – marec SKIBUS na trase SNV – Čingov – SNV – Mlynky a späť,
- zvážiť zavedenie turistických autobusov tiež v letnej turistickej sezóne s podporou aktívneho dopraveného prepojenia severnej a južnej časti Slovenského raja.

Pilotným riešením podpory autobusovej dopravy počas zimnej turistickej sezóny bola v partnerstve Eurobus a.s., Košice, Krajská organizácia cestovného ruchu Košický kraj a Oblastná organizácia cestovného ruchu SPIŠ (OOCR SPIŠ), prevádzka SKI BUSu s cieľom zvýšenia dostupnosti prepojenia lyžiarskych areálov ako centier cestovného ruchu Južného Spiša a Slovenského raja.

SKI BUS spájal mesto Spišská Nová Ves a bežecké areály Grajnár - SKI Centrum Mlynky – Biele vody, bežecké areály Mlynky – Slovenský raj a Dedinky a späť. SKI BUS premával cez víkendy, voľné dni a prázdniny od 27.decembra 2013 do konca februára 2014. Jedným z cieľov pilotného projektu bolo aj zistiť záujem lyžiarov, turistov počas zimy využiť ponúkaný spôsob dopravy. SKI BUS prepravil za uvedené obdobie takmer 600 cestujúcich turistov, lyžiarov. Pilotný projekt a jeho výsledky sú východiskom pre plánovanie autobusovej dopravy Eurobusom a.s., Košice a zlepšenie dostupnosti stredísk CR nie len v zime, ale aj v lete.

Z hľadiska dopravnej dostupnosti destinácie Slovenský raj možno konštatovať viaceré podstatné zistenia, týkajúce sa rýchlosti a možnosti prístupu turistov do destinácie (MS,2014):

- Kvalita a pohodlie dopravy je na diaľkovej doprave na dobrej až nadpriemernej úrovni (napríklad vlaky Intercity, diaľkové autobusy Eurobus), na lokálnej úrovni však pomerne nízke, no zvyšujúce sa v posledných rokoch.
- Napriek existencii pravidelných autobusových a vlakových liniek je dopravná dostupnosť do destinácie obmedzená počas sviatkov, dní pracovného voľna a školských prázdnin, navyše aj pri existujúcich spojoch je problémom nedostatočné značenie cieľových bodov destinácie Slovenský raj na trafikonoch liniek.
- Značenie cesty a pomôcky pri cestovaní sú na veľmi slabej úrovni, čo sťažuje dostupnosť zo vzdialenejších lokalít bez použitia auta.

1.6.5 Statická doprava

V Slovenskom raji sú k dispozícii turistom záchytné parkoviská v nasledovných lokalitách, v ktorých mnohých však chýbajú ďalšie parkovacie miesta (aktualizovaný zoznam z MS, 2014):

- Čingov - pri Lesnici - 100 parkovacích miest, Čingov - spodné parkovisko 18 parkovacích miest a parkovisko Ďurkovec (stredisko v súčasnosti v rekonštrukcii), v katastri Sp.Tomašoviec je potreba ďalších 76 parkovacích miest,
- Podlesok - 120 parkovacích miest, Hrabušická Píla - 35 parkovacích miest,
- Smížany – Košiarny briežok – 25 parkovacích miest (odstavná plocha) s potrebou vybudovania ďalších 40 parkovacích miest v tejto lokalite,
- Betlanovce – potreba nových 20 parkovacích miest,
- Hnilčík – 85 parkovacích miest, potreba ďalších 110, z toho 70 pri Lyžiarskom centre Mraznica
- Dobšinská Ľadová jaskyňa - 250 parkovacích miest,
- Dedinky - 205 parkovacích miest,
- Mlynky - 140 parkovacích miest (120 pri lyžiarskom stredisku, 20 pri motoreste Hámor), 20 je potreba dobudovať pri Obecnom úrade,
- pri Ranči pod Ostrou Skalou - 15 parkovacích miest,
- Vernár – 50 parkovacích miest, potreba ešte 50 parkovaní pri lyžiarskom stredisku,

- Telgárt – 300 parkovacích miest, potreba ešte ďalších 230 z toho 200 pri Rekreačno športovom areáli.

Celková kapacita oficiálnych verejných parkovísk v Slovenskom raji je cca 1208, z toho v severnej časti Slovenského raja je len 383 parkovacích miest, z toho 85 vo vzdialenejšom Hnilčíku. Na základe informácií od obcí je potreba vybudovania ďalších viac ako 500 parkovacích plôch, z toho viac v severnej časti Slovenského raja (viď. vyššie uvedené).

V území Slovenského raja existujú aj parkoviská pri ubytovacích zariadeniach (pri 300 objektoch), ale aj neoficiálne parkoviská, čo síce zvyšuje ich celkovú kapacitu, ale aj negatívne prispieva k problémom v parkovaní na nevhodných či nepovolených miestach/lokality, pretože parkovacie miesta nepokrývajú potreby parkovania návštevníkov, najmä v severnej časti Slovenského raja.

Parkovanie riešia obce v rámci svojich území prostredníctvom najmä územných plánov, či programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja, ako podpornej infraštruktúry cestovného ruchu.

1.6.6 Cyklistická doprava

Územie Slovenského raja je napojené na 6 významných cyklociest:

- zo Spišských Tomášoviec, cez Smižany vedie trasa až k národnej kultúrnej pamiatke Spišský hrad.
- obce Dedinky a Mlynky sú napojené na Hnileckú cyklomagistrálu, ktorá vedie cez Nálepko, Mníšek nad Hnilcom až k vodnej nádrži Ružín v obci Margecany,
- Liptovská magistrála, ktorá spája Bešeňovú s mestom Poprad pretína územie Slovenský raj v lokalitách Telgárt, Vernár a Sedlo Besník,
- Hrabušice a zároveň aj stredisko Podlesok je počiatočným bodom pre Spišskú cyklomagistrálu a zároveň aj pre viac ako 76 km dlhý okruh Slovenským rajom, ktorý spája takmer všetky obce územia,
- do územia zasahuje aj cyklomagistrála Slovenský kras v obci Vyšná Slaná.

Cyklodoprava je však v území veľmi málo rozvinutá, jedná sa skôr o cykloturistickú dopravu - cykloturistiku ako rozvíjajúci sa produkt cestovného ruchu.

Územný plán vyššieho územného celku košického kraja, v ktorom sa nachádza väčšina územia Slovenského raja, navrhuje v území aktívne vytvárať podmienky pre realizáciu **cykloturistických trás** regionálneho, nadregionálneho a medzinárodného významu prepájajúce významné turistické centrá v Slovenskom raji.

1.6.7 SWOT analýza – Mobilita, doprava a dopravná infraštruktúra v Slovenskom raji

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ○ Blízkosť letísk v Poprade a v Košiciach. ○ Výborné železničné spojenie po trati č.180 Žilina – Košice. ○ Široká sieť miestnych komunikácií. ○ Začaté rekonštrukcie ciest II. a III triedy. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Absencia napojenia na D1 a R2. ○ Nedostatok autobusových spojov najmä cez voľné dni a prázdniny do stredísk CR. ○ Zlý až havarijný stav miestnych komunikácií. ○ Nedostatok parkovacích miest v obciach i strediskách CR, najmä v severnej časti územia.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Zlý až havarijný stav prístupových ciest do rekreačných lokalít (najmä Košiarny briežok, Dobšínska Maša, Hnilčík Roztoky....) ○ Nerozvíja sa cyklistická doprava. ○ Nedostatočná a neúčinná komunikácia subjektov zodpovedných za rozvoj dopravy a mobility v území Slovenského raja, nesystémovosť a nejednotnosť postupu.
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> ○ Prepojenie sever – juh I/67 ako nadregionálnou cestou (ÚP VÚV KSK) ○ Plánovaná rekonštrukcia a modernizácia II/533 a II/536. ○ Rozvoj cyklistickej a pešej dopravy. ○ Dobudovanie záchytných parkovísk. ○ Železničná trať č.173 – Červená skala – Margecany – posilniť spoje v ranných a dopoludňajších hodinách v čase prázdnin, táto trasa, ktorá vedie/pretína Slovenský raj je potenciálom pre atraktívne cestovania v území Slovenského raja 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nedostatok finančných prostriedkov na realizáciu projektov regionálnej dopravnej infraštruktúry. ○ Predlžovanie doby napojenia územia Slovenského raja na diaľnicu D1. ○ Majetkovoprávne nevysoviadané existujúce i potenciálne/plánované miestne komunikácie, chodníky, cyklochodníky. ○ Zložité podmienky hornatého terénu pri rekonštrukciách ciest, ohrozenie a predlžovanie prác.

1.7 Technická infraštruktúra a občianska vybavenosť sídel v území Slovenského raja

1.7.1 Technická infraštruktúra

Predpokladom pre rozvoj územia, rozvoj sídel, teda aj pre rozvoj CR v území Slovenského raja je funkčná, kvalitná technická infraštruktúra, najmä v obciach, kde sa sústreďuje návštevnosť v ubytovacích, stravovacích, športových, kultúrnych a iných zariadeniach, resp. na rôznych kultúrnych, športových, spoločenských udalostiach. V nasledovnom sú uvedené prehľady základnej technickej infraštruktúry a občianskej vybavenosti, ktorá ovplyvňuje rozvoj a kvalitu CR i pohodu návštevníka Slovenského raja.

Z celkového počtu 17 obcí (bez mesta Spišská Nová Ves) má verejnú kanalizáciu 12 z nich, pričom 10 má kanalizačnú sieť napojenú na čističku odpadových vôd. Nedobudovaná verejná kanalizácia a ČOV najmä v Dedinkách, ktoré sú celoštátnym až medzinárodným centrom CR Slovenského raja, a tiež v ďalších obciach ako Betlanovce, Hnilčík a Stratená, obce s potenciálom pre rozvoj vidieckeho turizmu. V meste Dobšiná nie je kanalizácia pripojená na ČOV. V týchto obciach je riešené odvádzanie a čistenie odpadových vôd v malých domových čistiarniach odpadových vôd a žumpách. Medzi obce, ktoré síce majú verejnú kanalizáciu, no nie je verejná kanalizácia napojená na čističku odpadových vôd, patrí mesto Dobšiná a obec Vernár.

Viacere z ČOV dosahujú nízky efekt čistenia pre nedostatočnú kapacitu, hydraulické i látkové preťažovanie a nezriedka i nevyhovujúcu technológiu. Podľa platných limitov z celkového počtu čistiarní odpadových vôd nevyhovuje kvalitatívnym ukazovateľom jedna tretina čistiarní. Látkovo a hydraulicky je preťažených cca 20% čistiarní v území Slovenského raja

Tab. 25: Prehľad technickej infraštruktúry v obciach Slovenského raja

Obec	Verejný vodovod	Verejná kanalizácia	Kanalizačná sieť pripojená na ČOV	Rozvodná sieť plynu
Betlanovce	áno	nie	nie	áno
Dedinky	áno	nie	nie	nie
Dobšiná	áno	áno	nie	áno
Hnilčík	áno	nie	nie	nie
Hnilec	áno	nie	nie	nie
Hrabušice	áno	áno	áno	áno
Hranovnica	áno	áno	áno	áno
Letanovce	áno	áno	áno	áno
Mlynky	áno	áno	áno	nie
Smižany	áno	áno	áno	áno
Spišské Bystré	áno	áno	áno	áno
Spišský Štiavnik	áno	áno	áno	áno
Spišské Tomášovce	áno	áno	áno	áno
Stratená	áno	nie	nie	nie
Telgárt	áno	áno	áno	nie
Vernár	áno	áno	nie	nie
Vydrník	nie	áno	áno	áno

Zdroj: PHSR obcí, ÚP obcí, Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie KRI, Košice.

1.7.1.1 Zásobovanie elektrinou a zemným plynom

Elektrické (Sučany – Medzibrod – Lemešany) a **plynové** (Poprad – Prešov) diaľkové vedenia prechádzajú severovýchodným a severným okrajom územia NP Slovenský raj. Ide predovšetkým o 440 kV vedenie elektrickej energie, ktoré je súčasťou diaľkového systému medzinárodného významu, a siete 220 kV a 110 kV, ktoré v súčasnosti majú nadregionálny význam.

Južná časť Slovenského raja je zásobovaná elektrickou energiou z ES Dobšiná 110/22 KV 22KV vzdušnými vedeniami č. 275 a 236. Distribúcia elektrickej energie k jednotlivým odberateľom je zabezpečená transformovňami 22/0,4 KV rôznych prevedení a výkonov.

Všetky obce v záujmovom území sú elektrifikované, elektrický prúd je zavedený takmer do všetkých domácností. Kapacita lokálnych kondenzátorov je dostačujúca, avšak v prípade investícií s vyššou spotrebou elektrického prúdu bude potrebné riešiť zabezpečenosť elektrickou energiou individuálne. Územím prechádza strednotlakový plynovod DN 300, PN 4,0 MPa, ktorý zemným plynom zásobuje plynofikované obce územia.

Z celkového počtu 17 obcí je na 100 % plynofikovaných 10 obcí, čo je 61,1%. Neplynofikované, resp. čiastočne plynofikované je 7 obcí (*Hnilčík, Hnilec, Mlynky, Dedinky, Stratená, Vernár a Telgárt*). Najnižšie zásobovanie zemným plynom je v južnej a západnej časti subregiónu, čo súvisí s vysokou obtiažnosťou plynofikácie vzhľadom na náročné terénne pomery územia. Slovenský distribútor neuvažuje v budúcich rokoch s plošnou plynofikáciou ďalších obcí. Plošnú plynofikáciu si môžu obce zabezpečovať v rámci svojich rozpočtov.

1.7.1.2 Zásobovanie pitnou vodou

Z celkového počtu 17 obcí (okrem mesta Spišská Nová Ves) je na verejný vodovod napojených 16 z nich (okrem obce Vydrník), čo je 94,12%. V súčasnej dobe sú pre zásobovanie územia pitnou vodou rozhodujúce nadradené vodárenské sústavy, ktoré pitnou vodou zásobujú a aj budú zásobovať rozhodujúcu časť Spišsko-popradská vodárenská sústava (SPVS), budúca Rožňavská vodárenská sústava (RVS). Obce z okresu Spišská Nová Ves s napojenosťou 70,2 % využívajú pre najväčšie sídla zdroje SPVS, pramene z Liptovskej Tepličky. Väčšina vodovodov je v správe obcí. Obce z okresu Rožňava a Poprad (Dobšiná, Dedinky, Stratená, Hranovnica, Vernár a Telgárt) využívajú miestne zdroje, vodovody sú v správe niekoľkých vodárenských spoločností (PVPS a.s., VVS a.s., SVS a.s.) a obcí. Vodovodné zariadenia v subregióne prevádzkujú:

- **Východoslovenská vodárenská spoločnosť a.s. (VVS)** Košice - prevádzkuje vodovodné zariadenia v obciach: Dedinky a Dobšiná. Vodovodná sieť je vybudovaná v oboch obciach. V obci Dedinky boli v rámci spracovania ÚPN pripravené aktivity v rozširovaní vodovodnej siete v rámci rekreačného využitia, s riešením nedostatočnej výdatnosti vodných zdrojov a poruchovosti na vodovodnom potrubí. V meste Dobšiná je problémom poruchovosť rozvodnej siete a s tým spojený pokles dodávky pitnej vody. Tak ako v prípade *Dedínok* je riešením rekonštrukcia rozvodnej siete.
- **Podtatranská vodárenská prevádzková spoločnosť a.s., Poprad (PVPS)** – prevádzkuje vodovodné zariadenia v tých obciach subregiónu, ktoré patria do okresu Spišská Nová Ves a Poprad. V súčasnosti sú na verejný vodovod napojené takmer všetky obce, s výnimkou obce *Mlynky* – časť Havrania dolina, kde je zásobovanie pitnou vodou nedostatočné z dôvodu deficitu vodného zdroja a jeho nevyhovujúcej kvality. Riešením je rekonštrukcia rozvodnej siete. Momentálne je vo výstavbe verejný vodovod vo *Vydrníku*.
- **Stredoslovenská vodárenská spoločnosť a.s., Banská Bystrica (SVS)** – prevádzkuje verejný vodovod v Telgárte.

1.7.1.3 Odpadové hospodárstvo v Slovenskom raji

Odpadové hospodárstvo v obciach Slovenského raja je v súlade so Zákonom NR SR č. 223/2001, ktorý vymedzuje účel odpadového hospodárstva, ako aj s Programom odpadového hospodárstva SR, ktorý definoval integrovanú koncepciu odpadového hospodárstva. Táto koncepcia definuje hlavné úlohy:

- znižovať obsah toxických látok v odpadoch,
- zhodnocovať odpad v čo najväčšej možnej miere,
- tepelne upravovať odpady, pokiaľ ich nebolo možné inak využiť, s cieľom získať energiu, znížiť objem,
- hmotnosť odpadov a znížiť obsah škodlivých látok v odpadoch,
- skladovať odpady v čo najmenšej možnej miere.

Problematikou odpadového hospodárstva a separovaného zberu komunálnych odpadov v lokalite sa venuje predovšetkým združenie „SEZO – Spiš, združenie obcí“ (registrované na Krajskom úrade v Košiciach 27.05.2005). Združenie SEZO - Spiš tvorí 5 miest a 52 obcí regiónov Spišská Nová Ves,

Kropachy a Gelnica. Zo sledovanej lokality sú členmi združenia: *Betlanovce, Hnilčík, Hnilec, Hrabušice, Letanovce, Mlynky, Smižany, Spišská Nová Ves, Spišské Tomášovce*. Členom združenia vyplýva záväzok separovať odpad a to podľa komodít: sklo, kovové obaly, plasty, papier, viacvrstvový papier. Komunálny odpad sa zneškodňuje na riadenej skládke komunálneho odpadu v katastrálnom území mesta Spišská Nová Ves – Kúdelník II.

V obciach *Dedinky, Stratená* a meste *Dobšiná* je zber komunálneho odpadu zabezpečovaný Technickými službami mesta Dobšiná. Komunálny odpad sa zneškodňuje na riadenej skládke komunálneho odpadu v katastrálnom území obce Štítinik. V obciach v okrese Poprad, medzi ktoré patria *Hranovnica, Spišské Bystré, Spišský Štiavnik, Vernár* a *Vydrník* zabezpečuje odvoz komunálneho odpadu spoločnosť Brantner Poprad, s.r.o., ktorá ho následne vyváža na skládku v Spišskej Novej Vsi – Kúdelník II. Odvoz komunálneho odpadu v obci *Telgárt* zabezpečujú Drobné prevádzkarne Telgárt vlastným zberným autom, ktoré obec získala z projektu „Vybudovanie zberného dvora“ prostredníctvom Ministerstva životného prostredia SR a európskych štrukturálnych fondov na centrálnu skládku odpadov v Hnúšti.

1.7.2 Kultúrna infraštruktúra

Tab. 26: Prehľad kultúrnych inštitúcií v obciach Slovenského raja

Obec	Knižnica	Kino stále	Kultúrny dom	Múzeum
Betlanovce	nie	nie	áno	nie
Dedinky	nie	nie	áno	nie
Dobšiná	áno	nie	áno	áno
Hnilčík	áno	áno	áno	áno
Hnilec	nie	nie	x	nie
Hrabušice	áno	áno	áno	nie
Hranovnica	áno	nie	x	nie
Letanovce	áno	nie	áno	nie
Mlynky	áno	nie	áno	nie
Smižany	áno	áno	áno	áno
Sp. Bystré	áno	nie	nie	nie
Sp. Štiavnik	áno	nie	áno	nie
Sp. Tomášovce	nie	nie	áno	nie
Stratená	nie	nie	áno	nie
Telgárt	áno	nie	áno	nie
Vernár	áno	nie	áno	nie
Vydrník	áno	nie	nie	nie

Zdroj: PHSR obcí, ÚP obcí, Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie KRI, Košice, x – údaj nie je k dispozícii.

V rámci kultúrnych inštitúcií na území má 12 zo 17-tich obcí Slovenského raja (mimo mesta Spišská Nová Ves) knižnicu a iba obce Hnilčík, Hrabušice a Smižany majú aj stále kino. Väčšina obcí má kultúrne domy, no mnohé z nich sú v zlom stavebno -technickom stave a náklady na vykurovanie sú veľmi vysoké. Z toho dôvodu sa mnohé z nich prestali používať alebo sa používajú len obmedzene, či sezónne (napr. v obci Telgárt).

V obci Smižany je pre návštevníkov sprístupnené **Národopisné múzeum Smižany** ako súčasť Múzea Spiša so sídlom v Spišskej Novej Vsi. Nachádza sa v bývalej administratívnej budove, kde je inštalovaná Expozícia ľudovej kultúry stredného a dolného Spiša z konca 19. a začiatku 20. storočia, ktorá bola

verejnosti sprístupnená v roku 1991. Expozícia je rozdelená do troch častí: výroba a spracovanie ľudového textilu, výroba a zamestnanie, odev a textil. Krosná, na ktorých si návštevník môže vyskúšať svoje schopnosti v tkaní, kolovrátky, motovidlá, trlice s ukázkami tradičných spišských textílií sú súčasťou kapitoly výroba a spracovanie ľudového textilu.

V meste Dobšiná, v priestoroch firmy Silicon s.r.o., sa nachádza **malé súkromné múzeum**, ktoré zachytáva najmä banícku históriu mesta.

V obci Hnilčík sa nachádza **Banský skanzen**. Pozostáva z 3 častí:

- zo stálej muzeálnej expozície v objekte drevenej dvojpodlažnej budovy bývalej školy v miestnej časti obce Hnilčík v Jerohute pri obecnom úrade,
- z podzemnej banskej expozície umiestnenej v štôlni Ľudmila na konci miestnej časti Roztoky,
- zo sústavy náučných montánných chodníkov v miestnych častiach Roztoky, Bindt, Grétla-Cechy a údolie Železného potoka.

1.7.3 Zdravotnícka infraštruktúra a služby

Tab. 27: Prehľad zdravotníckej infraštruktúry v obciach v Slovenskom raji

Obec	Lekárne a výdajne liekov	Samostatné ambulancie praktického lekára				Najbližšie zdravotné stredisko	
		pre dospelých	pre deti a dorast	stomatológa	gynekológa	lokality	vzdialenosť v km
Betlanovce	nie	nie	nie	nie	nie	Hrabušice	2
Dedinky	nie	nie	nie	nie	nie	Mlynky	5,4
Dobšiná	áno	áno	áno	áno	áno	V obci	0
Hnilčík	nie	nie	nie	nie	nie	Nálepkovo	6,5
Hnilec	nie	nie	nie	nie	nie	Mlynky	8,9
Hrabušice	áno	áno	áno	áno	nie	V obci	0
Hranovnica	áno	áno	áno	áno	nie	V obci	0
Letanovce	nie	áno	áno	nie	nie	V obci	0
Mlynky	nie	áno	nie	nie	nie	V obci	0
Smižany	áno	áno	áno	áno	nie	V obci	0
Sp. Bystré	áno	áno	áno	áno	nie	V obci	0
Sp. Štiavnik	nie	áno	nie	nie	nie	V obci	0
Sp. Tomášovce	nie	nie	nie	nie	nie	Letanovce	5,5
Stratená	nie	nie	nie	nie	nie	Mlynky	10
Telgárt	nie	áno	nie	nie	nie	V obci	0
Vernár	nie	nie	nie	nie	nie	Hranovnica	8,8
Vydrník	nie	áno	nie	nie	nie	V obci	0

Zdroj: PHSR obcí, ÚP obcí, Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie KRI, Košice.

Lekárne sa nachádzajú len v piatich obciach Slovenského raja (okrem mesta Sp. Nová Ves), a to v *Dobšinej, Hrabušiciach, Hranovnici, Smižanoch a Spišskom Bystrom*. Zdravotné stredisko je k dispozícii v 10-tich obciach, vo všetkých je samostatná ambulancia praktického lekára pre dospelých, v 6-tich je samostatná ambulancia praktického lekára pre deti a dorast, v 5-tich je samostatná ambulancia praktického lekára stomatóloga a v meste *Dobšiná* je aj samostatná ambulancia praktického lekára gynekológa.

Z obcí, v ktorých sa zdravotné stredisko nenachádza, je najkratšia vzdialenosť k najbližšiemu zdravotnému stredisku z obce Betlanovce do obce Hrabušice (2 km) a najdlhšia vzdialenosť k najbližšiemu zdravotnému stredisku je z obce Stratená do obce Mlynky (10 km).

Záchranná zdravotná služba

Rýchla zdravotná pomoc / Rýchla lekárska pomoc je konštruovaná na prevoz pacientov, ktorá si vyžaduje prvú pomoc a priebežnú kontrolu stavu počas prevozu. Ambulancia **rýchlej lekárskej pomoci** je určená na poskytovanie neodkladnej pred nemocničnej a medzi nemocničnej zdravotnej starostlivosti pacientom s akútnym úrazom alebo ochorením, ktorí vyžadujú zdravotnú starostlivosť vykonávanú alebo riadenú lekárom špecialistom.

Ambulancia **rýchlej zdravotnej pomoci** je určená na poskytovanie neodkladnej pred nemocničnej a medzi nemocničnej zdravotnej starostlivosti pre pacientov s akútnym úrazom alebo ochorením, ktorí nevyžadujú bezprostrednú lekársku starostlivosť. Zdravotná starostlivosť je poskytovaná odborným nelekárskym personálom v rozsahu základnej neodkladnej podpory životných funkcií.

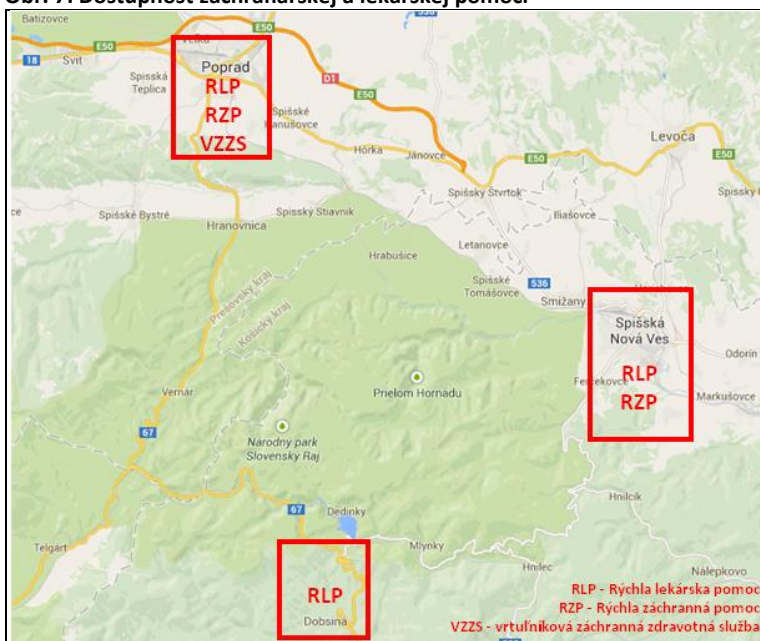
Vrtuľníková záchranná zdravotná služba je súčasťou integrovaného záchranného systému na Slovensku. VZZS je privolaná všade tam, kde je nevyhnutný rýchly zásah lekára a šetrný transport pacienta. Dovolať sa na dispečing Vrtuľníkovej záchrannej zdravotnej služby sa dá pomocou čísla tiesňového volania 112, ale aj priamo na čísla 18 155. VZZS zabezpečuje:

primárne lety – zásahy v ťažko prístupnom mieste (neprístupný aj horský terén, veľká vzdialenosť od stanovišťa ZZS, neprejazdná komunikácia a pod.)

sekundárne lety – transport pacienta do vzdialeného špecializovaného centra, kedy je potrebné šetrne ho dopraviť na miesto určenia. Najbližšie sídla staníc záchrannej zdravotnej služby:

- Rýchla lekárska pomoc: Spišská Nová Ves, Dobšiná, Poprad,
- Rýchla zdravotná pomoc: Spišská Nová Ves, Poprad,
- Vrtuľníková záchranná zdravotná služba: Poprad.
-

Obr. 7: Dostupnosť záchranárskej a lekárskej pomoci

Zdroj: PHSR obcí, ÚP obcí, Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie KRI, Košice.

1.7.4 Školská infraštruktúra

Tab. 28: Prehľad školskej infraštruktúry v Slovenskom raji

	Materské školy	Základné školy				Stredné školy
		Spolu ZŠ	základné	špeciálne základné	základné umelecké	
Betlanovce	1	0	0	0	0	0
Dedinky	1	0	0	0	0	0
Dobšiná	2	3	1	1	1	1
Hnilčík	1	0	0	0	0	0
Hnilec	x	x	x	x	x	0
Hrabušice	2	2	1	1	0	0
Hranovnica	2	1	1	0	0	0
Letanovce	2	2	1	1	0	0
Mlynky	1	1	1	0	0	0
Smižany	4	3	2	0	1	0
Sp. Bystré	1	1	1	0	0	0
Sp. Štiavnik	1	2	1	1	0	1
Sp. Tomášovce	2	1	1	0	0	0
Stratená	x	x	x	x	x	0
Telgárt	1	1	1	0	0	0
Vernár	1	1	1	0	0	0
Vydrník	1	1	1	0	0	0

Zdroj: PHSR obcí, ÚP obcí, Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie KRI, Košice, x – údaj nie je k dispozícii

Na základe dostupných údajov majú takmer všetky obce (okrem mesta Spišská Nová Ves) aspoň jednu **materskú školu**. Mesto Dobšiná a väčšie obce ako Hrabušice, Hranovnica, Letanovce a Spišské Tomášovce majú po 2 materské školy a obec Smižany, najväčšia obec na základe počtu obyvateľov, má 4 materské školy. V obci Spišské Tomášovce je jedna z dvoch materských škôl špecializovaná pre rómske deti. MŠ nie sú v obciach Stratená a Hnilec (obce s nízkym počtom obyvateľov a s vysokým počtom starších obyvateľov).

Na území Slovenského raja sa nachádza dokopy **19 základných škôl** (okrem mesta Spišská Nová Ves) najviac v obciach Smižany (3 ZŠ) a Dobšiná (3 ZŠ). Z celkového počtu základných škôl sú na území 4 špeciálne základné školy, a to v obciach Dobšiná, Hrabušice, Letanovce a Spišský Štiavnik. V obci Telgárt je základná škola zlúčená so špeciálnou základnou školou, ktorú navštevuje 74% rómskych detí. Na území sa taktiež nachádzajú 2 základné umelecké školy - 1 v Dobšinej a 1 v Smižanoch (okrem mesta Spišská Nová Ves).

Na území sa nachádzajú 2 stredné školy (okrem mesta Spišská Nová Ves, v ktorom sa nachádza spolu 8 stredných škôl) - 1 stredná škola sa nachádza v meste Dobšiná, kde spojením Gymnázia a Strednej odbornej školy v Dobšinej vznikol nový právny subjekt **Spojená škola, Zimná 96**. Druhá stredná škola sa nachádza v obci Spišský Štiavnik, a to **Odborné učilište internátne, Spišský Štiavnik**.

1.7.5 Ďalšia občianska vybavenosť a služby

Tab. 29: Občianska vybavenosť a služby

Obec	Pošta	Komerčná banka	Bankomat	Káblová TV	Potraviny	Predajňa nepotravného tovaru	Predajňa pohonných látok	Auto servis
Betlanovce	nie	nie	nie	nie	áno	nie	nie	nie
Dedinky	áno	nie	nie	áno	áno	nie	nie	nie

Dobšiná	áno	áno	áno	áno	áno	áno	áno	áno
Hnilčík	áno	nie	nie	nie	áno	nie	nie	nie
Hnilec	áno	nie	nie	nie	áno	nie	nie	nie
Hrabušice	áno	nie	nie	áno	áno	áno	nie	áno
Hranovnica	áno	nie	nie	nie	áno	áno	nie	áno
Letanovce	áno	nie	nie	nie	áno	nie	nie	nie
Mlynky	áno	nie	nie	áno	áno	nie	nie	áno
Smižany	áno	áno	áno	áno	áno	áno	áno	áno
Sp. Bystré	áno	áno	áno	nie	áno	áno	nie	áno
Sp. Nová Ves	áno	áno	áno	áno	áno	áno	áno	áno
Sp. Štiavnik	áno	nie	nie	nie	áno	nie	nie	áno
Sp. Tomášovce	áno	nie	nie	nie	áno	áno	nie	áno
Stratená	áno	nie	nie	áno	áno	nie	nie	nie
Telgárt	áno	nie	nie	nie	áno	áno	nie	nie
Vernár	áno	nie	nie	nie	áno	nie	nie	nie
Vydrník	áno	nie	nie	nie	áno	nie	nie	nie

Zdroj: PHSR obcí, ÚP obcí, Štatistický úrad SR, vlastné spracovanie KRI, Košice.

Pošta sa nachádza takmer vo všetkých obciach Slovenského raja s výnimkou obce Betlanovce. Komerčná banka a automat sú pre návštevníkov nápomocné vzhľadom na vyberanie peňažných prostriedkov. Komerčnú banku majú (okrem mesta Sp.Nová Ves) iba obce Smižany a Spišské Bystré a mesto Dobšiná. Bankomaty sú pre obyvateľov i návštevníkov Slovenského raja najbližšie dostupné len v mestách Sp.N.Ves, Dobšiná a v obci Smižany. Predajne potravinového tovaru sa nachádzajú vo všetkých obciach Slovenského raja. Predajňa nepotravinového tovaru je v obciach Hrabušice, Hranovnica, Smižany, Spišské Bystré, Spišské Tomášovce, Telgárt a v meste Dobšiná. V obciach Dedinky, Mlynky, Stratená (v južnej časti územia) takéto predajne nie sú. Predajne pohonných látok sa nachádzajú iba v mestách Sp.N.Ves, Dobšiná a v obci Smižany. Na celom území (okrem mesta Sp.Nová Ves) sa z hľadiska dostupnosti tejto služby pomerne rovnomerne nachádza 8 autoservisov, konkrétne v obciach Hrabušice, Hranovnica, Mlynky, Smižany, Spišské Bystré, Spišský Štiavnik, Spišské Tomášovce a v meste Dobšiná.

1.7.6 SWOT analýza – Technická infraštruktúra a občianska vybavenosť sídel v Slovenskom raji

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ○ Vyriešené zásobovanie pitnou vodou – napojenosť na 94,12%. ○ Zo 17 obcí (mimo mesta Sp.N.Ves), 12 má vybudovanú kanalizáciu, 10 z nich je napojených na ČOV. ○ Zo 17 obcí (mimo mesta Sp.N.Ves) je plynofikovaných 10 – 61%. ○ Funguje systém zberu a separovania komunálneho odpadu. ○ Kultúrna a športová infraštruktúra sústredená v mestách a väčších obciach (Sp.N.Ves, Smižany, Dobšiná). ○ Dostupná školská infraštruktúra – základné školstvo v obciach, široká škála odborného zamerania stredného školstva sústredená 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nevybudovaná kanalizácia v turistickom centre medzinárodného významu – Dedinky ○ Nedoriešené čistenie odpadových vôd v Stratenej, ďalej v Betlanovciach i v Hnilčíku. ○ Dobšiná nie je napojená na ČOV. ○ 1/3 ČOV v území nespĺňa parametre čistenia odpadových vôd. ○ Nevyriešené je zhodnocovanie biologicky rozložiteľných odpadov. ○ Kultúrna infraštruktúra v obciach v Slovenskom raji je v zlom stavebno-technickom stave s vysokou energetickou náročnosťou ich prevádzky. ○ KI v obciach je málo využívaná pre udalosti ako podporné aktivity a programy pre návštevníkov

<p>a dostupná v mestách Sp.N.Ves a Dobšiná, Rožňava.</p>	<p>Slovenského raja (pre tvorbu produktov a služieb)</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Nízka dostupnosť lekárskeho služieb, najmä v južnej časti územia ako pre obyvateľov, tak i pre návštevníkov (vzdialené lekáreň, ambulancie). ○ Neexistencia iných ako potravinových predajní v južnej časti Slovenského raja. ○ Neexistencia bankomatov v južnej časti Slovenského raja. ○ Nedostatok oddychových funkčných plôch, prvkov drobnej architektúry so spoločným vizuálom/dizajnom v obciach a strediskách CR. ○ Nedostatok kvalitnej a atraktívnej zelene v obciach.
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> ○ Plynofikácia obcí Dedinky, Mlynky, Stratená, Vernár, Telgárt, Hnilčík, Hnilec. ○ Príprava projektov a získanie externých zdrojov na vyriešenie čistenia odpadových vôd v celom území Slovenského raja. ○ Viac podnikateľských príležitostí pre rozvoj obchodu a služieb najmä v južnej časti územia. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Znečistenie Palcmanskej a Dobšinskej maši a zrušenie jej využívania pre CR v centre medzinárodného významu (ako následok nevybudovanej kanalizácie). ○ Vysoká obtiažnosť plynofikácie pre náročný terén v južnej a západnej časti Slovenského raja. ○ Nespokojnosť návštevníkov s nedostupnosťou základných služieb s následkom znižovania počtu návštevníkov.

1.7.7 Kultúrna a športová infraštruktúra v meste Spišská Nová Ves

Mesto Spišská Nová Ves je sídlom okresu Spišská Nová Ves, je administratívnym, kultúrnym a obchodným centrom Spiša. Nachádza sa na hlavnom železničnom ťahu Košice – Bratislava s prepojením na ČR a Ukrajinu, čo mu zabezpečuje veľmi dobrú železničnú dopravnú dostupnosť. Letecké spojenia zabezpečuje blízko sa nachádzajúce medzinárodné letisko Poprad Tatry. Samotné mesto je z hľadiska rozvoja CR úzko späté so svojim okolím – regiónom stredný Spiš a Slovenský raj.

Mesto Spišská Nová Ves je Mestskou pamiatkovou zónou s množstvom historicky cenných objektov, ako aj s najdlhším šoškovitým námestím v Európe, s množstvom kultúrnych objektov, čo ho predurčuje na rozvoj kultúrno-poznávacieho turizmu. V meste sa nachádza vybudovaná sieť ubytovacích a reštauračných zariadení rôznej úrovne, konajú sa tu mnohé, aj medzinárodné kultúrne podujatia a sídlia tu viaceré kultúrne inštitúcie.

Námestie mesta patrí medzi najkrajšie na Slovensku a najdlhšie tohto typu v Európe. Dominantou mesta a z hľadiska umelecko-historického najhodnotnejšou pamiatkou je Rímsko-katolícky farský kostol Nanebovzatia Panny Márie s najvyššou kostolnou vežou na Slovensku (87m), z druhej polovice 13. storočia. Ďalšie významné historické pamiatky v meste predstavujú:

- **Radnica**, ktorej stavba sa realizovala v klasicistickom štýle
- **evanjelický kostol** v klasicistickom slohu s pôdorysom kríža,
- **Provinčný dom s Levočskou bránou**
- **Slovenský kostol** – kostol Nepoškvrneného počatia Panny Márie.

- **Reduta** v súčasnosti využívaná hlavne na kultúrne podujatia koncertná sieň.
- socha **Immaculaty**, postavená v roku 1724 Konštantínom Ľubomírskym.

Mestské kultúrne centrum (MKC) v objektoch **Reduta, Kultúrny dom Mier, amfiteáter Madaras Park a Letné kino** vytvára priestor pre kultúrne aktivity v oblasti neprofesionálnej činnosti a zabezpečuje ponuku hodnotných programov širokej žánrovej škály. MKC je už tradičným organizátorom, spoluorganizátorom a garantom kultúrnych podujatí:

- medzinárodného hudobného festivalu **MUSICA NOBILIS** (október), organového festivalu **IVANA SOKOLA** (september),
- celoštátnych hudobných festivalov **DIVERTIMENTO MUSICALE** (október), **STRUNOBRANIE / FOLKLÓRUM** (jún/júl), **Spišský salón kresleného humoru** (august), **Graffiti Spiš** (sept.), **Spiš Rock** (jún).

Mesto je súčasťou existujúceho produktu CR „Gotická cesta“, ktorý prepája stredoveké, ale aj zrekonštruované historické stavby a bohaté prírodné krásy regiónu. Produkt CR Gotická cesta je produkt zameraný na kultúrno-poznávací turizmus, ktorý prechádza **národnými parkami Slovenský raj**, Muránska planina a Pieniny. Okrem Gotickej cesty sa mesto Spišská Nová Ves stalo súčasťou Európska železnej cesty.

Významnou ponukou CR v meste Spišská Nová Ves je **zoológická záhrada**, najmladšia ZOO na Slovensku, ktorá spolu s **MADARAS** parkom a prírodným amfiteátrom je vyhľadávanou a najnavštevovanejšou lokalitou v meste ako obyvateľmi mesta v rámci mestskej a prímestskej rekreácie, tak návštevníkmi mesta a turistami z regiónu i celého Slovenska.

V meste ponúkajú programy a služby obyvateľom a návštevníkom **kino Mier** na sídlisku Mier v Spišskej Novej Vsi, **kino Ster Century Cinemas** v Obchodnom centre Madaras (obe s 3D vysielaním), ďalej kultúrne inštitúcie:

- **Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi**, ktoré patrí medzi najväčšie a najkomplexnejšie múzeá nielen na Spiši, ale aj v rámci celého regiónu Východného Slovenska a Slovenska vôbec
- **Spišské divadlo**, ktoré v súčasnosti inscenačne pripravuje, vytvára a verejne predvádza divadelné predstavenia pre deti predškolského a školského veku, pre mládež ale i pre žánre klasického moderného a alternatívneho umenia
- **Galéria umelcov Spiša**, zameraná na zbierkotvornú, vedeckovýskumnú, prezentačnú a kultúrno-vzdelávaciu činnosť.

Nosnou infraštruktúrou v oblasti športu sú najmä **Zimný štadión** (profesionálne športové využitie i korčuľovanie pre verejnosť), **Športová hala**, Futbalový štadión, atletický štadión **TATRAN**, Tenisové kurty a tenisová hala, jazdecké areály.

Celoročne je využívaná **krytá plaváreň** s 25 metrovým bazénom s hĺbkou vody max. 380 cm, s parnou a klasickou saunou, s možnosťami rôznych druhov masáží. V letnom období obyvatelia i návštevníci mesta využívajú služby **letného kúpaliska** (50 metrový bazén s hĺbkou vody 180 cm, 3 malé bazény,

plážové ihrisko), ktoré je súčasťou komplexu s celoročne využívanou krytou plavárňou a športovou halou.

V meste sa nachádza aj **kolkáreň**, **atletický štadión Tatran** a niekoľko **fitness centier**. **Tenisový areál** má počas nepriaznivého počasia k dispozícii nafukovaciu tenisovú halu s 3 antukovými dvorcami a osvetlením. Zaujímavosťou mesta sú **dva jazdecké areály** pri mestskej časti Ferčekovce ponúkajúce možnosti jazdenia na koni v areáli, výlety na koni do okrajových častí mesta, či územia Slovenského raja.

Viac informácií o ponuke a službách v CR www.spiskanovaves.eu.

1.8 Zhrnutie

1.8.1 Demografia

- + Počet obyvateľov v severnej časti územia Slovenského raja má rastúci trend. Od roku 2008 do roku 2012 vzrástol počet obyvateľov o **1 273 (5,2%** z celkového počtu obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja).
- + Celkový medziročný prírastok obyvateľov severnej časti územia bol v priemere **304** obyvateľov.
- + Obyvateľov žijúcich v rómskych osadách nemajú obec Hnilčik, Dedinky, Stratená a Vernár.
- Pokles počtu obyvateľov v južnej časti od roku 2008 do roku 2012 o **66 (0,68%** z celkového počtu obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja), čo je však len minimálny pokles.
- Celkový medziročný úbytok obyvateľov južnej časti územia bol v priemere **17** obyvateľov.
- Obyvatelia obcí v južnej časti sú v porovnaní s obyvateľmi obcí v severnej časti omnoho starší.
- V roku 2009 žilo v rómskych osadách 6647 obyvateľov, v súčasnosti (2014) žije blízko centier CR v rómskych osadách v Slovenskom raji spolu 7670 obyvateľov (o 1023 obyvateľov viac).
- V severnej časti Slovenského raja žije spolu 6 465 obyvateľov v rómskych osadách/lokalitách (z 7670 obyvateľov).
- Najväčší podiel obyvateľov Slovenského raja tvoria obyvatelia so základným vzdelaním a bez školského vzdelania. V severnej časti územia je to spolu **48,27%** a v južnej časti **45,73%** z celkového počtu obyvateľov danej časti územia.
- V území Slovenského raja žije len cca **7%** obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním.

1.8.2 Zamestnanosť, nezamestnanosť, vzdelanie, vzdelávacie aktivity

- + V území Slovenského raja rastie počet podnikateľov - právnických osôb (PO). V porovnaní rokov 2009 – 2013 narástol počet PO v severnej časti o cca 33% a v južnej o takmer 23%.
- V území klesá počet podnikateľov – fyzických osôb/živnostníkov v porovnaní s rokom 2009 je v severnej časti pokles počtu FO o takmer 5%, v južnej časti o viac ako 9%.

- Celkový počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie (UoZ) v obciach v severnej časti NP Slovenský raj bol ku koncu roku 2013 - 6 082 osôb. Podiel týchto osôb na produktívnom obyvateľstve je takmer 35 %. To znamená, že 35 % osôb, od ktorých sa očakáva, že budú pracovať, nie je ekonomicky aktívna.
V južnej časti Slovenského raja je situácia v rámci tohto ukazovateľa o čosi priaznivejšia. Z osôb ekonomicky produktívnych nepracuje 20 % obyvateľstva.
- V obciach na severe i juhu NP Slovenský raj tvoria spomedzi uchádzačov o zamestnanie najväčšiu skupinu osoby, ktoré si nedokážu nájsť zamestnanie po dobu dlhšiu ako 2 roky.
- Spomedzi uchádzačov o zamestnanie v severnej i južnej časti Slovenského raja sú najpočetnejšou skupinou osoby so stredoškolským odborným vzdelaním (s maturitou i bez maturity).
- Najväčší podiel obyvateľov Slovenského raja tvoria obyvatelia so základným vzdelaním a bez školského vzdelania. V severnej časti územia je to spolu **48,27%** a v južnej časti **45,73%** z celkového počtu obyvateľov danej časti územia.
- V území Slovenského raja žije len cca **7%** obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním.
- V období 2009 – 2013 sa realizovali len 2 projekty aj so vzdelávacími aktivitami (projekty Mesta Spišská Nová Ves), ktoré boli viac zamerané na prihraničnú spoluprácu s Maďarskom ako na zvyšovanie vedomostí a skvalitňovanie zručností subjektov poskytujúcich produkty a služby priamo území Slovenského raja.
- + Uskutočnené mnohé, aj keď len jednodňové (4 – 6 hod.) vzdelávacie aktivity v rámci projektu Slovenský raj – klaster CR pre cca 600 účastníkov (mimo 999 žiakov škôl zúčastnených na environmentálnej výchove).

1.8.3 Doprava a mobilita

- + Slovenský raj je dobre dostupný letecky, železnicou i hlavnými štátnymi a nadregionálnymi cestami – autom i autobusom.
- Problémom je nedostatočná „ vnútorná mobilita“ – regionálna a miestna, so zlým až havarijným a dlhodobou pretrvávajúcím stavebno-technickým stavom ciest a s nedostatkom spojov najmä autobusovej dopravy cez letnú i zimnú turistickú sezónu, hlavne cez prázdniny, voľné dni, víkendy.
- V obciach chýbajú pešie chodníky, ako aj cyklistické cesty a chodníky, chýbajú záchytné parkoviská, parkovacie miesta, v zlom až havarijnom stavebno-technickom stave sú prístupové cesty do rekreačných lokalít.
- + ÚP VUC Košický kraj sa zameriava na dopravnú dostupnosť zaostávajúcich regiónov, hlavne dopravným napojením na D1 (križovatka Levoča) – Spišská Nová Ves – Hnilec – Mlynky – I/67 nadregionálnou cestou a vytvorenie prepojenia sever/juh (D1/R2), čím sa dostupnosť letného i zimného rekreačného regiónu Slovenského raja, lyžiarskych centier, priehrady Palcmanová Maša, Dobšinskej ľadovej jaskyne a prístup do Hnileckej doliny.

1.8.4 Infraštruktúra obcí a služby vo väzbe na turizmus

- + Bohatý prírodný, kultúrny potenciál; kultúrna, športová infraštruktúra a vybavenosť obcí pre návštevníkov je koncentrovaná hlavne v meste Spišská Nová Ves, Dobšiná a v obci Smižany.
- Otázkou je ich dostupnosť a možnosti využívania kultúrnej, športovej infraštruktúry a kultúrneho potenciálu pre viacdňového návštevníka Slovenského raja, ich využitia pre tvorbu a ponuku produktov a služieb.
- + Zdravotná infraštruktúra a služby sú sústredené najmä v mestách Spišská Nová Ves, Dobšiná a vo väčších obciach (Smižany, Hrabušice, Hranovnica, Spišské Bystré). Dostupnosť zdravotníckych, lekárskeho služieb je problematická najmä v južnej časti územia.
- + Komerčné banky a bankomaty, ako služba návštevníkom Slovenského raja, sú v mestách Spišská Nová Ves, Dobšiná, v obciach Smižany a Spišské Bystré.
- Bankomaty vôbec nie sú v strediskách CR.
- Z hľadiska vybavenia technickou infraštruktúrou vplývajúcou na rozvoj CR je nedobudovaná najmä kanalizácia a ČOV v niektorých obciach a strediskách CR (Dedinky, Stratená, Vernár a Dobšiná).

2 Národný park Slovenský raj

2.1 Definícia, popis, história vyhlásenia a ochrana územia NP Slovenský raj

Definícia národného parku (Zák. č.543/2002 Z.z):

Národný park je rozsiahlejšie územie, spravidla s výmerou nad 1 000 ha, prevažne s ekosystémami podstatne nezmenenými ľudskou činnosťou, alebo v prirodzenej krajinnej štruktúre, tvoriace nadregionálne biocentrá a najvýznamnejšie prírodné dedičstvo, v ktorom je ochrana prírody nadradená nad ostatné činnosti. Na území NP platí spravidla 3. stupeň ochrany, ak nie je ustanovené inak. Do tejto kategórie patrí aj Národný park Slovenský raj.

Ochrana prírody Slovenského raja sa datuje od r. 1964, kedy tu bola rozhodnutím Komisie Slovenskej národnej rady pre školstvo a kultúru č. 30 zo dňa 21. 8. 1964 (reg. v čiastke 81/1964 Zb.) vyhlásená Chránená krajinná oblasť, ako prvá vo vtedajšom Československu, s výmerou 14186 ha vlastného územia a 22 251 ha ochranného pásma. Súčasne s vyhlásením CHKO boli vyhlásené chránené prírodné výtvary o celkovej rozlohe 2755,62 ha:

Veľký a Malý Sokol	691,10 ha
Veľký a Malý Kysel'	817,23 ha
Prielom Hornádu	287,13 ha
Dolina Stratená – Ľadová jaskyňa	579,15 ha
Suchá Belá	152,42 ha
Biela dolina – Piecky	228,59 ha

Pre nesporné prírodné hodnoty bol Slovenský raj v r. 1988 Nariadením vlády Slovenskej socialistickej republiky č. 23 z 18. januára 1988 vyhlásený za **Národný park Slovenský raj**.

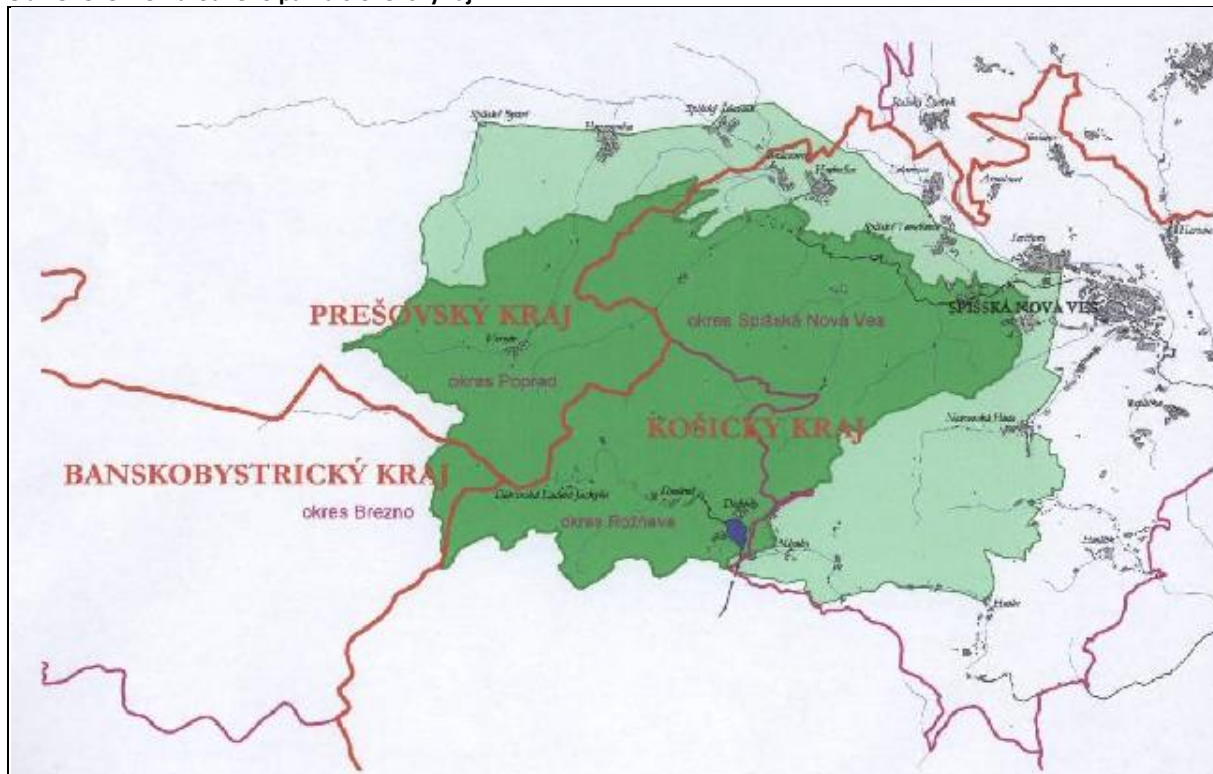
Pritom sa čiastočne menili hranice národného parku aj hranice ochranného pásma. Do národného parku bolo zahrnuté ochranársky významné územie v západnej a južnej časti pri styku s Národným parkom Nízke Tatry.

Výmera národného parku je 19 763 ha a jeho ochranného pásma 13 011 ha. Zaujímavosťou však je , že skutočná výmera národného parku je 20 400 ha, avšak nariadenie vlády uvádza 19 763 ha.

Na území parku sa nachádza **18 rezervácií** (národných a prírodných) a **5 národných a prírodných pamiatok**.

Územie Národného parku Slovenský raj administratívne patrí do 3 samosprávnych krajov: **košický, prešovský a banskobystrický kraj**.

Obr. 8: Územie Národného parku Slovenský raj

2.2 Popis územia NP Slovenský raj

Národný park Slovenský raj leží na rozhraní stredného a východného Slovenska a patrí medzi najcennejšie územia Západných Karpát. Je jedným z deviatich NP na Slovensku.

Tab. 30: Národné parky v Slovenskej republike

Názov	Výmera (v ha)	Výmera ochranného pásma (v ha)	Rok vyhlásenia, prípadne aj aktualizácie
NP Malá Fatra	22 630,0000	23 262,0000	1967 ako CHKO, 1988
NP Muránska planina	20 317,8021	21 697,9644	1977 ako CHKO, 1997
NP Nízke Tatry	72 842,0000	110 162,0000	1978, 1997
Pieninský NP	3 749,6226	22 444,1676	1967, 1997
NP Poloniny	29 805,0514	10 973,2893	1997
NP Slovenský kras	34 611,0832	11 741,5677	1973 ako CHKO, 2002
NP Slovenský raj	19 763,0000	13 011,0000	1964 ako CHKO, 1988
Tatranský NP	73 800,0000	30 703,0000	1948, 1987, 2003
NP Veľká Fatra	40 371,3433	26 132,5817	1974 ako CHKO, 2002
Spolu 9 NP	317 889,9026	270 127,5707	

Zdroj: Správa NP Slovenský raj, 2014

Slovenský raj patrí do oblasti Slovenského Rudohoria a predstavuje svojrázne krasové územie s významnými geomorfologickými fenoménmi, pre ktoré sú typické krasové planiny s bohatými podzemnými krasovými javmi (jaskyne, priepasti), medzi ktoré sa vkladajú úzke tiesňavy a rokliny s množstvom vodopádov.

Voda vytvorila v podzemí krasových planín viac ako **400 doposiaľ objavených jaskýň**, pričom v južnej časti sa nachádzajúca Dobšinská ľadová jaskyňa zapísaná v zozname Svetového prírodného dedičstva UNESCO. Vodu z územia NP odvádzajú dve rieky tečúce na severe - Hornád a na juhu - Hnilec. Vymodelovali v mäkkom vápenci dva **kaňony**: na severe **Prielom Hornádu** a na juhu **Stratenský kaňon**.

Vysokú biodiverzitu reprezentujú ucelené komplexy lesných, skalných, lúčnych a mokrad'ových biotopov.

Pre svoju hodnotu s **27 biotopmi európskeho významu a 8 biotopmi národného významu**, bol Slovenský raj zaradený medzi územia európskeho významu siete NATURA 2000. Tieto územia predstavujú **najcennejšie prírodné dedičstvo v Európe**. Ich zaradenie do NATURA 2000 má zabezpečiť ochranu biotopov, ako aj rastlinných a živočíšnych druhov vymenovaných v európskej smernici o biotopoch, ktorá predstavuje jeden z najvýznamnejších legislatívnych rámcov v oblasti ochrany prírody v Európskej únii.

Takmer 90 % plochy národného parku zaberajú lesy.

Vďaka neprístupnosti terénu sa tu zachovali rozsiahle komplexy prirodzených lesov, ktoré reprezentujú prevažne vápnomilné bučiny. Výnimočné postavenie a vysokú vedeckú hodnotu majú borovicové a smrekovcové riedkolesy, ktoré osídľujú najextrémnejšie bralá a skalné hrebene. Sú svedkami vývoja vegetácie po dobe ľadovej, preto ich nazývame reliktné boriny. Nachádzajú sa v nich mnohé karpatské endemity, z rastlín je typickým endemitom poniklec slovenský (*Pulsatilla slavnica*).

Zachovanie lesov a zlepšenie ich zdravotného stavu je dlhodobý cieľ, ktorý je plnením nie len medzinárodných záväzkov, ale najmä prínosom pre obyvateľstvo žijúce v území NP Slovenský raj i návštevníkov turistickej destinácie NP Slovenský raj. Vytvorením systému zón je jasne určený spôsob využívania lesa. Lesy v bezzásahovej zóne plnia predovšetkým mimoprodukčné funkcie – vodoochrannú, protieróznú, zmierňovanie dôsledkov zmeny klímy, podmienky pre výskyt biotopov a rastlinných a živočíšnych druhov. Väčšina lesov v NP sa nachádza mimo najprísnejšie chránených rezervácií a cieľom je trvalé využitie územia na lesnícke účely štandardného obhospodarovania lesa. V záujme prevádzky lesného hospodárstva, ako aj činností ochrany prírody, je optimalizovať druhovú skladbu, vekovú štruktúru a spôsob obhospodarovania lesa v tejto zóne. V tomto procese kľúčovú úlohu zohrávajú vlastníci a užívatelia lesných pozemkov.

Územie je mimoriadne bohaté na výskyt druhov rastlín a živočíchov a biotopov. Známých je viac ako 950 druhov vyšších rastlín, z toho 85 druhov je zapísaných v národnom Červenom zozname.

Vysokú biodiverzitu majú najmä lúky a pasienky. Lúky na Kopanci v juhozápadnej časti územia Slovenského raja patria k najbohatším v Európe, na 1 m² tu rastie až 74 druhov vyšších rastlín. Udržanie trvalých trávnych porastov je možné len aktívnym poľnohospodárskym využívaním – kosením a pasením v úzkej a cieľavedomej spolupráci farmárov, či poľnohospodárskych organizácií.

Z hľadiska ochrany prírody sú veľmi hodnotné aj spoločenstvá slatín a mokradí, kde sa hojne vyskytuje európsky významný druh, vzácny jazyčník sibírsky (*Ligularia sibirica*).

Pre rokliny Slovenského raja je typická klimatická inverzia. Tá zapríčiňuje, že v dolných častiach je chladnejšie a rastú tu horské druhy ako prvosenka holá karpatská (*Primula auricula subsp.hungarica*)

a kortúza Matthiolova (*Corthusa matthioli*). Naopak, na vyššie položené, južne exponované skalné steny a trávnaté stráne sa viažu teplomilné druhy ako kosatec bezlistý uhorský (*Iris aphylla subsp. hungarica*) a ľan žltý (*Linum flavum*).

2.2.1.1 Nižšie rastliny

Z nižších rastlín najpočetnejšiu skupinu tvoria lišajníky a machorasty. Doposiaľ bolo zistených cca 120 druhov lišajníkov. Vyskytujú sa na skalách, ale aj ako epifyty na kmeňoch stromov (*Peltigera canina*, *Peltigera apthosa*, *Solorina saccata*, *Cladonia pocillum*, *Lecanora canescens*, *Graphis scripta*, *Parmelia sulcata*, *Parmelia glabra*, *Evernia prunastri*, *Bryonia sp.*, *Usnea sp.*, *Xanthoria parietina* a iné.)

Z aspektu ekologických nárokov najbohatšiu skupinu tvoria machorasty skalných stanovíšť. V hlbokých roklinách a na chladných a zatienených miestach prevažne so severnou expozíciou, ako aj v inverzných polohách, sa nachádzajú vlhkomilné a chladnomilné druhy (*Metzgeria conjugata*, *M. furcata*, *Lophozia collaris*, *Jungermannia tristis*, *Scapania calcicola*, *Fissidens cristatus*, *Distichium montanum* a iné.)

Na skalných svahoch s južnou expozíciou s plytkými humóznymi pôdami sa vyskytujú napr. *Tortella tortuosa*, *Ditrichum flexicaule*, *Encalypta vulgaris*, *Neckera crispa*, *N.complanata* a iné.

Na výslnných a relatívne teplejších miestach až do výšky 1 000 m n. m. v kontakte s reliktnými borinami sa vyskytujú napr. *Rhytidium rugosum*, *Homalothecium philippeanum*, *Grimmia pulvinata* a iné.

V najteplejších častiach územia najmä v Prielome Hornádu sa vyskytujú suchomilné a teplomilné druhy ako napr. *Mannia fragrans*, *Orthotrichum anomalum*, *Thuidium abietinum*, *Rhytidium rugosum* a ďalšie.

V lesoch sa najčastejšie vyskytujú napr. *Bazzania trilobata*, *Lepidozia reptans*, *Ptilidium ciliare*, *Plagiothecium neglectum*, *Hylocomnium splendens*, *Dicranum scoparium*, *Fissidens bryoides*, *Rhitiadelphus triquetrus* a ďalšie.

Na kmeňoch živých stromov sa často vyskytuje veľa epifytov ako *Frullania dilatata*, *Ulota crispa*, *Radula complanata* a iné.

2.2.1.2 Vyššie rastliny

Charakteristický reliéf a dané prírodné podmienky majú vplyv na pestrosť a bohatstvo celého vegetačného krytu. Na pomerne malom území (cca 15 000 ha) sa nachádza okolo tisíc druhov vyšších rastlín, ktoré rastú v rôznych spoločenstvách lesných a nelesných ekosystémov.

Po vegetačnej stránke ide o územie s vysokou biodiverzitou a ucelenými komplexmi lesných, skalných, lúčnych a mokradových biotopov. Najrozšírenejšou formáciou sú vápnomilné bukové lesy (*Cephalanthero-Fagenion*), spoločne s bukovými a jedľo-bukovými kvetnatými lesmi (*Eu-Fagenion*), s veľkým podielom zachovalých pralesovitých fragmentov. Častou zložkou týchto lesov je tis (*Taxus baccata*) s odhadovaným výskytom viac ako 2 000 exemplárov.

Osobitne významné sú porasty endemických reliktných vápnomilných borovicových a smrekovcových lesov (*Pulsatillo slavicae-Pinion*) na skalných hrebeňoch, rázsochách a strmých balvanitých svahoch, prelínajúce sa s formáciami primárne bezlesých skalných spoločenstiev charakteru skalných stepí. Najväčší rozvoj dosahujú reliktné boriny na dolomitoch v údolí Veľkej bielej Vody.

V nive Hnilca sa nachádza v rámci Slovenska jedna z najlepšie vyvinutých a zachovaných horských prípotočných jelšín (*Alnion incanae*) s masovým výskytom jazýčnika sibírskeho (*Ligularia sibirica*).

V kaňonoch Hnilca a Hornádu sú zachovalé fragmenty inverzných smrečín (*Piceion excelsae*), v okrajových južných častiach územia, v najvyšších polohách Havraních vrchov na silikátoch sa nachádzajú klimatické zonálne smrekové lesy. Roztrúsene, najmä v teplejšej severnej časti v údolí Hornádu sa vyskytujú fragmenty lipovo-javorových sutinových lesov (*Tilio-Acerion*).

Vzácné sa vyskytujú kyslomilné bukové lesy (*Luzulo-Fagion*). Podľa Michalka et al. (1986) sa na kontakte Slovenského raja a Hornádskou kotlinou vyskytovali dubovo-hrabové lesy lipové (*Tilio-Carpinenion betuli*) a dubové nátržníkové lesy (*Potentillo albae-Quercion*). Tie sa do dnešných dní nezachovali.

Fytocenologicky a chorologicky sú významné spoločenstvá nelesnej vegetácie karbonátových skál. Špecifická inverzná vegetácia sa nachádza v skalných biotopoch na dne roklín, kde dominuje *Cystopteris sudetica*, *C. montana*, *Cortusa matthioli*, *Viola biflora*, *Festuca tatrae*, *Bellidiastrum michelii*, *Arabis alpina*, *Campanula cochleariifolia*, *Pinguicula alpina*.

Na výslnných skalách v Prielome Hornádu je dobre vyvinutá xerothermná vegetácia s bohatým výskytom *Iris aphylla* subsp. *hungarica*, ktorý tu dosahuje severný okraj areálu a ďalšími teplomilnými prvkami ako *Stipa pulcherrima*, *Linum flavum*, *Campanula sibirica* subsp. *divergentiformis*, *Silene otites* subsp. *sillingeri*, *Spiraea media*.

Pre územie je charakteristický výskyt penovcových pramenísk s vegetáciou zväzov *Caricion davallianae* a *Lycopodo-Cratoneurion commutati* a výskytom *Carex brachystachys*, *Swertia perennis*, *Tofieldia calyculata*, *Dactylorhiza lapponica*, *Arabis soyeri*, *Pinguicula alpina*, *Viola biflora*.

2.2.1.3 Fauna

Slovenský raj je územie so svojráznymi živočíšnymi spoločenstvami, s typickou faunou Západných Karpát. Zistených bolo **72 druhov živočíchov európskeho významu a 122 druhov národného významu.** Žije tu vyše **2 000 druhov motýľov** aj **18 druhov netopierov.** Zo stavovcov sú tu zastúpené všetky **veľké šelmy – medveď hnedý** (*Ursus arctos*), **vlk dravý** (*Canis lupus*) a **rys ostrovid** (*Lynx lynx*) a taktiež vzácné dravé vtáky – **orol skalný** (*Aquila chrysaetos*), či **sokol sťahovavý** (*Falco peregrinus*).

Nachádza sa tu veľký počet živočíšnych druhov a veľká časť živočíšnych skupín nebola doteraz vôbec sledovaná. Preto je ťažké uviesť údaje o počte zistených živočíchov.

Známych je viac než 4 000 druhov **bezstavovcov**, z toho okrem motýľov, 400 druhov chrobákov, 350 druhov dvojkrídlavcov, 180 druhov hlístovcov, 130 druhov mäkkýšov a ďalšie.

Zo stavovcov sa v území vyskytuje 8 druhov obojživelníkov, 7 druhov plazov. Prechodný alebo trvalý výskyt má okolo 90 druhov vtákov a viac ako 40 druhov cicavcov.

Z vtákov hniezdia v lesných porastoch škorec (*Sturnus vulgaris*), drozd čvíkotavý (*Turdus pilaris*), penica obyčajná (*Sylvia communis*), žlna zelená (*Picus viridis*), krutohľav obyčajný (*Jynx torquilla*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), loví tu myšiak hôrny (*Buteo buteo*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), jastrab krahulec (*Accipiter nisus*), jastrab veľký (*Accipiter gentilis*) a sokol myšiar (*Falco tinnunculus*), vyskytujú sa aj typické druhy polí a lúk ako chrapkáč poľný (*Crex crex*), cíbik chochlatý (*Vanellus vanellus*), škovránok poľný

(*Alauda arvensis*), pipíška chochlatá (*Galerida cristata*), jarabica poľná (*Perdix perdix*), prhľaviar červenkastý (*Saxicola ruberta*), ale aj všeobecne sa vyskytujúca straka (*Pica pica*), hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), sýkorka veľká (*Parus major*), sýkorka hôrna (*Parus palustris*), žltouchvost domový (*Phoenicurus ochruros*), žltouchvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*), vrabec domový (*Passer domesticus*), vrabec poľný (*Passer montanus*), lastovička domová (*Hirundo rustica*), belorítka (*Delichon urbica*). Hniezdi tu kukučka obyčajná (*Cuculus canorus*), dáždovník obyčajný (*Apus apus*), žlna zelená (*Picus viridis*), vrana obyčajná (*Corvus corone*), sojka obyčajná (*Garrulus glandarius*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), bažant obyčajný (*Phasianus colchicus*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), drozd plavý (*Turdus philomelos*).

Z cicavcov sa vyskytuje piskor obyčajný (*Sorex araneus*), krt (*Talpa europaea*), jež (*Erinaceus concolor*), hraboš poľný (*Microtus arvalis*), dulovnica väčšia (*Neomys fodiens*), hrdziak hôrny (*Clethrionomys glareolus*), ryšavka obyčajná (*Apodemus silvaticus*), myš domová (*Mus musculus*), potkan (*Rattus norvegicus*), hryzec vodný (*Arvicola terrestris*), lasica obyčajná (*Mustela nivalis*) a hranostaj (*Mustela erminea*), kuna skalná (*Martes foina*), líška (*Vulpes vulpes*), zajac poľný (*Lepus europaeus*), srna hôrna (*Capreolus capreolus*), sviňa divá (*Sus scrofa*), v lesných okrajoch plch lieskový (*Muscardinus avellanarius*), veverica (*Sciurus vulgaris*), ryšavka žltohrdlá (*Apodemus flavicollis*).

Z obojživelníkov je najbežnejším druhom ropucha obyčajná (*Bufo bufo*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*) a mlok obyčajný (*Triturus vulgaris*).

Trieda plazov je zastúpená druhmi jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), jašterica zelená (*Lacerta viridis*) a rosnička zelená (*Hyla arborea*).

Doliny poskytujú domov **poľovnej zveri**, predovšetkým jelenej a srnčej. V lesných spoločenstvách sa vyskytujú karpatské veľké šelmy ako rys ostrovid (*Lynx lynx*), mačka divá (*Felix silvestris*) a líška hrdzavá (*Vulpes vulpes*).

2.3 Príroda NP Slovenský raj ako potenciál pre rozvoj cestovného ruchu

2.3.1 Geomorfológia

Národný park Slovenský raj je krasovým územím planinového typu, budovaného vápencami a dolomitmi. Krasový reliéf územia tvoria **planiny Glac, Geravy, Pelc** a ďalšie s početnými jaskyňami.

Riečnokrasový reliéf predstavujú mohutné vápencové chrby a hrebene (Ondrejisko, Lipovec, Havrania skala, Čertova sihoť a ďalšie), riečny reliéf tvoria početné doliny s bohatými vodnými tokmi.

Významným prírodným prvkom územia sú úzke, hlboké, exponované doliny – tiesňavy (rokliny), v ktorých vodné toky prekonávajú prudké zrázy početnými vodopádmi. V ôsmich sprístupnených roklinách je cca **30 významnejších vodopádov**.

Kombinácia veľmi pestrej geomorfológie, planín, tiesňav, kaňonov a vodopádov s lesnatosťou územia až 90% a s vysokým stupňom zachovalosti prírody, vytvárajú územie Slovenského raja vysoko atraktívnym pre návštevníkov a turistov:

Tiesňavy, kaňony, rokliny s mnohými vstavanými technickými doplnkami (rebríky, schody, chodníky, reťaze, mosty) sú z hľadiska cestovného ruchu najdôležitejším fenoménom územia v Slovenskom raji. Všetky sú vysoko atraktívne a obľúbené pre pešiu turistiku a takmer všetky sú pre verejnosť i prístupné.

Verejnosti prístupné sú kaňony **Prielom Hornádu a Stratenský kaňon** a rokliny:

- **Suchá Belá** označená prívlastkom ako najnavštevovanejšia (dokáže prilákať až 800-tisíc návštevníkov ročne).
- **Piecky** - najpokojnejšia a najtichšia.
- **Veľký Sokol** - najdlhšia a najmohutnejšia.
- **Malý Kysel** – najromantickejšia.
- **Veľký Kysel** - najneskôr sprístupnená.
- **Kláštorná roklina** - najbližšia k histórii.
- **Sokolka dolina** – najdivokejšia.
- **Zejmarská roklina** – najkratšia.

Slovenský raj je bohatý na jaskyne a priepasti, v Slovenskom raji je 177 jaskýň. Najvýznamnejším je jaskynný systém Stratenej jaskyne, ku ktorému patrí **Stratená jaskyňa** – druhá najdlhšia jaskyňa na Slovensku (18,5 km), ďalej jaskyňa Psie diery a **Dobšinská ľadová jaskyňa**, navštevovaný **skvost** zapísaný v Zozname celosvetových prírodných a kultúrnych hodnôt **UNESCO**.

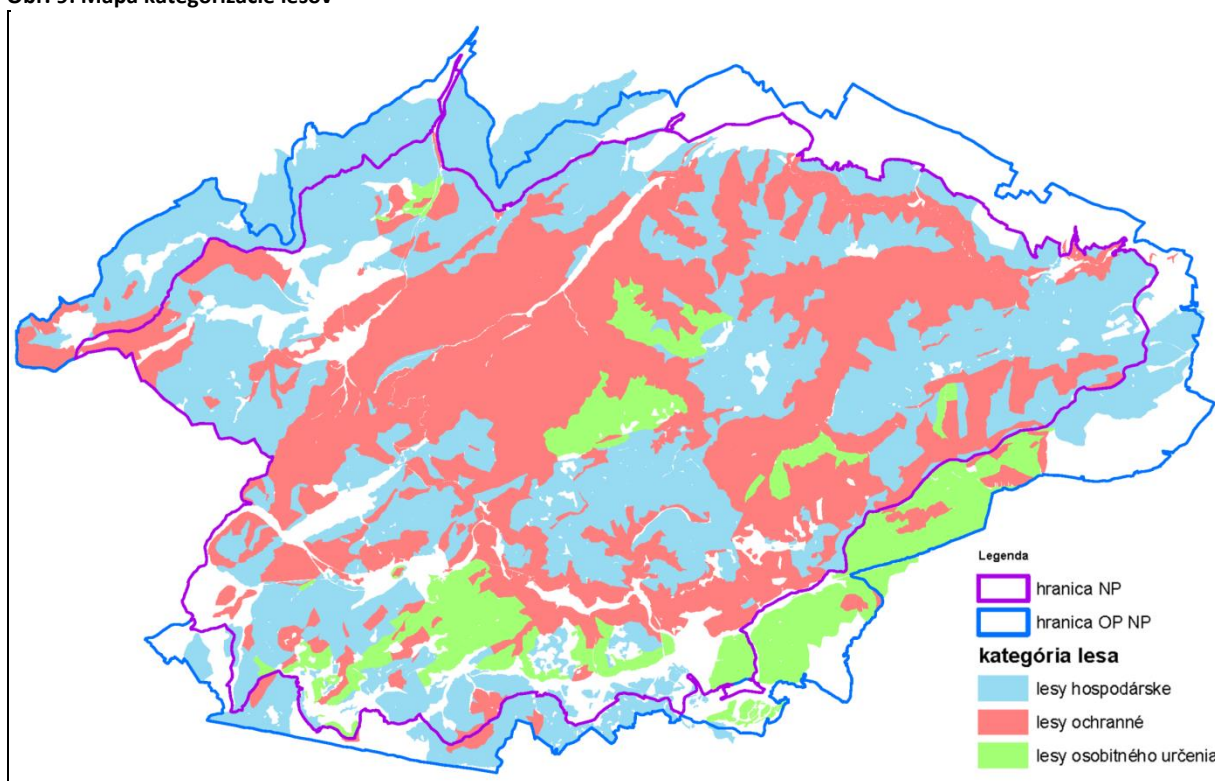
2.3.2 Lesy a ich potenciál pre rozvoj cestovného ruchu

Celé územie Národného parku Slovenský raj bolo v minulosti, a je aj v súčasnosti, využívané predovšetkým lesníckou činnosťou. V národnom parku sa nachádza 17 500 ha lesných pozemkov a tvoria takmer 90 % pôdneho fondu a sú najvýznamnejšou zložkou prírodného prostredia v subregióne NP Slovenský raj.

Prevažujúcim typom lesa v Slovenskom raji je zmiešaný jedľovo-bukový les, pričom sú do neho vmiešané podľa daností reliéfu, pôdy a klímy iné typy lesa: na dne inverzných roklín hlavne les s výrazným podielom smreka, v suťoviskách a prameniskách fragmenty javorín s lipou, okolo horských tokov horský jelšový les s vrbou a v najvyšších polohách lesov smrečiny. Lesným porastom typickým pre Slovenský raj sú teplomilné a suchomilné reliktné vápencové boriny, ktoré sa nachádzajú na neprístupných miestach roklín, pričom ich neprístupnosť zachránila pred ťažbou.

Extrémne prírodné podmienky a ťažká dostupnosť výrazne limitujú lesohospodárske využívanie územia. Vďaka nim má však **väčšina porastov Slovenského raja prirodzené drevinové zloženie a dodnes sa tu zachovalo niekoľko fragmentov pralesa, respektíve takmer nenarušeného prírodného lesa.** Intenzitu hospodárenia ovplyvňuje skutočnosť, že takmer polovica všetkých lesov je zaradených do kategórie ochranných lesov.

Obr. 9: Mapa kategorizácie lesov

Zdroj: Správa Národného parku Slovenský raj, mierka 1 : 80 000.

Rozhodujúca časť turistických chodníkov vedie v Slovenskom raji lesom a návštevník národného parku vníma lesné prostredie ako prirodzenú súčasť krajiny Slovenského raja.

Najatraktívnejšie lokality - rokliny s vodopádmi sa nachádzajú, okrem vrcholových častí, v národných prírodných rezerváciách, kde sa neťaží drevná hmota a činnosti človeka sú obmedzené len na turistiku po vyznačených turistických chodníkoch.

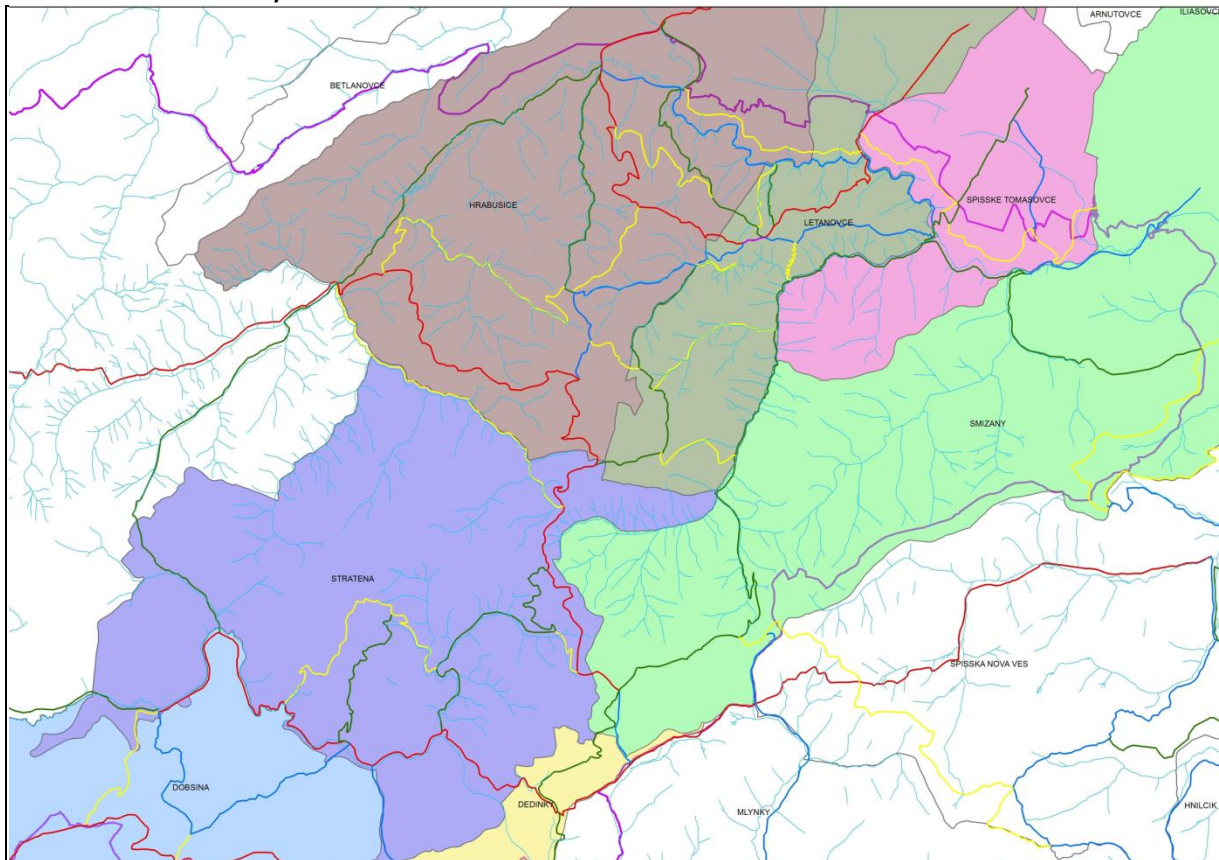
V rezerváciách návštevník vníma pozitívne dynamiku vývoja lesa, rozmanitú štruktúru lesa v podobe rôznorodosti drevinovej skladby (prevládajú zmiešané porasty ihličnanov a listnáčov) a rôzneho veku drevín – staré i mladé stromy. Vrcholové časti roklín a planiny Slovenského raja sú lokalitami, kde však prebieha v lesoch bežné obhospodarovanie, podobné okolitej voľnej krajine. Návštevník národného parku očakáva od územia aj krajinárske kvality, nenarušenú krásu prírodného prostredia národného parku a zväčša negatívne nevníma samotné obhospodarovanie lesov, ale to, akým spôsobom je vykonávané.

Zo spätnej väzby na informačných strediskách Správy NP Slovenský raj je potrebné uviesť, že návštevníci veľmi negatívne hodnotia plošne rozsiahlejšie výrubu lesov, ničenie ciest ťažkou lesnou technikou, eróziu pôdy spôsobenú sústredovaním dreva. Samozrejme, celé obhospodarovanie lesov ovplyvňujú rozsiahle kalamity, najmä odumieranie smrekových lesov. Napriek tomu je namieste sa zaoberať otázkou jemnejších prístupov k ťažbe lesov, postupného výberu stromov, či ťažbe na menších plochách. Pri obnove lesných porastov je vhodné ponechávať zaujímavé, esteticky hodnotné alebo staré jedince, či skupinky stromov v poraste, aby návštevník, turista najmä pri pešej vnímal **stálu**

prítomnosti lesa. Je žiaduce zlepšiť kvalitu prác v lese tak, aby nedochádzalo k poškodzovaniu prírodného prostredia, rozbahňovaniu a erózii ciest, najmä ak po nich vedú turistické chodníky. Ideálne je redukovať ťažbu na minimum (spracovávať len kalamitu), najmä v mesiacoch jún-september, počas hlavnej turistickej sezóny.

Intenzívnejšie využívanie mimoprodukčných funkcií lesa pre aktívny oddych návštevníkov prostredníctvom budovania a udržiavania turistických chodníkov, ciest a trás, rozvojom vidieckeho a horského turizmu na úrovni, na ktorú sú návštevníci v turisticky vyspelých oblastiach Európy zvyknutí, **je východiskom a spôsobom prístupu k zhodnoteniu potenciálu lesov v prospech rozvoja cestovného ruchu v Slovenskom raji.**

Obr. 10: Turistické chodníky

História využívania lesov

- V 18. a 19. storočí patrili lesy šľachte, kde bolo lesnícke obhospodarovanie vrátane hospodárskej úpravy lesov na vysokej úrovni (obzvlášť na panstve Coburgovcov).
- V r. 1928 prevzal majetky lesov do správy štát. Niektoré časti tohto majetku sa v rámci pozemkovej reformy prideliili zámenou okolitým obciam a tiež Spišskému biskupstvu. Po r. 1948 boli postupne lesy urbárske, súkromné a mestské lesy dané do užívania štátu.
- Lesy v Slovenskom raji obhospodaroval lesný závod v Hrabušiciach v rámci lesného celku Hrabušice. V r. 1977 bol lesný hospodársky celok (ďalej len „LHC“) Hrabušice rozdelený na 3 LHC: Smižany, Hrabušice a Ľadová. Tieto celky organizačne podliehali pod Podnikové riaditeľstvo Východoslovenských štátnych lesov Košice, Lesný závod Poprad. Po r. 1989 až dodnes prebiehajú reštitúcie neštátnych pozemkov.

- Po vyhlásení Chránenej krajinej oblasti Slovenský raj v r. 1964 nastalo obmedzenie v hospodárskej činnosti. Hospodárska činnosť bola vylúčená zo všetkých maloplošných chránených území a ťažba dreva bola obmedzená aj v lesoch ochranných. Čiastočné výnimky boli udeľované v prípade vetrových kalamít. Hospodárska činnosť bola usmerňovaná v hospodárskych lesoch v súlade Lesnými hospodárskymi plánmi.
- V r. 2004 – 2007 prebehla na území národného parku obnova LHP, ktorá rozhodujúcim smerom určila využívanie lesov na najbližších 10 rokov. Podľa § 19 ods. 3 zákona č. 543/2002 Z. z. na územiach národných parkov možno vyhlasovať len ochranné lesy a lesy osobitného určenia.

Organizácia lesného pôdneho fondu a prehľad obhospodarovateľov lesov

Územie Národného parku Slovenský raj sa rozprestiera na viacerých LHC (lesných hospodárskych celkoch). Sú to LHC Smižany, Hrabušice, Hranovnica, Ľadová, Mlynky, Telgárt, Dobšiná. Na týchto LHC sú vyhlásené LUC (lesné užívateľské celky) resp. LC (lesné celky) podľa jednotlivých vlastníkov. Najvýznamnejším obhospodarovateľom lesných pozemkov sú Lesy Slovenskej republiky, š.p.(56% plochy lesov), v troch odštepných závodoch OZ Prešov, OZ Rožňava a OZ Beňuš. Z neštátnych vlastníkov plošne najväčšiu výmeru v národnom parku obhospodarujú cirkevné lesy - PRO POPULO Poprad, s. r. o. a Mestské lesy Dobšiná, s. r. o.. Významnú výmeru zaberajú urbariáty a pozemkové spoločenstvá, najmä Pozemkové spoločenstvo - bývalý urbariát Hrabušice, ďalej Urbárske a pasienkové spoločenstvo Vernár, PS Urbariát Letanovce, Združenie vlastníkov lesa PS Smižany, Pozemkové spoločenstvo Les Tomášovce, Bývalý urbariát Spišský Štvrtok, Lesné spol. a urbariát, PS Arnutovce, PS Hranovnica, Urbárska spol. obce Spišské Tomášovce, Pozemkové spoločenstvo Telgárt, Urbárska skupina Slavkovský a spol., Urbárske združenie obce Jánovce PS, Obecné urbariátne združenie Sp. Štiavnik, Združenie vlastníkov lesa Betlanovce, Súkromní vlastníci obhospodarujú minoritnú časť lesov. Patrí medzi nich Peter Cibula, Ing. Juraj Štenczel, Akron s. r. o., J. Bendík a spol., Drenčény František a Rastislav, Polovka Jozef, Remiášová Helena a Pandulová Františka a Mindok Milan. Lesy mesta Spišská Nová Ves obhospodarujú priamo v NP len malú časť pozemkov, ale sú dominantným užívateľom v ochrannom pásme NP.

Tab. 31: Prehľad foriem vlastníctva podľa druhov pozemkov v NP Slovenský raj

Druh pozemku	Druh vlastníctva (výmera v ha)						
	Štátne	Privátne	Spoločenstvo - urbár	Cirkevné	Mestá a obce	Nevysporiadané pozemky	Spolu
Orná pôda	6,26	25,33	0,16	0,20		1,178	33,12
Chmeľnice							
Vinice							
Záhrady	1,39	6,5		0,06	0,23	0,91	9,09
Ovocné sady							
TTP	411,59	1228,96	19,87	54,79	91,25	82,05	1881,51
Lesné pozemky	10119,02	45,10	901,61	1469,854	2313,50	3147,72	17996,80
Vodné plochy	137,65	4,44	0,33	0,20	2,56	1,08	146,26
Zastavané plochy a nádvorcia	25,4	174,00	3,46	3,41	10,42	8,67	225,37
Ostatné plochy	49,01	29,39	4,48	0,34	25,39	3,99	112,60
Spolu	10750,32	1513,72	929,91	1528,86	2443,35	3245,59	20411,75

Zdroj: Správa Národného parku Slovenský raj.

Za obmedzenia v lesnom hospodárstve vyplývajúce z limitov a požiadaviek ochrany prírody poskytuje štát neštátnym vlastníkom lesa kompenzácie. Prelomovou v tejto oblasti je novela zákona o ochrane prírody, platná od 1. januára 2014, v ktorej sú navrhované rôzne spôsoby kompenzovania vlastníkov lesov. Správa NP Slovenský raj v súčasnosti intenzívne rokuje s neštátnymi obhospodarovateľmi lesov o konkrétnych náhradách za obmedzenie bežného obhospodarovania v rámci procesu zonácie územia Národného parku Slovenský raj. Zároveň od r. 2008 je možné si uplatňovať platby v rámci Programu rozvoja vidieka, konkrétne opatrenie platby v rámci sústavy NATURA 2000 – lesná pôda (platba za bezzásahový režim) a opatrenie lesnícko-environmentálne platby. Do prvého opatrenia sa zapojila väčšina neštátnych vlastníkov lesných pozemkov v 5. stupni ochrany v národnom parku, do druhého opatrenia nebol záujem lesných subjektov vstúpiť.

2.3.3 Poľnohospodárstvo v NP Slovenský raj a rozvoj cestovného ruchu

Celková výmera poľnohospodárskeho pôdneho fondu v národnom parku je cca 1 500 ha. Reálne poľnohospodársku pôdu tvoria len trvalé trávne porasty. Malé enklávy pôdy pri sídlach, vedenej v katastri nehnuteľností ako orná pôda, sú v skutočnosti dlhodobo zatrávené. **Polia sa tak nachádzajú iba v ochrannom pásme národného parku.**

Lúky a pasienky vznikali najmä v širších častiach údolí, pozdĺž vodných tokov (Hnilec, Veľká Biela Voda) alebo vo vrcholových častiach horských planín. Pre Slovenský raj sú typické roztrúsené, maloplošné enklávy na planinách (do 2 ha), striedajúce sa s lesmi.

Z hľadiska výskytu **trvalých trávnych porastov asi 3/4 výmery možno situovať do južnej a západnej časti národného parku.** Súvislejšie lúčne komplexy sa nachádzajú iba pri obci Vernár (Poľana – Predná hoľa), v oblasti Javoriny a Kopanca (Vernárske a Kopanecké lúky), na Besníku a v širšom údolí Hnilca pri Ostrej skale.

Z tradičných foriem hospodárenia v Slovenskom raji v minulosti v plošne väčších komplexoch v okrajových častiach prevládalo kosenie. Trvalé trávne porasty sa využívali ako jednokosné lúky, časť z nich sa po kosbe v auguste a septembri ešte prepásala hovädzím dobytkom. Lúky predstavovali mozaiku rôzne veľkých poličok užívaných súkromne hospodáriacimi roľníkmi.

Stavy hospodárskych zvierat boli v porovnaní s dneškom vyššie, z čoho vyplývala vysoká potreba sena pre zimný chov. Dodržiaval sa prepracovaný systém starostlivosti o lúky – pravidelné hnojenie maštaľným hnojom a pravidelne kosenie.

Plochy v centrálnej časti na planinách a menšia časť poľnohospodárskych pozemkov v okrajových častiach sa využívali na pastvu hovädzieho dobytku. Lokality takýchto pasienkov boli najmä západne od obce Vernár (vlastne už v Nízkych Tatrách) v oblasti Prednej hole, priestory v údolí Hnilca východne od Ostrej skaly a oblasť Geráv. Podľa obecnej kroniky v katastri Stratenej v 19. storočí prevládala chov oviec. V druhej polovici 20. storočia sa na planinách rozšírila pastva koní.

Zlomom vo využívaní lúk a pasienkov v Slovenskom raji sa stal začiatok 70-tych rokov. Uskutočnila sa socializácia súkromného sektora, pozemky prešli do užívania veľkých poľnohospodárskych podnikov, často vzdialených viac ako 20 km. Rápidne sa mení spôsob obhospodarovania. Kosenie stále viac

ustupuje na úkor rozširovania chovu oviec, hovädzieho dobytku a koní. Hospodárenie v blízkosti sídiel poľnohospodárskych podnikov sa intenzifikuje (používanie umelých hnojív, pozemkové úpravy a rekultivácie, prisievanie druhov zvyšujúcich produkciu). **Najvzdialenejšie lokality sa postupne opúšťajú a prestávajú poľnohospodársky využívať. V r. 1980 sa konštatuje, že sa neobhospodaruje vyše 50 % plôch vtedajšej chránenej krajinej oblasti.**

V súčasnosti je ešte stále väčšina trvalých trávnych porastov v užívaní väčších poľnohospodárskych podnikov, či už družstiev (PD Hranovnica, RD Telgárt, PD Vlachovo) alebo iných foriem (Akron, Agrourbár Hrabušice, Urbárska a pasienková spoločnosť Vernár, Ekofarma Vernár s. r. o), avšak stále silnejšie sa rozvíja sektor súkromne hospodáriacich roľníkov (farmári Fabián, Oravec, Rejdovjan, Belica, Košťál a Novotný v južnej časti a farmár Salaj v severnej časti územia). Podnik štátnych lesov užíva menšie enklávy v lesoch.

V záujmovom území sa nachádza niekoľko stacionárnych objektov – hospodársky dvor PD Hranovnica vo Vernári, objekty na ustajnenie dobytku fyzických osôb –p.Fabián a p.Oravec. Inde sa pri pastve používajú prenosné zariadenia (maringotky).

V ochrannom pásme v severnej časti, v Hornádskej kotline sa vyskytujú veľkoplošné bloky ornej pôdy. Pestujú sa najmä obilniny, kukurica, viacročné krmoviny, menej zemiaky alebo repka olejná.

V rámci prípravy Programu starostlivosti o národný park boli všetky lokality lúk a pasienkov Slovenského raja podrobne zhodnotené. Výsledky priniesli mnoho prekvapení. Väčšina lúčnych porastov Slovenského raja je mimoriadne bohatá na druhy rastlín. Najbohatšie sú Kopanecké (Vernárske) lúky, kde na 1 m² sa nachádza 74 druhov vyšších rastlín, čo je unikátne z celoeurópskeho hľadiska. Paradoxne, hlavným ohrozením prirodzených lúčnych porastov v území dnes nie je intenzifikácia poľnohospodárskej výroby (ako bolo v časoch socializmu), ale zníženie výmery plôch podliehajúcich pravidelnému poľnohospodárskemu využívaniu smerujúce až k totálnemu opúšťaniu lúk. Dôsledkom skončenia alebo nedostatočného obhospodarovania trvalých trávnych porastov sú sukcesné zmeny v spoločenstvách. Opúšťanie lúk nie je skutočnosťou len v odľahlých a vzdialených lokalitách. Podobne sa nevyužívajú ani lúky a pasienky v intravilánoch obcí. Preorientovaním obyvateľov horských dedín národného parku na cestovný ruch sa ich záujem o hospodárenie stráca a lúky pomaly degradujú. Obnovu trávnatých porastov možno zväčša zabezpečiť použitím jednoduchých metód s relatívne nízkymi nákladmi. Spočíva v odstránení náletov drevín a znovuzavedení riadneho obhospodarovania.

Udržiavanie travinnobylinných biotopov v priaznivom stave je kľúčovou úlohou Správy Národného parku Slovenský raj. Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky sa usiluje o čo najsilnejšie zapojenie užívateľov pôdy do ochrany územia, prostredníctvom hľadania optimálneho spôsobu využívania jednotlivých biotopov, hlavne prostredníctvom zapojenia do agroenvironmentálnych programov v rámci Programu rozvoja vidieka Slovenskej republiky (/dalej len „PRV“) na r. 2007 – 2013. Farmári sa stotožňujú s návrhmi ochrany prírody, pričom je potrebné zdôrazniť, že navrhovaný spôsob obhospodarovania v rámci opatrenia agroenvironmentálnych platieb – podopatrenia: Ochrana biotopov poloprirodných a prírodných trávnych porastov a podopatrenia: Ekologické poľnohospodárstvo je v úplnom súlade s požiadavkami ochrany prírody. Väčšina poľnohospodárskych subjektov hospodáriacich v národnom parku sa do agroenvironmentálnych schém zapojila.

Za posledné roky došlo k **zmene prístupu štátnej ochrany prírody k ochrane a využívaniu územia**. Kým do 90-tych rokov minulého storočia sa v ochrane prírody uplatňoval tzv. konzervačný prístup s cieľom redukovať alebo úplne vylúčiť aktivity človeka s následkom ohrozenia niektorých biotopov územia (najmä biotopov odkázaných na pravidelnú poľnohospodárske využívanie –kosenie, pastva), od r. 1994 a intenzívnejšie od r. 2002 boli vykonané opatrenia na zlepšenie stavu najohrozenejších lokalít a biotopov. Opatrením tohto charakteru bola napr. obnova Kopaneckých lúk, na výmere 20ha pravidelným každoročným kosením so záchranou vzácnych druhov rastlín *Herminium monorchis*, *Anacamptis pyramidalis*. Za posledných 15 rokov bolo v Slovenskom raji obnovených okolo 200 ha lúk a pasienkov.

Potenciál poľnohospodárskej krajiny pre rozvoj cestovného ruchu je obzvlášť významný v západnej časti územia (kataster obce Vernár) a južnej časti (širšie údolie rieky Hnilca). Plochy lúk a pasienkov kosené a pasené hospodárskymi zvieratami malebne dopĺňajú kolorit NP. Ako vyplýva z vyššie uvedeného Správa NP Slovenský raj má eminentný záujem o udržanie a pravidelné poľnohospodárske využívanie všetkých lokalít lúk a pasienkov v NP pre ich vysokú biodiverzitu. Tomu zodpovedá aj vysoká podpora Správy NP Slovenský raj užívateľom pôdy, či už vo forme grantov (napr. projekt LIFE zabezpečil obnovu 120 ha lúk) alebo logistiky (využívanie zdrojov PRV).

Možnosti agroturistiky v NP nie sú zďaleka využívané naplno. Jej širším uplatnením sa významne spestrí základná ponuka cestovného ruchu v Slovenskom raji. Z pohľadu Správy NP Slovenský raj smeruje podpora najmä tým podnikateľom v cestovnom ruchu, ktorí rozvíjajú segment agroturistiky, to znamená, okrem prevádzky ubytovacích, stravovacích služieb sa starajú o údržbu krajiny - farmárčia, kosia lúky, či chovajú dobytok.

2.3.4 Voda v území NP Slovenský raj a cestovný ruch

Voda v území NP Slovenský raj je významným lákadlom pre turistiku a sprevádza turistov takmer po všetkých turistických chodníkoch Slovenského raja ako:

- **vodné toky** – rieka Hornád, najmä v Prielome Hornádu a v roklinách (napr. Suchá Belá, Veľký Sokol a pod.), potoky najmä Veľká Biela voda, Biely potok a ďalšie,
- **vodopády** (pre turistov je 30 prístupných vodopádov),
- **zamrznutá voda, ľady – ľadolezenie,**
- **vodné plochy.**

Slovenský raj je súčasťou povodí stredohorských riek Hornádu a Hnilca. Obe rieky majú vysokú vodnatosť najmä v marci – máji a tiež s kumuláciou snehovo – dažďovej vody v novembri až vo februári. Turisticky atraktívne sú potoky najmä Veľká Biela voda, Biely potok, Lesnica, Vernársky potok, Spišský potok, Zajfy.

Ľadové úkazy na vodných tokoch začínajú zvyčajne začiatkom decembra a vyskytujú sa do začiatku marca. Najzaujímavejšie sú pre ľadolezenie vo vymedzených lokalitách.

Voda je limitujúcim faktorom pre pohyb návštevníkov najmä v roklinách (Prielom Hornádu, Suchá Belá i ostatné rokliny), ale aj pre pripravované podmienky pre splavovanie rieky Hornád v Prielome Hornádu.

Vodné plochy na území parku sú **antropogénneho pôvodu** a slúžili v minulosti na splav dreva.

Najväčšia vodná nádrž **Palcmanská Maša** (85 ha) vytvorená na rieke Hnilec, sa nachádza v Hnileckej doline, v k.ú. malebnej obce Dedinky, v okrese Rožňava a je súčasťou prečerpávacej vodnej elektrárne Dobšiná v správe SVP š.p, OZ Košice, Správa Povodia Hornádu a Bodvy.

Táto nádrž ako jediná na území národného parku slúži aj na rekreáciu s možnosťami vykonávania vodných športov – člnkovania, potápania a rybárčenia i chovu rýb, aj s možnosťou kúpania počas horúceho leta na vlastnú zodpovednosť.

Palcmanská Maša je v správe SVP š.p, OZ Košice, Povodia Hnilca a Bodvy, ktorá sleduje stav vody v nádrži. Akosť vody v prítokovej časti nádrže je závislá na akosti vody od pritekajúcej vody Hnilca. Kontrolné profily stálej pozorovacej siete sú situované na prítoku Hnilca do nádrže Palcmanská Maša pod Stratenou rkm: 75,400 v Stratenej rkm: 75,00 a pod železničným mostom Vernár rkm: 90,00. Počas systematického sledovania kvality vody vo vodnej nádrži od roku 1990 nedošlo k závažným zmenám vo vývoji jej kvality. Na základe klasifikácie vody nemožno hovoriť ani o výraznom zlepšovaní či zhoršovaní kvality za toto obdobie; prechodné zhoršenie kvality vody v nádrži, najmä v skupine biologických a mikrobiologických ukazovateľov, spôsobuje znečistená odpadová voda z povodia nad nádržou, resp. z osídlenia a rekreácie (bez verejnej kanalizácie) priamo pri nádrži Palcmanská Maša v čase turistickej sezóny.

Potenciál vodnej plochy Palcmanskej Maše však pre rozvoj cestovného ruchu nie je dostatočne využitý.

Ďalšie dve vodné nádrže sa nachádzajú na turistickej trase č. 5724 z Podlesku na Krivian, a to: vodná nádrž Blazlocha a vodná nádrž Hansjakubová. Ich výmera je len niekoľko ha, rekreačne sa nevyužívajú, sú však cennými prírodnými lokalitami z pohľadu flóry i fauny a krajinársky zaujímavým prvkom pre pešiu i cyklistickú turistiku v Slovenskom raji.

Zaujímavou technickou pamiatkou je vodná nádrž **Klauzy**, ktorá sa nachádza na križovatke dvoch turistických trás (5723, 8742), nová turistická trasa ku Klauzom povedie v blízkej budúcnosti údolím potoka Lesnice. Na tejto nádrži je vybudovaný nápaditý drevený prístrešok ktorá sa nachádza priamo nad priepustom priehrady. Klauzy v minulosti slúžili ako nádrž vody na splavovanie dreva, posledný splav sa uskutočnil v r. 1953. Dnes je to prírodovedne a krajinársky veľmi hodnotná lokalita.

2.3.5 SWOT analýza: Príroda, krajina NP Slovenský raj

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ○ Prístupné tiesňavy, rokliny, vodopády, jaskyne, vodné toky, vodné plochy pre rôzne turistické využitie. ○ NATURA 2000, chránené vtáčie územie. ○ 90% lesy, fragmenty pralesa, nenarušeného prírodného lesa, rozhodujúca časť turistických chodníkov vedie lesom. ○ Bohaté a hodnotné lúčne spoločenstvá, trávnaté porasty najmä v južnej a západnej časti Slovenského raja. ○ Krajinársky hodnotné turistické lokality, chodníky, náučné chodníky. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Plošne rozsiahle výrubby lesa, „ neporiadok“ v lese, rozjazdené lesné cesty, erózia vplyvom sústredovania dreva – negatívne vnemy až rozhorčenie turistov, nedostatočná informovanosť turistov o spôsobe a potrebe obhospodarovania lesov. ○ Znižovanie výmery plôch lúk a trávnatých porastov pre pravidelné poľnohospodárske využitie, lúky sa nekosiť ani v intravilánoch obcí – zvyšovanie plôch invázných druhov rastlín. ○ Znečistená Palcmanská maša (viď. tiež technická infraštruktúra).

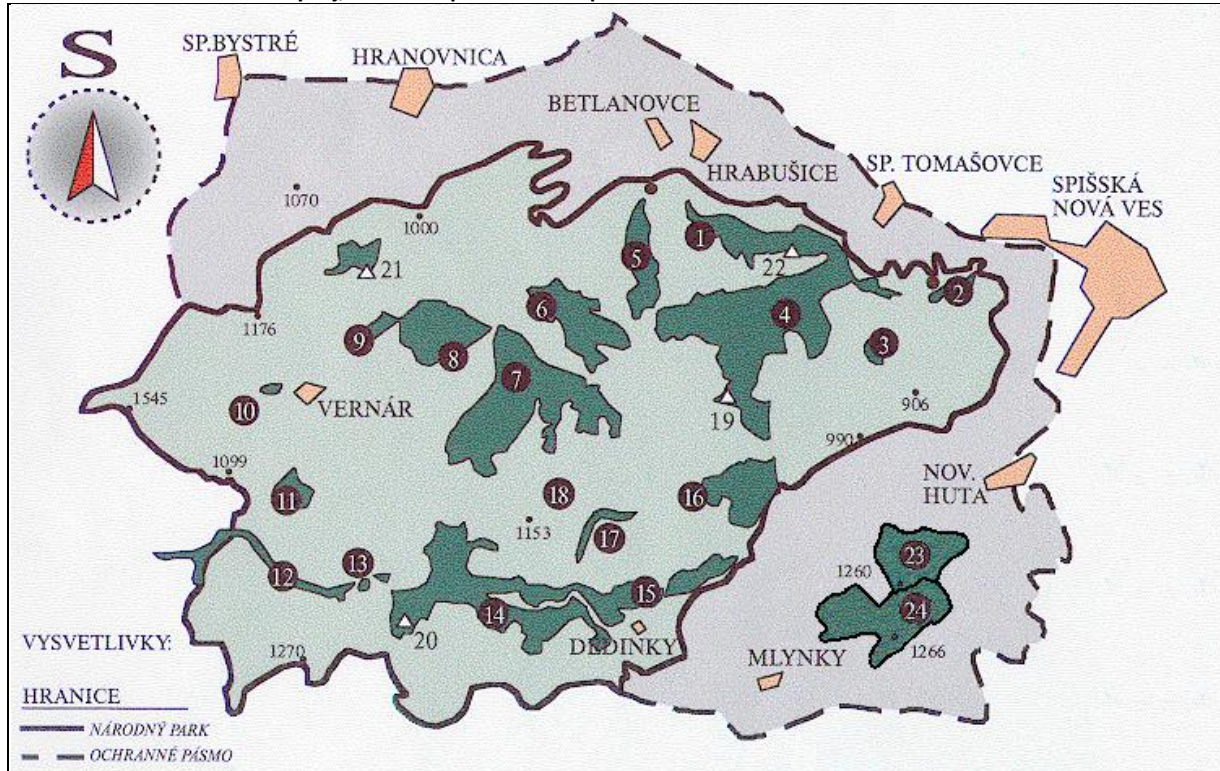
<ul style="list-style-type: none"> ○ Dobšinská ľadová jaskyňa UNESCO. ○ Prírodné rezervácie a prírodné pamiatky. 	
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> ○ Intenzívnejšie využitie mimoprodukčných funkcií lesa. ○ Rozvoj ekosystémových služieb. ○ Zabezpečenie stálej prítomnosti lesa na a v blízkosti turistických chodníkov. ○ Jemnejšie prístupy v ťažbe a obmedzovanie ťažieb počas letnej turistickej sezóny. ○ Zonácia v NP a kompenzácia za obmedzovanie obhospodarovania lesov neštátnym lesným subjektom. ○ Výber „vstupného“ do chránených území cieľom skvalitňovania manažmentu CHÚ. ○ Rozvoj súkromne hospodáriacich roľníkov. ○ Rozvoj agroturizmu a zapájanie do agroenvironmentálnych programov v rámci PRV. ○ Rozvoj cykloturistických chodníkov – skvalitňovanie služieb – značenie, informovanosť oddychové plochy. ○ Skvalitňovanie siete turistických chodníkov - značenie, informovanosť, budovanie oddychových plôch. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nezvládnutie procesu zonácie NP Slovenský raj. ○ Opúšťanie až degradácia lúk neobhospodarovaním v súlade s ochranou prírody – sukcesné zmeny lúčnych spoločenstiev ○ Neregulovaná návštevnosť Slovenského raja.

2.4 Ochrana územia NP Slovenský raj

2.4.1 Národná a medzinárodná územná ochrana NP Slovenský raj

Podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny je územná ochrana na Slovensku diferencovaná podľa stupňov ochrany. Najmenšie obmedzenia v prospech ochrany prírody predstavuje 1. stupeň (platí na celom území SR) a najprísnejší je 5. stupeň (o. i. zahŕňa zákaz pohybu mimo vyznačených turistických chodníkov, zberu plodov a rušenia pokoja v záujme prítomných živočíchov a samozrejme vylučuje hospodársku činnosť).

Obr. 11: Hranice NP Slovenský raj, ochranné pásmo a maloplošne chránené územia

Legenda: 1-Prielom Hornádu, 2-Hradisko, 3-Kocúrová, 4-Kysel, 5-Suchá Belá, 6-Piecky, 7-Sokol, 8-Tri kopce, 9-Vernárska tiesňava, 10-Barbolica, 11-Mokrá, 12-Hnilecká jelšina, 13-Ostrá skala, 14-Stratená, 15-Zejmarská roklina, 16-Holý kameň, 17-Malé Zajfy, 18-Vyšná Roveň, 19-Medvedia jaskyňa, 20-Dobšinská ľadová jaskyňa, 21-Hranovnicke pleso, 22-Čertova diera.

Na území NP Slovenský raj platí 3tí stupeň ochrany (14 570 ha t.j. 73,83 %), pričom v maloplošných chránených územiach platí prevažne 4tý (1 275,76 ha t.j. 6,43 %) a 5ty - najvyšší stupeň ochrany (3 917,24 ha t.j. 19,74 %). Teda najprísnejšia ochrana platí celkom spolu na rozlohe územia 4 297,80 ha (k 31.8.2014):

- **11 národných prírodných rezervácií:**
NPR - Hnilecká jelšina, Holý kameň, Kysel, Piecky, Prielom Hornádu, Sokol, Stratená, Suchá Belá, Tri kopce, Vernárska tiesňava, Zejmarská roklina,
- **7 prírodných rezervácií:**
PR - Barbolica, Čingovské hradisko, Kocúrová, Malé Zajfy, Mokrá, Ostrá skala, Vyšná roveň,
- **3 národné prírodné pamiatky:**
NPP - Dobšinská ľadová Jaskyňa, Medvedia jaskyňa, Stratenská jaskyňa,
- **2 prírodné pamiatky:**
PP - Čertova diera, Hranovnicke pleso.

Významnou udalosťou pre ochranu prírody bolo zapísanie **Národnej prírodnej pamiatky Dobšinská ľadová Jaskyňa** spolu s jaskyňami Slovenského krasu od r. 2004 **do Zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva (UNESCO)**. Na území ochranného pásma platí 2. stupeň ochrany.

Tab. 32: Prehľad vyhlásených chránených území s členením na platné stupne ochrany a výmeru

Názov CHÚ	Kategória	Výmera podľa stupňov (ha)	Výmera spolu (ha)
Hnilecká jelšina	Národná prírodná rezervácia	4, 5	84,59
Stratená	Národná prírodná rezervácia	4, 5	678,65
Zejmarská roklina	Národná prírodná rezervácia	5	72,65
Sokol	Národná prírodná rezervácia	5	700,93
Prielom Hornádu	Národná prírodná rezervácia	5	290,49
Suchá Belá	Národná prírodná rezervácia	5	153,52
Kyseľ	Národná prírodná rezervácia	4, 5	949,97
Piecky	Národná prírodná rezervácia	5	244,93
Holý kameň	Národná prírodná rezervácia	5	210,87
Tri kopce	Národná prírodná rezervácia	5	246,23
Vernárska tiesňava	Národná prírodná rezervácia	5	82,94
Ostrá skala	Prírodná rezervácia	4, 5	6,66
Malé Zajfy	Prírodná rezervácia	4	7,24
Vyšná roveň	Prírodná rezervácia	4	6,98
Kocúrová	Prírodná rezervácia	5	16,72
Čingovské hradisko	Prírodná rezervácia	4, 5	44,02
Mokrá	Prírodná rezervácia	5	60,20
Barbolica	Prírodná rezervácia	4	11,97
Dobšinská ľadová jaskyňa	Národná prírodná pamiatka	5	360,11
Medvedia jaskyňa	Národná prírodná pamiatka	5	188,39
Stratenská jaskyňa	Národná prírodná pamiatka	5	Súčasť NPR Stratená
Hranovnicke pleso	Prírodná pamiatka	4	68,09
Čertova diera	Prírodná pamiatka	5	Súčasť NPR Prielom Hornádu

Zdroj: Program starostlivosti o územie európskeho významu NP Slovenský raj.

Vysvetlivky:

Prírodná rezervácia (PR) a národná prírodná rezervácia (NPR) – lokalita, spravidla s výmerou do 1 000 ha, ktorá predstavuje pôvodné alebo ľudskou činnosťou málo pozmenené biotopy európskeho alebo národného významu alebo biotopy druhov európskeho alebo národného významu. Na území PR a NPR platí 4. alebo 5. stupeň ochrany.

Prírodná pamiatka (PP) a národná prírodná pamiatka (NPP) – bodový, líniový alebo iný maloplošný ekosystém, jeho zložky alebo prvky, spravidla s výmerou do 50 ha, ktoré majú vedecký, kultúrny, ekologický, estetický alebo krajinotvorný význam. Na území PP a NPP platí 4. alebo 5. stupeň ochrany.

V súvislosti so vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie je pre ochranu prírody kľúčový nový koncept európskej ochrany prírody, budovanie sústavy NATURA 2000.

NP Slovenský raj, jeho najcennejšie časti, sú súčasťou chránených území členských krajín Európskej únie - **NATURA 2000**. Hlavným cieľom NATURA 2000 je zachovanie európskeho prírodného bohatstva najvzácnejších a najohrozenejších biotopov a druhov na území štátov EÚ.

Sústavu NATURA 2000 tvoria chránené vtáčie územia vyhlásované s cieľom ochrany vtáctva a územia európskeho významu s cieľom ochrany ostatných vzácnych a ohrozených rastlinných a živočíšnych druhov a ich biotopov.

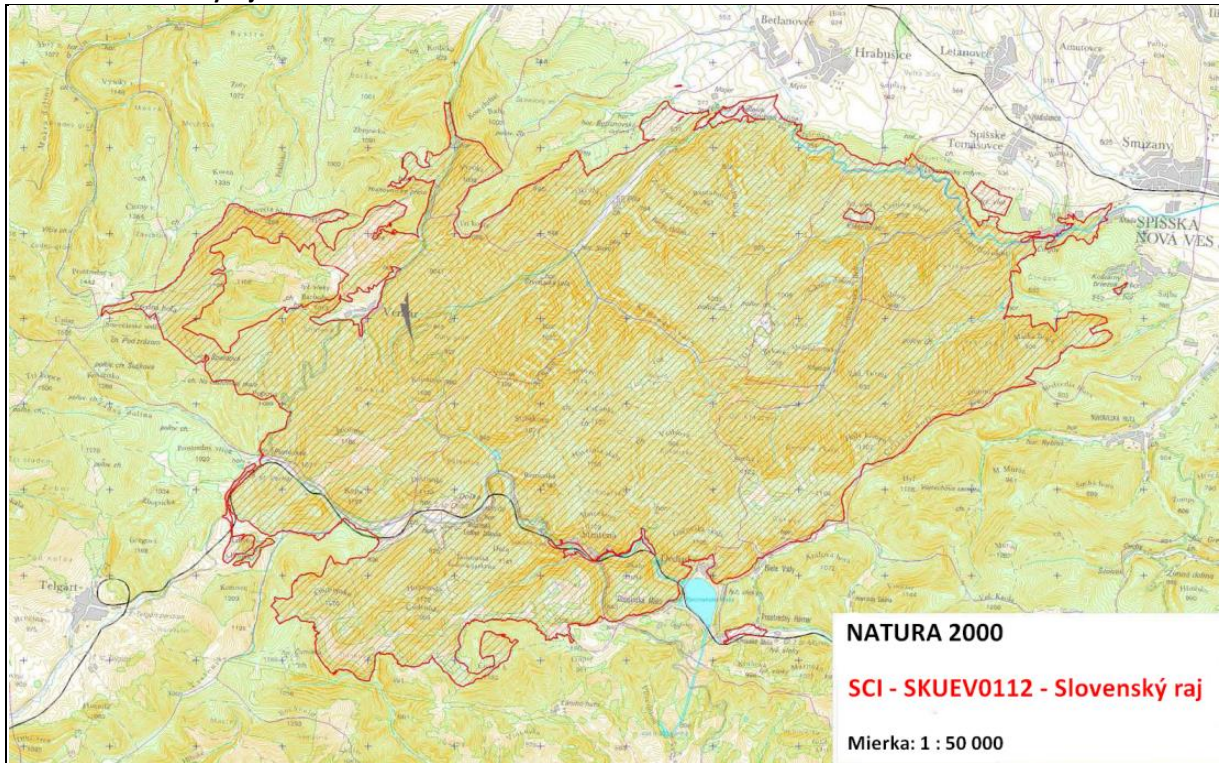
NP Slovenský raj je ako súčasť NATURA 2000 zároveň:

- **Chránené vtáčie územie** od 15.1.2011 s výmerou 25 243ha vyhlásené na základe vyhlášky MŽP SR č.3/2011 Z.z. a zaberá celé územie NP Slovenský raj.

- **Územie európskeho významu Slovenský raj** podľa Výnosu MŽP SR č.3/2004-5.1 pod identifikačným kódom SKUEV 0112, ktorým sa vydáva národný zoznam území európskeho významu Jeho výmera je 15696,07 ha (cca 98% jeho územia).

Zaradením územia Slovenského raja k územiám európskeho významu a chráneným vtáčím územiám patrí Slovenskému raju miesto medzi najvýznamnejším a najcennejším prírodným dedičstvom Európy.

Obr. 12: NP Slovenský raj ako súčasť NATURA 2000

Súčasná ochrana druhov a biotopov európskeho významu a zachovania ich priaznivého stavu si vyžaduje diferencovaný prístup. Stratégiou ochrany sú preto rôzne spôsoby využívania územia, ktorých princípy sú zakotvené v Programe starostlivosti o národný park Slovenský raj.

Cieľom je zabezpečiť taký režim a intenzitu využívania každého pozemku a usmernenie iných aktivít človeka, aby sa zachoval dostatočný počet lokalít s významnými druhmi a biotopmi, pre ochranu ktorých bolo chránené územie zriadené.

2.4.2 Vodohospodársky chránené územia v Slovenskom raji

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky podľa zákona o vodách vyhláškou č. 211/2005 Z. z. ustanovilo zoznam vodohospodársky významných a vodárenských tokov.

Podľa uvedenej vyhlášky **k vodohospodársky významným tokom na našom v území NP Slovenský raj patrí tok Hnilca (4-32-02-001), potok Bystrá (4-32-01-004) a Veľká Biela voda (4-32-01-024).**

K vodárenským tokom patrí Hornád (4-32-01-001) v km: 136,7 – 168,9, potok Bystrá (4-32-01-004) a Veľká Biela voda (4-32-01-024). V nadväznosti na to sa v území nachádzajú pásma hygienickej ochrany podzemných vôd a pásma hygienickej ochrany povrchových vôd príslušných stupňov.

Do záujmového územia zasahuje z juhu Chránená vodohospodárska oblasť (CHVO) Horného povodia rieky Hnilec a z východu východná časť CHVO Nízke Tatry.

2.5 Správa územia NP Slovenský raj

2.5.1 Organizácia spravovania NP Slovenský raj

Územie Národného parku Slovenský raj z hľadiska ochrany prírody spravuje Správa NP Slovenský raj. Správa NP Slovenský raj je štátna organizácia zriadená Ministerstvom životného prostredia Slovenskej republiky so štatútom príspevkovej organizácie Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky (k 31.8.2014 pracovalo v Správe NP Slovenský raj 21 zamestnancov, z toho 10 odborných, 9 strážcov parku a 1 technicko - administratívny pracovník). Činnosti správy NP Slovenský raj sú zamerané na ochranu prírody a správu krajiny, vrátane ochrany jaskýň. Správa Národného parku Slovenský raj má sídlo v Spišskej Novej Vsi a organizačne k nej patria tri terénne pracoviská v Čingove, Podlesku a Dedinkách.

Základným faktorom zásadne ovplyvňujúcim status Správy národného parku Slovenský raj je skutočnosť, že organizácia ochrany prírody nevlastní pozemky na území parku a to vrátane štátnych. Územie Slovenského raja spravujú z hľadiska využívania územia hospodárskymi činnosťami a aktivitami rovnako jeho vlastníci. Najrozšírenejším v území NP Slovenský raj je **štátne vlastníctvo (cca 50%), nasleduje vlastníctvo miest a obcí, rímskokatolíckej cirkvi, súkromné vlastníctvo a vlastníctvo urbárov alebo iných spoločenstiev**. Zaujímavosťou je vlastníctvo hodnotných lúčnych porastov o rozlohe 10,33 ha na Kopaneckých lúkach, ktorých vlastníkom je od r. 2005 nezisková organizácia DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie z Bratislavy za účelom zabezpečovania patričnej starostlivosti a ochrany tohto územia.

Harmonizácia/zabezpečovanie súladu záujmov vlastníkov pozemkov v území, najmä lesov, tiež záujmy rozvoja obcí nachádzajúcich sa v území národného parku, ako aj záujmy rozvoja cestovného ruchu v destinácii NP Slovenský raj sú veľmi náročnými procesmi komunikácie a rozhodovania.

2.5.2 Programové a legislatívne nástroje spravovania NP Slovenský raj

Základným koncepčným dokumentom, ktorý sa spracováva na 30 rokov, a ktorý usmerňuje činnosti Správy NP Slovenský raj v starostlivosti o chránené územia v území národného parku, ako aj činnosti ostatných subjektov hospodáriacich a aktívne a ekonomicky pôsobiacich v území, je **Program starostlivosti o NP Slovenský**.

Stratégia rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj cestovného ruchu obsahuje analýzy i návrhy riešení problémov a využívania príležitostí v oblastiach činnostiach, ktoré priamo využívajú potenciál

NP Slovenský raj a to najmä turizmus a cestovný ruch, lesníctvo, poľnohospodárstvo. Destinácia NP Slovenský raj je atraktívnou destináciou práve vďaka prírodným a krajinárskym hodnotám a je nevyhnutné tieto hodnoty chrániť a udržiavať aj pre rozvoj turizmu v súlade so stanovenými regulatívmi a limitmi, ktoré definuje Program starostlivosti o NP Slovenský raj.

Preto je Program starostlivosti o Národný park Slovenský raj kľúčovým pre všetky ostatné dokumenty a základné východisko aj pre túto stratégiu rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj cestovného ruchu.

Program starostlivosti o Národný park Slovenský raj je dlhodobým koncepčným dokumentom, ktorý schvaľuje Vláda Slovenskej republiky. Stáva sa tak nástrojom štátnej ochrany prírody, ktorým Správa Národného parku Slovenský raj (správca ochrany prírodných hodnôt NP Slovenský raj) usmerňuje vlastné činnosti v starostlivosti o chránené územie, ale najmä činnosti ostatných subjektov hospodáriacich a aktívne a ekonomicky pôsobiacich v území NP Slovenský raj.

Podľa nového návrhu Programu starostlivosti o NP Slovenský raj **strategickými cieľmi** na území Národného parku Slovenský raj a SKUEV0112 Slovenský raj sú:

1. Zlepšiť poznanie chránených častí prírody a krajiny a zabezpečiť monitoring biotopov a druhov, ktoré sú predmetom ochrany.
2. Zachovať a/alebo zlepšiť stav biotopov a druhov, ktoré sú predmetom ochrany národného parku.
3. Zamedziť urbanizácii alebo inému zničeniu plôch, kde sa vyskytujú biotopy európskeho významu.
4. Vytvoriť kompaktný, cieľový areál zóny A (zahrňujúci súčasnú zónu A a zónu B) v horizonte do 30 rokov.
5. Zachovať funkcie, ktoré Národný park Slovenský raj plní, hlavne potenciál pre trvalo udržateľné využívanie lesných biotopov, trávnatých porastov a vhodných foriem rekreácie a cestovného ruchu prostredníctvom:
 - *dôsledného dodržiavania cieľov a opatrení v jednotlivých zónach a ekologicko - funkčných priestoroch,*
 - *zapojenia vlastníkov a užívateľov pozemkov, miestneho obyvateľstva a samospráv do ochrany územia národného parku, do aktivít zachovávajúcich prírodné hodnoty a zároveň prinášajúcich prosperitu miestnym obyvateľom, ako je trvalo udržateľný turizmus a obnova tradičných foriem hospodárenia.*

Program starostlivosti o NP Slovenský raj 2015 – 2040 definuje **opatrenia a regulatívy** pre európsky významné druhy rastlín, živočíchov najmä monitoring a opatrenia starostlivosti pre ekologicko – funkčné priestory (*lesy, nelesné biotopy, prírodný les, trvalé trávne porasty, antropogénne biotopy, orná pôda*), ako aj pre tvorbu územných plánov a urbanizácie území.

Záväzné regulatívy sú:

- a) neprekráčať hranice zastavaného územia obcí novými rozvojovými zámermi okrem verejného technického a hygienického vybavenia územia,
- b) mimo zastavaného územia nerozširovať existujúce funkčné plochy a nezakladať nové urbanizované (zastavané) priestory,
- c) nové zariadenia cestovného ruchu a rekreácie prednostne umiestňovať do zastavaného územia obce,
- d) v severnej časti ochranného pásma národného parku do vzdialenosti 1 km von od hranice národného parku nerozširovať existujúce a nezakladať nové urbanizované (zastavané) priestory,
- e) neplánovať urbanizáciu (zastavanie) plôch biotopov patriacich do územia európskeho významu SKUEV0112 Slovenský raj.
- f) dôsledne zapracovať požiadavky ochrany prírody a krajiny do územno-plánovacej dokumentácie.

Ďalšími odporúčaniami pre územné plánovanie sú:

- a) biotechnickými opatreniami (výsadba drevín, rozčlenenie veľkých blokov poľnohospodárskej pôdy, odstránenie nelegálnych skládok odpadu a pod.) zatriktívniť krajinu ochranného pásma,
- b) v rekreačných strediskách zvyšovať kvalitu existujúcich zariadení bez navyšovania ich počtu,
- c) zachovať funkčnosť a charakteristický vzhľad krajiny,
- d) zachovať rozvoľnený prírodný charakter rekreačných stredísk.

Nositeľom Programu starostlivosti o NP Slovenský raj je Správa NP Slovenský raj a časť jeho plnenia (okrem priamych činností Správy NP Slovenský raj) sa do realizácie dostáva prostredníctvom plánov rozvoja území, či už na regionálnej, alebo lokálnej úrovni. Podmienky v ňom stanovené sú premietnuté cez vyjadrenia a rozhodnutia štátnej ochrany prírody do aktivít subjektov využívajúcich územie NP Slovenský raj.

V r. 2014 sú pripravené zásadné legislatívne a programové zmeny v ochrane NP Slovenský raj. Jedná sa o:

- 1. prípravu zmien a prerokovanie Nariadenia vlády Slovenskej republiky, ktorým sa vyhlasuje Národný park Slovenský raj,**
- 2. prípravu zmien a prerokovanie Zámeru na vyhlásenie zón NP Slovenský raj,**
- 3. prípravu zmien a prerokovanie Programu starostlivosti o NP Slovenský raj na r. 2015-2044.**

Uvedené dokumenty a zmeny v nich navrhované riešia prvýkrát od vyhlásenia NP v r. 1988 (teda po 26 rokoch od vyhlásenia NP a 50 rokov od vyhlásenia CHKO Slovenský raj) prehodnotenie a zmenu jeho hraníc, zároveň s návrhom zonácie NP ako aj s návrhom zmien v Programe starostlivosti o NP Slovenský raj s perspektívou na 30 rokov (2015 – 2044). Program starostlivosti v zásade:

- vymedzuje biotopy, chránené druhy,
- vymedzuje zóny, stupne ochrany,
- stanovuje ciele a opatrenia starostlivosti,

- stanovuje zásady a regulatívy využívania územia.

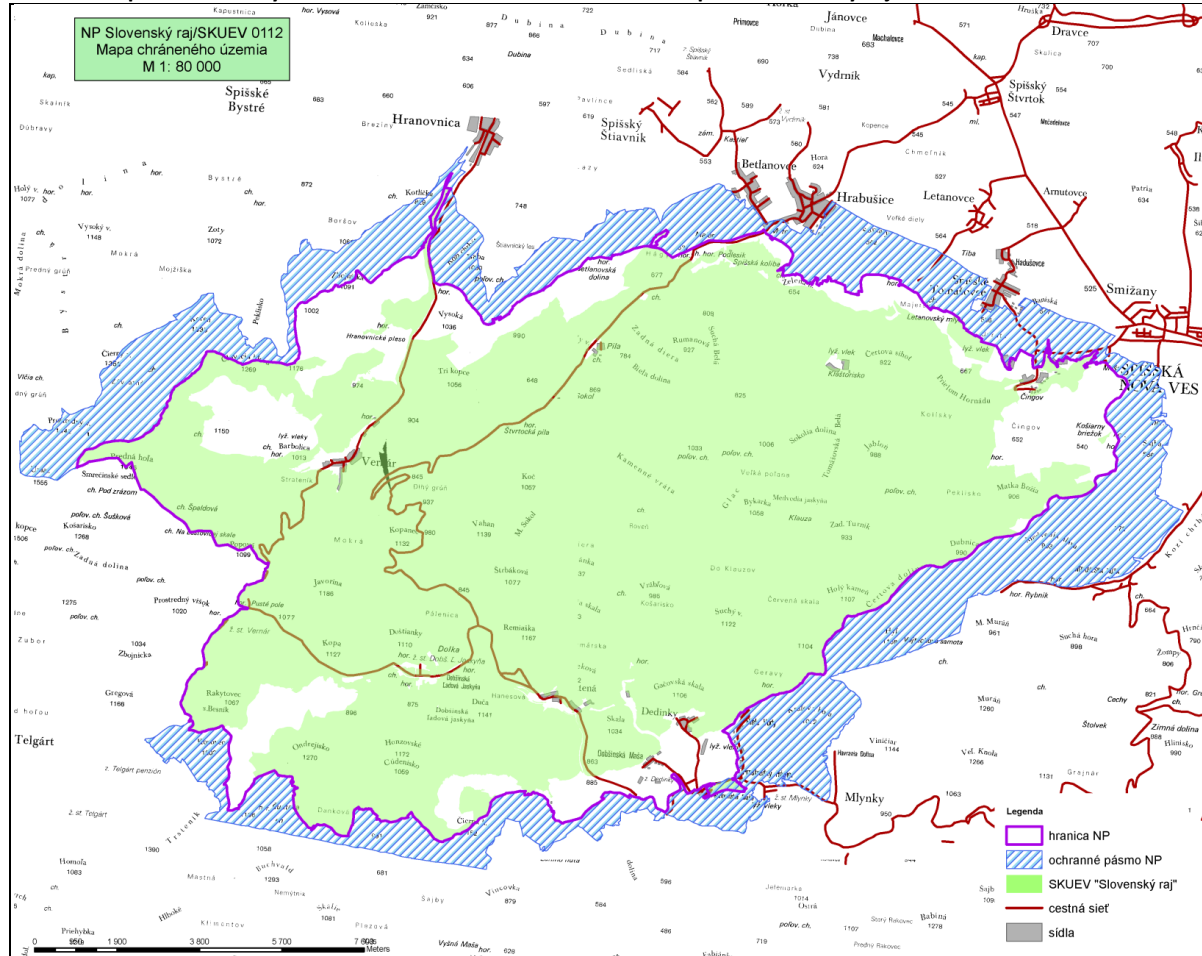
Podľa nového návrhu Programu starostlivosti o NP Slovenský raj **strategickými cieľmi na území národného parku a SKUEV0112 Slovenský raj** sú:

6. zlepšiť poznanie chránených častí prírody a krajiny a zabezpečiť monitoring biotopov a druhov, ktoré sú predmetom ochrany,
7. zachovať a/alebo zlepšiť stav biotopov a druhov, ktoré sú predmetom ochrany národného parku,
8. zamedziť urbanizácii alebo inému zničeniu plôch, kde sa vyskytujú biotopy európskeho významu,
9. vytvoriť kompaktný, cieľový areál zóny A (zahrňujúci súčasnú zónu A a zónu B) v horizonte do 30 rokov,
10. zachovať funkcie, ktoré národný park plní, hlavne potenciál pre trvalo udržateľné využívanie lesných biotopov, trávnatých porastov a vhodných foriem rekreácie a cestovného ruchu prostredníctvom:
 - *dôsledného dodržiavania cieľov a opatrení v jednotlivých zónach a ekologicko - funkčných priestoroch,*
 - *zapojenia vlastníkov a užívateľov pozemkov, miestneho obyvateľstva a samospráv, do ochrany územia národného parku, do aktivít zachovávajúcich prírodné hodnoty a zároveň prinášajúcich prosperitu miestnym obyvateľom ako je trvalo udržateľný turizmus a obnova tradičných foriem hospodárenia.*

Je pripravený návrh **nového nariadenia vlády SR o národnom parku**, ktorý diferencuje územie na **štyri zóny A, B, C, D**. V jeho rámci sa zosúladiť hranice územia európskeho významu (NATURA 2000) SKUEV00112 Slovenský raj s hranicami samotného národného parku, teda časti územia európskeho významu, ktoré sa nachádzali za hranicami národného parku boli do neho zaradené. Ide o 6 fragmentov v súhrnnej výmere 700 ha. Ďalej sa navrhuje:

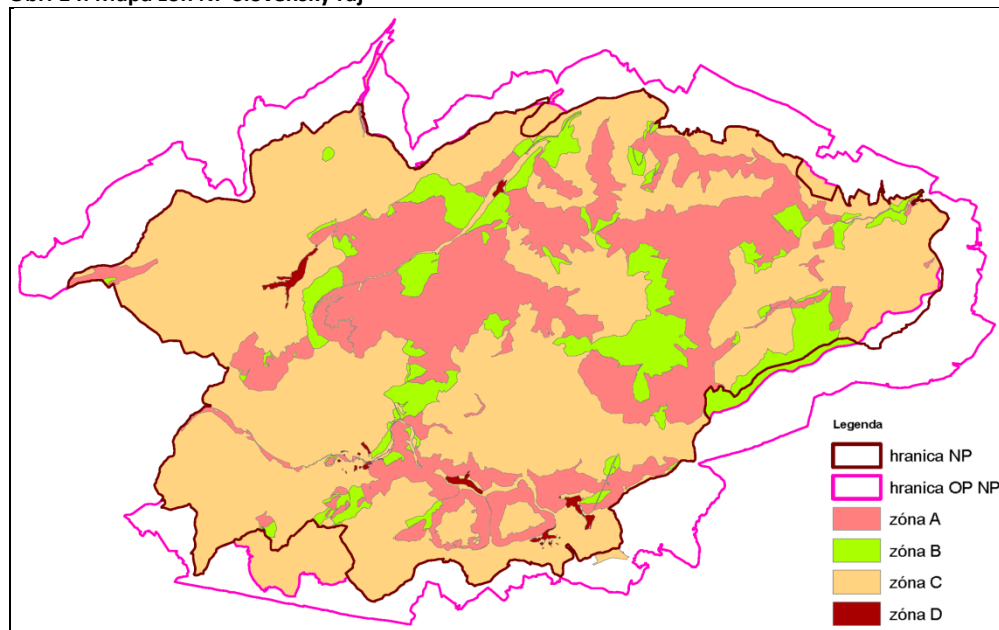
- **Výrazne znížiť výmeru ochranného pásma národného parku o takmer 7 000 ha.** Ochranné pásmo bude redukované v severnej a západnej časti územia a naopak vytvorené v južnej a čiastočne západnej časti, kde doteraz absentovalo.
- **Vyňať 650 ha lesný komplex Na Marinke v severnej časti územia.** Táto časť geologicky nepatrí do Slovenského raja a nespĺňa kritériá na zaradenie do národného parku.
- **Významne zvýšiť podiel kľúčovej zóny A** (o stovky hektárov), kde je cieľom ochrany nerušený vývoj ekosystémov.
- **Všetky zastavané územia obcí v národnom parku zaradiť do 2-hého stupňa ochrany.** Kým dosiaľ bol na území národného parku len tretí alebo vyšší stupeň ochrany, dnes sa navrhuje druhý (menej prísny) stupeň ochrany územia.

Obr. 13: Mapa návrhu nových hraníc chráneného územia Národného parku Slovenský raj

Zdroj: Správa Národného parku Slovenský raj

Obr. 14: Mapa zón NP Slovenský raj

Zdroj: Správa NP Slovenský raj, mierka 1 : 80 000.

Uvedený komplexný systém súvisiacich a vzájomne sa dopĺňujúcich dokumentov ochrany prírody sa pripravil prvýkrát v novodobej ochrane prírody práve pre NP Slovenský raj. Cieľom je, prostredníctvom

realizácie základných dokumentov ochrany prírody, zlepšiť kvalitu prírodného prostredia národného parku i jeho ochrany, priblížiť ich európskym štandardom a zároveň zabezpečiť ciele ochrany predmetov ochrany NATURA 2000 na území európskeho významu.

Príprava a prerokovanie uvedených dokumentov je náročný a dlhodobý proces. Jeho podstatou je zainteresovať všetky zúčastnené strany do ochrany a rozvoja územia NP. Najkomplikovanejšie rokovania sa vedú so štátnymi i neštátnymi vlastníkami lesov, kde hrá významnú úlohu výpočet náhrad za obmedzenie bežného hospodárenia, pričom sa používa celá paleta nástrojov na kompenzáciu vlastníkov podľa novely zákona, ako:

- výkup pozemkov neštátnych vlastníkov do rúk štátu,
- zámeny pozemkov neštátnych vlastníkov za štátne,
- nájom pozemkov neštátnych vlastníkov Správou NP a
- finančná náhrada majetkovej ujmy.

Všetky základné dokumenty ochrany prírody Slovenského raja sa podľa novelizovaného zákona o ochrane prírody a krajiny č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov (novela platná od začiatku r. 2014) predkladajú na schválenie vláde Slovenskej republiky. Termín schválenia je predbežne stanovený na koniec roka 2014.

2.6 Zhrnutie

- + 50 rokov ochrany územia Slovenského raja, Slovenský raj – národným parkom, najvyššej kategórie a reprezentácie prírodných hodnôt podľa slovenskej legislatívy – 18 rezervácií a 5 prírodných pamiatok, NP Slovenský raj - jedným z 9tich NP na Slovensku.
- + NP Slovenský raj – územie medzinárodných, európskych prírodných hodnôt – súčasť siete NATURA 2000.
- + Dobšinská ľadová jaskyňa - národná prírodná pamiatka - spolu s jaskyňami Slovenského krasu je – zapísaná do Zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva (UNESCO).
- + Rozloha 19 763 ha a jeho ochranného pásma 13 011 ha (druhý rozlohou najmenší NP na Slovensku).
- + 90% rozlohy zaberajú lesy, najviac v štátnom vlastníctve (50 %).
- + Časti Slovenského raja, vodné toky a povodia – významné vodohospodársky chránené územia.
- + NP Slovenský raj – potenciál pre rozvoj cestovného ruchu.
- + Štátna ochrana prírody a organizácia spravujúca ochranu územia – Správa NP Slovenský raj s množstvom domácich a zahraničných skúseností v tejto oblasti, organizácia, ktorá je partnerom pre kľúčové subjekty pôsobiace v rozvoji územia, v oblasti rozvoja CR.
- + Vypracovaný pre aktualizáciu Program starostlivosti o NP Slovenský raj (plán schválenia vládou SR do konca roku 2014).
- + Pripravený návrh a proces zonácie NP Slovenský raj - štyri zóny A, B, C, D v prospech **významného zvýšenia podiel kľúčovej zóny A**(o stovky hektárov), kde je cieľom ochrany nerušený vývoj ekosystémov (plán schválenia vládou SR do konca roku 2014).

- + Pripravený návrh výrazného zníženia výmery ochranného pásma národného parku o takmer 7 000 ha (plán schválenia Vládou SR do konca roku 2014).
- + Pripravený návrh všetky zastavané územia obcí v národnom parku zaradiť do druhého stupňa ochrany (plán schválenia Vládou SR do konca roku 2014).
- Správa NP Slovenský raj nemá právomoci priameho rozhodovania vo veciach štátnej ochrany prírody, je odbornou organizáciou, ktorá pripravuje podklady pre rozhodovanie orgánov štátnej správy ochrany prírody a krajiny.

3 Destinácia NP Slovenský raj

Národný park Slovenský raj s viac ako pol miliónom návštevníkov ročne je druhým (z deviatich na Slovenku) najnavštevovanejším národným parkom Slovenska.

Dôležité, z hľadiska ochrany prírody, je stanoviť také limity rozvoja územia, ktoré návštevníkom umožnia obdivovať prírodné krásy s využitím patričného komfortu, ale zároveň zabezpečia zachovanie prírodných hodnôt v ďalšom období.

NAJ... v Slovenskom raji.

- **Najnižšie** položeným miestom je Hornád pri Smižanskej Maši (470 m.n.m.).
- **Najvyššie** položeným miestom je Predná hoľa (1545 m.n.m.).
- **Najdlhšou** a najmohutnejšou roklinou je Veľký Sokol, ktorého dĺžka je 4,5 km a skalné zrázy v tejto roklina dosahujú miestami až 200 m.
- **Najkratšou** roklinou je Zejmarská roklina (0,8 km).
- **Najnavštevovanejšou** roklinou je Suchá Belá, ktorú navštívi cez letnú turistickú sezónu až 1000 návštevníkov za deň.
- **Najnavštevovanejším** miestom je Tomášovský výhľad v NPR Prielom Hornádu.
- **Najdlhší** kaňon je Prielom Hornádu, ktorý od Hrdla Hornádu po most v Smižanskej Maši meria 11,7 km.
- **Najdlhšou** jaskyňou je systém Stratenskej jaskyne (21,7 km).
- **Najvyšším** vodopádom je Závojový vodopád v Sokolej doline (70 m).
- **Najväčšou** vodnou plochou je umelá vodná nádrž Palcmanská Maša (Dedinky) o výmere 85 ha.
- **Najväčšou** rezerváciou je NPR Kysel s výmerou 949,97 ha.
- **Najstaršími** rezerváciami sú Vernárska tiesnina a Mokrý vyhlásené v r. 1966.

3.1 Vymedzenie hraníc turistickej destinácie NP Slovenský raj

Definícia destinácie:

Destinácia predstavuje cieľovú oblasť v danom geografickom priestore, ktorý môže zahŕňať samotné geografické celky, kraje/regióny, v širšom zmysle krajinu či nadnárodné územné celky, ale aj mikroregióny, ľudské sídla, mestá. Pre tieto oblasti je typická veľká koncentrácia atraktivít cestovného ruchu, rozvinuté služby a ďalšia infraštruktúra cestovného ruchu, ktorých výsledkom je veľká dlhodobá koncentrácia návštevníkov.

Územie turistickej destinácie Slovenský raj sa spravidla a štandardne spája s hranicami NP Slovenský raj a jeho ochranného pásma. Avšak hranice destinácie vo väzbe na Zákon č. 91/2010 Z.z. v znení Zákona č. 415/2013 Z.z o podpore cestovného ruchu, nie sú v súčasnosti totožné s hranicami NP Slovenský raj a jeho ochranného pásma.

Územie destinácie Slovenský raj, ktoré sa vytvorilo v rámci založenia Oblastnej organizácie cestovného ruchu Slovenský raj (OOCR Slovenský raj) na báze partnerstva podnikateľských subjektov a samospráv

obcí, vymedzuje turistický región širšie ako sú hranice NP Slovenský raj viac menej len na základe splnenia ukazovateľa pre založenie OOCR a to 50tis.ubytovaní za rok.

Oblasťná organizácia cestovného ruchu podľa tohto zákona je právnická osoba, ktorá **podporuje a vytvára podmienky na rozvoj cestovného ruchu na svojom území a chráni záujmy svojich členov.**

Destinácia, ktorá je vytvorená partnerstvami samospráv a podnikateľských subjektov v súlade so zákonom o podpore cestovného ruchu, zasahuje do všetkých 3 samosprávnych krajov, do viacerých okresov, turisticky vymedzených regiónov a subregiónov (v súlade s územným plánovaním na úrovni krajov) .

V území NP Slovenský raj sa nachádza (svojimi katastrami) spolu 18 obcí. Turistickú destináciu Slovenský raj v súčasnosti takto vytvárajú katastrálne územia len 11 obcí, 3 z nich nie sú súčasťou územia NP Slovenský raj ani jeho ochranného pásma:

- v okrese Rožňava (5 obcí): Mesto Dobšiná a obce Stratená, Dedinky, Vyšná Slaná a Betliar
- v okrese Brezno (2): Telgárt a Šumiac
- v okrese Spišská Nová Ves (4): Smižany, Spišské Tomášovce, Letanovce, Mlynky

Totožných s hranicami NP Slovenský raj a jeho ochranného pásma je 8 obcí – členov OOCR Slovenský raj: Dobšiná, Stratená, Dedinky, Mlynky, Telgárt, Smižany, Spišské Tomášovce a Letanovce.

Súčasťou OOCR Slovenský raj nie sú obec Hrabušice so svojimi strediskami CR, ako nástupnými centrami do väčšiny roklin Slovenského raja - Podlesok a Píla, ako aj mesto Spišská Nová Ves, ktoré je ako súčasť i centrum Spiša, riadnym členom OOCR Spiš.

Územná štruktúra rekreácie a cestovného ruchu na území Slovenského raja v súlade s územnými plánmi vyšších územných celkov (záväznú rozvojové dokumenty vychádzajúce z územného rozvoja Slovenska (KURS 2011) definuje územia cestovného ruchu v troch samosprávnych krajoch s rešpektovaním regionalizácie cestovného ruchu SR takto:

- Región Spišský (KSK),
- Región Gemerský (KSK),
- Región Tatranský (PSK),
- Región Horehronský (BSK).

Slovenský raj podľa tohto členenia nie je definovaným samostatným regiónom CR - je súčasťou definovaných štyroch regiónov cestovného ruchu v troch krajoch:

Región CR Spišský tvoria okresy Spišská Nová Ves, Rožňava a Gelnica s dvomi subregiónmi, a to subregióny:

- **Slovenský raj – Hornádska kotlina** s obcami a strediskami CR:
 - Spišská Nová Ves (časť Novoveská Huta),
 - Hnilčík,
 - Betlanovce,
 - Hrabušice *so strediskami CR Hrabušická Píla a Podlesok,*
 - Letanovce *so strediskami CR Letanovský Mlyn, Kláštorisko,*

- Spišské Tomášovce *so strediskom CR Čingov,*
- Smižany *so strediskom CR Košiarny Briežok, Smižianska Maša.*

- **Subregión Slovenský raj – Hnilecká kotlina** s obcami:

- Dobšinská ľadová jaskyňa,
- Stratená – Stratenská píla,
- Dobšinská Maša,
- Dedinky,
- Mlynky (Palcmanská Maša, Biele Vody, Havrania Dolina, Rakovec) a
- Hnilec.

Región CR Gemerský (okres Rožňava) so subregiónom na území KSK, a to subregión:

- **Rožňavská kotlina – Dobšinská dolina** s obcami:

- Dobšiná,
- Rejdová,
- Vyšná Slaná,
- Vlachovo,
- Betliar,
- Rožňava,
- Nižná Slaná,
- Gemerská Poloma.

Do vymedzeného územia pre účely vypracovania tejto stratégie spadá aj územie okresu Poprad v Prešovskom kraji (Vernár, Spišské Bystré, Spišský Štiavnik, Hranovnica a Vydrník) a okresu Brezno (obec Telgárt) v Banskobystrickom kraji.

Región Tatranský (okres Poprad) uvádza v cestovnom ruchu len obec Vernár. Neuvádza ďalšie obce okresu, ktoré svojimi katastrami zasahujú do územia Slovenského raja, ako obce s potenciálom pre rozvoj CR: Spišské Bystré, Spišský Štiavnik, Hranovnica, Vydrník.

Tatranský región má na základe hodnotenia v regionalizácii cestovného ruchu v strednodobom, ako aj dlhodobom horizonte medzinárodný význam a je zo všetkých regiónov cestovného ruchu v Prešovskom kraji najvýznamnejší. Je vymedzený okresmi Poprad, Kežmarok a Stará Ľubovňa. ÚPN VÚC Prešovského kraja sa prednostne v tomto regióne venuje rozvoju CR v TANAPe a NAPANTE, len v malom rozsahu sa venuje návrhom rozvoja rozvoju CR v Slovenskom raji.

Podmienky a možnosti rozvoja CR sú riešené v príslušných územných plánoch miest a obcí.

Región Horehronský (okres Brezno), ako súčasť rozvojovej osi v banskobystrickom kraji Heľpa – Vernár – Poprad. Súčasťou sú obce Slovenská Ľupča, Čierny Balog, Heľpa Vernár. Obec Telgárt svojim katastrom zasahuje do územia NP Slovenský raj.

Regióny CR, tak ako sú definované cez procesy územného plánovania, predstavujú vymedzenú časť územia, ktorá sa vyznačuje relatívne homogénnymi podmienkami pre rozvoj turizmu a možnosťami ich využitia. Pri vymedzení regiónov sa brali do úvahy nasledovne hľadiská / kritéria:

- a) podobnosť podmienok (prírodných, vytvorených) pre turizmus,
- b) geograficko-prírodne hranice,
- c) spoločný vývoj – historické vymedzenie územia,

- d) analogické funkcie územia pre turizmus (i v zmysle potenciálu),
- e) veľkosť územia,
- f) vnútorné väzby v rámci regiónu, ktoré sú silnejšie ako väzby smerom mimo územia regiónu,
- g) predpoklad stotožnenia sa miestnych aktérov s takto vymedzeným regiónom,
- h) spoločný prístup a infraštruktúra,
- i) spoločná turistická ponuka.

Ak zoberieme do úvahy definíciu destinácie, tak územnoplánovacie kritéria vymedzujú regióny CR bližšie a presnejšie s ohľadom na potenciál, možnosti a limity rozvoja cestovného ruchu v území. Vo väzbe na tvorbu turistickej destinácie v súlade so zákonom o cestovnom ruchu však nebol naplnený predpoklad stotožnenia sa miestnych aktérov s takto vymedzeným regiónom (vid'. písm.g).

Hranice turistického regiónu a subregiónov v zmysle územných plánov VUC, hranice NP Slovenský raj a hranice destinácie Slovenský raj (podľa OOCR Slovenský raj) sú rôzne, nejednotné, neurčujú jasne hranice územia Slovenského raja ako destinácie.

3.2 Zámery rozvoja cestovného ruchu v NP Slovenský raj podľa územných plánov regiónov

3.2.1 Cieľ a zásady územného rozvoja CR v NP Slovenský raj podľa platných ÚP regiónov

Definícia územného plánovania:

Územné plánovanie, v zmysle zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov, je charakterizované ako **sústavná činnosť, ktorá komplexne rieši funkčné využitie územia**, určuje zásady jeho organizácie a vecne i časove koordinuje výstavbu a iné činnosti ovplyvňujúce rozvoj územia. **Vytvára predpoklady pre trvalý súlad všetkých činností v území so zreteľom na starostlivosť o životné prostredie, dosiahnutie ekologickej rovnováhy a zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja, na šetrné využívanie prírodných zdrojov a na zachovanie prírodných, civilizačných a kultúrnych hodnôt.**

Územné plány VUC Košického raja, Prešovského kraja a Banskobystrického kraja v ktorých sa územie Slovenského raja nachádza, definuje **Slovenský raj ako územie, ktoré vytvára ucelený turistický priestor na území okresov Rožňava, Spišská Nová Ves, Poprad a Brezno.**

Hlavným cieľom podľa ÚP VUC Košického raja, v ktorom sa nachádza najväčšia časť územia Slovenského raja, je:

„Zvyšovať konkurencieschopnosť cestovného ruchu v celom kraji pri lepšom využívaní potenciálu krajiny so zámerom vyrovnávania regionálnych disparít a tvorby nových pracovných príležitostí“.

Hlavným regulatívom rozvoja CR v území Slovenského raja je rešpektovať poslanie Národného parku Slovenský raj, považovať národný park za národné dedičstvo a usmerňovať rozvoj na jeho území i ochrannom pásme s cieľom zachovať jeho krajinný ráz. Pri tom:

- a) neprekráčať hranice zastavaného územia obcí novými rozvojovými zámermi okrem verejného technického a hygienického vybavenia územia,
- b) mimo zastavaného územia nerozširovať existujúce funkčné plochy a nezakladať nové urbanizované priestory,
- c) nové zariadenia CR a rekreácie prednostne umiestňovať do zastavaného územia obcí,
- d) vytvárať podmienky na prednostné vybavenie technickou infraštruktúrou,
- e) vytvárať podmienky pre rozvoj poznávacieho turizmu a rešpektovať opatrenia vyplývajúce z konvencie o ochrane svetového prírodného a kultúrneho dedičstva (stredoveké kostoly Gemera a Spiša, Dobšinská ľadová jaskyňa a historické cesty (gotická, železná),
- f) viazať lokalizáciu služieb zabezpečujúcich proces rekreácie a turizmu prednostne do sídiel s cieľom zamedziť neodôvodnené rozširovanie rekreačných útvarov vo voľnej krajine, pričom využiť aj obnovu a revitalizáciu historických mestských a vidieckych celkov a objektov kultúrnych pamiatok,
- g) rozvíjať a zvyšovať komplexnosť, štandard a kvalitu ponuky rekreačných a športových aktivít, služieb cestovného ruchu a turizmu všetkých turisticky atraktívnych miest, obcí a stredísk cestovného ruchu,
- h) podporovať výstavbu nových stredísk cestovného ruchu a rekreácie len v súlade so schválenou územnoplánovacou dokumentáciou obcí,
- i) vytvárať podmienky pre realizáciu cykloturistických trás regionálneho, nadregionálneho a medzinárodného významu prepájajúce významné turistické centrá.

Navrhovaná **základná urbanistická koncepcia riešenia CR v území Slovenského raja** je založená na:

- využití vysoko atraktívneho prírodného prostredia Slovenský raj a zachovaného kultúrneho dedičstva Spiša a Gemera,
- využití aj umelo vybudovaných vodných nádržiach v Slovenskom raji - Palcmanová Maša,
- vytvorení optimálnych podmienok pre rozvoj stredísk turizmu a športu medzinárodného i celoštátneho významu,
- rozvoji priestorov turizmu a rekreácie ako významných ekonomických aktivít a pracovných príležitostí,
- vytvorení územno-technických podmienok pre rozvoj turizmu a sociálnej infraštruktúry pri maximálnom využití a zveľaďovaní existujúcich stavebných a technických fondov.

3.2.2 Ťažiskové formy turizmu v Slovenskom raji

V Spišskom, Gemerskom, Tatranskom i Horehronskom regióne CR (okresy Spišská Nová Ves, Rožňava, Poprad, Brezno) sú definované totožné ťažiskové formy turizmu, a to:

a) Letná turistika a pobyty pri vode.

Využívanie voľného času pri vodných plochách v letnom období sa stalo najmasovejšou formou rekreácie a športu. Príroda, rozmanitá krajina a relatívne neporušené životné prostredie sú silnou stránkou Slovenska, ktorá priťahuje podstatné množstvo návštevníkov.

b) Zimný cestovný ruch a zimné športy.

Zimný cestovný ruch a zimné športy sú pre Slovensko nemenej dôležitými formami, pre ktoré má naša krajina veľmi dobré prírodné podmienky. Pri rozvoji zimného cestovného ruchu a budovaní zimných rekreačných stredísk je potrebné preferovať dobudovanie, rekonštrukciu a zlepšovanie kvality už existujúcich zariadení a stredísk a nimi poskytovaných služieb. Lyžiarske strediská musia garantovať pre pobytovú klientelu dostatok snehu. Preto umelé zasnežovanie bude mať z hľadiska udržania

návštevnosti zimných stredísk a predlžovania sezóny rastúci význam. Orientovať sa treba hlavne na hostí z tých krajín, kde nie sú veľké možnosti na lyžiarske vyžitie a ich obyvatelia až na výnimky väčšinou nepatria ani do kategórie náročných lyžiarov (Maďarsko, Poľsko, Česko, Rusko, Ukrajina, Chorvátsko, Lotyšsko, Litva, Estónsko, Bulharsko a Rumunsko).

c) Mestský a kultúrno-poznávací cestovný ruch.

Pre zabezpečenie rozvoja mestského a kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu sú výrazným motivačným faktorom návštevnosti daného územia návštevy hradov, kaštieľov a hradnej torzálnaj architektúry a atraktivita nehmotného kultúrneho dedičstva (folklór). V súčasnosti sa kultúrno-historický potenciál našich miest využíva nedostatočne. V mnohých mestách a obciach sú vo veľmi zanedbanom technickom stave kaštiele, zámky, zemianske kúrie a iné pamiatkové objekty. Je potrebné ponúknuť ich investorom na prenájom alebo odkúpenie, následnú rekonštrukciu a ich adaptáciu na kvalitné ubytovacie, reštauračné, kultúrne a spoločenské zariadenia pri súčasnom rešpektovaní záujmov ochrany pamiatok a kultúrneho dedičstva.

d) Vidiecky cestovný ruch a agroturistika.

Vidiecky cestovný ruch a agroturistika na Slovensku sa stávajú relatívne novou formou cestovného ruchu hlavne v horských a podhorských oblastiach. Vidiecky cestovný ruch možno definovať ako využívanie voľného času na vidieku rôznymi rekreačnými činnosťami s možnosťou ubytovania v rodinách, vo vidieckych domoch alebo v účelových komerčných ubytovacích zariadeniach postavených v tomto prostredí. V zahraničí neustále narastá záujem o poznávanie života na vidieku, čo Slovensku dáva veľké šance na uplatnenie sa na medzinárodnom trhu vidieckej turistiky. Pre túto formu cestovného ruchu je aktuálne využívať predovšetkým malé obce s trvalým poklesom počtu obyvateľov v kvalitnom a atraktívnom prostredí so zachovanou ľudovou architektúrou, ktoré nemajú predpoklady pre vytváranie ekonomickej aktivity v iných oblastiach. Do tejto kategórie je možné zaradiť i prestavbu pre tento účel vhodných poľnohospodárskych usadlostí.

Prehľad a charakteristika sídiel/obcí navrhovaných pre vidiecku turistiku a chalupárstvo v Slovenskom raji:

Región CR Spišský (Slovenský raj):

Mlynky, Hrabušice, Hnilec, Hnilčík, Spišské Tomášovce, Stratená, Dedinky,

Región CR Gemerský (nie sú súčasťou územia Slovenský raj, ale sú členmi OOCR Slovenský raj):

Rejdová, Vyšná Slaná.

Región CR Tatranský (nie je súčasťou OOCR Slovenský raj): **Vernár.**

Región CR Horehronský: Slovenská Ľupča, Čierny Balog, Heľpa a Telgárt (Obec Telgárt je súčasťou horehronskej rozvojovej Heľpa – Vernár – Poprad osi, nie je súčasťou OOCR Horehronie, ale je súčasťou OOCR Slovenský raj).

Rozvoj vidieckej turistiky a chalupárstva je zameraný predovšetkým na:

- využitie staršieho a opusteného domového fondu na chalupárstvo namiesto výstavby nových rekreačných chát, rekonštrukciu, dobudovanie stravovacích a ubytovacích kapacít,
- využitie rozsiahlych lokalít rodinných rekreačných chát na katastrálnom území vidieckych sídiel formou prenájmu alebo poskytovania ubytovacích služieb,

- pre poskytovanie ubytovacích služieb v rodinných domoch, v sídlach a lokalitách, riešených pre vidiecku turistiku sa navrhuje podpora investícií najmä dobudovania technickej infraštruktúry (predovšetkým vodovod a kanalizácia s čistiarnou odpadových vôd) a športovej vybavenosti.

Formy turizmu, pri porovnaní dvoch regiónov CR, ktoré sú súčasťou NP Slovenský raj v najväčšom rozsahu, sa líšia len aktivitami s najvyšším potenciálom takto:

Spišský región	Gemerský región
Pobyť v lesnom prostredí.	Pobyť v lesnom prostredí.
Pešia turistika.	Pešia turistika.
Cykloturistika.	Cykloturistika.
Zjazdové lyžovanie a lyžiarska turistika.	- <i>obmedzené možnosti lyžovania</i>
Pobyť na vidieku.	Pobyť na vidieku.
Poznávanie kultúrneho dedičstva.	Poznávanie kultúrneho dedičstva.
---	Návšteva jaskýň a speleológia.

3.2.3 Strediská cestovného ruchu v NP Slovenský raj

Hlavným zámerom rozvoja rekreácie a cestovného ruchu v Slovenskom raji je podľa územných plánov **dotvoriť funkčno-priestorový systém rekreácie a cestovného ruchu dobudovaním existujúcich a vytváraním siete nových komplexne vybavených a na celoročnú prevádzku orientovaných stredísk CR.**

Do územia NP Slovenský raj môžu návštevníci vstupovať najmä zo severnej a z južnej časti, kde spolu v 5 tých rekreačných strediskách sú pre nich pripravené služby ubytovanie, stravovania, občerstvenia, parkoviská a ďalšie služby. V severnej časti je to rekreačné stredisko **Čingov** (Sp.Tomášovce, Smižany) a **Podlesok** (Hrabušice), na južnej strane **Dobšinská ľadová jaskyňa** (Dobšiná, Stratená), **Dedinky** a **Mlynky**. Zo západnej časti územia je to rekreačné centrum (najmä zimná turistika) vo **Vernári**.

Okrem plôch a zariadení cestovného ruchu umiestených priamo v sídlach národného parku a jeho ochranného pásma sa v území nachádzajú viaceré ďalšie rekreačné strediská, chatové osady alebo samostatné rekreačné zariadenia:

Na severe - **Novoveská Huta** (časť mesta Spišská Nová Ves), **Košiarň briežok** (Smižany), **Letanovský Mlyn** a **Kláštorská Píla** (Letanovce), **Hrabušická Píla** (Hrabušice), **Konseif** (Hrabušice); na juhu Slovenského raja **Dobšinská Maša** (Dobšiná), **Stratenská Píla** (Stratená), západne **Hranovnicke pleso** (Hranovnica) a rekreačné centrum (zimná turistika) v **Telgárte**.

Za účelom dosiahnutia tohto cieľa v území Slovenského raja sa v postupných časových a vecných horizontoch navrhuje:

- **Komplexné dobudovanie** (najmä dopravnej a technickej infraštruktúry) a rozvoj existujúcich **stredísk cestovného ruchu medzinárodného a národného významu**. Skvalitniť ich ponuky služieb a zamerať sa na tvorbu zaujímavých tematických produktov a programov.
- Podporovať **budovanie nových stredísk a zariadení**, ktoré budú vedieť využiť a zhodnotiť lokálne špecifiká prostredia, nových komplexných lokalít cestovného ruchu medzinárodného a národného významu.

- **Využívanie rázovitého vidieckeho osídlenia** pre voľnočasové aktivity na vidieku s rôznymi rekreačnými činnosťami a s možnosťou ubytovania v rodinách, vo vidieckych domoch alebo v účelových komerčných ubytovacích zariadeniach postavených v tomto vidieckom prostredí. Pre túto formu cestovného ruchu využívať predovšetkým malé obce s trvalým poklesom počtu obyvateľov v kvalitnom a atraktívnom prostredí so zachovanou ľudovou architektúrou, ktoré nemajú predpoklady pre vytváranie ekonomických aktivít v iných hospodárskych oblastiach.

3.2.2.1 Návrh rozvoja siete stredísk rekreácie a cestovného ruchu

- **Spišský región CR: Subregión Slovenský raj – Hornádska kotlina**
 - dostavba stredísk turizmu, najmä Hrabušice – Podlesok, Čingov, Smižany – Košiarny briežok,
 - výstavba nových stredísk turizmu Smižianska Maša, Spišské Tomášovce, Letanovce,
 - výstavba celoročného strediska cestovného ruchu Spišský raj (Novoveská Huta),
 - vznik regionálneho rehabilitačného centra na báze klimatických podmienok v priestore Mlynky – Biele Vody.
- **Spišský región CR: Subregión Slovenský raj – Hnilecká kotlina** (Spišský región, južná časť)
 - dostavba stredísk turizmu, najmä Dobšinská ľadová jaskyňa, Dedinky, Palcmanská Maša, Mlynky, Hnilčík,
 - výstavba/dostavba lyžiarskeho strediska Hnilčík – Mráznica.
- **Gemerský región CR: Subregión Rožňavská kotlina – Dobšiná** (Gemerský región CR, okres Rožňava)
 - výstavba nových stredísk turizmu vo väzbe na Slovenský raj v Dobšinej – Dobšinský kopec,
 - výstavba nových stredísk CR v Rejdovej a Vyšnej Slanej,
 - obnova kultúrnych pamiatok nachádzajúcich sa na Gotickej a Železnej ceste.
- **Tatranský región CR**
 - výrazne posilnenie funkcie CR a turizmu a športu,
 - dobudovanie služieb v lyžiarskom areáli Studničky vo Vernári ako regionálneho strediska zimných športov,
 - posilnenie rozvoja vidieckeho turizmu.
- **Horehronský región CR**
 - dobudovanie služieb v stredisku zimnej turistiky v Telgárte
 - využívanie unikátnej trasy železnice Telgárt – Červené skaly pre produkty CR
 - využívanie produktu Železná cesta pre rozvoj CR

3.3 Cestovný ruch v NP Slovenský raj podľa sektorových regionálnych stratégií

Okrem hlavných záväzných rozvojových dokumentov na úrovni regiónu územného plánu vyššieho územného celku a Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónu boli od roku 2005, teda cca 10 rokov dozadu, pre rozvoj územia Slovenský raj a cestovný ruch v území vypracované 4 koncepčné/strategické dokumenty, ktoré analyzovali prostredie Slovenského raja ako rekreačné územie s vysokou prioritou rozvoja CR (Spišský a Gemerský kraj), aj ako vidiecke prostredie s návrhmi zlepšenia života na vidieku:

- **Koncepcia rozvoja cestovného ruchu v Košickom samosprávnom kraji na roky 2005 – 2009**
- **Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Národného parku Slovenský raj pre obdobie 2007 – 2013**
- **Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Národného parku Slovenský raj, 2009**

Košický samosprávny kraj spracoval aj špecifický koncepčný dokument zameraný na rozvoj cyklistiky v kraji: **Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Košickom samosprávnom kraji**.

V roku 2014 (v roku spracovania Stratégie rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj CR) bola pre územie destinácie Slovenský raj vypracovaná **Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj** vypracovaná v rámci projektu mesta Spišská Nová Ves a partnera Mikroregiónu Slovenský raj – sever: „*Integrovaná propagácia infraštruktúry cestovného ruchu a ponuky aktivít na území Mikroregiónu Slovenský raj*“ (spracoval: e-volution, s. r. o., máj 2014).

Marketingovej stratégii, vzhľadom na to, že je jedným z východísk tvorby stratégie rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj cestovného ruchu, je v tomto dokumente venovaná samostatná kapitola (3.8).

3.3.1 Koncepcia rozvoja cestovného ruchu v KSK na roky 2005 – 2009 (2005)

Spracovateľ: Košický samosprávny kraj (KSK) za spolupráce francúzskych expertov v rámci francúzsko-slovenského projektu, ktorý bol vo veľkej miere financovaný Vládou Francúzskej republiky.

Charakteristika dokumentu:

Koncepcia rozvoja CR v KSK definovala cestovný ruch ako významné ekonomické odvetvie kraja (vyplýva z prijatého PHSR), ktorého potenciálom pre rozvoj je využitie veľmi cenného prírodného a architektonického dedičstva. Koncepcia rozvoja CR v KSK bola spracovaná skôr ako koncepcia rozvoja na národnej úrovni. V dokumente Regionalizácia cestovného ruchu v SR (2004), o ktorý sa Koncepcia rozvoja CR v KSK opierala sú definované ako región

- s najvyššou prioritou - región **Gemerský** a
- regióny s vysokou prioritou - Dolnozemplínsky, **Spišský** a Košický.

Ciele, ktoré kraj koncepciou sledoval:

1. Zadefinovanie vzájomného postavenia KSK, miestnych samospráv, združení cestovného ruchu a orgánov štátnej správy.
2. Zvýšenie podielu cestovného ruchu na ekonomickom raste.
3. Oživenie domáceho cestovného ruchu.
4. Zavedenie systému do organizácie cestovného ruchu.

V analytickej časti koncepcie je definovaná hlavná **klientela CR** v kraji - návštevníci z **Poľska, Česka a Maďarska**, podstatne nižší počet návštevníkov je z iných krajín. V návštevnosti jednotlivých okresov okres Spišská Nová Ves s najvyšším počtom návštevníkov v sledovanom období.

Pri analýze **ponuky hlavných turistických sektorov** v danom období (ubytovanie, reštaurácie, kultúrny cestovný ruch, záujmové aktivity, horská turistika, prírodný cestovný ruch, kúpeľníctvo, rekondičné pobyty) patrí vo viacerých oblastiach medzi najlepšie hodnotené okres Spišská Nová Ves (po okrese Košice-mesto).

Národný park Slovenský raj je uvádzaný najmä pri ponuke možností pre aktívne trávenie dovolenky - horská turistika, skalolezenie, sieť turistických a náučných chodníkov.

Na poli **propagácie a marketingu** sú uvádzané najmä individuálne formy propagácie jednotlivých regiónov, miest, prípadne atrakcií.

Spoločnou a efektívnejšou formou sa javila spoločná prezentácia štyroch subregiónov (Gemery, Spiš, Abov a Zemplín) na výstavách v spolupráci s KSK (2005).

Inštitucionálne je rozvoj CR v kraji zabezpečený len miestnymi združeniami CR, správami CR (zriadené samosprávami), koncepcie rozvoja spracovávajú RRA. Riadiaca a koordinačná inštitúcia neexistuje. Tento stav sa nepriaznivo prejavuje pri manažovaní destinácií, pri ich propagácii a v konečnom dôsledku aj pri celkovom rozvoji cestovného ruchu v kraji.

V strategickej časti sú naznačené **marketingové smerovania**:

- mimosezónne aktivity,
- predlžovanie sezóny,
- oživovanie domáceho CR ponukou balíkov služieb za rozumnú cenu.

Rozdelením návštevníkov do jednotlivých cieľových skupín podľa veku a záujmov prináša návrhy na ciele aktivít a zameranie činností subjektov CR v regiónoch.

Z analýz a zhodnotenia situácie v danom období boli zadané **nosné formy CR v regióne KSK**:

- 1. horská turistika a vidiecky cestovný ruch,**
- 2. voda,**
- 3. kultúrny cestovný ruch,**
- 4. záujmový turizmus.**

Pre tieto oblasti sú v dokumente navrhované odporúčania a strategické smerovania pre ich rozvoj a na ich základe sú definované **rozvojové osi**:

- 1. vybudovanie štruktúr cestovného ruchu v KSK,**
- 2. posilnenie profesionalizácie aktérov cestovného ruchu v KSK,**
- 3. posilnenie technického a ekonomického know-how v sektore cestovného ruchu v KSK,**
- 4. modernizácia turistickej ponuky KSK,**
- 5. diverzifikácia turistickej ponuky KSK,**
- 6. propagácia cestovného ruchu KSK.**

Pre jednotlivé rozvojové osi sú v dokumente definované podrobné akčné plány (spolu 34 akčných plánov), ktoré zahŕňajú Ciele - Indikátory - Dopady - Možnosti realizácie(nositeľ, partneri, príjemcovia) - Finančný plán - Časový harmonogram.

3.3.2 Stratégia rozvoja vidieka subregiónu NP Slovenský raj pre obdobie 2007 – 2013 (2008)

Spracovateľ: Košický samosprávny kraj

Charakteristika dokumentu:

Stratégia rozvoja vidieka subregiónu Slovenský raj bola vypracovaná ako územný priemet Stratégie rozvoja vidieka Košického samosprávneho kraja. Stratégia rozvoja vidieka NP Slovenský raj rozpracúvala tak na subregión Národného parku Slovenský raj Stratégiu rozvoja vidieka KSK.

Cieľom spracovávaného dokumentu bolo stanovenie strategických smerov rozvoja vidieka v subregióne NP Slovenský raj s dôrazom na zlepšenie kvality života vidieckeho obyvateľstva skvalitnením sociálnoekonomických podmienok regiónu.

Dokument bol spracovaný s dôrazom na štyri prioritné oblasti , ktoré definoval Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj na roky 2007 – 2013:

1. Zlepšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva.
2. Zlepšenie životného prostredia a krajiny.
3. Zlepšenie životných podmienok a kvality na vidieku a rozširovanie produkcie vidieckeho hospodárstva.
4. Program LEADER ako prierezovú iniciatívu.

Dokument analyzuje a opisuje subregión NP Slovenský raj a jeho súčasný stav prírodného prostredia, sociálno-ekonomické podmienky a potenciál pre životné prostredie, výstavbu, ľudské zdroje, ekonomiku vidieka, poľnohospodárstvo, lesníctvo, vidiecky cestovný ruch a využívanie obnoviteľných zdrojov energie. Každá z oblastí je podrobne analyzovaná, údaje odrážajú daný stav pre celé územie subregiónu (spolu 18 obcí).

Globálnym cieľom je podľa tejto stratégie:

Zvyšovanie kvality života v subregióne Národného parku Slovenský raj a rast jeho konkurencieschopnosti prostredníctvom racionálneho a komplexného využívania lokálneho potenciálu pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.

Pre jednotlivé sektory: **Životné prostredie, Osídlenie a sídla, Ľudské zdroje, Ekonomika vidieka, Poľnohospodárstvo, Lesné hospodárstvo, Vidiecky turizmus - cestovný ruch, Obnoviteľné zdroje energie** boli navrhnuté Strategické ciele (spolu 8 strategických cieľov) - Špecifické ciele (spolu 13 špecifických cieľov) - Opatrenia (spolu 21 opatrení) - Aktivity (spolu 129 aktivít) - Projektové zámery vo väzbe na ciele Stratégie (spolu 43 projektových návrhov s uvedením dotknutých obcí pre realizáciu projektu). Viac na www.vucke.sk.

V **závere dokumentu** je uvedený Návrh systému implementácie predmetnej Stratégie, ktorý obsahuje návrh činností: Riadenie Stratégie, Implementácia priorít a opatrení a Monitorovanie a hodnotenie.

3.3.3 Stratégia rozvoja cestovného ruchu v regióne Národného parku Slovenský raj (2009)

Spracovateľ: Košický samosprávny kraj, Referát cestovného ruchu, RRA Rožňava, Spišská RRA

Charakteristika dokumentu:

Košický samosprávny kraj považuje cestovný ruch za jedno z najperspektívnejších odvetví ekonomiky kraja. Stratégia je vypracovaná v súlade s novou stratégiou rozvoja cestovného ruchu Slovenskej republiky do roku 2013, v súlade s podmienkami Štátnej ochrany prírody - Správy Národného parku Slovenský raj a v území ochrany prírody a krajiny dodržiava Program starostlivosti o návštevníkov Slovenského raja.

Zámerom pre vypracovanie Stratégie bolo vytvoriť dokument, na základe ktorého bude možné koordinovať v dotknutom regióne rozvoj cestovného ruchu v súlade so strategickými cieľmi rozvoja regiónu:

- **všestranná podpora cestovného ruchu v regióne,**
- **zlepšenie stavu infraštruktúry obciach,**
- **rozvoj malého a stredného podnikania s orientáciou na vnútroregionálne zdroje s citlivým prístupom k ochrane životného prostredia.**

Problémová analýza bola spracovaná v štyroch najproblematickejších oblastiach:

1. Základná infraštruktúra, ochrana prírody, dopravná infraštruktúra a infraštruktúra cestovného ruchu.
2. Cestovný ruch a jeho dopad na ekonomiku regiónu NP.
3. Ľudské zdroje ako významný prvok cestovného ruchu.
4. Marketing a organizácia (propagácia) CR.

Na základe spracovanej analýzy bol pomenovaný strategický cieľ: „**Zvýšenie kvality života, rozvoj cestovného ruchu v území NP Slovenský raj s dôrazom na trvalodržateľný rozvoj územia a tvorbu ľudských zdrojov**“, ktorý mal byť postupne napĺňaný 4 strategickými prioritami:

- **Infraštruktúra,**
- **Cestovný ruch a ekonomika,**
- **Rozvoj ľudských zdrojov,**
- **Marketing a propagácia.**

Pre priority sú definované špecifické ciele (spolu 11 špecifických cieľov) s pridelenými Opatreniami (spolu 33 opatrení). Pre jednotlivé opatrenia bolo navrhovaných spolu 129 aktivít.

Financovanie jednotlivých aktivít/projektov (navrhovaných spolu necelých 90 projektov) bolo nastavené na možnosti čerpania nenávratných finančných prostriedkov EÚ a ŠR a spolufinancovaním žiadateľa. Pre oblasť cestovného ruchu je to ROP-ka, NPRV a OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast a v dokumente sú uvedené aj ďalšie možnosti financovania aktivít v CR aj z iných zdrojov.

Záverečnú **implementačnú časť** tvorí návrh Mechanizmu implementácie, ktorý pozostáva z monitorovania jednotlivých aktivít a úloh podľa prijatých merateľných indikátorov a manažmentu implementácie.

Plán kontroly realizácie stratégie úrovni KSK: Zastupiteľstvo KSK 2 x ročne, Odbory regionálneho rozvoja a financií 2 x ročne, Referát cestovného ruchu 4 x ročne. Plán kontroly realizácie stratégie na miestnej úrovni: Samosprávne orgány 1x ročne, Regionálne združenia a klastre 6 x ročne. Viac na www.vucke.sk.

3.3.4 Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v KSK (2012)

Spracovateľ: Odbor kultúry a cestovného ruchu Úradu Košického samosprávneho kraja v rámci projektu „BICY – mestá a regióny bicyklov“. A aj keď nemá presnejšie definované obdobie jej platnosti, je spracovaná s návrhmi do roku 2020 a viac.

Charakteristika dokumentu:

Dokument má za cieľ priniesť komplexný pohľad na problematiku a význam cyklistickej dopravy a cykloturistiky v KSK a navrhnúť opatrenia, ktoré budú realisticky odrážať možnosti kraja na ich implementáciu s tromi cieľmi:

1. Zviditeľniť Košický kraj ako modernú cyklistickú destináciu a v spolupráci a partnerstve s miestnymi združeniami CR a organizáciami destinačného manažmentu skvalitňovať služby a ponuku pre cykloturistov.
2. Zvýšiť bezpečnosť cyklistov na cestách a uplatňovať moderné princípy pri plánovaní a realizácii opatrení pre zníženie dopravnej nehodovosti.
3. Podporovať rozvoj cyklistickej dopravy v mestách KSK a zabezpečiť jej začlenenie do integrovanej verejnej osobnej dopravy.

Stratégia vychádza z analýzy subregiónov košického raja, teda analýza cyklistickej dopravy a cykloturistiky je premietnutá do územia: **Spiša, Gemeru, Abova a Zemplína.**

Aj keď stratégia nie je špecificky spracovaná pre územie Slovenského raja, tvorí základ pre rozvoj cyklo dopravy a cykloturistiky s dôrazom na dobudovanie a vybavenie cyklomagistrál.

Opatrenia - realizačné nástroje patriace do priamych a koordinačných kompetencií KSK - sú definované v troch základných rovinách - prioritných osiach:

1. **Cyklo doprava** - podpora rozvoja a budovania hlavných cyklokoridorov.
2. **Cykloturistika** - budovanie cyklotrás regionálneho významu a cezhraničnej spolupráce; budovanie miestnych cyklotrás.
3. **Partnerstvo** - podpora spracovania prieskumov, analýz, štúdií rozvoja cyklistickej dopravy; podpora poradenstva a vzdelávania v oblasti cyklistickej dopravy a cykloturistiky; podpora športových a propagačných podujatí na území kraja.

3.4 Rozvoj sídel v NP Slovenský raj s dôrazom na rozvoj cestovného ruchu

Mestá a obce sú základnou rozvojovou jednotkou, majú jasne definované samosprávne funkcie, kompetencie a zodpovednosti pre rozvoj svojho územia a skvalitňovanie života v ňom. Základnou právnou normou, ktorá ovplyvňuje rozvoj územia obcí a miest je zákon o obecnom zriadení (369/1991 Zb.) s vymedzenými kompetenciami samospráv obcí a miest

- pre usmerňovanie rôznych činností a aktivít v meste,
- pre vydávanie všeobecne záväzných nariadení mesta (VZN),
- pre usmerňovanie investičných akcií a výkon štátnej stavebnej správy, ako aj
- pre obstarávanie, schvaľovanie a realizáciu plánovacích a koncepčných dokumentov obcí a miest, teda aj Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja a Územných plánov resp. iných územnoplánovacích dokumentácií.

Základnými rozvojovými dokumentmi územnej samosprávy miest a obcí a nástrojmi strategického a dlhodobého, ale aj operatívneho a krátkodobého rozhodovania samosprávnych orgánov miest vo veciach rozvoja sú rovnako ako na regionálnej úrovni:

- **Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta/obce (PHSR) a**
- **Územný plán mesta/obce (ÚP)**

Oba dokumenty sú produktom/výstupom dvoch nezávislých plánovacích procesov: ÚP mesta/obce ako produkt/výstup územného plánovania a PHSR ako produkt/výstup procesu strategického plánovania rozvoja mesta/obce.

3.4.1 Rozvoj sídel v NP Slovenský raj s dôrazom na rozvoj CR podľa PHSR

Nasledujúca kapitola je zameraná na porovnanie rozvojových oblastí, zámerov a aktivít vyplývajúcich z **Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) miest a obcí**, ktoré sa nachádzajú priamo na území alebo v ochrannom pásme Národného parku Slovenský raj (vymedzené územie pre vypracovanie stratégie).

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obce je strednodobý rozvojový dokument, ktorý je vypracovaný v súlade s cieľmi a prioritami ustanovenými v národnej stratégii a zohľadňuje ciele a priority ustanovené v programe hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja vyššieho územného celku, na území ktorého sa obec nachádza, a je vypracovaný podľa záväznej časti územnoplánovacej dokumentácie obce.

Plánovanie/programovanie ekonomického a sociálneho rozvoja, v zmysle zákona č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja, je proces organizovania, rozhodovania a finančného zabezpečenia rozvoja územia s cieľom dosiahnuť vyvážený hospodársky a sociálny rozvoj územia v určenom období. Hlavnými cieľmi regionálneho rozvoja sú:

- a) odstraňovať alebo zmierňovať nežiaduce rozdiely v úrovni hospodárskeho, sociálneho a územného rozvoja regiónov a zabezpečiť ich trvalo udržateľný rozvoj,*
- b) zvyšovať ekonomickú výkonnosť, konkurencie- schopnosť regiónov a rozvoj inovácií v regiónoch pri zabezpečení trvalo udržateľného rozvoja,*
- c) zvyšovať zamestnanosť a životnú úroveň obyvateľov regiónov pri zabezpečení trvalo udržateľného rozvoja.*

Zákon špecifikuje zameranie rozvoja na spolu 22 oblastí a jednou z oblastí, ktoré má PHSR obsahovať je aj oblasť rozvoja cestovného ruchu.

V analýze sme sa sústredili na porovnanie PHSR v týchto 14-tich obciach a mestách:

Betlanovce, Dedinky, Dobšiná, Hnilčik, Hrabušice, Letanovce, Smižany, Spišská Nová Ves, Spišské Bystré, Spišské Tomášovce, Spišský Štiavnik, Telgárt, Vernár a Mlynky.

Do analýzy sme nezaradili PHSR obcí Hnilec, Hranovnica, Stratená a Vydrník, pretože ich PHSR boli neaktuálne, alebo ich úroveň spracovania bola nedostačujúca, alebo vôbec neboli vypracované.

Tab. 33: Prehľad PHSR obcí v Slovenskom raji a doba ich platnosti

Obec/mesto	Doba platnosti dokumentu
Betlanovce	Neuvedené plánovacie obdobie a platnosť dokumentu
Dedinky	2006-2013
Dobšiná	2014 - 2020
Hnilčík	2003-2020
Hnilec, Hranovnica, Stratená, Vydrník	nemajú PHSR
Hrabušice	Spracovanie 2008, neuvedená platnosť
Letanovce	2007-2013
Smižany	2007-2015
Spišská Nová Ves	2011-2020
Spišské Bystré	2008-2013
Spišské Tomášovce	2004-2013
Spišský Štiavnik	2004-2009
Telgárt	2008-2015
Vernár	2004-2014
Mlynky	Neuvedené plánovacie obdobie a platnosť dokumentu

Zdroj: Vlastné spracovanie, KRI, Košice.

Najaktuálnejší rozvojový dokument má mesto Dobšiná (2014) a mesto Spišská Nová Ves (2011) s komplexne definovanou politikou a stratégiou rozvoja mesta vrátane rozvoja cestovného ruchu. Stále v platnosti sú PHSR Smižany, Telgárt, Hnilčík a posledný rok (2014) aj PHSR Vernár.

Nasledujúce tabuľky zobrazujú rozvojové oblasti obcí samospráv nachádzajúcich sa na severe a na juhu Slovenského raja, na ktoré sa vo svojej rozvojovej stratégii zameriavajú.

Tab. 34: Oblasti rozvoja PHSR - samosprávy na severe NP SR

obec/mesto	CR	Školstvo	Ekonomický rozvoj	Kultúra a šport	Bývanie	ŽP	Záujem obyvateľov o rozvoj obce	Samospráva	Bezpečnosť	Technická a sociálna infraštruktúra	Dopravná infraštruktúra
Betlanovce			x				x			x	
Hrabušice	x			x		x				x	
Letanovce			x			x				x	
Smižany	x	x	x		x	x				x	x
Spišská Nová Ves	x	x	x	x		x		x	x	x	x
Spišské Bystré	x					x				x	
Spišské Tomášovce	x						x			x	
Spišský Štiavnik	x					x				x	

Tab. 35: Oblasti rozvoja PHSR - samosprávy na juhu NP SR

obec/mesto	CR	Školstvo	Ekonomický rozvoj	Kultúra a šport	Bývanie	ŽP	Záujem obyvateľov o rozvoj obce	Samospráva	Bezpečnosť	Technická a sociálna infraštruktúra	Dopravná infraštruktúra
Telgárt	x					x				x	
Vernár	x					x				x	
Dedinky	x		x			x				x	
Hnilčík	x									x	

Mlynky	x	x		x		x	x			x	
Dobšiná			x	x	x	x			x	x	x

Najčastejšie sa vyskytujúce **3 oblasti** v stratégiách obcí a miest v oblasti Slovenského raja sú:

- oblasť rozvoja **technickej a sociálnej infraštruktúry** (všetky porovnávané obce),
- oblasť rozvoja **cestovného ruchu** a
- oblasť **ochrany a tvorby životného prostredia**.

Všetky samosprávy sa zhodujú najmä v tom, že k ich ďalšiemu rozvoju je nevyhnutnosťou zlepšenie technickej a sociálnej infraštruktúry. V obciach v severnej časti Slovenského raja je prioritou prevažne rekonštrukcia budov v správe obcí a mesta, na juhu sa otázka technickej infraštruktúry zameriava predovšetkým na dobudovanie vodných zdrojov (Mlynky) a vybudovanie kanalizácie a čističky odpadových vôd (Dobšiná, Dedinky).

Významná pozícia v rozvoji všetkých obcí a miest v Slovenskom raji je venovaná oblasti rozvoja cestovného ruchu. Z nasledujúcej tabuľky je vidieť len rozdiel zatriedenia oblasti a cieľov rozvoja cestovného ruchu v štruktúre stratégií obcí, teda rozdiel zodpovedajúci hĺbke a detailom spracovania cestovného ruchu v samotnom PHSR.

Tab. 36: Úroveň spracovania oblasti CR v štruktúre cieľov stratégií PHSR obcí

Obec/mesto	Úroveň postavenia CR v stratégiách rozvoja obcí
Spišská Nová Ves - Mesto ako centrum turizmu Stredného Spiša	Politika rozvoja mesta a samostatný Rozvojový program ako súčasť PHSR
Smižany	Strategický zámer
Betlanovce, Hnilčík, Hrabušice, Spišský Štiavnik, Spišské Bystré, Mlynky, Vernár	Strategický cieľ
Dedinky, Dobšiná, Letanovce, Spišské Tomášovce, Telgárt	Pioritná oblasť a špecifický cieľ

Zdroj: Vlastné spracovanie, KRI Košice.

Cestovný ruch je aj súčasťou vízií obcí, teda zadaným očakávaním pozitívnych zmien v rozvoji obcí: *Betlanovce, Letanovce, Mlynky, Spišské Tomášovce, Smižany a mesta Spišská Nová Ves*. Každá z týchto obcí má ambíciu stať sa moderným centrom CR v Slovenskom raji a širšom regióne, obec Letanovce dokonca aj na celoslovenskej úrovni, len platnosť dokumentu už vypršala v r.2013. Ďalšie vízie, napr.:

Betlanovce: „Ponuka turistických služieb a produktov v takej štruktúre a kvalite, ktorú poskytuje miestna komunita, aby pobyt pre návštevníkov v mikroregióne Betlanovce - Slovenský raj vyvolal jedinečný zážitok umocnený prírodnými scenériami regiónu a Národného parku Slovenský raj“.

Smižany – „Moderná obec prímestského typu, fungujúca na princípoch trvalo udržateľného rozvoja, poskytujúca priestor pre aktívny život jej obyvateľov, vytvárajúca možnosti na ekonomické, vzdelávacie i spoločenské aktivity pre všetkých obyvateľov obce i jej návštevníkov, pýšiaci sa krásnym prírodným prostredím a okolím, ale aj vysoko štandardnou infraštruktúrou pre cestovný ruch, sieťou moderných ubytovacích a stravovacích zariadení vybavená štandardnou verejnou infraštruktúrou, ktorá poskytuje vhodné podmienky na bývanie, oddych, podnikanie a sebarealizáciu jednotlivcov i rôznych skupín obyvateľstva“.

Politika a vízia Mesta Spišská Nová Ves v rozvoji CR

Politika - Mesto Spišská Nová Ves ako ekonomicky najvýznamnejší subjekt Stredného Spiša, má potenciál stať sa prirodzeným lídrom a koordinátorom rozvoja cestovného ruchu na celom tomto území.

Za týmto účelom si musí vytvoriť kapacity, štruktúry a nástroje zamerané na iniciáciu a spájanie miest a obcí Stredného Spiša, poskytovateľov služieb v CR a iných relevantných subjektov pri vytváraní ponuky turistických produktov. Cieľom mesta je vytvoriť zo Spišskej Novej Vsi a jej okolia významnú turistickú destináciu.

Vízia mesta Spišská Nová Ves - „Počet návštevníkov a počet prenocovaní v meste sa výrazne zvýšil vysoko nad úroveň priemeru miest Slovenskej republiky (2020). Mesto láka návštevníkov svojím vzhľadom, rozvinutou infraštruktúrou cestovného ruchu a zároveň turistickými atraktivitami a produktmi na území mesta. Súčasne je centrom turizmu najmä pre destináciu Národný park Slovenský raj, ako aj pre kultúrno-historický región Spiš“.

Spišské Tomášovce budú silným regionálnym centrom s väzbami na okolie v regióne (Čingov, Slovenský Raj, okolité obce Letanovce, Arnutovce, Hrabušice, Betlanovce, mesto Spišská Nová Ves, mikroregión Slovenský Raj). Jeho dynamicky rastúci regionálny rozvoj bude postavený na ústretovom prostredí, ktoré bude podporovať rozvoj cestovného ruchu a zlepšenie životných podmienok a občianskeho vybavenia v obci, ktoré bude prispôsobené potenciálnemu podnikaniu obyvateľov obce v oblasti cestovného ruchu. Obec a jej okolie budú vyhľadávaným cieľom návštevníkov a turistov, a to nie len vďaka historickým pamiatkam a prírodným krásam, ale aj vďaka ponuke atraktívnych programov aktívneho trávenia voľného času.

Mlynky vytvárajú priestor pre ponuku turistických služieb a produktov v takej štruktúre a kvalite, ktorú poskytuje miestna komunita, aby pobyt pre návštevníkov v mikroregióne Mlynky- Slovenský raj vyvolal jedinečný zážitok zo športových a rekreačných aktivít, umocnený prírodnými scenériami regiónu a Národného parku Slovenský raj.

Dedinky: „Naša obec bude prosperujúcou a to rozvojom turistiky a poľnohospodárstva, s kvalitnými zariadeniami a službami pre turistov. Chceme, aby naša obec poskytovala príjemné prostredie pre svojich obyvateľov aj návštevníkov. Predpokladom k tomu bude dobudovaná infraštruktúra obce – dobudovanie kanalizácie, dobudovanie komunikácií, chodníkov, pešie prepojenie obce s obcou Stratená, dobudovanie služieb – stravovacích, ubytovacích, informačných a ďalších, pri realizácii ktorých budú vytvorené nové pracovné miesta“.

Obce Slovenského raja považujú rozvoj cestovného ruchu za kľúčový faktor a „hnací motor“ celkového ekonomického rozvoja v rámci svojho katastra a celého regiónu. Sľubujú si od neho riešenie otázky vysokej nezamestnanosti, ako aj zastavenie odchodu mladých ľudí za pracovnými príležitosťami mimo svoju obec, preto je oblasti rozvoja CR pomerne široko venovaný priestor v rozvojových dokumentoch spravidla ako samostatná kapitola, samostatný cieľ.

Tab. 37: Prehľad problémov, negatív v CR v území Slovenského raja podľa PHSR miest a obcí

Obce južnej časti Slovenský raj – Hnilecká dolina	Obce Severnej časti Slovenský raj – Hornádska kotlina
V oblasti demografie a zamestnanosti:	V oblasti demografie a zamestnanosti:

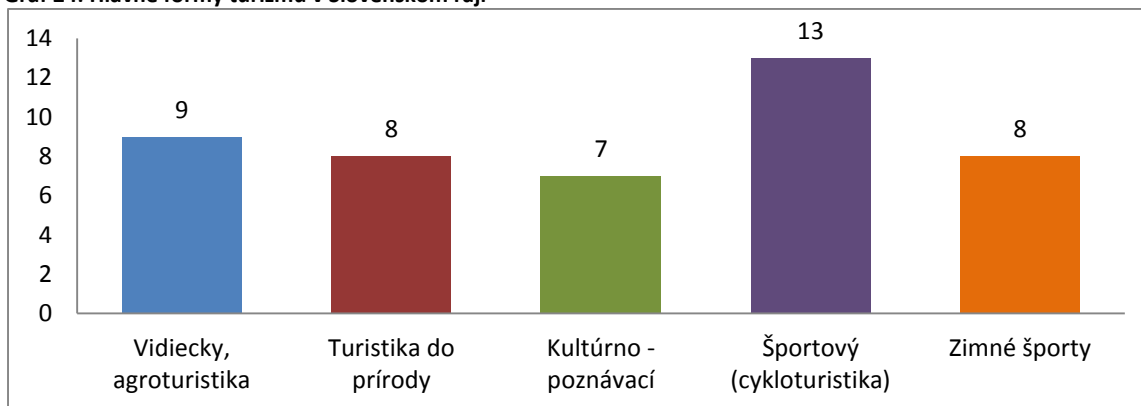
<ul style="list-style-type: none"> vysoká nezamestnanosť, odchod kvalifikovanej pracovnej sily, pretrvávajúci pokles demografického vývoja, 	<ul style="list-style-type: none"> vysoká miera nezamestnanosti a málo podnikateľských aktivít obyvateľov obcí, odliv obyvateľov z obcí, významné zastúpenie rómskej komunity v rámci počtu obyvateľov obcí,
V oblasti infraštruktúry a ŽP:	V oblasti infraštruktúry a ŽP:
<ul style="list-style-type: none"> nekvalitná dopravná infraštruktúra, nedostatočné pripojenie na cestné komunikácie regionálneho významu a zlý stav miestnych komunikácií, chýbajúca kanalizácia, ČOV v obci, nízke environmentálne povedomie obyvateľov, nedostatok občianskej vybavenosti na území obce pre obyvateľov aj pre CR, chýbajúca infraštruktúra (stravovacie, ubytovacie, rekreačné zariadenia), chýbajúce pripojenie na internet, 	<ul style="list-style-type: none"> nedostatočne vybudovanú infraštruktúru a jej napojenie na významnejšie dopravné trasy v rámci Slovenska (okrem mesta Spišská Nová Ves), zvyšujúce sa znečistenie a devastovanie životného prostredia a ľahostajnosť obyvateľov k tejto problematike.
V oblasti produktov a služieb CR:	V oblasti produktov a služieb CR:
<ul style="list-style-type: none"> nepostačujúca ponuka a kvalita služieb v oblasti CR, chýbajú reštauračné a ubytovacie kapacity, nedostatok doplnkových služieb pre turistov, chýba regionálne koordinovanie služieb CR, nedostatočná materiálo technická základňa CR, nedostatočný záujem o podnikanie v oblasti turizmu zo strany obyvateľov, absencia kvalitných lyžiarskych areálov a cyklotrás a ich vzájomného prepojenie v rámci regiónu, nedostatočné využitie prírodného, historického a kultúrneho potenciálu obcí a ich okolia. 	<ul style="list-style-type: none"> nedostatočne rýchle rozvíjajúca sa ponuka / absencia ucelených produktov CR, nízka profesionalita služieb v CR, nízka kvalita a malá rozmanitosť ubytovacích a stravovacích zariadení, absencia služieb CR pre rôzne cieľové skupiny, nedostatok programov a balíkov produktov pre návštevníkov v mimosezónnom období, sezónne využívanie zariadení cestovného ruchu, neustále priemerné skracovanie pobytu turistov, nedostatočná infraštruktúra a ponuka služieb a produktov cestovného ruchu málo efektívne projekty využitia prírodných a rekreačných možnosti pre turistiku a agroturistiku.
V oblasti propagácie a marketingu:	V oblasti propagácie a marketingu:
<ul style="list-style-type: none"> nedostatok vhodných projektov pre rozvoj CR, chýbajúca inštitucionálna sieť na podporu rozvoja domáceho CR pre vzájomnú kooperáciu všetkých relevantných partnerov v oblasti CR (štátna správa, samospráva, okolité obce, tretí sektor, podnikateľská sféra a profesné združenia), nedostatočná podpora rozvoja cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce, neexistujúci rozvojový marketing (propagácia, informačné centrum) na úrovni obcí aj mikroregiónu, slabý marketing turistického ruchu mimo rámca nadregionálneho záujmu, 	<ul style="list-style-type: none"> absencia marketingovej stratégie rozvoja cestovného ruchu v regióne, nedostatočná osвета a informovanosť, nízky počet propagačných materiálov – slabá informovanosť a ich nesústredenosť na 1 mieste, absencia komplexného informačného a orientačného systému CR v mikroregióne, nedostatočná propagácia cestovného ruchu v regióne, rozdrobenosť marketingových aktivít NP SR, chýbajúca ucelená prezentácia a tvorba produktov a produktových balíkov v NP SR, necielený marketing NP SR, slabý marketing pre získavanie partnerov k podnikaniu a investovaniu,
V oblasti spolupráce:	V oblasti spolupráce:
<ul style="list-style-type: none"> slabá spolupráca obcí v mikroregióne Slovenský raj – Juh v oblasti CR, chýbajúca spolupráca medzi subjektmi pôsobiacimi v území, slabá spolupráca s partnermi (mikroregión, ochrana národných parkov, zdrojov vody) z hľadiska využitia územia v súlade s rozvojom obcí a mikroregiónu, 	<ul style="list-style-type: none"> nízka úroveň spolupráce jednotlivých organizácií na podpore rozvoja CR, nekoordinovaný prístup k rozvojovým aktivitám zastrešených jednou organizáciou, slabá spolupráca s okolitými obcami v oblasti marketingu v oblasti turizmu, absencia vedúceho subjektu na centralizované organizovanie aktivít v CR, chýbajúca koncepcia rozvoja CR,

<ul style="list-style-type: none"> • chýba participácia podnikateľov v CR na zabezpečovaní nadštandardných služieb v oblasti voľnočasových aktivít pre návštevníkov, • nedostatočné partnerstvá (kvalita a kvantita), 	<ul style="list-style-type: none"> • chýbajúce verejno-súkromné partnerstvá a nedostatok financií na podporu rozvoja väčších investičných projektov - malý záujem investorov a partnerov mikroregiónu podieľať sa na rozvojových zámeroch, • malý záujem partnerov v rámci mikroregiónu pre spoločné akcie (vrátane malých a stredných podnikateľov) a zlá spolupráca pri ich realizácii, • nedefinované ciele mikroregiónu, • konkurencia medzi susednými obcami, • ohrozenie pozíciou Popradu a Sp.N.Vsi ako viac rozvíjajúceho sa centra, • absencia aktivít vzdelávania v cestovnom ruchu, • chýba koordinácia rozvoja CR
---	--

3.4.1.1 Formy turizmu v Slovenskom raji podľa PHSR obcí

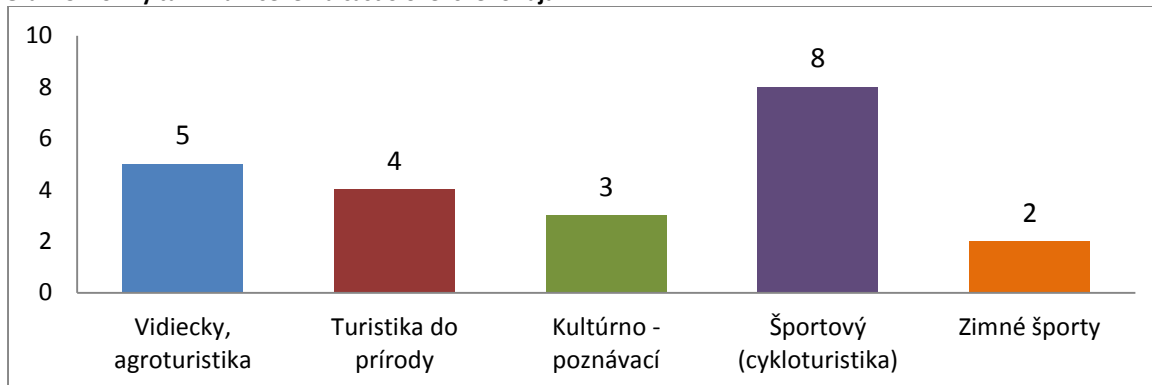
Takmer všetky obce majú vo svojich rozvojových dokumentoch hlavne podporu športového turizmu (najmä cykloturistiky), ako kľúčovej formy turizmu pre napredovanie turistického ruchu. V rámci tejto filozofie majú v PHSR uvedené konkrétne aktivity pre úpravu cyklotrás a cyklistických chodníkov na svojom území a tiež prepojenie týchto trás mimo katastra jednotlivých obcí a miest.

Graf 24: Hlavné formy turizmu v Slovenskom raji

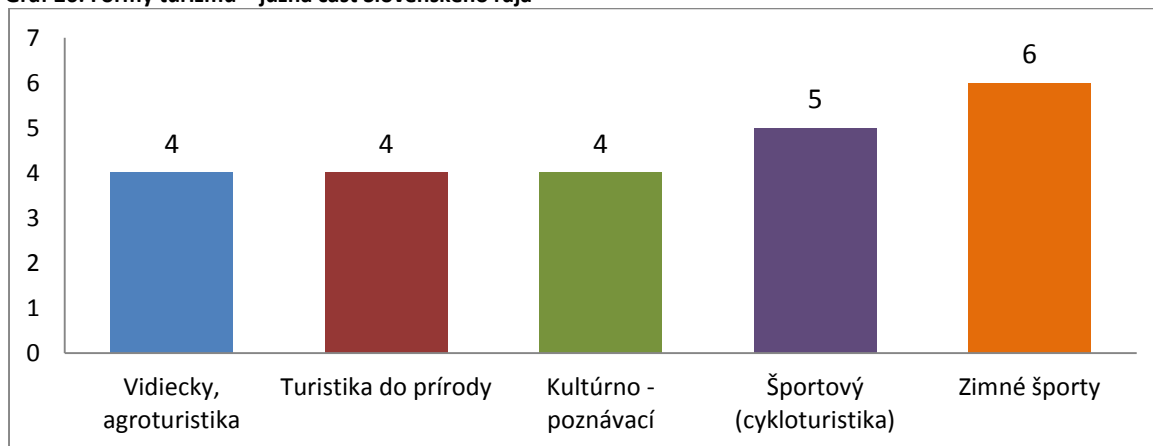
Zdroj: Vlastné spracovanie, KRI, Košice.

Graf 25: Formy turizmu – severná časť Slovenského raja

Zdroj: vlastné spracovanie, KRI, Košice.

Graf 26: Formy turizmu – južná časť Slovenského raja

Zdroj: vlastné spracovanie, KRI, Košice.

Vysvetlivky:

Vidiecky, agroturistika – agrofarmy,

Turistika do prírody (pešia turistika)

Kultúrno – poznávací (náučné chodníky, historické pamiatky, tradície, ľudové slávnosti, remeselné výrobky – farmárske a remeselné trhy, miestne špeciality)

Športový (cykloturistika) – hippoturistika, golf,

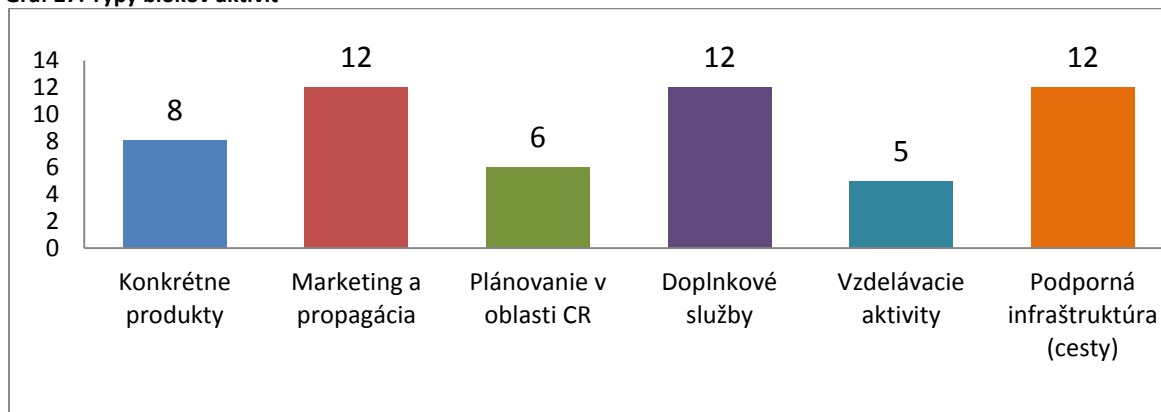
Zimné športy – bežecké lyžovanie, lyžovania, ľadolezectvo

Najväčší rozdiel spomedzi foriem turizmu, ktoré chcú samosprávy na severe a juhu rozvíjať je v cykloturistike a v zimných športoch, najmä podpory lyžovania a bežeckého lyžovania.

O rozvoj cykloturistiky majú návštevníci a turisti väčší záujem na severe NP Slovenský raj, kým na juhu národného parku sú viac v centre záujmu zimné športy.

3.4.1.2 Hlavné plánované aktivity s cieľom podpory rozvoja CR v území Slovenského raja

Graf 27: Typy blokov aktivít

Zdroj: vlastné spracovanie, KRI, Košice.

Konkrétne plánované produkty v PHSR sú napr.:

- Dobudovať sieť spevnených cykloturistických okružných tratí s využitím lesných ciest jestvujúcich na k. ú. Mesta (Dobšiná)
- Realizovať projekty komplexných opráv historických národných kultúrnych

pamiatok v meste

- Realizovať dobudovanie rekreačnej lokality Lányho hute v Dobšinej.
- Rekonštrukcia areálu Ľudovej záhrady a vytvorenie optimálnych podmienok pre začatie výstavby rekreačného komplexu Hámor (Dobšiná).
- Realizovať dobudovanie lyžiarsko - bežeckého areálu v DĽJ vrátane umelého zasnežovania (mesto Dobšiná spolu s obcou Stratená).
- Hnilčík - Slovenský raj alebo Ski centrum Hnilčík - Mraznica alebo Turistické centrum Hnilčík.
- Produkt (náučný chodník) zameraný na poznávanie baníckej histórie obce Hnilčík.
- Dobudovať spoločné turistické balíky v rámci „Gotickej cesty“, „Železnej cesty“ a cesty po „Hradoch a kaštieľoch“ s prepojením na región Gemera a Maďarskú republiku (SNV).
- Vybudovať Spišsko-Gemerskú banícku trasu, ktorej súčasťou bude „Banícka história obce Mlynky“ (Mlynky – silná banícka tradícia).
- Technické pamiatky tunel Konela Stodolu (tzv. Telgártska slučka), Besnícky tunel, Chmarošský viadukt, Telgártský viadukt a Meteorologická stanica pre budovanie produktu Železnej cesty (Telgárt).
- Rekonštrukcia vidieckeho domu v centre obce a vybudovanie stálej expozície ľudových tradícií a histórie obce (Telgárt).
- Budovať malé agroturistiky pre agroturistiky v menších obciach.
- Vybudovať a rozšíriť existujúce cyklotrasy na území celého regiónu - vytvoriť ponuku (balík) cyklotúr, cyklovýletov do bližšieho i vzdialenejšieho okolia (cyklosprievodca mikroregiónu a regiónu, účelová mapa) v mnohých obciach a ďalšie.

3.4.2 Cestovný ruch v územných plánoch obcí v NP Slovenský raj

Všetky územné plány obcí v Národnom parku Slovenský raj obsahujú upozornenie na

- rešpektovanie legislatívy ochrany prírody v súlade so zákonom č.543/2002 Z.z. O ochrane prírody a krajiny,
- rešpektovanie posolania Národného parku Slovenský raj.

a vyzývajú k usmerňovaniu rozvoja na jeho území a v jeho ochrannom pásme s cieľom zachovania prírodných hodnôt a krajinného rázu Slovenského raja.

Z 18tich obcí (2 mestá a 16 obcí), má schválený územný plán 12 obcí: *Spišská Nová Ves, Dobšiná, Smižany, Letanovce, Betlanovce (pred schválením), Spišský Štiavnik, Spišské Bystré, Hranovnica, Vydrník, Vernár, Telgárt, Stratená, Dedinky.*

V štádiu spracovania je ÚP obce Hrabušice a Spišské Tomášovce, pred schválením má ÚP obec Betlanovce. Špeciálne bol vypracovaný ÚP Dobšinská Ľadová jaskyňa. ÚP nemajú obce Mlynky, Hnilčík, Hnilec.

V ďalšom uvádzame návrhy rozvoja CR v územných plánoch niektorých miest a obcí (v súlade s regionalizáciou cestovného ruchu v košickom kraji, v ktorom sa nachádza väčšina územia NP Slovenský raj:

3.4.2.1 Rozvojové zámery CR podľa ÚP obcí v subregióne CR Slovenský raj – Hornádska kotlina:

Spišská Nová Ves (ÚP, 2011)

Jedným z cieľov rozvoja mesta podľa ÚP je aj vytvorenie optimálneho priestorového štandardu funkcie rekreácie a cestovného ruchu, športových aktivít a oddychu a tiež zabezpečenie optimálneho priestorového nadštandardného rozvoja funkcie rekreácie a cestovného ruchu nadmestského (regionálneho významu) v rozsahu pripravovaných projektov vybudovania športovo-rekreačných areálov horSKIpark (3000 návštevníkov/deň, 500 lôžok) a Spišský raj (ubytovacia kapacita 18 000 miest, plánovaná denná návštevnosť 30 000 obyvateľov, počet nových pracovných príležitostí 5000 miest). ÚP mesta Sp. Nová Ves plánuje rozvoj CR v časti Novoveská Huta, ktorá je súčasťou ochranného pásma Slovenský raj so zmiešanou funkciou bývania a cestovného ruchu s výstavbou lôžok pre 120 – 220 návštevníkov. Uvedené veľké komerčné investície sú súčasťou smernej, nie záväznej, časti územného plánu a vytvárajú podmienky a možnosti pre investorov v CR.

Smižany (ÚP, 2007)

Obec Smižany podľa ÚP a jeho zmien plní jednu z dominujúcich funkcií nástupného sídla do rekreačných celkov, nástupného bodu do NP Slovenský Raj (Smižany – Čingov, Smižany – Košiarny briežok). Na základe vysokej úrovne prírodných a civilizačných podmienok sú Smižany z hľadiska cestovného ruchu sídlom medzinárodného významu s najkvalitnejšími podmienkami a funkciami pre rozvoj rekreácie a cestovného ruchu. **Riešené územie je súčasťou rekreačného krajinného celku Čingov s týmito rekreačnými priestormi – strediskami cestovného ruchu:**

- **Čingov** (väčšia časť v k. ú. Spišské Tomášovce) - plní funkciu strediska CR celoštátneho významu s prevahou viazanej rekreácie (prevažne rekreačné chaty),
- **Ďurkovec** (v k. ú. Spišské Tomášovce),
- **Maša** - stredisko CR,
- **Hradisko** - strediska CR regionálneho významu,
- **Košiarny briežok** - stredisko prímestskej rekreácie,
- **Geravy** (prievisanosť na Dedinky).

Najviac kapacít ostatného občianskeho vybavenia sa navrhuje vybudovať v Maši – nástupnej zóne celoštátneho významu, s funkciou komplexného vybavenia a nástupu do rekreačného krajinného celku Čingov (napr. výstavba kultúrno-spoločenského zariadenia o kapacite 200 osôb, fitness centrum, tenisové kurty, minigolf, amfiteáter, krytý bazén a ďalšie).

Rekreačná lokalita Geravy sa vyvinula na križovatke značkovaných turistických trás v nadväznosti na vrcholovú stanicu sedačky (údolná stanica je v Dedinkách). ÚP Smižany (2007) navrhuje stabilizovať štruktúru a kapacity CR v tejto lokalite vo vzťahu k prioritnej ochrane prírody a navrhuje zabezpečiť technické príslušenstvo. Vlek je v súlade so stanoviskom NP Slovenský raj navrhovaný na preloženie do Dediniek.

Priestor na **Košiarnom briežku** vyčleňuje ÚP pre oddych a najmä prímestskú rekreáciu (Spišská Nová Ves, Smižany) s návrhom zriadenia príležitostného stanového tábora s max. kapacitou 20 stanov so základným vybavením lokality pre tento účel.

Hrabušice (ÚP, 2014)

Hrabušice predstavujú zázemie a vstup do NP Slovenský raj. V rámci celkovej koncepcie rozvoja mikroregiónu Slovenský raj – Sever sú definované nástupné body navzájom prepojené cykloturistickou trasou. Stratégiou ÚP je rozvoj nástupných bodov Podlesok a Píla. Sekundárny, ale nemenej dôležitý je prepojenie formou novej komunikácie na Letanovce a Spišské Tomášovce a prepojenie do novonavrhovaných lokalít v obci Betlanovce smerom do areálu kaštieľa obnovením pôvodnej biskupskej cesty. Pri vstupe do obce po komunikácii od Betlanoviec je navrhovaný rekreačno-športový areál. Ani v jednom variante sa nenavrhujú nové objekty prechodného ubytovania ani krátkodobej rekreácie. Pre rozvoj turizmu sú navrhnuté nasledovné zásahy a opatrenia:

- Podpora cyklistického chodníka s vybavením (zastavenia, mobiliár,) v smere Betlanovce -Sp. Tomášovce, ktorý kopíruje starú biskupskú cestu.
- Rozvoj "edukačného turizmu" zameraného na pozorovanie prírody na rieke Hornád (pozorovateľne, náučný chodník).
- Rozšírenie plôch rekreácie, rekreačného športu, turizmu (Zelená Hora - rozšírenie lyžiarskych tratí, "Majer" - priestor pre jazdectvo, Podlesok - dobudovaná vybavenosť , Píla - rozvoj rekreácie v súkromí, Pri mlyne - dobudované objekty občianskej vybavenosti s možnosťou ubytovania turistov.
- Rozšírenie rekreačno-športového areálu od Betlanoviec - vybudovaný oddychový parčík, za historickými objektmi (Dom duchovenstva, fara...) ÚP navrhuje plochy zelene (komunitná záhrada) prístupná i verejnosti.
- V rámci podpory turizmu bude riešené centrum obce vytvorením podmienok pre posilnenie hlavných rozvojových osí.

Spišské Tomášovce (ÚP,2014)

Obec je strediskom cestovného ruchu s regionálnym až nadregionálnym významom. Táto funkcia bola doteraz sústredená predovšetkým v časti Čingov. V návrhu sa uvažuje s obnovením lokality Ďurkovec pre účely so zriadenia kempingu a individuálnej rekreácie, obnovy lyžiarskeho areálu a príľahlých plôch, ktoré sú určené pre športové aktivity. ÚP novo navrhuje zmeniť využívanie lomu pre športové aktivity. Novým nástupným bodom do NP Slovenský raj je podľa ÚP Letanovce lokalita Letanovský mlyn so zameraním na základnú občiansku vybavenosť a ubytovanie. V tejto lokalite je kladený dôraz na využívanie obnoviteľných zdrojov energie a začlenenie do krajiny z architektonicko-urbanistického hľadiska.

ÚP navrhuje využitie potenciálu obce aj pre organizovanie podujatí a pre tento účel navrhuje rekreačný park, ktorý prepája obec s lokalitou Čingov a Ďurkovcom. Tento park má slúžiť ako miesto pre aktívny oddych s drobnými športoviskami a mobiliárom. V parku sú navrhnuté pre vyššiu atraktivitu aj vodné plochy.

Jednotlivé lokality rekreácie sú navzájom prepojené cykloturistickou trasou a v kontakte s národným parkom je navrhnutý rekreačný les. Les sa navrhuje pre rekreačné využitie v zmysle sprístupnenia chodníkmi len s úpravou terénu, umiestnením drobného mobiliáru (najmä lavičky, stoly,

oznamovacie tabule, upravené a vymedzené miesta pre zakladanie ohňa, umelecké diela, osvetľovacie prvky).

Letanovce (ÚP,2006)

Poloha obce vytvára výborné podmienky pre rozvoj turistiky a to nielen údolím rieky Hornád, ale aj smerom na juh do Slovenského raja.

Návrh územného plánu podporuje rozvoj cestovného ruchu a vymedzuje popri existujúcich strediskách cestovného ruchu (**Kláštorská a Letanovský mlyn**) nové rozvojové plochy orientované mimo územia národného parku v tesnejšej väzbe na samotnú obec. Preto bude snahou obce vytvárať podmienky pre dlhší pobyt návštevníkov vybudovaním ubytovacích a stravovacích zariadení, budovaním peších a cyklistických trás do príľahlých centier cestovného ruchu. Južne od obce smerom do NP Slovenský raj je výhľadovo navrhovaný areál cestovného ruchu v lokalite Letanovský mlyn. Ten podľa ÚP bude zabezpečovať potreby nástupného centra do národného parku a zároveň poskytovať služby.

ÚP navrhuje likvidáciu chatiek v oblasti Kláštorka a len mierny rozvoj pôvodného kartuziánskeho kláštora. V prírodnej rezervácii Prielom Hornádu v oblasti Letanovský mlyn ÚP neodporúča rozvoj rekreačných zariadení. Výhľadovo sa uvažuje s vybudovaním aquaparku západne od obce pri realizovanom termálnom vrte.

Betlanovce (ÚP,2012)

V súčasnosti spracovávaný ÚP obce (zatiaľ neschválený) pre podporu rozvoja CR navrhuje obnoviť územie areálu kaštieľa, parku a príľahlej záhrady ako priestorovej dominanty obce, ako aj obnoviť pôvodnú biskupskú cestu smerom ku kaštieľu v k.ú. Spišský Štiavnik.

Odporúča rešpektovať objekty a zariadenia rekreácie, pripustiť ich ďalší rozvoj so zachovaním urbanistickej štruktúry a charakteru výstavby vidieckeho sídla a umožniť zriadenie turistických a náučných chodníkov v katastri obce.

Víziou (návrh) pre Slovenský raj – Hornádská kotlina, vyplývajúcou z návrhu ÚP Hrabušice i Spišské Tomášovce so zohľadnením ÚP ostatných obcí severnej časti Slovenského raja vrátane mesta Spišská Nová Ves, je **vybudovanie ucelenej ponuky služieb**.

Globálnym cieľom je vytvorenie mikroregiónu s diverzifikovanou ponukou služieb založených na vzťahu obce a jej pridruženému nástupnému bodu do NP Slovenský raj.

Definovanie jednotlivých nástupných bodov do NP Slovenský raj je možné vytvoriť vďaka vhodným geografickým podmienkam v približne rovnakej vzdialenosti vo vzťahu k jednotlivým obciam a podľa zamerania nasledovne:

- Spišská Nová Ves - Čingov I. – *individuálna rekreácia*,
- Spišské Tomášovce - Čingov II. a Ďurkovec - *individuálna rekreácia a kemping*,
- Letanovce – Letanovský Mlyn (k.ú. Sp. Tomášovce, k.ú. Letanovce) – *základná ponuka služieb*,
- Hrabušice – Podlesok - *kemping, služby, ubytovanie v hoteloch*,

- Hrabušice – Píla - *služby, ubytovanie so zachovaním historickej štruktúry.*

Zámerom je vzájomné prepojenie obcí cestou III. triedy – komunikáciou, ktorá umožní návštevníkom rýchly presun medzi jednotlivými zariadeniami, čím sa zvýši dopyt po ponuke služieb jednotlivých zariadení nárastom klientely. Ďalším prepojením bude cyklomagistrála v dvoch trasách:

1. Severná - súbežne s navrhovanou cestou III. triedy ako odkaz na pôvodnú predpokladanú biskupskú cestu Spišský Štiavnik – Betlanovce – Hrabušice – Letanovce – Tomášovce – Smižany – Sp. Nová Ves
2. Južná - v kontaktnom území s NP Slovenský raj prepája priamo jednotlivé nástupné body NP ako turisticky atraktívna trasa.

Súčasťou konceptu nástupných centier a ich prepojenia sú účelové a krajinotvorné návrhy

- **vyzdvihnutia fenoménu vody** zvýšením retencie vody v území minimalizovaním regulácie vodných tokov s umožnením prirodzenému meandrovaniu tokov, vybudovaním systému vodných plôch/rybníkov na zachytávanie vody i požiarnej vody, i ako turistickej atrakcie,
- **krajinotvornej zelene** – vytvorením atraktívneho a funkčného zeleného pásu popri potoku Brusník s prepojením na hranici katastrov s lesom NP Slovenský raj, rozdelením veľkých lánov polí remízkami a medzami v cca 500m odstupoch.

3.4.2.2 Rozvojové zámery CR podľa ÚP obcí v subregióne CR Slovenský raj – Hnilecká dolina:

Dedinky (ÚP, 2007)

Obec je významným strediskom cestovného ruchu celoslovenského, aj medzinárodného charakteru a zámerom ÚP je dobudovanie celoštátneho strediska turizmu pre dlhodobú a krátkodobú rekreáciu s celoročným pobytom v prírode a s rozvojom vodných športov a športového rybolovu.

Nadalej hlavným funkčným využitím zastavaného územia podľa ÚP bude zmiešaná obytná a rekreačná funkcia. Pre rozvoj cestovného ruchu je potrebné zabezpečiť v jestvujúcom zastavanom území dostatok doplnkových aktivít – športovísk, relaxačných a kultúrnych. Na ploche južne od hotela Priehrada umiestniť športovo rekreačné plochy s výstavbou chat pre rekreáciu, komplexnými službami cestovného ruchu a športoviskami slúžiacimi pre všetkých návštevníkov obce aj na ploche navrhovanej na rekreáciu južne od hotela Priehrada.

Na vodnej ploche Palcmanskej nádrže pod chatou Správy NP Slovenský Raj a v Dobšinskej Maši realizovať podmienky pre vodné športy, ktoré nemajú vplyv na národný park a osobitne na ichyofaunu (napr. plávajúce bazény, vlek na vodné lyžovanie a ďalšie). Okolo vodnej nádrže ÚP navrhuje cykloturistický chodník s preklenutím rieky Hnilec medzi Dedinkami a Dobšinskou Mašou.

ÚP navrhuje dobudovať lyžiarsky areál v Dedinkách pri hoteli Priehrada o nový vlek premiestnený z Geráv a sústredenú vybavenosť pre cestovný ruch v areáli stanového tábora, tiež dobudovať lyžiarsky

areál v Dobšinskej Maši o nový vlek. Turistické chodníky na Geravách využiť v zimnom období na bežecké trate.

Stratená (ÚP,2006)

Obec Stratená plní funkciu rekreačného vidieckeho sídla. Najbližším prirodzeným väčším sídlom je mesto Dobšiná. ÚP navrhuje jej dobudovanie na nadregionálne stredisko turizmu s rozvojom ubytovacích kapacít. Priemerná denná návštevnosť bola plánovaná na 500 návštevníkov denne bez návštevníkov Dobšinskej ľadovej jaskyne. Stratená s Dobšinskou ľadovou jaskyňou nadväzuje východne na rekreačné centrum Dedinky, Palcmanská maša a Mlynky a západne na Vernár a Telgárt. Sídlné väzby obce na mesto Spišská Nová Ves (severná časť územia Slovenského raja) podľa ÚP sú a budú podružné. Pre Stratenú a Stratenskú pílu ako časti obce ÚP navrhuje konkrétne aktivity ako zriadenie požičovne športových potrieb, rekonštrukciu železničnej zastávky, lodenicu, vytvoriť podmienky pre vodné športy a športový rybolov, rozvíjať a zlepšovať podmienky pešej turistiky, cykloturistiky.

3.4.2.3 Rozvojové zámery CR podľa ÚP obcí v subregióne CR Rožňavská kotlina – Dobšinská dolina:

Dobšiná a Dobšinská ľadová jaskyňa (ÚP, 2006)

Dobšiná plní podľa ÚP funkciu nástupného sídla do NP Slovenský raj, jej miestnou časťou je stredisko turizmu medzinárodného významu Dobšinská ľadová jaskyňa. Tiež je východiskom k vodnej nádrži Palcmanská Maša s medzinárodnými strediskami CR Dedinky a Mlynky. ÚP mesta Dobšiná považuje rozvoj turistiky a rekreácie za najperspektívnejšie a najdynamickejšie sa rozvíjajúcu ekonomickú zložku mesta. Z hľadiska širších väzieb je ÚP Dobšiná zameraný na

- dobudovanie medzinárodného strediska turizmu Dobšinská ľadová jaskyňa,
- dobudovanie nadregionálneho strediska CR Dobšiná – mesto s rekonštrukciou a dobudovaním stravovacích a ubytovacích zariadení, najmä penziónov s navýšením kapacity z 327 na 754 lôžok a z 30 na 260 stoličiek,
- využitie atraktivít stredísk turizmu v Slovenskom raji, ale aj v Horehronskom podolí a vo Vernári so zameraním na lyžiarske strediská,
- rozvoj nových druhov a foriem turizmu, ktoré sú predmetom medzinárodného záujmu a umožnia prepojenie poznávacieho a rekreačného turizmu.

3.4.2.4 Rozvojové zámery CR podľa ÚP obcí v prešovskom (PSK) a banskobystrickom (BSK) kraji

Vernár (ÚP,2008)

Obec má horský – údolný charakter, prevažná časť územia leží v NP Slovenský raj. Návrh ÚP je postavený na výraznom posilnení funkcie CR a turizmu a športu. Pre cestovný ruch sú v obci a jej okolí najzaujímavejšie formy: turistika, lyžovanie a agroturistika.

Najvýznamnejší impulzom pre rozvoj obce a oživenie ekonomických aktivít je rekreácia a turizmus zastúpené najmä lyžiarskym areálom „Studničky“ a jeho využití ako regionálneho strediska zimných športov a spolu s ubytovacími a stravovacími kapacitami pre celoročný pobyt v prírode a turistiku. Polohou je Vernár zaujímavý pre tranzitný CR na trase 1 triedy z Poľska do Maďarska.

ÚP navrhuje akceptovať existujúce areály pri lyžiarskom stredisku s návrhom vybavenia občerstvenia, akceptovať areál Ranč pod ostrou Skalou a funkčne ho stabilizovať ako zaujímavý objekt agroturistiky v doterajšom rozsahu. Navrhuje rozvíjať turistické a cykloturistické trasy.

Telgárt (ÚP, 2013)

Telgárt so svojimi lyžiarskymi strediskami Stodolisko a Tresník je považovaný za regionálne stredisko turizmu pre zimné športy celoročný pobyt v prírode. Záväzná časť ÚP sa v súvislosti s rozvojom CR v Slovenskom raji zameriava na rozvoj dopravy, najmä statickej dopravy a budovanie parkovísk a parkovacích plôch, budovanie chodníkov a cykloturistických trás, na zachovanie pôvodnej charakteristickej jestvujúcej zástavby s prihliadnutím na zachovávanie prvkov ľudovej architektúry v obci. Podrobnejšie spracovanie (územný plán zóny) je potrebné pre: a) súbor rekreačnej vybavenosti a športu Hrb, b) Rekreačno-športový areál Jamina.

3.4.3 Projekty a projektové zámery v NP Slovenský raj podporujúce rozvoj CR

V časti analýzy boli zmapované zrealizované projekty rozvoja obcí s cieľom podpory rozvoja CR v území Slovenského raja (viď. Tab. 38).

Projekty a projektové zámery podporujúce rozvoj cestovného ruchu v území Slovenského raja sa dajú podľa podkladov a projektov obcí rozdeliť na projekty:

- a) zamerané na rozvoj technickej a dopravnej infraštruktúry ako predpokladu rozvoja obcí, ale aj rozvoja CR, vrátane protipovodňových opatrení,
- b) vytvárajúce nové produkty a služby v CR.

V priebehu rokov 2007 – 2013 bolo v obciach Slovenského raja realizovaných 21 projektov, ktoré rôzne prispeli k rozvoju cestovného ruchu, z toho 5 bolo realizovaných v meste Spišská Nová Ves.

Zo všetkých realizovaných projektov prevažujú projekty zamerané na rozvoj infraštruktúry, ktorých bolo 11, z toho projektov zameraných na **dopravnú infraštruktúru** bolo 5, t.j. rekonštrukcie miestnych komunikácií, chodníkov, autobusových zastávok, parkovísk (obce Hnilčik, Smižany, Telgárt, Stratená, Spišské Tomášovce) a projektov zameraných na **technickú infraštruktúru** bolo 6, t.j. rekonštrukcia verejného osvetlenia, výstavba čističiek odpadových vôd a kanalizácií, zriadenie zberného dvora s cieľom zabezpečovania čistoty obcí (obce Hnilčik, Spišské Tomášovce, Stratená, Telgárt).

V Slovenskom raji bol v období rokov 2007 – 2013 realizovaný **1 projekt s protipovodňovými opatreniami** v obci Hnilčik.

Medzi rôzne **zrealizované projekty vytvárajúce nové produkty a služby** podporujúce rozvoj CR, ktorých bolo **9**, patrí výstavba viacúčelového ihriska s umelou trávou a osvetlením v obci Hnilčik, výstavba športového areálu s viacúčelovým ihriskom v obci Hnilec, vybudovanie nákupného a spoločenského centra v Smižanoch, vytvorenie turistického informačného centra v obci Stratená, a v meste Spišská Nová Ves obnova objektu bývalej reštaurácie a okolia v Madaras parku pre účely využívania ZOO, výstavba a zriadenie Multifunkčného banického centra a domu priateľstva so župou

BAZ, vytypovanie, označenie a realizácia cykloturistických trás v katastri mesta, zriadenie Banské náučného chodník a lyžiarskeho bežeckého areálu Grajnár.

V obciach Slovenského raja v rámci cestovného ruchu bolo **častočne realizovaných ďalších 8 projektov**. 7 z nich má charakter **infraštruktúrnych** projektov a patria medzi ne čiastočne realizovaná rekonštrukcia komunikácií a osadenie prístreškov pri autobusových zastávkach v obci Smižany, regenerácia centra obce Hnilčik, rekonštruovaná cestná komunikácia II/535 v obci Mlynky, vytvorenie zberného dvora a zavedenie separovaného zberu v obci Mlynky, realizácia preložky optického kábla v miestnych častiach obce Mlynky, čiastočné zapojenie rýchleho internetu pre občanov, podnikateľov a návštevníkov obce Mlynky, oprava pôvodného chodníka v obci Hrabušice. V rámci priamej podpory rozvoja cestovného ruchu bol čiastočne zrealizovaný 1 projekt, a to projekt Hnilčik – Putovanie údolím Železného potoka.

34 projektov, či projektových zámerov s cieľom rôznej podpory rozvoja cestovného ruchu v Národnom parku Slovenský raj (infraštruktúra, produkty) sú v rôznej fáze pripravenosti (od zámeru až po vypracované projektové dokumentácie) a patria medzi ne (informácie zozbierané z obcí v Slovenskom raji):

v obci Dedinky:

Dopravná infraštruktúra:

- Rekonštrukcia miestnych komunikácií a parkovacích plôch (projektový zámer).
- Výstavba a dobudovanie chodníkov medzi Dedinkami a Dobšinskou Mašou (projektový zámer).
- Dobudovanie kanalizačných sietí a čističiek odpadových vôd (projektová dokumentácia).

Projektové zábery produktov a služieb priamo podporujúce rozvoj cestovného ruchu:

- Rozšírenie lyžiarskeho strediska na Dobšinskej Maši (projektový zámer).
- Vybudovanie informačnej kancelárie a internetovej kaviarne (projektový zámer).
- Vybudovanie strediska vodných športov (projektový zámer).
- Vybudovanie rekreačnej zóny (projektový zámer).
- Úprava stanového tábora (projektový zámer).
- Presun lyžiarskeho vleku z Geráv (projektový zámer).
- Vybudovanie športového areálu (projektový zámer).
- Prestavba budovy MŠ na komplexný športový areál (projektový zámer).
- Rekonštrukcia budovy bývalej školy na Dobšinskej Maši na ubytovacie zariadenie (projektový zámer).
- Rekonštrukcia sedačkovej lanovky na Geravy (projektový zámer).

v obci Hnilčik:

Bezpečnosť obyvateľov i návštevníkov:

- Zavedenie kamerového systému (projektová dokumentácia).

Projektové zábery produktov a služieb priamo podporujúce rozvoj cestovného ruchu:

- Koncepcia záchrany banských technických a historických pamiatok v obci Hnilčik (projektová dokumentácia).
- Sprievodca tajomstvom podzemia v obci Hnilčik (projektová dokumentácia).

- Zriadenie skanzenu - odkúpenie jednopodlažného zrubového domu v Roztokách s príslušenstvom do vlastníctva obce (projektová dokumentácia).

v obci Mlynky:

Infraštruktúrne projektové zámery:

- Rekonštrukcia miestnych komunikácií (projektová dokumentácia).
- Rekonštrukcie vodovodnej siete a rozšírenia vodných zdrojov o povrchový odber z Havranieho potoka (projektový zámer).
- Vybudovanie dvoch kanalizačných systémov delenej kanalizácie s čistením odpadových vôd (projektová dokumentácia).

Projektové zámery produktov a služieb priamo podporujúce rozvoj cestovného ruchu:

- Zriadenie stálej expozície o baníckej histórii (projektový zámer).
- Zriadenie turisticko-informačného centra v obci Mlynky (projektový zámer).
- Dobudovanie siete lyžiarskych bežeckých a turistických trás, prepojenie lyžiarskej trasy Biele Vody – Grajnár (projektový zámer).
- Rekonštrukcia a modernizácia obecného Kultúrneho domu (projektový zámer).

v obci Smižany:

Infraštruktúrne projektové zámery:

- Preložka cesty II/536 (Severný obchvat obce) – vypracovanie projektovej dokumentácie pre územné a stavebné konanie - zlepšenie prístupnosti do lokality Slovenský raj (projektový zámer).
- Cyklistická cesta Ukrajina: Smižany – Podlesok (severná hranica Národného parku Slovenský raj) - zvýšenie atraktívnosti územia vytvorením doplnkových služieb – výstavba chodníka pre cyklistov a priaznivcov kolieskových korčulí (štúdia, územné konanie).
- Revitalizácia centra obce Smižany – II. etapa (stavebné povolenie).
- Rekonštrukcia mosta cez Hornád - Maša - skvalitnenie infraštruktúry cestovného ruchu a zvyšovanie bezpečnosti (projektový zámer).
- Rozšírenie stokovej siete v obci Smižany (stavebné povolenie).

Bezpečnostné projektové zámery:

- Protipovodňové opatrenia - Regulácia potoka Brusník – úsek č. II (stavebné povolenie).

Ostatné projektové zámery nepriamo podporujúce rozvoj cestovného ruchu:

- Výstavba športovo-kultúrno-spoločenského centra v rómskej osade (projektový zámer).
- Výstavba viacúčelového ihriska v rómskej osade (projektová dokumentácia).

v obci Spišské Tomášovce:

Infraštruktúrne projektové zámery:

- Vybudovanie cyklotrasy (projektový zámer).
- Rekonštrukcia miestnych komunikácií a výstavba chodníkov (projektový zámer).

Bezpečnostné projektové zámery:

- Protipovodňové opatrenia – Tomášovský potok (projektový zámer).

Ostatné projektové zámery priamo podporujúce rozvoj cestovného ruchu:

- Výstavba ihriska a oddychovej zóny (projektový zámer)

v obci Stratená:

Infraštruktúrne projektové zámery:

- Rekonštrukcia miestnych komunikácií (projektový zámer).

v obci Telgárt:

Infraštruktúrne projektové zámery:

- Rekreačno-športový areál – výstavba vodojemu a hydrofónnej stanice (projektová dokumentácia).
- Rekreačno-športový areál – výstavba kanalizácie a ČOV (projektová dokumentácia).
- Rekreačno-športový areál – výstavba parkoviska (projektová dokumentácia).
- Separácia a zhodnocovanie biologického odpadu (projektová dokumentácia).
- Kanalizácia v obci Telgárt (projektový zámer).

Bezpečnostné projektové zámery:

- Protipovodňové opatrenia obce Telgárt (projektová dokumentácia).

Ostatné projektové zámery priamo podporujúce rozvoj cestovného ruchu:

- Zriadenie Rekreačno-športového areálu – parkoviská, náučné chodníky, cyklotrasy (projektová dokumentácia).

v obci Vernár:

Infraštruktúrne projektové zámery:

- Výstavba prepojujacieho chodníka do časti obce Píla (projektový zámer).
- Výmena verejného osvetlenia v obci (projektový zámer).

v meste Spišská Nová Ves:

Projektové zámery produktov a služieb priamo podporujúce rozvoj cestovného ruchu:

- Znovu otvorenie rokliny Kyseľ NP Slov. Raj (príprava zadania pre hodnotenie EIA) – od roku 2010 bez zmien.
- Vybudovanie strediska cestovného ruchu v Novoveskej Hute - HorSKI park (Príprava podmienok pre realizáciu investície HorSKI park) – od roku 2010 bez zmien.
- Vybudovanie športovo-rekreačného komplexu na území ochranného pásma NP Slovenský raj, ktorý by sa skladal z letnej a zimnej časti s celoročným využitím (v roku 2009 podaný na posúdenie vplyvov na ŽP (EIA)) – od roku 2010 bez zmien.

3.4.3.1 V súčasnosti realizované projekty na podporu rozvoja CR v území NP Slovenský raj

V súčasnosti na území Slovenského raja ešte prebiehajú dva významné projekty realizované samosprávou a jej združeniami s cieľom skvalitňovania podmienok rozvoja CR a marketingu, a to projekty (Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014):

1. „**SLOVENSKÝ RAJ - Klaster cestovného ruchu Slovenský raj a TIC Dobšinská ľadová Jaskyňa**“

a

2. **„Integrovaná propagácia infraštruktúry cestovného ruchu a ponuky aktivít na území Mikroregiónu Slovenský raj“.**

1. Projekt **„SLOVENSKÝ RAJ - Klaster cestovného ruchu Slovenský raj a TIC Dobšinská ľadová Jaskyňa“** sa realizuje za účelom podpory trvalo-udržateľného socioekonomického rozvoja v zaostávajúcom subregióne obcí a miest NP Slovenský raj. Realizátorom projektu je Obec Stratená, slovenskými partnermi sú Mesto Dobšiná, Mikroregión Slovenský raj a OOCR Slovenský raj a realizuje sa v rámci Programu Švajčiarsko – Slovenskej spolupráce. Švajčiarskym partnerom projektu je organizácia Sieť Švajčiarskych národných parkov, Switzerland.

Projekt je finančne je podporený zo Švajčiarskeho finančného mechanizmu, pričom na jeho realizáciu bolo vyčlenených 1 148 734€. Projekt sa začal realizovať vo februári 2012 a plán jeho ukončenia je do konca roku 2014.

Cieľ projektu:

Mobilizácia vysokého potenciálu cestovného ruchu v NP Slovenský raj a priľahlých oblastí a trvalo udržateľný rozvoj tejto zaostávajúcej lokality, prostredníctvom založenia oblastnej organizácie cestovného ruchu v NP Slovenský raj – klastra cestovného ruchu a vybudovanie služby s vysokým dopytom - Turistického informačného centra v atraktívnej lokalite pamiatky UNESCO Dobšinskej ľadovej jaskyne.

Projekt sa zameriava na tieto oblasti:

- Mobilizáciu cestovného ruchu Národného parku Slovenský raj v zaostalej a znevýhodnenej oblasti, ktorý tvorí základ ekonomickej činnosti lokality s ročnou návštevnosťou 700 000 turistov.
- Mobilizáciu miestneho a regionálneho potenciálu, aktivizáciu lokálnych zdrojov a atraktivít subregiónu z hľadiska ich využívania domácimi obyvateľmi a návštevníkmi.
- Zníženie hospodárskych a sociálnych rozdielov.
- Podporu tvorby pracovných miest v lokalite.
- Vytvorenie modelu riadenia a organizácie cestovného ruchu v oblasti NP Slovenský Raj.
- Zriadenie oblastnej organizácie riadenia cestovného ruchu – klastra.
- Trvalo udržateľnú podporu rozvoja turizmu v lokalite NP Slovenský Raj.
- Vykonanie analýzy CR a vyhodnotenie potenciálu centier CR:
 - Spracovanie Stratégie a Akčného plánu trvalo-udržateľného rozvoja DMO NP Slovenský raj.
 - Výmenu skúseností so Švajčiarskym partnerom a vybudovanie dlhodobej spolupráce a rozširovanie dobrej praxe v lokalite NP Slovenský raj ale aj prezentáciu zahraničného partnera a jeho partnerských organizácií v celom regióne Slovensko – Východ.
- Vytvorenie platformy medzi nositeľmi miestnych, regionálnych a národných strategických rozvojových aktivít na odstránenie rozdrobenosti iniciatív v oblasti rozvoja CR.
- Zlepšenie úrovne služieb cestovného ruchu a tvorba značiek kvality.

- Tvorbu produktov cestovného ruchu:
 - Zriadenie multifunkčného Turistického informačného centra (internet café, multimediálna miestnosť, prednášková miestnosť, mini múzeum NATURA, predaj suvenírov, mini Bufet, menšie ubytovacie kapacity) vo vysoko navštevovanej lokalite Stratená – Dobšinská ľadová jaskyňa, lokalite UNESCO pamiatky s ročnou návštevnosťou 100 000 turistov.
- Revitalizáciu a skrášlenie riešeného územia.
- Budovanie turistického informačného a rezervačného systému v lokalite NP Slovenský Raj.
- Spoločnú propagáciu a marketing územia.
- Vzdelávacie aktivity pre profesionálov v riadení klastra, aktérov pôsobiacich v CR a ochrane životného prostredia, podnikateľov, poľnohospodárov, predstaviteľov samospráv, žiakov a študentov, aktivistov v riešení Rómskej problematiky a iných marginalizovaných skupín a obyvateľov.
- Posilňovanie sociálnej inklúzie.
- Šírenie získaných skúseností z projekt.

Aktivity projektu:

- Aktivita 1: Spracovanie odborných dokumentácií
- Aktivita 2: Založenie Klastra cestovného ruchu NP Slovenský raj a spracovanie strategických dokumentov
- Aktivita 3: Vzdelávacie aktivity
- Aktivita 4: Marketingové aktivity a rezervačný systém, Publicita (propagácia)
- Aktivita 5: Obnovené turistické značenie, úprava priestranstiev turistických areálov
- Aktivita 6: Založenie Turisticko-informačného centra (TIC)

2. Projekt „**Integrovaná propagácia infraštruktúry cestovného ruchu a ponuky aktivít na území Mikroregiónu Slovenský raj**“ je realizovaný v rámci Regionálneho operačného programu a je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a štátneho rozpočtu, pričom na jeho realizáciu bolo vyčlenených 244 832,57 €. Realizátorom Projektu je mesto Spišská Nová Ves a partnerom je Mikroregión Slovenský raj.

Cieľ projektu:

Zvýšenie konkurencieschopnosti cestovného ruchu v regióne cez zatraktívnenie a posilnenie kultúrneho potenciálu a zintenzívnenie pozície tohto sektora v rámci regionálnej ekonomiky za súčasného skvalitnenia vzájomnej interakcie dopytu a ponuky.

Špecifické ciele:

- posilnenie partnerstva medzi aktérmi,
- zadefinovanie rámcov a výkonu marketingu územia,
- ucelené a koordinované propagovanie regiónu,

- zabezpečenie efektívneho využitia finančných prostriedkov pri realizácii projektu prostredníctvom relevantných procesov verejného obstarávania.

Aktivity projektu:

- Vypracovanie Marketingovej stratégie pre destináciu Slovenský raj.
- Vypracovanie a tlač image prospektu Národný park Slovenský raj s predstavením jeho prírodných atraktivít – 200 000 ks, 6 jazykov (SK, EN, DE, HU, PL, RU).
- Vypracovanie a tlač katalógu Aktivity a služby v Mikroregióne Slovenský raj – stravovacie a ubytovacie služby, produkty a aktivity – 100 000 ks, 6 jazykov.
- Vypracovanie a tlač populárnou formou spracovaných pravidiel pre návštevníkov Národného parku Slovenský raj – 115 000 ks, 6 jazykov.
- Výroba propagačného filmu o Slovenskom raji – 40 min., 6 jazykov.
- Zorganizovanie dvoch 3-dňových workshopov (zimný a letný) pre touroperátorov, spojených s konferenciou, infocestou a sprievodným programom.
- Aktualizácia web stránky Mikroregiónu Slovenský raj a upgrade informačného systému (www.slovenskyraj.eu).

Tab. 38: Projekty a projektové zámery obcí v NP Slovenský raj v oblasti rozvoja CR 2009 - 2020

Názov projektu	Stručný popis	Realizátor, investor	Stav rozpracovania: zámer, projekt, realizácia	Rok realizácie a ukončenia	Náklady (EUR) - rozpočtové a plánované
Hnilčík					
Viacúčelové ihrisko	Výstavba viacúčelového ihriska s umelou trávou a osvetlením	obec Hnilčík	realizácia	2009	55.000,-
Protipovodňové opatrenia	Ochrana pred povodňami	obec Hnilčík	realizácia	2009	35.000,-
Miestne komunikácie	Výstavba a rekonštrukcia miestnych komunikácií	obec Hnilčík	realizácia	2010	270.000,-
Verejné osvetlenie	Rekonštrukcia verejného osvetlenia	obec Hnilčík	realizácia	2010	230.000,-
Regenerácia centra obce Hnilčík	Parkoviska,, prístupové chodníky, verejná zeleň, informačné tabule, altánok, pieskovisko, preliezačky	Obec Hnilčík	realizácia	2013 -2015	416 000.- €
Hnilčík – Putovanie údolím Železného potoka	Spievodca turistickými a náučnými trasami – umiestnenie informačných tabúľ na drevených stojanoch na 5 naučných trasách v počte 40 ks a vydanie spievodcu s textom a mapovým vyznačením trás	Obec Hnilčík OZ Hnilčík	Projekt Čiastočná realizácia	2012 - ?	20 000.- €
Hniliec					
Viacúčelové ihrisko	Športový areál s viacúčelovým ihriskom	R: M Cup I: Obec Hniliec, úrad vlády	Projekt, žiadosť, realizácia	2009	50 000,00
Hrabušice					
Oprava chodníka	Oprava pôvodného chodníka pri Hlavnej ceste	obec Hrabušice	realizácia	2014 - ?	5 300,-
Mlynky					
Rekonštrukcia cestnej komunikácie II/535	Rekonštrukcia cestnej komunikácie II/535 od križovatky II/533 do Hnilca po križovatku do Dedínok	Obec Mlynky KSK	Realizácia	2015	1 255937,18
Vytvorenie zberného dvora a zavedenia separovaného zberu	Separovanie skla a PET fliaš v obci v letnej a zimnej turistickej sezóne a osadiť malé odpadové koše, esteticky zapadajúce do prostredia, na verejných priestoroch v obci.	Obec Mlynky	Realizácia	2014-2017	165970,0
Realizácia preložky optického kábla	Realizovať preložku optického kábla v miestnych častiach obce Mlynky	Obec Mlynky	Postupná realizácia	2014-2016	66388,0

v miestnych častiach obce Mlynky					
	Zapojenie rýchleho internetu pre občanov, podnikateľov a návštevníkov obce	Obec Mlynky	Postupná realizácia	2014-2016	99582,0
Smižany					
Rekonštrukcia komunikácie, výstavba parkovacích plôch a posledná etapa úprav na Námestí M. Pajdušáka	Rekonštrukcia centrálnej zóny obce – komunikácie, chodníky, celková úprava verejných priestranstiev a vybavenie mobiliárom	Obec Smižany	Zrealizované	2009-2012	880 000
Nákupné a spoločenské centrum Smižany	Rozšírenie služieb a bývania v centre obce	AST – Ing. Sergej Špak, s.r.o.	Zrealizované	2010-2013	
Skvalitnením miestnej infraštruktúry a občianskeho vybavenia zlepšujeme služby obyvateľom	Rekonštrukcia komunikácií Mlynská, Maša, osadenie prístreškov pri autobusových zastávkach	Obec Smižany	Projekt čiastočne zrealizovaný	2010 - 2013 2015-2020	Mlynská ul.- 467 000
Spišské Tomášovce					
Regenerácia obce Spišské Tomášovce	Výstavba chodníkov, parkovísk a oddychovej zóny v obci Spišské Tomášovce	Obec Spišské Tomášovce	Realizované	2010	476 327,73
Výstavba ČOV II. etapa	Vybudovanie kanalizácie v obci Spišské Tomášovce, časť Hadušovce	Obec Spišské Tomášovce	Realizované	2011	393 000
Kanalizácia v lokalite Čingov	Vybudovanie kanalizácie v chatár. časti v lokalite Čingov	Obec Spišské Tomášovce	Realizované	2012	100 000
Stratená					
Rekonštrukcia osvetlenia	Rekonštrukcia verejného obecného osvetlenia	Obec Stratená	Realizácia	2014-2015	200 000 ,€
Rekonštrukcia chodníka	Rekonštrukcia chodníka	Obec Stratená	realizácia	2012	45 000 , 0
Vytvorenie turistického informačného strediska	Prestavba dreveného objektu v okolí Dobšinskej ľadovej jaskyni	Obec Stratená	realizácia	2013-2014	420 000 ,0
Telgárt					
Zberný dvor	OPŽP	Obec Telgárt	realizácia	október 2009 až 2010	465.000
Regenerácia sídiel	Rekonštrukcia miestnych komunikácií, výstavba chodníka v centrálnej zóne obce, rekonštrukcia autobusových zastávok, úprava verejnej zelene	Obec Telgárt	realizácia	rok 2011 až 2013	837.475
Spišská Nová Ves					
Názov projektu	Obnova objektu SAD-MADARAS a okolia				
Stručný popis	Zlepšenie stavebno-technického stavu objektu + Využitie v rámci činností ZOO				
Realizátor, investor	Mesto SNV				
Stav rozpracovania: zámer, projekt, realizácia	Vypracovaná technická PD				
Rok realizácie a ukončenia	2012-2013				
Náklady (EUR) - rozpočtové a plánované	Zdroj: RM				
Aktuálny stav	- zriadenie celoročne otvoreného pavilónu Aquaterra, ZOO shopu, kaviarne; upravené, zriadené nové stanovišťa pre zvieratá; zriadenie kondičnej dráhy v priestoroch Madaras parku; zriadenie lanového parku				
Názov projektu	Rekonštrukcia areálu Sadu mládeže a ZOO				
Stručný popis	Zlepšenie stavu infraštruktúry sadu mládeže				
Realizátor, investor	Mesto SNV				
Stav rozpracovania: zámer, projekt, realizácia	Zrekonštruované a dobudované chodníky. Príprava PD pre rekonštrukciu objektu bývalej reštaurácie- Zaradené v investičnom pláne mesta 2009 – 2011				
Rok realizácie a ukončenia	2010-2011				
Náklady (EUR) - rozpočtové a plánované	Zdroj: RM - v prípade relevantnej výzvy požiadanie o NFP na rekonštrukciu reštaurácie				
Aktuálny stav	Ako hore				
Názov projektu	Agentúra destinačného manažmentu				
Stručný popis	Sieňovanie inštitúcií a výmena informačných databáz Vytvorenie produktov CR				
Realizátor, investor	Mesto SNV a KULCS-Tour (HU) – leader projektu				
Stav rozpracovania: zámer, projekt, realizácia	Projekt schválený				

Rok realizácie a ukončenia	Trvanie:24 m., (2009-2011)
Náklady (EUR) - rozpočtové a plánované	EÚ Fondy Interreg, HU-SK
Aktuálny stav	V roku 2012 zriadená Oblasťná organizácia CR SPIŠ , kde je Mesto Spišská Nová Ves členom.
Názov projektu	Výstavba a zriadenie multifunkčného banického centra a domu priateľstva so župou BAZ
Stručný popis	Vytvorenie zázemia pre dlhodobú ochranu a podporu kultúrneho dedičstva
Realizátor, investor	Mesto SNV-leader projektu a župa BAZ
Stav rozpracovania: zámer, projekt, realizácia	Projekt schválený
Rok realizácie a ukončenia	Trvanie:24 m., (2009-2011)
Náklady (EUR) - rozpočtové a plánované	EÚ Fondy Interreg, HU-SK
Aktuálny stav	Multifunkčné banické a energetické centrum (Multicentrum) bolo otvorené v roku 2011. Sídli v ňom spoločnosti so zameraním na alternatívne energie a baníctvo, pobočka STM KE so stálou expozíciou histórie baníctva na Spiši, OOCR SPIŠ.
Názov projektu	Cyklo-turistické trasy
Stručný popis	Nové produkty krátkodobej rekreácie a CR občanov a návštevníkov mesta
Realizátor, investor	Mesto SNV
Stav rozpracovania: zámer, projekt, realizácia	Vytypovanie, označenie, realizácia cykloturistických trás
Rok realizácie a ukončenia	2010-2013
Náklady (EUR) - rozpočtové a plánované	Zdroj: menšie financujúce inštitúcie , nadácie
Aktuálny stav	Banský náučný chodník - otvorený v septembri 2013. Osem náučných panelov a tri trasy chodníka vedú po stopách miestnej montážnej histórie a zároveň ponúknu množstvo krásnych výhľadov na mesto, úbočia prírodnej rezervácie Muráň či Národný park Slovenský raj. Červenú a modrú náučnú trasu je možné absolvovať peši, na bicykli aj na lyžiach. Žltá trasa je vhodná pre pešiu turistiku. V areáli Grajnár je k dispozícii šesť značených tratí v dĺžke 3, 5, 6, 7, 10 a 13 kilometrov s prevýšením 80 až 360 metrov, ktoré majú východzí i cieľový bod v Sedle Grajnár. Všetky okruhy sú jednosmerné, smer pohybu je v teréne značený. V zime sú určené bežkárom, po zvyšok roka sú tu vítaní peší turisti, bežci či cyklisti.
Názov projektu	Cyklotrasy
Stručný popis	Zlepšené podmienky rekreácie a športu pre všetkých
Realizátor, investor	Mesto SNV
Stav rozpracovania: zámer, projekt, realizácia	Vypracovaná stavebné PD a podaný projekt na vybudovanie cyklotrasy okolo Hornádu v úseku Gorského ul. - ZOO
Rok realizácie a ukončenia	Súčasť investícií. Plánu mesta na r.2009-2011
Náklady (EUR) - rozpočtové a plánované	Zdroj: RM
Aktuálny stav	1.Mestská cyklotrasa Hornád (ZOO-Tesco) má územné rozhodnutie aj projekt pre stavebné povolenie. Predpokladaný náklad: cca1 mil. Eur (protipovodňové dielo s verejným osvetlením, zeleňou); 2.Mestská cyklotrasa V-Z (Štefánik.nám-Kaufland) má projekt pre stavebné povolenie. Predpokladaný náklad: cca 200 tis .Eur.; 3.Mestská cyklotrasa S-J (ČS Shell-Filinského) má projekt pre stavebné povolenie. Predpokladaný náklad: cca 410 tis Eur. Predpokladaná realizácia všetkých úsekov, po vybavení majetkoprávných záležitostí, stavebných povolení a nájdení zdrojov cca 2015-2020. V roku 2013 mesto zabezpečilo realizáciu cykloprepoja Kaufland -Tesco, zo zdrojov Kauflandu.

Legenda: **zelenou** farbou sú znázornené zrealizované projekty v oblasti CR, **oranžovou** farbou sú znázornené čiastočne zrealizované projekty v oblasti CR.

3.4.4 Ekonomické prínosy turizmu pre samosprávy obcí v NP Slovenský raj

Mestá a obce v Slovenskom raji vyberajú od ubytovateľov daň za ubytovanie a za deň/návštevníka, túto daň v zásade zaplatí návštevník ubytovacieho zariadenia, je súčasťou príjmov rozpočtov obcí a nie je legislatívne určená/viazaná na jej spätné využitie a financovanie rôznych aktivít v CR. Výšku dane z ubytovania majú mestá a obce v Slovensko raji rôznu, nejednotnú a závisí od daňovej politiky obce a rozhodovania samosprávnych orgánov.

Výška výberu dne z ubytovania je ukazovateľ návštevnosti cez počet prenocovaní a je základom pre výpočet a určenie výšky novej dotácie pre činnosti Oblasťnej organizácie cestovného ruchu Slovenský raj v súlade so Zákomom o podpore cestovného ruchu č. 91/2010 Z.z. v znení neskorších zmien a predpisov.

Pre porovnanie uvádzame výšku vybratej dane z ubytovania z dostupných údajov od 13tich obcí za obdobie rokov 2009 – 2013. Výška dane spolu sa spravidla ročne pohybuje od 50 tis. – 57tis.EUR.

Tab. 39: Prehľad výberu daní z ubytovania v obciach NP Slovenský raj (2009 – 2013)

Obec - člen OOCR Slovenský raj	Výška v EUR /zaokrúhlene/rok				
	2009	2010	2011	2012	2013
Betlanovce	754	208	140	75	45
Dedinky (člen)	5869	3847	3524	3430	2496
Dobšiná (člen)	841	842	1034	712	781
Hnilčík	-	-	210	220	225
Hrabušice	14 438	12058	11087	18230	17703
Letanovce (člen)	558	350	421	377	272
Mlynky (člen)	4458	3870	1114	1019	592
Smižany (člen)	12690	9190	12956	11270	14960
Spišské Tomášovce (člen)	4509	2094	3591	2117	2423
Sp. Nová Ves	10862	16971	16202	15970	14753
Stratená (člen)	1842	1362	1161	757	602
Telgárt (člen)	-	-	712	792	798
Vernár	-	54	640	580	531
SPOLU	56821	50846	52792	55549	56181

Zdroj: Obce v Slovenskom raji.

V Tab. 399 nie je uvedená daň z ubytovania ďalších obcí, ktoré

- a) sú súčasťou územia NP Slovenský raj, ale nie sú členmi OOCR Slovenský raj: *Spišská Nová Ves, Spišský Štiavnik, Spišské Bystré, Hranovnica, Vydrník, Hnilec,*
- b) nie sú súčasťou územia NP Slovenský raj a sú členmi OOCR Slovenský raj: *Betliar, Šumiac, Vyšná Slaná.*

Ďalším dôležitým príjmom obcí, v ktorých katastroch sa nachádzajú a sú v majetku obce technické turistické zariadenia, najmä v roklinách Slovenského raja, sú príjmy z výberu „ vstupného“ do Slovenského raja. Výber jednotného vstupného schválilo na svojom valnom zhromaždení Združenie obcí Mikroregión Slovenský raj dňa 07.02.2012 v Hrabušiciach a to takto:

- jednodňová vstupenka pre dospelú osobu: 1,50 €
- jednodňová vstupenka pre dieťa a pre dôchodcov nad 62 rokov: 0,50 €
- trojdňová vstupenka pre dospelú osobu: 3,-€
- trojdňová vstupenka pre dieťa a pre dôchodcov nad 62 rokov: 1,- €
- päťdňová vstupenka pre dospelú osobu: 6,- €
- päťdňová vstupenka pre dieťa a dôchodcov nad 62 rokov: 1,50 €

Obce, v ktorých majetku sú technické turistické zariadenia, sú: *Hrabušice, Letanovce, Smižany, Spišské Tomášovce, Stratená a Vernár.*

Na základe informácií získaných len z dvoch obcí (Hrabušice a Spišské Tomášovce) sa za posledné 3 roky (2011 - 2013) investovalo do údržby a opráv týchto zariadení nemalo finančných prostriedkov. Z rozpočtu Podniku služieb Hrabušice, ktorého zriaďovateľom je obec Hrabušice sa investovalo do opráv 35 000 EUR (nákup materiálu, mzdy, pohonné hmoty, školenia potrebné k výkonu tejto práce). Z rozpočtu Mikroregiónu Slovenský raj – Sever (ďalších združených prostriedkov samospráv) cca 24 000 EUR. Z externých zdrojov - Košický samosprávny kraj 2011-2012 spolu 16 600 EUR.

Teda spolu za roky 2011 – 2013 cca 75 600 EUR, čo ročne priemerne predstavovalo sumu investovanú do opráv a údržby technických turistických zariadení cca 25 200 EUR.

Je potrebné dodať, že každoročne počas celej letnej sezóny sa priebežne opravujú poškodené rebríky v roklinách, priebežne sa čistia turistické chodníky od popadaných stromov, ktoré tiež tvorili a tvoria nákladovú položku pre Mikroregión Slovenský raj – Sever i samotný Podnik služieb Hrabušice.

Podľa Tab. 40 sa za porovnávané obdobie 3 rokov (2011 – 2013) vybralo na „vstupnom“ spolu takmer 467 tis. EUR, za 5 rokov cca 773tis. EUR.

Tab. 40: Výberu vstupného obcami, ktoré vlastní technické turistické zariadenia (2009 – 2013)

Obec - člen OOCR Slovenský raj	Výška v EUR/rok				
	2009	2010	2011	2012	2013
Hrabušice	140516	119371	138818	136691	119509
Letanovce (člen)	0	0	0	0	0
Smižany (člen)	17519	10550	7761	20 950	12373
Spišské Tomášovce (člen)	8231	10199	11124	11219	8305
SPOLU	166266	140120	157703	168860	140187
CELKOM SPOLU	773 136				

V skorších rokoch 2005 – 2007 bolo do technických zariadení investovaných z projektu LIFE spolu 7 630 EUR.

V tomto roku 2014 sa do technických turistických zariadení, spolu aj s výrobou a osadením lavičiek, smetných košov, posiedok a ohnísk, s obnovou smerníkov vo vybraných turistických lokalitách, investuje viac ako 69 644 EUR v rámci realizácie projektu „SLOVENSKÝ RAJ - Klaster cestovného ruchu NP Slovenský raj a TIC Dobšinská ľadová jaskyňa“, finančne podporeného z Programu Švajčiarsko – Slovenskej spolupráce. Z toho

- 39 461 EUR na rekonštrukcia technických zariadení (stúpačky, rebríky, lávky, mosty a pod.),
- 7 763 EUR na obnovu turistického značenia existujúcich turistických peších trás a cyklotrás,
- 22 420 EUR na spracovanie a osadenie lavičiek, smetných košov, posiedok a ohnísk vo vybraných turistických lokalitách NP Slovenský raj.

Z Tab. 40 je zrejmé, že najviac príjmov zo „vstupného“ do NP Slovenský raj vyberie ročne obec Hrabušice, ktorá je cez strediská CR Podlesok a Píla nástupným centrom do najnavštevovanejšej rokliny Suchá Belá, tiež Piecky a Veľký Sokol.

Z tabuľky je tiež zrejmý aj fakt, že Obec Letanovce nevyberá vstupné vôbec, pričom ale vlastní veľa zariadení v exponovaných úsekoch: Sokolia dolina, Prielom Hornádu, Kláštorská roklina a Biely potok. Do opráv a údržby turistických zariadení v katastri Letanovce investujú najmä obce Hrabušice, Spišské Tomášovce a Mikroregión Slovenský raj - Sever.

Príjem zo „vstupného“ je príjmom obecných rozpočtov bez legislatívnej účelovej viazanosti investovať tieto zdroje späť do infraštruktúry CR. Najviac technických turistických zariadení je v majetku a správe Obce Hrabušice, teda obec aj najviac investuje do ich opráv a údržby. Avšak celkovo suma vybratá na „vstupnom“ do Slovenského raja, ponímaná ako poplatok na údržbu turistickej infraštruktúry, je 10x vyššia ako suma prostriedkov z rozpočtov samospráv a Mikroregiónu Slovenský raj investovaných do rekonštrukcie a opráv turistických zariadení (bez externých zdrojov).

3.5 Zmena klímy a jej možné dopady na rozvoj cestovného ruchu v NP Slovenský raj

3.5.1 Riziká vyplývajúce zo zmeny klímy pre turizmus vo všeobecnosti

Klíma determinuje turistickú sezónnosť, rozsah turistických aktivít pre jednotlivé lokality, vplýva na prevádzkové ceny, ako napríklad vykurovanie, či chladenie interiérov, výroba snehu, zavlažovanie, zásobovanie vodou, potravinami a ceny poistenia. Zmeny v dĺžke a kvalite turistickej sezóny podmienenej klímou majú významné dôsledky pre konkurencieschopnosť v rámci podobných destinácií a významným spôsobom determinujú profitabilitu turistických subjektov.

Zmena klímy výrazným spôsobom mení prírodné a socioekonomické podmienky pre turistický potenciál jednotlivých regiónov a krajín. Značná časť turistických aktivít je založená na určitej stabilite klimatických podmienok a týmto podmienkam je prispôbená infraštruktúra, marketing a lokálne socioekonomické aktivity. Dopady zmeny klímy na sektor turizmu preto môžeme kategorizovať v rámci štyroch hlavných kategórií:

1. **Priame dôsledky zmeny klímy.**
2. **Nepriame dôsledky environmentálnych zmien.**
3. **Dôsledky mitigačnej politiky na turistickú mobilitu.**
4. **Nepriame dôsledky na sociálne zmeny.**

Zvýšenie častosti výskytu extrémnych prejavov počasia (vlny horúčav, sucho, intenzívne zrážky zvyšujúce riziko záplav, búrky zo silným vetrom) môže ovplyvniť turistický priemysel cez zvýšené riziko poškodenia infraštruktúry, dodatočné požiadavky na bezpečnosť a vyššie prevádzkové náklady (poistenie, evakuačné podmienky, zásobovanie vodou a elektrinou).

Nepriame dopady zmeny klímy ovplyvňujú turistickú atraktivitu na lokálnej a regionálnej úrovni. Ide o zmeny ako napríklad dostupnosť vody, zmeny alebo zníženie biodiverzity (ovplyvňujúci prírodne orientovaný turizmus), strata estetickéj hodnoty krajiny, alebo tradičných poľnohospodárskych produktov, zvýšenie rizika výskytu nebezpečných chorôb. Tieto zmeny môžu spôsobiť zníženie turistického potenciálu danej destinácie. Na druhej strane určité oblasti môžu z environmentálnych zmien aj profitovať a ich turistický potenciál sa môže zvýšiť.

Z globálneho hľadiska vedie mitigačná politika znižovania emisií skleníkových plynov v doprave k zvyšovaniu prepravných nákladov v turistickom priemysle, čo môže vyvolať zmeny v požiadavkách na jednotlivé destinácie. Konkrétne môže prispieť k zmenám v spôsobe dopravy, zmenách destinácie a pod. Turizmu v Slovenskej republike sa však problém dopadov mitigačných opatrení dotýka len v malej miere.

3.5.2 Dopady zmeny klímy na turizmus na Slovensku

Významnými oblasťami turistiky, na ktoré bude mať vplyv zmena klímy, sú

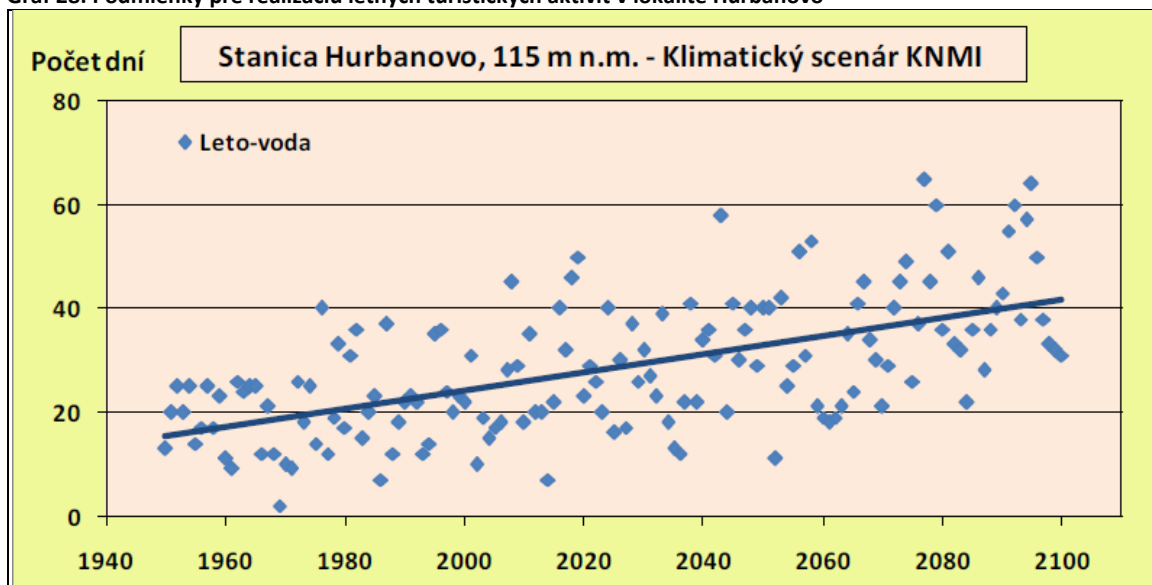
- **letná turistika viazaná na pobyt pri vode (kúpaliská, vodné nádrže, termálne kúpaliská),**
- **letná horská a vysokohorská turistika a**

- zimná turistika na horách.

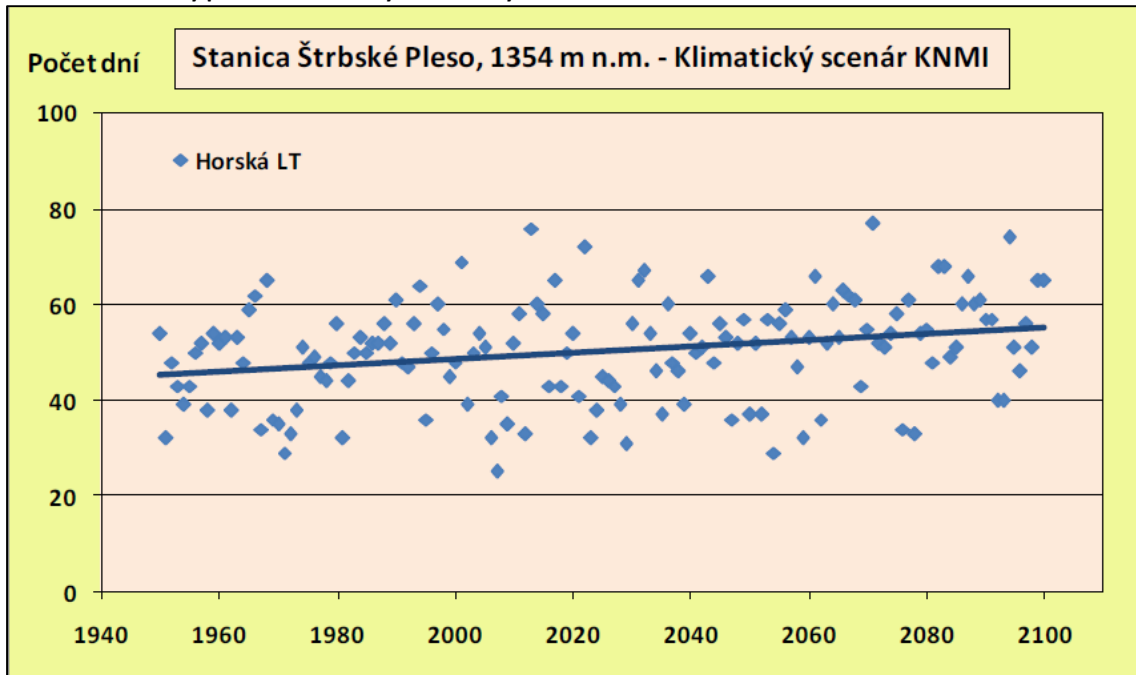
Podmienky letnej turistiky sa na Slovensku budú mierne zlepšovať, pri vode viac, ako znázorňuje Graf 28 (predpokladaný vývoj počtu dní s priaznivými podmienkami pre realizáciu letných turistických aktivít v lokalite Hurbanovo, Lapin et al. 2011). avšak menej v horských oblastiach (Graf 29). Letná turistická sezóna sa bude postupne predlžovať, čím môže stúpnuť aj využiteľnosť jednotlivých ubytovacích kapacít. Na druhej strane sa však neočakávajú výraznejšie pozitívne dôsledky zmeny klímy na letný turizmus, keďže okrem zmienených pozitívnych vplyvov prinesú nárast frekvencie alebo intenzity niektorých extrémnych prejavov počasia v mnohých oblastiach Slovenska. Ide napríklad o rast častosti výskytu intenzívnych zrážok a problémov so záplavami, dlhšie obdobia sucha zvyšujúce vstupné náklady v sektore turizmu, či vyššie riziko požiarov. Napríklad zvyšovanie vln horúčav a ďalších extrémnych prejavov počasia bude ovplyvňovať v rámci kultúrneho a mestského cestovného ruchu zabezpečenie organizovaných podujatí, ktorých nositeľom sú mestá a obce.

Taktiež predĺženie vegetačného obdobia a tým aj peľovej sezóny zníži počet dní v roku vhodných pre tento typ rekreácie v oblasti kúpeľného a zdravotného cestovného ruchu.

Graf 28: Podmienky pre realizáciu letných turistických aktivít v lokalite Hurbanovo

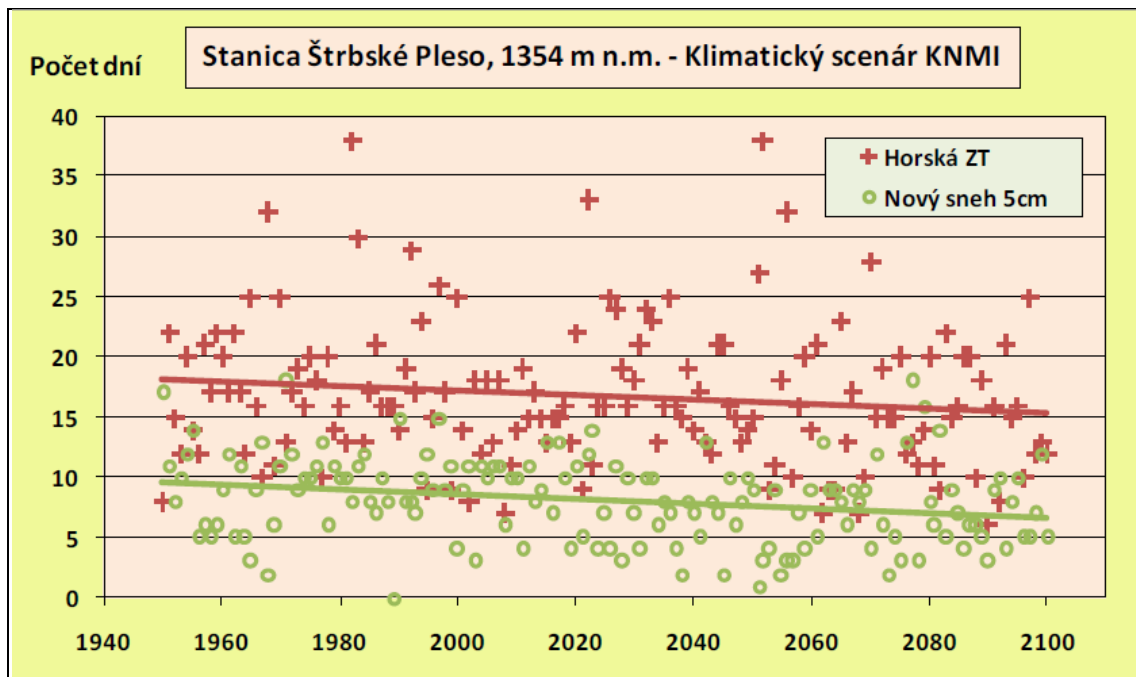
Graf 29: Podmienky pre realizáciu letných turistických aktivít v lokalite Štrbské Pleso

Scenáre vývoja zmeny klímy na Slovensku predpokladajú odlišnú situáciu v rámci zimnej turistiky na horách. Nárast teploty horách. Nárast teploty vzduchu, vedúci okrem iného k znižovaniu počtu dní s intenzívnym snežením (

Graf 30), k skráteniu obdobia zo snehovou pokrývkou, či k nárastu kvapalných zrážok v zimnom období, prinesie zhoršenie podmienok na realizáciu aktivít zimnej turistiky.

Graf 30: Letné turistické aktivity v lokalite Štrbské Pleso a počet dní s novým snehom

3.5.3 Socioekonomické dopady zmeny klímy na turizmus v SR, náklady a benefity adaptácie

3.5.3.1 Investičné náklady na adaptáciu

Vo všeobecnosti, investičné náklady pre adaptáciu sa na dopady zmeny klímy v sektore turizmu zahŕňajú napríklad snežné delá s príslušenstvom, dobudovanie vodných nádrží a rozvodov vody s čerpacím tlakovým systémom, vybudovanie terénnych meteostaníc s on-line prepojením a výstražným systémom, transportná technika pre potreby horskej záchranej služby a rýchlej zdravotnej služby a pod. Celkový odhad potreby investičných nákladov na adaptáciu sa sektora turizmu na Slovensku sa pohybuje od 2,5 do 15 mil. € ročne.

3.5.3.2 Prevádzkové náklady na adaptáciu

Prevádzkové náklady kalkulujú so zabezpečením prevádzky info centier, zvýšenými prevádzkovými nákladmi horskej záchranej služby, rýchlej zdravotnej služby a strediska lavínovej prevencie. Ročné prevádzkové náklady na uvedené adaptačné opatrenia predstavujú v rámci prvotných odborných priblížení 1,25 – 7,5 mil. €.

3.5.3.3 Produkcia

Odborné štúdie analyzujúce rôzne scenáre budúceho vývoja preukázali, že bez klimatickej zmeny by produkcia v sektore turizmu na Slovensku rástla výrazne rýchlejšie. V scenári zmeny klímy s minimálnou realizáciou adaptačných opatrení v sektore turizmu sú spôsobené škody v roku 2050 takmer dvojnásobné v porovnaní so scenárom, v ktorom sa adaptačné opatrenia realizovali.

Scenáre realizácie adaptačných opatrení ukazujú, že síce spočiatku môžu prispieť k len miernemu rastu produkcie, stagnácii (v prípade realizácie adaptácie zo zahraničných zdrojov), alebo nezabránia spočiatku ani miernemu poklesu produkcie (pri realizácii z domácich zdrojov), avšak postupne je prognózovaná produkcia v sektore turizmu vyššia v prípade realizácia adaptačných opatrení. Po roku 2045 sa scenár bez aplikácie adaptačných opatrení stáva najmenej priaznivým scenárom pri pohľade na úroveň celkovej produkcie v turizme.

3.5.3.4 Zamestnanosť

Po roku 2020 scenáre predpokladajú postupný pokles zamestnanosti aj napriek nárastu produkcie. Pokles zamestnanosti bude spôsobený nedostatkom pracovných síl na trhu práce v dôsledku demografického vývoja. Rast celkovej produkcie po roku 2020 bude tak ťahaný predovšetkým rastom produktivity práce.

Analýzy ukazujú, že zmena klímy dopadne na zamestnanosť v sektore turizmu negatívne. Odborný scenár prognózujúci budúci vývoj bez adaptačných opatrení vykazuje síce v počiatočnom období vyššiu zamestnanosť ako scenáre s adaptačnými opatreniami financovanými z domácich zdrojov, postupne sa však vývoj vyrovnáva. V prípade scenárov počítajúcimi s financovaním adaptačných opatrení zo zahraničných zdrojov k odlivu domáceho kapitálu nedochádza - budú vytvárané pracovné miesta tak, akoby k odlivu finančných zdrojov nedochádzalo a na viac budú vytvorené nové pracovné miesta spojené s adaptačnými opatreniami.

Klimatické zmeny vplývajú výrazne negatívne na výkonnosť sektoru turizmu, či už pri pohľade na očakávaný vývoj produkcie, či zamestnanosti. V roku 2050 odborníci predpokladajú straty od 159 do 322 miliónov eur, čo predstavuje pokles o takmer 4,2% - 8,4%. Straty v oblasti zamestnanosti sa pohybujú od 2159 do 4352 pracovných miest, v závislosti od rozsahu klimatickej zmeny.

Vo všeobecnosti je možné povedať, že scenáre počítajúce s aplikáciou adaptačných opatrení v dlhodobom horizonte do roku 2050 vykazovali schopnosť tmiť socioekonomické dôsledky klimatických zmien. Financovanie adaptačné opatrení zo zahraničných zdrojov prináša pochopiteľne väčšie socioekonomické výhody než ich financovanie z domácich zdrojov.

3.5.4 Dôsledky zmeny klímy na oblasť Slovenského raja

Oblasť Slovenského raja bude v budúcnosti niesť hlavné znaky klimatickej zmeny, ktorá je očakávaná na Slovensku. Dôsledky tejto zmeny na konkrétne prírodné systémy predmetného územia sú špecifické, vzhľadom na zložitý reliéf a rastlinnú pokrývku. Očakávané zmeny môžeme zhrnúť nasledovne:

1. **Priemerná teplota vzduchu sa do časového horizontu 2100 zvýši o 2 až 4 °C** v porovnaní s normálom 1961-1990 a to takmer rovnako počas celého roka. To ovplyvní najmä výpar, no aj iné klimatické prvky. Dopad to bude mať aj na prirodzené **ekosystémy v oblasti, kde sa budú meniť terajšie prirodzené stanovišťa rastlín**. Bude sa **rozširovať oblasť rozšírenia invazívnych rastlín a živočíchov, zvýši sa napríklad aj nadmorská výška výskytu kliešťov**.
2. Celkový ročný úhrn zrážok zostane zachovaný, no **zrážky v teplom polroku budú viac vo forme prehánok na úkor trvalého dažďa. To môže zapríčiniť prívalové povodne a zosuvy pôdy**.

Obzvlášť zraniteľné sú úzke rokliny, ktoré po búrkových lejakoch môžu byť nebezpečné pre prechádzajúcich turistov.

3. Zvýšený výpar, vzhľadom na to, že väčšina oblasti je vlhká, nebude mať dôsledky na výskyt **sucha, s výnimkou svahov, vstupujúcich do Hornádskej kotliny**. Hydrologické sucho sa tiež neprejaví výrazne, vzhľadom na to, že pramenné oblasti hlavných tokov prameňa vo vlhkých oblastiach. Podobne, zdroje potnej vody by nemali byť ohrozené. Vyššia teplota vzduchu v zime ako aj vyššie úhrny zrážok, spojené do zmeny skupenstva zrážok vyvolajú **rýchlejší a vyšší odtok**, najmä na hlavných tokoch – Hnilci a Hornáde, kde **bude hroziť zvýšené nebezpečenstvo zimných a skorých jarných záplav**.
4. Vyššia teplota vzduchu v zime v jednotlivých rokoch môže **v nižších polohách spôsobiť menej stabilnú snehovú pokrývku**. Premŕzanie pôdy bude menej výrazné, čo môže spôsobiť **vyššiu náchylnosť na poškodenie lesných porastov najmä na začiatku zimy pri kombinácii silného vetra a mokrého snehu**.

Pre oblasť Slovenského raja sú relevantné najvýznamnejšie dopady zmeny klímy na sektor turizmu na Slovensku:

- **zníženie trvania sezón zimnej turistiky** a následné ohrozenie prosperity niektorých zimných stredísk, zhoršovanie podmienok pre prevádzkovanie zimných športov viazaných na výskyt snehovej pokrývky, najmä v nižšie položených zimných strediskách pod 900-1000 m n.m., zhoršovanie podmienok pre zimné turistické aktivity na horách (bežecké lyžovanie, skialpinizmus),
- **mierne zlepšenie podmienok pre letné turistické aktivity, viazané na kúpanie a horskú turistiku**, na základe modelových výsledkov však nie je možné očakávať výrazný pozitívny efekt na letný turizmus.

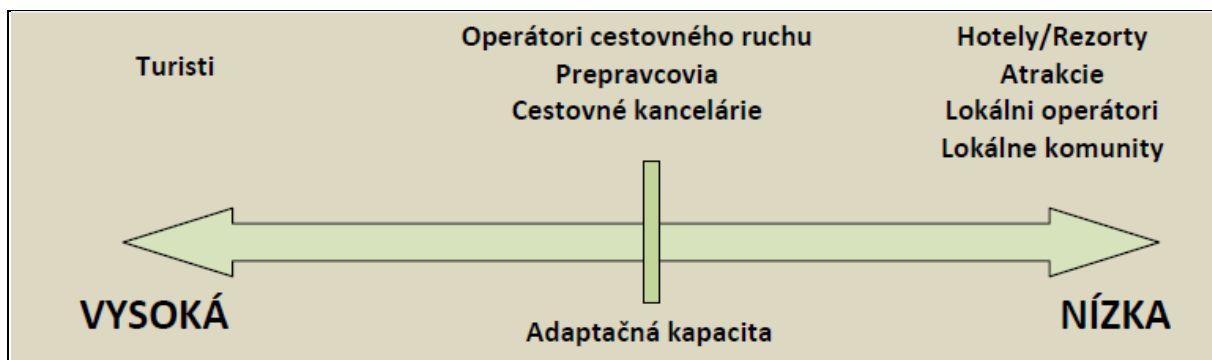
Tab. 41: Miery rizika negatívneho vplyvu zmeny klímy na turizmus pre samosprávne kraje

Turistika	Vyšší územný celok							
	BA-SK	TT-SK	NR-SK	TN-SK	BB-SK	ZA-SK	PO-SK	KE-SK
Turistika v mestách	*	*	*	0	0	0	0	*
Letná turistika – kúpaliská	+	+	+	+	+	+	+	+
Letná turistika – hory	+	+	+	+	+	+	+	+
Zimná turistika - hory	***	***	***	**	**	*	*	**
Riziko negatívneho vplyvu KZ na turizmus + pozitívny vplyv, 0 minimálne riziko, * mierne riziko, ** vysoká riziko, *** veľmi veľké riziko								

3.5.4.1 Náčrt možných adaptačných opatrení v sektore turizmu

Pre zvažovanie výberu adaptačných aktivít, opatrení je potrebné uvedomiť si, že jednotlivé segmenty turizmu majú rôzny „adaptačný potenciál“ ako to vyplýva z Obr. 15:

Obr. 15: Adaptačná schopnosť (kapacita) hlavných turistických subsektorov

Všeobecné princípy adaptácie sa na dopady zmeny klímy naformulované Rozvojovým programom OSN (UNDP) sa rozpracovali pre sektor turizmu detailnejšie v dokumente „Rámec pre adaptáciu na klimatickú zmenu v turistickom sektore“, zo všetkých vyberáme niektoré relevantné odporúčania, je potrebné:

1. adaptovať sa už teraz, budúci deficit v adaptácii sa už nemusí podariť zrealizovať.
2. vytvoriť podmienky pre realizovateľnosť adaptácií (finančné, legislatívne, inštitucionálne, znalostné, ...),
3. integrovať adaptáciu na zmenu klímy do vlastných rozvojových programov,
4. zvýšiť povedomie a znalosti o dôsledkoch zmeny klímy,
5. chrániť prírodné zdroje, tieto vytvárajú podmienky pre realizovateľnosť turizmu,
6. uvažovať s rizikom, zainteresovať jednotlivých partnerov na potenciálnom riziku a zabezpečiť ich účasť na adaptácii,
7. realizovať adaptačné opatrenia so zahrnutím miestnych osobitostí, špecifické prístupy na iniciatívy budú efektívnejšie.

Pre oblasť Slovenského raja je možné, keďže zatiaľ chýba hodnotenie zraniteľnosti a adaptačná stratégia, predbežne odporučiť **zváženie nasledovných adaptačných opatrení**:

- Vypracovať podrobnú regionálnu štúdiu dôsledkov zmeny klímy v sektore turizmu, so zohľadnením špecifik v oblasti Slovenského raja.
- V prípade stredísk zimnej turistiky analyzovať vplyv zvýšeného čerpania vody pre umelé zasnežovanie na spotrebu a zásoby vody v danej oblasti. V prípade environmentálnej a sociálnej vhodnosti zabezpečiť dobudovanie infraštruktúry zimných stredísk pre zvýšenie zabezpečenia umelej snehovej pokrývky.
- Vypracovať funkčný systém komplexných informačných centier v hlavných strediskách cestovného ruchu s on-line poskytovaním informácií (meteo, podmienky pre turistiku, nebezpečné javy, služby, ponuky atď.) a systém včasného varovania pred extrémnymi prejavmi počasia a zabezpečiť ich realizáciu.
- Dobudovať systém bezpečnosti pre turistov – technické a kapacitné posilnenie stredísk horskej záchranej služby, rýchlej zdravotnej pomoci v turistických centrách a stredísk protilávínovej prevencie, atď.

3.6 Aktívny turizmus v NP Slovenský raj v súlade so záujmami štátnej ochrany prírody

3.6.1 Športový turizmus v NP Slovenský raj

Možnosti a regulovanie jednotlivých turistických aktivít sú popísané a schválené v platnom Návštevnom poriadku (Vyhláška KÚŽP v Košiciach č.1/2006 z 14. marca 2006), ktorý vychádza z **Programu starostlivosti o návštevníkov Slovenského raja**. Program starostlivosti ktorý zohľadňuje kritéria a indikátory Certifikačného systému chránených území a stanovuje dostatok aktivít pre súčasných návštevníkov.

Možnosti pre aktívne športové vyžitie hostí predstavuje najmä **pešia turistika**, ďalej **horská cyklistika**, **skalné lezenie**, **vodné športy** i **kúpanie**, **jazda na koni**, **v zime zjazdové a bežecké lyžovanie** i **ľadolezenie**:

3.6.1.1 Pešia turistika

§: *V zmysle zákona č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov o ochrane prírody a krajiny je pohyb peších turistov v Národnom parku Slovenský raj:*

- *dovolený len po vyznačených turistických a náučných chodníkoch a vo vyhradených areáloch mimo zastavaného územia obce,*
- *v ochrannom pásme je voľný pohyb peších turistov dovolený, v zmysle návštevneho poriadku je Prielom Hornádu prístupný v zime po ľade pre peších turistov, bežkárov a korčuliarov,*
- *pohybovať sa mimo týchto chodníkov a vyhradených areálov je zakázané.*

Najrozšírenejšou a najpriateľnejšou formou rekreácie v Slovenskom raji je pešia turistika. A cieľom je zabezpečiť kvalitný zážitok peším turistom bez poškodenia a ohrozenia prírody.

Pre tento účel slúži v Slovenskom raji a jeho ochrannom pásme viac ako 300 km dlhá sieť turistických značkovaných chodníkov. Táto sieť bola z prevažnej časti vybudovaná pred vyhlásením územia za národný park r. 1988.

Negatíva spojené s pešou turistikou v Slovenskom raji:

1. **Zlý stav technických turistických zariadení.** Životnosť zariadení je obmedzená – životnosť drevených rebríkov v roklinách je cca 7 rokov, pri kovových je tiež potrebná pravidelná údržba a výmeny. Technické sprístupňovacie zariadenia boli štátom (Okresná správa cestovného ruchu) v r.1992 delimitované na jednotlivé obce, v katastroch ktorých sa technické zariadenia nachádzali: Hrabušice, Spišské Tomášovce, Smižany a Letanovce. 3 z nich (Hrabušice, Spišské Tomášovce, Smižany) vyberajú od návštevníkov/turistov poplatky za ich požívanie a na ich opravy a údržbu. Obec Letanovce poplatky nevyberá, ale vlastní veľa zariadení v exponovaných úsekoch: Sokolia dolina, Prielom Hornádu, Kláštorská roklina a Biely potok. Poplatky sú príjmom rozpočtov obcí a nie sú využívané len na opravu a údržbu zariadení. Na opravu havarijných úsekov vyčleňuje v posledných rokoch finančné prostriedky aj Mikroregión Slovenský raj – Sever a do opráv a údržby boli investované aj externé (viac v kapitole Bezpečnosť návštevníkov Slovenského raja).

2. Vznik a rozširovanie **erózie, poškodzovanie skalných biotopov** zošliapávaním pri vysokej hladine vody, následkom vysokej a najmä koncentrovanej návštevnosti hlavne zostupových trás, ktoré nemá nikto v správe, ale aj znečisťovanie územia ľudskými výkalmi. Veľké množstvo ľudí v najatraktívnejších častiach Slovenského raja v letnej sezóne v čase od 10.00 do 13.00 spôsobuje až čakanie turistov v rade na rebríky.

Nadmerná koncentrácia návštevnosti počas poludňajších hodín bude riešená už v letnej turistickej sezóne 2015/2016 technickým zariadením „semafor“, ktoré bude informovať návštevníka na vstupe do rokliny o počte turistov, ktorí sa v nej nachádzajú (prakticky bude možné k jednotlivým počtom ľudí v rokline priradiť farbu a vyobrazenie rokliny s počtom ľudí za daného stavu). Informácia z technického zariadenia nebude je zaväzujúca pre vstup do rokliny, bude mať informačný charakter. Zariadenie bude osadené v spolupráci Správy NP Slovenský raj a Mikroregiónu Slovenský raj - Sever.

Pri vysokej hladine vody môžu byť rokliny a chodníky na základe dohody medzi príslušnou obcou, Správou NP Slovenský raj a Horskou záchrannou službou Slovenský raj, uzavreté (viac v kapitole Bezpečnosť návštevníkov Slovenského raja).

Riešením je inštalovanie vodomerných lát v roklinách Suchá Belá, Piecky a taktiež v Hrdle Hornádu pre určenie výšky hladiny vôd a následného transparentného rozhodovania o potrebe uzavretia turistických chodníkov. Laty farebným značením budú tiež priamo dávať informáciu turistovi o 3 úrovniach stavu hladiny vody:

- **zelená** - hladina nízka, možný bezproblémový prechod,
- **oranžová**- hladina zvýšená, prechod možný, ale problematický,
- **červená** - prechod roklinou z dôvodu vysokého stavu vody zakázaný.

Od schválenia Návštevného poriadku Slovenského raja a jeho ochranného pásma v r.2004 došlo v **pešej turistike k týmto zmenám:**

1. schválenie a vybudovanie turistického chodníka na Matku Božiu,
2. schválenie a vybudovanie turistického chodníka na Ondrejisko,
3. schválenie a vybudovanie turistického chodníka Krivian - Dobšinská Ľadová Jaskyňa,
4. pretrasovanie chodníka na Košariskách pri Podlesku (pôvodný úsek bol exponovaný a zabahnený),
5. pretrasovanie chodníka v závere rokliny Piecky - zlepšenie dostupnosti pre turistov,
6. pretrasovanie turistického chodníka na Stratenskej Píle,
7. možnosť turistického výstupu na Gačovskú skalú so sprievodcom

Plánované a otvorené pre ďalšie rokovania sú zámery vybudovania výhľadkových veží v lokalitách Medvedia hlava, Knola a Grajnár.

Predmetom rokovaní už veľa krát bez prijatia jednoznačného rozhodnutia, je zámer znovu otvorenia rokliny Kyseľ. Správa NP Slovenský raj v súlade s jej poslaním a činnosťami ochrany prírody je proti otvoreniu turistického chodníka a sprístupneniu rokliny Kyseľ v štandardnej forme. V súčasnosti je to jediná väčšia rokлина bez vplyvu človeka, kde prebieha nerušený vývoj prírodných procesov a na dne rokliny vznikli jedinečné obrazy divočiny (polámané a prehnuté stromy, divoká vegetácia). Tento potenciál navrhuje Správa NP Slovenský raj v budúcnosti využiť formou vstupu malých organizovaných skupín so sprievodcom na „zážitkovú“ turistiku – prehliadky divočiny. Táto forma vhodne doplní klasické formy turistiky v roklinách Slovenského raja a podľa dostupných informácií by bol o ňu zo strany verejnosti záujem.

3.6.1.2 Návšteva Dobšinskej ľadovej jaskyne

Z množstva jaskýň národného parku je sprístupnená iba Dobšinská ľadová jaskyňa. Spolu so susednou Stratenskou jaskyňou sú od roku 2000 zapísane v Zozname svetového prírodného dedičstva UNESCO.

Návštevnosť Dobšinskej ľadovej jaskyne je približne 100 tisíc návštevníkov za rok. U ďalších jaskýň sú návštevy povolené iba organizovaným jaskyniarom SSS, prípadne iba s ich doprovodom.

V území pôsobí organizovaná skupina Slovenskej speleologickej skupiny Speleologický klub Slovenský raj. Jej členovia majú povolenie na výskum a dokumentáciu jaskýň na teritóriu národného parku.

3.6.1.3 Cykloturistika

§: *V zmysle zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny je v národnom parku zakázané vchádzať a stáť s bicyklom na pozemky za hranicami zastavaného územia obce mimo cesty, miestnej komunikácie a vyznačenej cyklotrasy. V ochrannom pásme sú podmienky rovnaké, avšak cykloturistiku možno vykonávať aj na účelových komunikáciách.*

Na území NP je pre cykloturistov vyznačených 85 km cyklotrás, v ochrannom pásme 100 km. Na prevažnej väčšine územia NP nie je pohyb cykloturistov možný z dôvodu členitého reliéfu. V poslednom období z turistických aktivít zaznamenala cykloturistika masívny rozvoj.

V Slovenskom raji sú tieto nezávislé vetvy cykloturistických trás :

- Vodná nádrž Palcmanová Maša – Mlynky – sedlo Čertová hlava – Novoveská huta – sedlo Grajnár – vodná nádrž Palcmanová Maša, Dedinky – Dobšiná – Čuntava – Dedinky, Spišská Nová Ves – Novoveská huta – sedlo Čertova hlava – Mlynky – sedlo Grajnár – Novoveská huta – Spišská Nová Ves, Čingov – Košiarny briežok – Spišská Nová Ves – Smižany – Čingov, Dedinky – Mlynky – Hnilec – sedlo Súľová – Rakovec – Mlynky – Dedinky, Čingov – Tomášovský výhľad – Letanovský mlyn.
- Hnilecká cyklomagistrála (diaľková trasa vedúca dolinou rieky Hnilec v trase Dedinky – Gelnica – Margecany) je určená pre cestné bicykle.

Postupne však dochádza k rozvoju značenia cyklistických trás mimo komunikácií, ktoré sú z hľadiska hustoty cestnej premávky bezpečnejšie a ich využitie môže byť výraznejšie. Rizikom vedenia cyklistických trás mimo účelových komunikácií je možné poškodzovanie cenných biotopov a rušenie živočíchov. Zároveň brzdenie na svahu rozrušuje ochranný rastlinný kryt pôdy, čo urýchľuje jej eróziu. Na vyznačených cyklotrasách je najdôležitejším aspektom ohrozenie bezpečnosti peších turistov, pri súbehu cyklotrasy a turistického chodníka.

Od schválenia návštevného poriadku sa v národnom parku dĺžka vyznačených cyklotrás skoro zdvojnásobila (zo 45km r.2006 na 85km v r.2014). Ďalší potenciál pre rozvoj cyklotrás je v ochrannom pásme NP. Ide napr. o príležitosť prepojenia stredísk cestovného ruchu na severe cyklotrasou „Ukrajina“ (Smižany - Spišské Tomášovce - Hrabušice - Podlesok), ktorá síce bola r. 2014 vyznačená, ale vyžaduje si úpravy, keďže je pri daždivom počasí nepoužiteľná.

Vyznačené cyklotrasy v Slovenskom raji, ochrannom pásme a okolí po schválení návštevného poriadku v r.2006 (obdobie 2006-2014):

1. Glacká cesta: 19,4km
2. Čingov - Košiarny briežok - Lesnica - Čingov: 10,2km
3. Hrabušice – Vydrník – Spišský Štiavnik, kaštieľ : 6km
4. Hrabušice, Majer – okruh : 4km
5. Dobšinská Ľadová Jaskyňa - Stratená - Pod čižmou - Voniarky - Dobšiná: 13km
6. Palcmanská Maša - Dobšinská Maša - Pod čižmou - Dobšiná: 13,7km
7. Spišská Nová Ves, železničná stanica – Madaras – Vyšný Hámor – Ferčekovce – Novoveská Huta – Pod Flajšerom – Medvedia hlava, sedlo – Košiarny briežok – Spišská Nová Ves, Mier – Spišská Nová Ves, železničná stanica : 28,3km
8. Spišská cyklomagistrála: Hrabušice, Mýto – Hrabušice – Sp.Tomášovce – Ďurkovec, rázcestie – Čingov, rázcestie – Smižianska Maša – Sp.N. Ves, Mier – Za Hornádom – Madaras – Kaplnka - 24,3 km

Pre územie košického kraja je vypracovaná Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Košickom samosprávnom kraji (*September 2012*) a je bližšie uvedená v kapitole Regionálne rozvojové dokumenty.

3.6.1.4 Skalolezectvo

§: *V zmysle zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny je v národnom parku zakázané vykonávať horolezecký a skalolezecký výstup za hranicami zastaveného územia obce.*

Návštevný poriadok túto skutočnosť upravuje a na skalolezenie je v NP Slovenský raj v kaňone Prielom Hornádu vyhradený areál Tomášovský výhľad, ktorý je z pohľadu ochrany prírody, ale aj z pohľadu skalolezcov najvhodnejším miestom v území na takúto aktivitu.

Od schválenia návštevného poriadku v r.2006 bolo síce povolené skalolezenie tiež v ďalších lokalitách a to Stratenská Píla, Hrdlo Hornádu a Letanovský Mlyn, ale v týchto lokalitách je potrebný monitoring vplyvu tejto aktivity na prírodu, hlavne na vegetáciu a hniezdenie vtákov. V prípade, že sa nepreukáže významný negatívny vplyv, bude možné novo povolené 3 lokality Stratenská Píla, Hrdlo Hornádu a Letanovský Mlyn zapracovať do návštevného poriadku.

Ďalšou navrhovanou lokalitou pre skalolezenie, pri splnení podmienok ochrany prírody je oblasť v okolí obce Vernár. S ďalším rozširovaním lokalít na skalolezenie Správa NP Slovenský raj neuvažuje.

3.6.1.5 Jazda na koni

§: *V zmysle zákona č. 543/2002 Z.z. je jazda na koni na území NP zakázanou činnosťou. V ochrannom pásme je jazda na koni dovolená. Z tohto dôvodu subjekty, ktoré danú činnosť vykonávajú, ju majú povolenú samostatnými výnimkami.*

Jazda na koni je jednou z aktivít agroturistiky a v národnom parku Slovenský raj ju majú výnimkou povolenú 4 subjekty. Rozsiahlejšiu aktivitu vykonáva a pre turistov túto aktivitu ponúka Združenie pre

rozvoj CR "HUCUL", ktoré má najviac povolených (8) tras jazdy na koni v širšom okolí Podleska a Dobšinskej ľadovej Jaskyne na území s 2., 3., ale aj 5. stupňom ochrany (NPR Hnilecká jelšina). Ide o povolenú dlhodobú činnosť/aktivitu (opakovane udeľovaná výnimka zo zakázaných činností), pri ktorej nie sú zatiaľ výraznejšie negatívne skúsenosti s vplyvom tejto aktivity na prírodu Slovenského raja.

Pri novelizácii návštevneho poriadku bude možné vyčleniť pre jazdu na koni samostatné trasy, pokiaľ bude zo strany subjektov, ktoré danú činnosť vykonávajú, záujem. Tieto trasy budú vybrané z tých, ktoré sú už v súčasnosti využívané a povolené samostatnými výnimkami s najmenším vplyvom na prírodu Slovenského raja i bezpečnosť návštevníkov územia.

3.6.1.6 Ľadolezenie

§: *V zmysle zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny je v národnom parku táto činnosť zakázaná za hranicami zastaveného územia obce. Návštevny poriadok túto skutočnosť upravuje s umožnením tejto aktivity na vyhradených miestach.*

Lezenie po ľadopádoch patrí medzi sezónne aktivity úzkej skupiny návštevníkov. Pre tento účel z hľadiska ochrany prírody a z hľadiska bezpečnosti turistov sú v návštevnom poriadku vyhradené 4 miesta, kde je možné v národnom parku túto činnosť vykonávať:

1. **Suchá Belá** – trasa turistického chodníka,
2. **Sokolia dolina** - trasa turistického chodníka,
3. **Kláštorská roklina** - trasa turistického chodníka,
4. **Letanovský Mlyn** – vyhradený areál,
5. **Zejmarská roklina** (po r. 2006, bude predmetom aktualizácie návštevneho poriadku).

V lokalite Mlynky je možnosť liezť ľady v zime na umelej stene v lyžiarskom areáli. V lokalite Košiarny briežok je naplánované a povolené vybudovanie umelej ľadolezeckej veže.

3.6.1.7 Splavovanie

§: *V zmysle novely zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny je v národnom parku zakázané vykonávať športové aktivity za hranicami zastaveného územia obce. V platnom návštevnom poriadku nie je táto činnosť povolená. V odôvodnených prípadoch je možné udeliť výnimku na vykonávanie danej aktivity.*

Splavovanie Prielomu Hornádu patrilo k historicky najatraktívnejším športovo-rekreačným aktivitám v Slovenskom raji, pričom v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia malo masový charakter. V súčasnosti táto aktivita nie je dovolená: Kaňon Hornádu je národnou prírodnou rezerváciou s najprísnejším stupňom ochrany.

Rieka Hornád tečie v úseku Hrabušické Mýto - Smižanská Maša vo vlastnom území NP Slovenský raj, kde v zmysle novely zákona č.543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov platí 3. stupeň ochrany prírody a krajiny (samotná rieka Hornád nie je súčasťou NPR Prielom Hornádu). V úseku Mýto - Hrdlo

Hornádu ide o územie európskeho významu Horný tok Hornádu a v úseku Hrdlo Hornádu - Smižanská Maša ide o územie európskeho významu Slovenský raj.

Prielom Hornádu je obojsmerne sprístupnený od r. 1974 sústavou lávok, stúpačiek, rebríkov a reťazí a patrí medzi najnavštevovanejšie časti NP. V zime je zamrznutá rieka Hornád využívaná na pohyb po ľade. V období apríl – máj a september Správa NP vydáva ročne 2 súhlasné stanoviská na povolenie výnimky na splavovanie Hornádu v úseku Hrabušice – Čingov pre limitovaný počet takých žiadateľov, ktorí preukázateľne počas splavovania zabezpečujú vyčistenie toku Hornádu od naplaveného odpadu za presne stanovených podmienok. Táto činnosť funguje už dlhodobo a každoročne.

Príležitosť pre splavovanie rieky Hornád:

Správa NP Slovenský raj už dlhodobo eviduje záujem samospráv a podnikateľov v cestovnom ruchu, niektorých štátnych inštitúcií a hlavne verejnosti o možnosť a povolenie tejto aktivity. Na základe predbežných rokovaní Správa NP po zvážení environmentálnych rizík a možných vplyvov hlavne na biologickú zložku NPR Prielom Hornádu a SKUEV Horný tok Hornádu, navrhuje danú aktivitu realizovať pod dohľadom Správy NP Slovenský raj za podmienok účinnej regulácie, a to:

1. limitovaný počet plavidiel za deň –max. 70
2. minimálna výška hladiny na vodomernej late Hrabušice - Mýto –min. 70cm
3. spoplatnenie danej aktivity v zmysle § 58 a § 65a, pís.o) novely zákona č.543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov

Správa NP Slovenský raj má záujem sprístupniť návštevníkom možnosť splavovania Hornádu a spestriť tak ponuku turistických produktov a v súlade s novelou zákona o ochrane prírody od 1.1. 2014 plánuje od začiatku letnej turistickej sezóny r. 2015 (máj) spustiť regulované splavovanie kaňonu Prielom Hornádu ako vlastnú činnosť s vybudovaním nástupného a výstupného miesta k rieke Hornád a ako pilotný projekt so zabezpečením garancie únosnosti tejto aktivity na prírodu a jej hodnoty.

Samozrejmou súčasťou vykonávania danej aktivity bude vypracovanie prevádzkového poriadku, systému kontroly, vydávania očíslovaných povolení, potvrdení z registračnej pokladne, osadenie informačných tabúľ, vydanie informačných materiálov a spustenia rezervačného systému na webe.

3.6.1.8 Lyžovanie

§: V zmysle novely zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny je v národnom parku zakázané lyžovanie za hranicami zastaveného územia obce. V platnom návštevnom poriadku sú vymedzené lyžiarske areály.

Zjazdové lyžovanie

Národný park Slovenský raj sa nachádza v nadmorských výškach od cca 500 m n. m. (hladina Hornádu) do približne 1 000 m n. m. (planiny) s obmedzenými podmienkami na zjazdové lyžovanie z dôvodu pomerne malej nadmorskej výšky, členitosti terénu a nepriaznivých klimatických podmienok (v porovnaní s blízkymi pohoriami Vysoké Tatry, Nízke Tatry, Volovské vrchy). Z toho dôvodu je zjazdové

lyžovanie sústredené mimo krasovej časti územia hlavne v troch lyžiarskych strediskách Mlynky, Vernár a Spišské Bystré. Ostatné zariadenia majú len miestny význam.

Turistika na lyžiach a bežecké lyžovanie

Bežecké lyžovanie sa na území národného parku a jeho ochranného pásma vykonáva hlavne na vyznačených bežeckých tratiach: Mlynky – Biele Vody – Okružla Jama – Havrania dolina – Mlynky a Dobšinská Ľadová Jaskyňa, v novom areáli Grajnár, kde sú udržiavané bežecké trate. V NP je okrem upravených a schválených bežeckých tratí na Mlynkách, v Dobšinskej Ľadovej Jaskyni a na Grajnári pohyb na lyžiach povolený len po vyznačených turistických chodníkoch a po zamrznutom toku Hornádu. V ochrannom pásme je pohyb na lyžiach dovolený aj mimo značkovaných turistických chodníkov.

3.6.1.9 Vodné športy a kúpanie

§: *V zmysle novely zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny je v národnom parku zakázané vykonávať športové aktivity za hranicami zastaveného územia obce.*

V platnom návštevnom poriadku je povolené člnkovanie po nádrži Palcmanská Maša. Kúpanie v NP je možné.

Na území národného parku je jedinou väčšou vodnou plochou Vodná nádrž Palcmanská Maša o výmere 85 ha, kde je povolené člnkovanie až po Stratenskú Pílu.

Z ďalších atraktívnych aktivít, o ktoré majú návštevníci Slovenského raja záujem, sú

- výhliadkové lety lietadlom,
- jazda v zime na snežných skútroch,
- jazda na motorových troj a štvorkolkách.

§: *V zmysle novely zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny je v národnom parku zakázané vchádzať a stáť s motorovou troj a štvorkolkou a snežným skútrom na pozemky za hranicou zastavaného územia obce. Súhlas orgánu ochrany prírody sa vyžaduje na let lietadlom alebo lietajúcim športovým zariadením, najmä klzákom, ktorých výška letu je menšia ako 300 m nad najvyššou prekážkou v okruhu 600 m od lietadla alebo lietajúceho športového zariadenia.*

V ochrannom pásme národného parku v Spišskej Novej Vsi sa nachádza letisko, ktoré ponúka vyhliadkové lety. Avšak po vzájomných rokovaníach Správy NP Slovenský raj a aereoklubom, aj keď v ojedinelých prípadoch k vyhliadkovým letom došlo, tieto nad územím NP ponúkané nebudú.

Jazda na snežných skútroch, motorových troj a štvorkolkách je z hľadiska ochrany územia veľmi problematickou aktivitou, keďže tieto motorové vozidlá umožňujú rýchly a najmä hlučný prístup aj na miesta, kde sa ostatné motorové vozidlá v národnom parku nedostanú a nemajú dostať.

Zariadenia cestovného ruchu, hlavne mimo centier cestovného ruchu, ponúkajú svojim klientom možnosť použitia skútrov a štvorkoliek po lúkach, lesných cestách a zväžniciach. Nenáročnosť riadenia

skútrov a štvorkoliek a lákavý vhodný terén národného parku Slovenský raj (sieť zväznic a krasové planiny) predstavujú vysoké riziko nelegálneho vykonávania tejto aktivity.

3.6.2 Potenciál a možnosti pre kultúrno - poznávací turizmus v NP Slovenský raj

3.6.2.1 Historické objekty a pamiatky v území NP Slovenský raj

Hrady

Hrabušický hrad (Marcelov hrad), zvyšky hradu z 13. stor. na Zelenej hore pri vstupe Hornádu do Slovenského raja (Hrdlo Hornádu). Výstavba hradu bola ukončená po tatárskom vpáde. V r. 1456 dobyli hrad levočskí mešťania a od toho času je v ruinách.

Kaštiele, kúrie a mestské domy

V niektorých obciach územia sú zachované kaštiele a kúrie, ktoré po rekonštrukcii i keď finančne nákladnej, môžu slúžiť ako mimoriadne atraktívne pobytové miesta v cestovnom ruchu pre solventnú klientelu:

Betlanovce – renesančný kaštieľ bol postavený v r. 1564 –1568. Je najstarším a najkrajším renesančným kaštieľom na Spiši, je rodiskom Thurzovcov. Je to zaujímavá dvojpodlažná stavba s drevenou pavlačou dookola celého poschodia. Areál kaštieľa s dvoma kúriami v obci bol rekonštruovaný v r. 1955-60. Kaštieľ je jedným z prvých typov renesančných obytných kaštieľov bez fortilikačnej funkcie. Má mimoriadnu historickú hodnotu. Stavebno-technický stav je nevhodný, objekt si vyžaduje väčšiu rekonštrukciu.

- klasicistická kúria z pol. 19. stor. upravovaná v 20. stor. je blokovou jednopodlažnou stavbou ukončenou sedlovou strechou. Stavebno-technický stav je dezolátny, potrebná je generálna oprava.
- neskorobaroková kúria z 18. stor.

Spišský Štiavnik – renesančný kaštieľ z 16. – 17. stor., bol postavený na mieste stredovekého kláštora cistercitov

Hnilec – barokový kaštieľ z pol. 18. stor., prestavaný v 20. stor.

Kostoly, kláštory a kaplnky

- **Betlanovce** – pôvodne gotický rímskokatolícky kostol, z r. 1309, klenba z 2/2 18. stor. loď z 20. stor.,
- **Dedinky** – barokovo klasicistický kostol z r.1835,
- **Dobšiná** – evanj. kostol a.v., budovaný zo staršieho kostola koncom 15 stor., v roku 1891 úplne prestavaný, mestská radnica postavená v neorenesančnom štýle roku 1870, vila Eugena Ruffínyho, objaviteľa Dobšinskej ľadovej jaskyne,
- **Hnilec** – pseudogotický rímskokatolícky kostol z r. 1894 - 97,
- **Hnilčik** – pseudorománsky rímskokatolícky kostol z r. 1882 – 85, – kaplnka z 19. stor.,
- **Hrabušice** – pôvodne románsky rímskokatolícky kostol z pol. 13. stor., neskorogotický oltár z r. 1516-20,

- **Hranovnica** – pôvodne neskororománsky kostol, koncom 14. stor. goticky prestavaný, v 17. až 19. stor. barokovo a klasicisticky upravený,
- **Kláštorská** – zvyšky kartuziánskeho kláštora, archeologická lokalita z 13. st.,
- **Letanovce** – pôvodne neskororománsky rímskokatolícky kostol z pol. 13. stor., v 18. stor. zbarokizovaný,
- **Smižany** – ranogotický rímskokatolícky kostol z 2/2 13. stor., po r. 1436 zaklenutá loď,
- **Spišské Tomášovce** – pôvodne gotický rímskokatolícky kostol z 1/2 14. stor.. po r. 1846 klasicisticky prestavaný,
- **Spišský Štiavnik** – rímskokatolícky kostol zo 14. stor., zbarokizovaný v 18. stor.,
- **Stratená** – neogotický rímskokatolícky kostol z r. 1909, - drevená kaplnka z r. 1800,
- **Telgárt** – gréckokatolícky farský chrám Najsvätejšej trojice z roku 1784,
- **Vernár** – gréckokatolícky kostol,
- **Vydrník** – klasicistický rímskokatolícky kostol z r. 1801, postavený na základoch gotického kostola z 13. stor..

Archeologické náleziská

- **Čingov, Smižany** – Hradisko , nálezy z mladšej doby kamennej, osídlenie od paleolitu po stredovek, púchovské a slovanské hradisko, veľkomoravský hrob,
- **Kláštorská, Slovenský raj** – mladšia doba kamenná, doba bronzová, železná, kartuziánsky kláštor, nálezy z 13. stor.
- **Čertova diera, Slovenský raj** – paleontologické nálezy
- **Zelená hora, Slovenský raj** – koniec doby kamennej, bádenská kultúra, zbytky kamenného hradu
- **Medvedia jaskyňa, Slovenský raj** – paleontologické nálezy, triasové vápence, bohatá kvapľová výzdoba, kosti jaskynného medveďa
- **Čertova sihoť, Slovenský raj** – hradisko z neskorej doby bronzovej
- **Vydrník** – sídlisko z doby veľkomoravskej ríše
- **Smižany** – veľkomoravské sídlisko, r. 1246 obec kráľovských psovodov

Staré banícke a hutnícke obce a miesta

- **Bindt, Hnilčík** – pozostatky baní na Cu a Fe rudu
- **Roztoky, Hnilčík** – pozostatky starých banských štôlní
- **Havrania dolina, Mlynky** – ťažba medenej a železnej rudy, v 19. stor. vysoká pec a hámre
- **Hnilec** – v 14. – 16. stor. dolovali Ag rudu, v 19. stor. tu boli hámre,
- **Smižany** – hutníctvo , vysoká pec do r. 1886
- **Stratená** – v r. 1723 vysoké pece – až do r. 1927
- **Dobšiná** – je to najvýznamnejšia stredoveká banícka obec (Ag, Cu, Ni, Fe, kobalt) v Slovenskom Rudohorí (v neďalekej Lániho hute bola prvá vysoká pec na Slovensku, v r. 1680).
- **Mlynky** – ruda Cu, Fe, vysoká pec a hámre, staré štôlne v okolí

Technické pamiatky

- **Betlanovce** – mlyn
- **Letanovský mlyn, Slovenský raj** – Kartuziánsky kamenný most, novozrekonštruovaný
- **Klauzy, Slovenský raj** – vodná nádrž z 1. pol. 18. stor.
- **Spišské Tomášovce** – kováčska vyhňa z 2. pol. 19. stor.

- **Rakovec, Mlynky** – malá vodná elektrárňa, turbogenerátor 2 x 250 kVA,
- **Telgárt** – tunel Kornela Stodolu (tzv. Telgártska sľučka), Besnícky tunel, Chmarošský viadukt, Telgártsky viadukt a Metrologická stanica. Tieto technické pamiatky zaraďujú obec do Železnej cesty.

3.6.2.2 Kultúrno – poznávacie cesty v území NP Slovenský raj

Územím Slovenského raja a jeho blízkeho okolia prebiehajú kultúrno-poznávacie cesty **Gotická cesta** a **Železná cesta**. Cieľom týchto ciest je zmapovať a formou kultúrnej turistiky prezentovať historické pamiatky, aktivity a produkty:

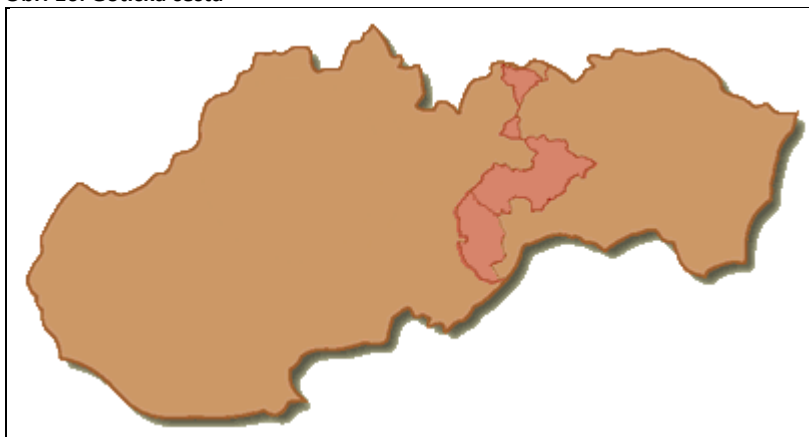
Gotická cesta

Vybudovaná je Spišsko-Gemerská časť Gotickej cesty, ktorá je prvou tematickou poznávacou a kultúrnou cestou na Slovensku. V ucelenom okruhu v dĺžke 276 km predstavuje najvzácnejšie skvosty Spiša a Gemera, ktoré svojim významom presahujú svoj región i celé Slovensko. Na jednotlivé pamiatky upozorňujú hnedo- biele tabule orientačné tabule s piktogramom v tvare gotickej klenby. Gotická cesta je rozdelená do 4 okruhov:

- Spišsko – gemerský okruh,
- Spišský okruh – tatranský,
- Spišský okruh – pieninský
- Gemersko – rimavský okruh.

Nadväzne na tieto okruhy sa navrhuje vybudovanie Turniansko-Abovskej cesty s centrom v Košiciach a Zemplínsko-Užskej cesty s prepojením na Užhorod.

Obr. 16: Gotická cesta

Železná cesta

Cieľom Železnej cesty je zmapovať a formou kultúrnej turistiky prezentovať historické pamiatky z oblasti hutníctva železa a banskej činnosti. V Európe sú doposiaľ vytýčené 3 vetvy Európskej železnej cesty začínajúcej v južnej Európe a končiacej vo Veľkej Británii resp. Škandinávii. Tri trasy Železnej cesty:

- Pamiatky železiarskeho podnikania Andrásyovcov a Coburgovcov (Krásnohorské Podhradie – Rožňava – Betliar – Nižná Slaná – Vlachovo – Dobšiná – Stratená – Severná Skala – Valkovňa – Pohorelá – Muráň – Tisovec – Hnúšťa – Sirk – Jelšava – Štítnik – Kunová Teplica – Domica – Ózd – Maďarsko),
- Pamiatky železiarstva a spracovania železa (Košice – Moldava nad Bodvou – Jasov – Medzev – Štós – Smolník – Mníšek nad Hnilcom – Prakovce – Gelnica – Krompachy – Ružín – Košice)
- Spišské banícke a hutnícke pamiatky (Mníšek nad Hnilcom – Švedlár – Nálepkovo – Hnilčík: Roztoky, Grétla, Bindt – Novoveská Huta – Spišská Nová Ves – Markušovce – Rudňany – Krompachy – Kluknava – Jaklovce – Opátka – Košice).

Obr. 17: Železná cesta na území KSK

Zdroj: http://www.terraincognita.sk/via_ferraria

Slovenská banská cesta (www.spiskanovaves.eu)

Táto tematická cesta je celoslovenským projektom, ktorého cieľom je prezentovať bohaté banícke dedičstvo na území Slovenska ako dôležitú súčasť našich dejín, zvýšiť úroveň povedomia verejnosti o potrebe ochrany technicko-kultúrno-historického dedičstva, zachraňovať a sprístupňovať objekty, ktoré sú jedinečnými svedkami histórie ako objekty zvláštneho významu alebo patria medzi technické či architektonické unikáty, ako aj zvýšiť záujem o poznávací turizmus hlavne v regiónoch po útlme banskej a priemyselnej výroby.

Pre účely prezentácie významných ťažobných regiónov boli banské mestá, obce, lokality a závody na Slovensku rozčlenené hlavne historicko-geograficky a podľa sortimentu ťažených surovín do 7 centier a prechádzajú aj územím NP Slovenského raja a jeho širšieho okolia:

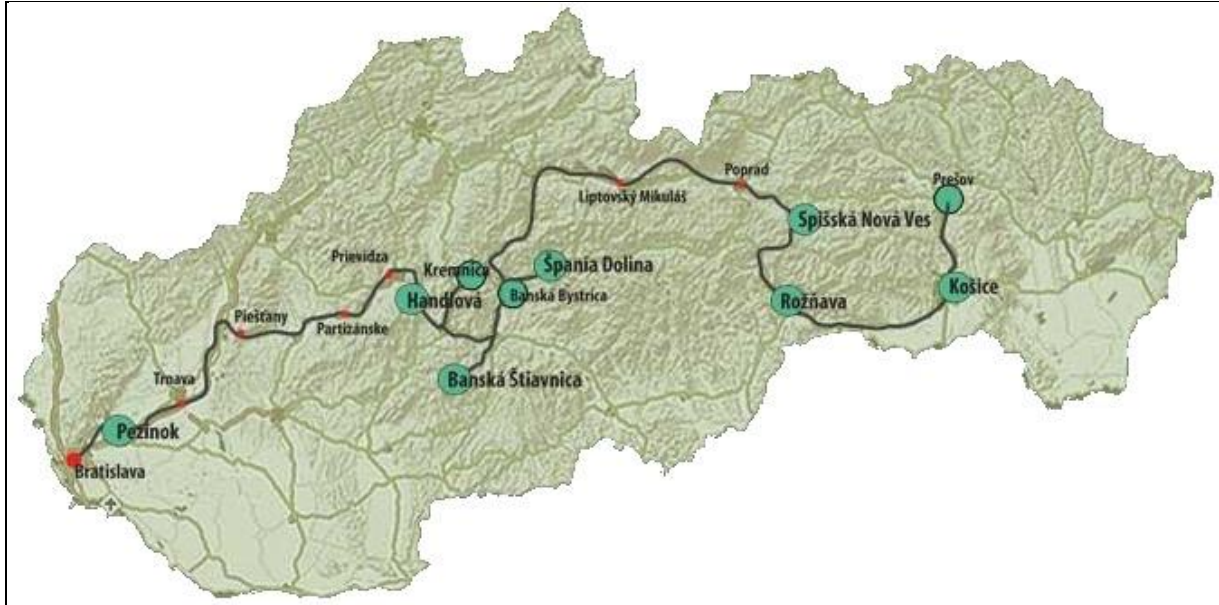
1. Malokarpatské baníctvo
2. Uhoľné baníctvo-Hornonitriansky hnedouhoľný revír
3. Štiavnicko-hodrušský a Kremnický rudný rajón
4. Baníctvo okolia Banskej Bystrice, Horehronia a Liptova
5. **Baníctvo Spiša**

6. Baníctvo Gemera

7. Okolie Košíc, Prešov a Slanské vrchy

Spišská trasa vedie obcami a lokalitami: Novoveská Huta, Rudňany, Švábovce, Hôrka, Markušovce, Poráč, Slovinky, Krompachy, Margecany - Jaklovce, Žakarovce, Mlynky, Hnilec, Kojšov, Hnilčík - Roztoky - Bindt, Závadka, Nálepko, Henclová, Stará Voda, Švedlár, Smolník, Helcmanovce, Mníšek nad Hnilcom, Smolnícka Huta, Spišská Baňa. Centrami trasy sú Spišská Nová Ves, Gelnica a Smolník. (www.slovenskabanskacesta.sk)

Obr. 18: Slovenská banská cesta

Zdroj: <http://www.slovensky-kras.eu/svk/zaujímavosti/mapa.jpg>

3.7 Bezpečnosť návštevníkov NP Slovenský raj

Kapitola mapovania bezpečnosti návštevníkov Slovenského raja je zameraná najmä na bezpečnosť

1. **pohybu návštevníkov po jeho území, turistických chodníkoch a roklinách,**
2. **bezpečnosť návštevníkov z hľadiska ohrozenia kriminálnou činnosťou.**

Súvisiacimi, najmä vo väzbe na poškodenie turisticky atraktívneho územia Národného parku Slovenský raj a následne ohrozenia bezpečnosti pohybu návštevníkov (turistov, cykloturistov), sú požiarne bezpečnosť a vznik mimoriadnych udalostí.

3.7.1 Bezpečný pohyb návštevníkov v NP Slovenský raj

Za zabezpečenie bezpečného pohybu turistov po turistickom území Slovenského raja, najmä za pohyb a bezpečnú turistiku v roklinách NP Slovenský raj sú zodpovedné samosprávy obcí, v ktorých katastri a najmä v majetku sa nachádzajú technické sprístupňovacie zariadenia, majitelia a správcovia turistických chodníkov, cykloturistických chodníkov.

Zabezpečovanie údržby a opráv technických turistických zariadení je uvedené v kapitole Ekonomické prínosy turizmu pre obce v Slovenskom raji. Z pracovných diskusií k tvorbe stratégie otvoreným problémom ostáva nesystémovosť, nejednoznačnosť a nejednotnosť v postupe a spôsobe koncepcnej starostlivosti o technické turistické zariadenia a o zabezpečenie bezpečnosti turistov v roklinách Slovenského raja, ktoré sú hlavným dôvodom návštevy Slovenského raja turistami, sú základom turizmu v území.

Okrem obcí, ktoré spravujú technické turistické zariadenia, vyberať vstupné do chránených území NP Slovenský raj môže aj Správa NP Slovenský raj v súlade so zákonom č.543/2002 Z.z o ochrane prírody a krajiny § 65a, pís.o) novely tohto zákona. Príjem zo vstupného musí byť použitý na zabezpečenie starostlivosti o príslušné územie. Toto právo si zatiaľ Správa NP Slovenský raj neuplatňuje a z dôvodu regresie štátneho rozpočtu a tlaku na vytváranie príjmov v štátnom rozpočte, môže sa stať výber vstupného v súlade s uvedeným zákonom o ochrane prírody a krajiny aktuálnym. Aj tento fakt vyvoláva potrebu vytvorenia komplexného odborného a finančného systému starostlivosti o chránené územia vrátane starostlivosti a budovania moderných a bezpečných technických turistických zariadení európskych štandardov.

Významné postavenie a činnosti vo vzťahu k bezpečnosti návštevníka Slovenského raja má a vykonáva **Horská záchranná služba**, ktorá bdie nad bezpečnosťou turistov v území Slovenského raja, a ktorá v horských oblastiach organizuje a vykonáva záchrannú činnosť, transport a neodkladnú dopravu pri záchrane osôb najmä v súčinnosti s leteckou záchrannou zdravotnou službou.

Horská záchranná služba najmä:

- poskytuje informácie súvisiace s bezpečnosťou osôb,

- umiestňuje a udržiava po prerokovaní s vlastníkom, správcom alebo užívateľom nehnuteľnosti v horskej oblasti (ďalej len „vlastník“) výstražné, informačné a iné zariadenia súvisiace s bezpečnosťou osôb,
- umiestňuje a udržiava po prerokovaní s vlastníkom zabezpečovacie zariadenia na nebezpečných úsekoch trás, ktoré určí Horská záchranná služba,
- umiestňuje a udržiava technické zariadenia na výkon záchranej činnosti,
- vykonáva opatrenia súvisiace s lavínovým nebezpečenstvom,
- vykonáva trhacie práce v jaskynnom prostredí v súvislosti so záchrannou činnosťou,
- podieľa sa na pátraní po nezvestných osobách,
- konzultuje bezpečnostné opatrenia pri športových a iných podujatiach na požiadanie organizátorov,
- vyjadruje sa k vyznačovaniu trás a k ich označovaniu,
- zabezpečuje prevádzku záchranných a ohlasovacích staníc horskej služby,
- plní úlohy v rámci integrovaného záchranného systému,
- zabezpečuje odbornú spôsobilosť svojich zamestnancov,
- rozhoduje podľa osobitného zákona o uznaní odbornej spôsobilosti na výkon záchranej činnosti získanej podľa právnych predpisov členských štátov Európskej únie a zmluvných štátov Dohody o Európskom hospodárskom priestore.

Horská záchranná služba **monitoruje aj stav turistických chodníkov, vodných tokov a hladiny vôd v roklinách** Slovenského raja a pri zhodnotení objektívneho nebezpečenstva vydáva výstrahy pre turistov alebo po dohode s obecnými úradmi a Správou Národného parku Slovenský raj zatvára rokliny na nevyhnutný čas. Uzávera roklín nastáva

- a) pri vysokej hladine vody,
- b) pri nepriechodnosti rokliny z dôvodu značne poškodených technických zariadení, alebo
- c) po veterných smrštách.

Príkladom je veterná smršť v auguste roku 2011 (popadané stromy v roklinách, dramatické zvýšenie vodných hladín všetkých potokov, škody na technických turistických zariadeniach), ktorej následkom bolo aj smrteľné poranenie slovenského turistu v Čertovej sihoti (zasiahnutie padajúcim stromom). Polom stromov bol pracovníkmi HZS zlikvidovaný na druhý deň na chodníkoch v Bielom Potoku, v Čertovej sihoti a Prielome Hornádu. Boli vykonané obhliadky všetkých turistických chodníkov a nahlásené škody. V tomto období bol uzavretý celý Slovenský raj a postupne sa otvárali jednotlivé turistické chodníky s ohľadom na zabezpečenie bezpečnosti turistov.

Pracovníci Horskej záchranej služby každoročne prechádzajú všetky turistické chodníky, vykonávajú drobné údržby na technických zariadeniach a turistických chodníkoch, prerezávajú spadnutých a nebezpečných stromov, hlavne z dôvodov lepšej dostupnosti a transportu za pacientom. Upozorňujú správcov technických zariadení (v tomto prípade obce podľa katastrálnych území), správcov územia (štátne, mestské a cirkevné lesy a urbáriáty) na nebezpečne prekážky, ktoré sú ohrozením turistov. Preventívnou činnosťou a monitorovaním územia sa každodenne vydávajú výstrahy a upozornenia na webovu stránku www.hzs.sk.

V Slovenskom raji záchranári Horskej záchranej služby (HZS) v rokoch 2009-2014 zasahovali spolu **359** krát. Hlavné rozdelenie úrazov je podľa miesta a druhu činnosti:

- **úrazy v horských oblastiach,**
- **úrazy na lyžiarskych tratiach.**

Tab. 42: Štatistika úrazov v Slovenskom raji za obdobie rokov 2009 - 2014

Druhy záchranných akcií	Počet zásahov
Spolu	359
Úrazy na lyžiarskych tratiach	95
Úrazy v horských oblastiach (Úrazy priamo v horskej oblasti Slovenský raj)	264 (250)
• Pátracie akcie	94
• Ťažké úrazy	53
• Ľahké úrazy	94
• Smrteľné úrazy	9

Zdroj: Horská záchranná služba.

HZS dlhé roky poskytuje komerčnú **záchrannú službu v lyžiarskych strediskách** Mlynky, Mlynky - Biele Vody, Dedinky. Za obdobie rokov 2009 - 2014 tu bolo spolu **95** lyžiarskych úrazov.

Podstatná je problematika delenia zvyšných **264** úrazov, ku ktorým došlo v **horských oblastiach** podľa zákona 544/2002 Z.z. § 3 alebo pri asistenciách v rámci integrovaného záchranného systému. Priamo v horskej oblasti Slovenský raj došlo k **250** záchranným akciám, ktoré sa delia na hlavné kategórie:

pátracie,
ťažké,
ľahké,
smrteľné.

Pri **pátracích akciách**, na ktoré nemá stav technických zariadení, ako sú rebríky, mosty, stupačky a reťaze, vplyv sa jedná o mieru zavinenia objektívneho zlyhania systému turistického značenia. Ide v niektorých prípadoch o chýbajúce turistické značenie, turistické pútače, turistické mapy na významných bodoch, kde boli a neobnovili sa.

V rokoch 2009-2014 HZS bola privolaná k **9 smrteľným nehodám**, z ktorých ani jedno nebolo dôsledkom zlyhania technických zariadení.

V rokoch 2009-2014 bolo **53** ťažkých úrazov. Za **ťažké** sa považujú vážne **úrazy**, kde je ohrozený život pacienta. Spôsobené sú napríklad pádmi z výšky s podozrením na viaceré zlomeniny, otvorené zlomeniny, poranenia chrčtice, masívne krvácania, bezvedomia, poruchy vedomia a dýchania. Ide však aj o náhle zhoršenia zdravotných stavov ako sú napr.: srdcovo cievne problémy, poruchy srdcového rytmu, epileptické záchvaty, astmatické záchvaty, hypoglykemia, vážne alergické reakcie na uštipnutia hmyzom, hadmi a iné. V závislosti od toho, kde sa pacient nachádza, vie HZS určiť približnú časovú dostupnosť a možnosť nasadenia alebo nemožnosť nasadenia vrtuľníka, kvôli poveternostným podmienkam. Členitosť územia Slovenského raja, kde sú hlboké a úzke rokliny niekedy má za následok, že pacient odtiaľ nemôže byť vyťahovaný a transportovaný pomocou lanovej techniky z vrtuľníka aj keď sú vhodné letové podmienky a preto na každý zásah, kde je potrebné nasadenie vrtuľníka, vyráža po

zemi aj skupina záchranárov, ak by takýto zásah nemohol byť realizovaný zo vzduchu. Za zlej viditeľnosti je nasadenie vrtuľníka vylúčené a zasahuje sa len po zemi.

Ľahkých úrazov bolo **94** a za **ľahké úrazy** považujeme tie, kde nie je priame ohrozenie života. Ide hlavne o poranenia kĺbov horných a dolných končatín, vyčerpanosť, bolesti svalov, tržné poranenia a iné.

Z pohľadu spôsobu – teda ako dochádza k úrazom v horských oblastiach, sa delia úrazy spôsobené objektívnymi príčinami a subjektívnymi príčinami. Za objektívne považujeme tie, ktoré nemohol človek svojim konaním ovplyvniť napriek tomu, že urobil svojim konaním a rozhodovaním všetko preto, aby k takej situácii nedošlo. Sú to napríklad pády skál, stromov, úder blesku, lavíny zasahujúce inak bezpečné miesta, uštipnutia hmyzom a iné.

Za úrazy, zablúdenia, nezvestnosti a iné komplikácie si z 80% môžu turisti sami subjektívnymi príčinami. Je to hlavne podcenením prípravy na túru v horách, neskorým nástupom na túru, zlým vybavením, oblečením, obutím, neodhadnutím svojich fyzických a psychických síl, nesústreďením sa a podobne.

Z hľadiska bezpečnosti významnou kategóriou sú **úrazy spôsobené na technických zariadeniach**, ktoré majú slúžiť na bezpečné prekonanie inak ťažkých úsekov v skalách, alebo nad vodnou hladinou. Sú to mosty, kovové a drevené rebríky, stúpačky, kramle, reťaze. Tieto technické zariadenia majú slúžiť k bezpečnému prechodu turistov. Treba však uviesť, že úrazy sa stávajú aj na technických zariadeniach, ako sú napr. pošmyknutia a nie sú teda zavinené chybou a zlým stavom technického zariadenia, ale chvíľkovou nepozornosťou turistov alebo podcenením situácie (napr. nedržanie sa reťazí).

Medzi úrazy spôsobené na technických zariadeniach (2009 - 2014), **ktoré sa stali vinou zlého technického stavu sa radí 6 týchto konkrétnych úrazov:**

- 2.8.2009: Pod slovenským turistom sa zlomil drevený rebrík v rokline Piecky pričom utrpel vážnu a komplikovanú zlomeninu predkolenia, na jeho záchranu a bol použitý vrtuľník.
- 26.7.2010: Pod poľským turistom sa zlomil drevený štebel na drevenom rebríku v Bielom potoku a utrpel poranenia ramena a zlomeninu ľavej hornej končatiny.
- 2.8.2011: Pád českej turistky po došliapnutí na kývajúcu sa železnú stúpačku a následný pád medzi stúpačky a veľké tržné poranenie dolnej končatiny.
- 21.7.2013: Slovenka si pri prechode roklinou Suchá Belá prepichla a roztrhla ľavú dolnú končatinu na starom vytrčenom klinci z pozostatkov drevených rebríkov, ktoré neboli odstránené z koryta potoka.
- 10.7.2014: Pád poľského turistu s dreveným zábradlím v Sucheji Belej, ktoré sa s ním odlomilo a utrpel tržné poranenie hlavy.
- 31.7.2014: Poranenie pravej dolnej končatiny s podozrením na zlomeninu po tom, čo mu vošla noha do medzery v stúpačke, kde chýbala výstuž.

K zlomeniu drevených častí technických zariadení (rebrík, štebel, stúpačka) nedochádza samovoľne, ale mechanickým zaťažením konkrétnym turistom, pod ktorým sa zariadenie, resp. jeho časť zlomila. Nie o všetkých poraneniach bola HZS informovaná, nie všetky končili pádom, nie všetky sa končili poranením, ale všetky končili nemilým prekvapením, zaskočením turistov, ktorí sa spoliehali na bezpečný prechod turistickými chodníkmi a roklinami Slovenského raja, na viac ak zaplatili poplatok, ktorý je smerovaný do údržby a opráv technických turistických zariadení. To znásobuje dôležitosť

udržiavania technických prostriedkov v bezpečnom stave a pravidelne ich opravovať, meniť a monitorovať ich stav.

V nasledujúcej tabuľke je znázornená štatistika zásahov HZS v rokoch 2009 - 2014 z dôvodu pádov v roklinách, kde je zložitost' záchrany a následný transport pacienta najzložitejši. Jedná sa o štatistiku prípadov, kde došlo len k samotným pádom, a kde nie sú zahrnuté iné zdravotné komplikácie turistov v roklinách, ktorí potrebovali pomoc a vyprostenie z roklín.

Tab. 43: Štatistika zásahov HZS v rokoch 2009 - 2014 z dôvodu pádov v roklinách

Názov rokliny	Počet pádov v rokline
Suchá Belá	15
Prielom Hornádu	21
Sokolina Dolina	1
Kláštorská roklina	6
Zejmarská roklina	1
Tiesňavy	1
Piecky	2
Veľký Sokol	4
Kysele	3
Biely potok	4
Spolu	58

Zdroj: Horská záchranná služba.

3.7.2 Kriminalita na území Národného parku Slovenský raj

Zabezpečenie bezpečnosti obyvateľov žijúcich v území Slovenského raja a návštevníkov Národného parku Slovenský raj (NP Slovenský raj) je činnosťou najmä štyroch (4) Okresných riaditeľstiev a Obvodných oddelení Policajného zboru SR:

- **Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Spišskej Novej Vsi:**
 - Obvodné oddelenie Policajného zboru Spišská Nová Ves, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti obce *Betlanovce, Hrabušice, Letanovce, Smižany a Spišské Tomášovce*.
 - Obvodné oddelenie Policajného zboru Nálepko, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti obce *Hnilčík, Hnilec a Mlynky*.
- **Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Rožňave:**
 - Obvodné oddelenie Policajného zboru Dobšiná, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti mesto *Dobšiná* a obce *Dedinky a Stratená*.
- **Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Poprade:**
 - Obvodné oddelenie Policajného zboru Hranovnica, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti obce *Hranovnica, Spišské Bystré, Spišský Štiavnik, Vernár a Vydrník*.
- **Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Brezne:**
 - Obvodné oddelenie Policajného zboru Pohorelá, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti obec *Telgárt*.

Ďalšími nie menej dôležitými zložkami zabezpečujúcimi bezpečnosť a verejný poriadok priamo na území miest a obcí a v katastroch obcí Slovenského raja sú **obecné/mestské polície** v mestách Spišská Nová Ves, Dobšiná a v obci Smižany, ktorá zabezpečuje služby aj pre obec Spišské Tomášovce.

V tejto časti je zmapovaná bezpečnostná situácia najmä v lokalitách, ktoré sú strediskami cestovného ruchu a vstupnými bránami do Národného parku Slovenský raj, medzi ktoré patria lokality:

- Smižany - Čingov
- Smižany - Košiarny briežok
- Hrabušice – časť Podlesok a Košariská
- Dedinky
- Stratená – obec
- Stratená – časť Dobšinská Ľadová Jaskyňa

V obci **Mlynky** trestná činnosť počas turistickej sezóny takmer nie je zaznamenaná.

V lokalitách Čingov, Košiarny briežok, Podlesok a Košariská bolo za obdobie rokov 2009 – 2013 zaevidovaných **62** trestných činov. V lokalitách Dedinky, Stratená a Dobšinská Ľadová Jaskyňa bolo za to isté obdobie (2009 – 2013) zaevidovaných spolu **48** trestných činov. Vo väčšine prípadov sa jednalo o majetkovú trestnú činnosť, a to najmä:

- **krádeže vlámaním do chát a stanov,**
- **krádeže vlámaním do motorových vozidiel,**
- **krádeže osobných vecí a krádeže motorových vozidiel,**
- **krádeže vlámaním do chát a rekreačných zariadení**

Konkrétne v roku 2013 došlo v analyzovaných lokalitách k **28** trestným činom (zo 110 za obdobie 5 rokov, teda cca 33%), ktoré sú rozdelené podľa jednotlivých lokalít takto:

Čingov – 11 krádeží:

- 2 x krádež vlámaním do auta,
- 2 x krádež vecí z neuzamknutej chaty,
- 5 x krádež vlámaním, z toho 2x Hotel Čingov a 3 x chata,
- 1 x krádež vecí zo stanu (Ihla).
- 1 x krádež vecí pred stanom (Ihla)

Košiarny briežok – 8 krádeží:

- 4 x krádež vecí z chaty,
- 1 x krádež vlámaním do auta,
- 3 x krádež vecí pred chatou, zbúranie hospodárskej budovy,
- 1 x nelegálne zbúranie hospodárskej budovy.

V obci Smižany sa vyskytuje trestná činnosť už aj na prístupových cestách na Košiarny briežok od rómskej osady cez most Hornád, ako aj na ceste do tohto strediska cez Smižiansku mašu, a to najmä

vykrádaním motorových vozidiel. Obec je zabezpečená kamerovým systémom Obcej polície (9 priemyselných kamier).

Nelegálny výrub drevnej hmoty v lesoch Národného parku Slovenský bol v nedávnej minulosti zaznamenávaný najmä v okolí rómskej osady v Letanovciach. Po presťahovaní Rómov do novej oblasti Strelníky mimo Slovenského raja v roku 2013 sa významne znížil nápad trestnej činnosti v tejto oblasti. Potenciálnym cieľom kriminálnej činnosti môže byť v katastri obce Letanovce lokalita Kláštorisko, v ktorej sa sústreďujú takmer všetky turistické chodníky. Kláštorisko má v turistickej sezóne, podobne ako iné strediská vysokú návštevnosť. V lete sa tu usporadúvajú Dni slovenských hôr, rôzne cirkevné slávnosti, stretnutia turistov a pod., avšak stredisko je málo udržiavané bez kamerového systému.

Hrabušice – Podlesok – 4 krádeže:

- 1 x krádež vecí z uzamknutého stanu,
- 1 x krádež kovových brán,
- 2 x krádež vecí pred chatou.

Do roku 2008 v autokempingu Hrabušice bolo počas letnej turistickej sezóny oficiálne nahlásených 11 trestných činov za dva mesiace (krádeže vlámaním do chát, stanov, áut). V súčasnosti je autokemping v Hrabušiciach najlepšie chránené stredisko v severnej časti Slovenského raja (zabezpečená stála prítomnosť polície, postavené nové ostnaté oplotenie, kamerový systém pri vstupe do areálu, recepcia, zabezpečovaná údržba okolia a kosenie vysokých porastov tráv a krovín, ktoré tvorili úkryty zlodejov). Objektmi kriminality sú v súčasnosti autá, ktoré sú parkované v odľahlých častiach (mimo záchytných parkovísk), napr. v smere na Hrabušickú pílu a sedlo Kopanec.

Dedinky, Stratená, Dobšinská ľadová Jaskyňa – 9 krádeží:

- 4 x krádež vlámaním do auta,
- 1 x krádež motorového vozidla,
- 4 x krádež vecí,
- 1 x ohrozovanie pod vplyvom návykovej látky.

Najvyšší nápad trestných činov v stredisku CR na Dedinkách a v obci Dedinky je najmä v stanovom tábore a v jeho okolí. V obci Stratená je najvyšší nápad trestných činov na parkovisku pri vstupe do Stratenského kaňonu (tunel) a v lokalite Stratenskej píly. V časti Dobšinská ľadová Jaskyňa je najväčšia kriminalita na parkoviskách a prístupových cestách k rekreačným zariadeniam. Obce nemajú zabezpečený kamerový systém.

Na základe uvedených údajov je možné konštatovať, že majetková kriminalita v území NP Slovenský raj rastie, najvyššia je na Čingove, na Košiarnom briežku a tiež na Dedinkách a v Dobšinskej ľadovej jaskyni. Uvedené strediská, tiež Kláštorisko i Ďurkovec (toho času v rekonštrukcii) nie sú vybavené kamerovým systémom.

Z konzultácií zo zástupcami PZSR i obcí je zrejmé, že k majetkovej kriminalite veľmi prispievajú občania sociálne vylúčení, sociálnym vylúčením ohrození a neprispôsobiví, ktorí žijú v blízkych lokalitách pri uvedených centrách CR. V súčasnosti (2013/2014) žije blízko centier CR v rómskych osadách v Slovenskom raji spolu 7670 obyvateľov: v severnej časti Slovenského raja žije spolu 6465 obyvateľov v rómskych osadách a v južnej časti 1205 (viac v kapitole Demografia).

V niektorých obciach, kde žije rómske obyvateľstvo, aktívne viac rokov pracujú terénni sociálni pracovníci a ich asistenti (Sp. N.Ves spolu 6, Smižany 4, Sp.Tomášovce 2, Hrabušice 4, Dobšiná a Telgárt 5). Komunitné centrá a komunitné činnosti, najmä s touto marginalizovanou rómskou komunitou, vykonávajú len v obciach Hrabušice a Telgárt. V obci Telgárt sa tiež nachádza Združenie aktivistov pre rozvoj rómskej kultúry so zameraním na deti a mládež „Romano terpiten“ Telgárt.

Činnosti terénnej sociálnej služby a komunitné činnosti môžu byť v spolupráci s policajnými zložkami nástrojom výchovy a osvetu aj v oblasti prevencie kriminality v území NP Slovenský raj.

Uvedené strediská, tiež Kláštorisko i Ďurkovec (toho času v rekonštrukcii) nie sú vybavené kamerovým systémom.

K zníženiu kriminality v porovnaní s rokom 2008 došlo v stredisku Podlesok – Hrabušice zavedením účinných bezpečnostných opatrení, najmä zabezpečená stála prítomnosť polície, postavené nové ostnaté oplotenie, kamerový systém pri vstupe do areálu, recepcia, zabezpečovaná údržba okolia a kosenie vysokých porastov tráv a krovín, ktoré tvorili úkryty zlodějov.

3.7.3 Požiarna ochrana a mimoriadne udalosti v území NP Slovenský raj

Hasičský a záchranný zbor (ďalej len HaZZ) podľa zákona č.315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore plní úlohy štátnej správy na úseku ochrany pred požiarmi, vykonáva štátny požiarny dozor a tiež podľa zákona 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme plní úlohy pri haváriách, živelných pohromách a iných mimoriadnych udalostiach, ale najmä poskytuje pomoc pri ohrození života, zdravia a majetku.

V požiarnej ochrane v území pôsobia Hasičské a záchranné zbory v :

- **Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Spišskej Novej Vsi**, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti obce *Betlanovce, Hnilčík, Hnilec, Hrabušice, Letanovce, Mlynky, Smižany a Spišské Tomášovce*,
- **Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Rožňave**, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti mesto *Dobšiná* a obce *Dedinky a Stratená*,
- **Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Poprade**, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti obce *Hranovnica, Spišské Bystré, Spišský Štiavnik, Vernár a Vydrník*,
- **Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Brezne**, ktoré má na území Slovenského raja vo svojej pôsobnosti obec *Telgárt*.

Podľa štatistik požiarov v území Slovenského raja (viď. Tab. 444, Tab. 455, Tab. 466 a Tab. 477) vyplýva, že sa sledované obdobie rokov 2009 – 2013 klesá počet požiarov a významne klesli finančne vyčíslené škody, ktoré spôsobili.

Najviac požiarov, v porovnaní s ďalšími obcami Slovenského raja, sa vyskytovalo v obci Smižany s najvyšším počtom požiarov (35) v roku 2012. V Stratenej nehorelo za sledované obdobie vôbec a minimálny počet až žiadny požiar je/nie je v obciach Dedinky (1), Mlynky (2) a Betlanovce (2).

Najčastejšou príčinou požiarov (až 163) je vypaľovanie trávy a suchých porastov, ďalej manipulácia s ohňom (22).

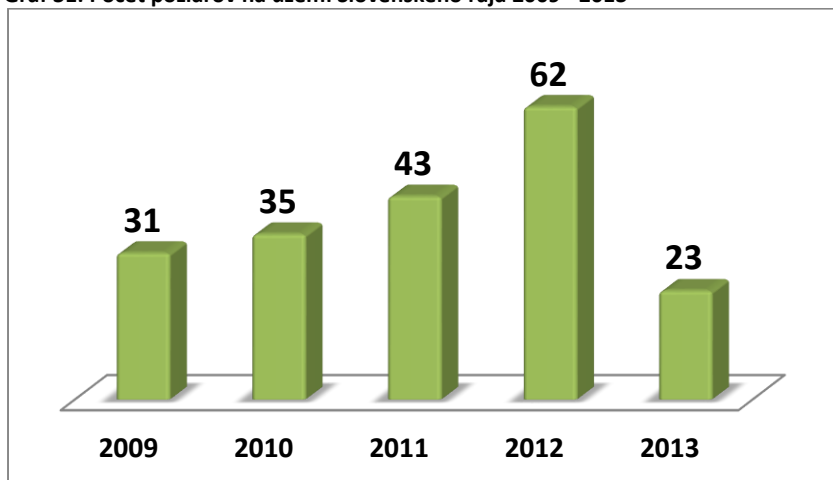
Z hľadiska vypálenej plochy v m² bol za roky 2009 – 2013 negatívny rok 2012, kedy vyhorelo takmer viac ako 1,5 mil.m² suchých trávnatých porastov a spolu 63 tis. m² lesov.

Tab. 44: Počet požiarov na území Slovenský raj a spôsobené škody 2009 - 2013

Rok	2009	2010	2011	2012	2013
Počet požiarov	31	35	43	62	23
Priama škoda	7 070 €	2 650 €	2 290 €	3 020 €	350 €

Zdroj: OK HZZ – Spišská Nová Ves, Rožňava, Poprad.

Graf 31: Počet požiarov na území Slovenského raja 2009 - 2013

Zdroj: OK HZZ – Spišská Nová Ves, Rožňava, Poprad.

Tab. 45: Počet požiarov podľa lokalít v území Slovenského raja

Rok	Počet požiarov				
	2009	2010	2011	2012	2013
Betlanovce	0	1	0	1	0
Dedinky	1	0	0	0	0
Dobšiná	1	3	5	5	1
Hrabušice	4	6	5	6	3
Letanovce	3	5	6	11	3
Mlynky	0	0	2	0	0
Smižany	19	17	22	35	14
Spišské Tomášovce	3	3	3	4	2
Stratená	0	0	0	0	0

Zdroj: OK HZZ – Spišská Nová Ves, Rožňava, Poprad.

Tab. 46: Požiare podľa priestoru v území Slovenského raja

Priestor	Vypálená plocha (v m ²)					
	2009	2010	2011	2012	2013	Spolu

Trávnatý porast a úhor	110 756	360 540	274 315	1 445 250	117 650	863 261
Slama na riadkoch - strnisko	5 700	1 400	0	90 000	4 000	101 100
Stoh slamy – z úrody predchádzajúcich rokov (v m ³)	2 508	922	80	0	0	1 002
Medza	46	0	4 500	1 020	5 150	10 716
Pole	0	0	16	0	0	16
Železničný násyp – zvršok	170	25 300	13 390	147 050	650	186 560
Skládka odpadov alebo odpadkov	0	600	0	25	0	625
Voľná skladovacia plocha	0	0	0	500	0	500
Iné vodné diela a vodné toky	0	0	0	150	0	150
Lesný porast ihličnatý – nad 10 rokov	100	0	0	50 000	300	50 400
Listnatý porast	0	0	5 000	6 000	200	11 200
Lesný porast zmiešaný	0	0	4 800	7 100	0	11 900
Iné lesy	0	7 200	12 700	0	200	20 100
Spolu	119 280	395 962	314 801	1 747 095	128 150	2 705 288

Zdroj: OK HZZ – Spišská Nová Ves, Rožňava, Poprad.

Tab. 47: Najčastejšie príčiny požiaru za roky 2009 – 2013

Príčina požiaru	Počet požiarov
Vypaľovanie trávy a suchých porastov	163
Manipulácia s otvoreným ohňom	22
Zakladanie ohňov v prírode	3
Nezistená	2
Blesk – objekt nechránený bleskozvodom	1
Úmyselné zapálenie neznámou osobou	1
Iná nedbalosť a neopatrnosť dospelých	1
Deti od 6 do 15 rokov	1
Spolu	194

Zdroj: OK HZZ – Spišská Nová Ves, Rožňava, Poprad.

Mimoriadnou udalosťou (ďalej len MU) sa v zmysle Zákona o civilnej ochrane obyvateľstva č.42/1994 Z.z. v znení neskorších predpisov rozumie:

- Živelná pohroma – predstavuje nepriaznivé pôsobenie prírodných síl,
- Havária – predstavuje odchýlku od prevádzkového stavu v dôsledku čoho dochádza k úniku nebezpečných látok a pôsobeniu iných ničivých faktorov,
- Katastrofa - dochádza pri nej k narastaniu ničivých faktorov v dôsledku živeľnej pohromy a havárie,
- Ohrozenie verejného zdravia – epidémia, pandémie a podobne,
- Teroristický útok – cielený útok na život, zdravie majetky občanov.

Za sledované 5 ročné obdobie 2009 - 2013 sa v území Slovenského raja vyskytli viaceré **mimoriadne udalosti** a to:

- **povodne** s následkami poškodenia najmä miestnych komunikácií (Smižany, Betlanovce, Dedinky),
- **snehové kalamity, krupobitie, privalový dážď** s následkami poškodenia striech domov i obecných budov (Vernár, Dedinky, Stratená, Smižany),
- **víchrice** s následkami vyvrátených lesných porastov (Mestské lesy Dobšiná).

Tab. 48: Prehľad mimoriadnych udalostí a škôd 2009 – 2013 v Slovenskom raji

Rok	Mimoriadne udalosti					Škody a sumy na odstránenie škôd v EUR
	2009	2010	2011	2012	2013	
Betlanovce	-	-	Povodeň	-	-	10 158
Dedinky	-	-	Povodeň	Snehová kalamita	-	4 361
Dobšiná	-	-	Víchrice 7,83 ha lesa a 35 470 m ³ drevenej hmoty	Víchrice 2,48 ha lesa a 1743 m ³ drevenej hmoty	Víchrice 28,65 ha lesa a 17 106 m ³ drevenej hmoty	177 000 (hodnota vyvrátených stromov)
Hrabušice	-	-	-	-	-	-
Hnilčík	-	-	-	-	-	-
Letanovce	-	-	-	-	-	-
Mlynky	-	Povodeň (strhnuté časti cesty II/535)	-	-	Snehová kalamita (3,09m snehu)	33 366 (údržba MK, oprava striech)
Smižany	-	Povodeň (Slovenský raj)	Povodeň (obec)	-	Privalový dážď Snehová kalamita	22 400 (Slovenský raj 2010)
Spišské Tomášovce	-	-	-	-	-	-
Stratená	-	-	Krupobitie (poškodených 20 striech rod. domov)	-	-	20 000
Telgárt	-	-	-	-	-	-
Vernár	-	-	-	-	Snehová kalamita	nezistené

Zdroj: Obce v Slovenskom raji, 2014

3.7.4 Prevencia rizík a riešenie mimoriadnych situácií v území

Obce na území Slovenského raja majú v zmysle zákona o civilnej ochrane č.42/1994 Z.z. v znení neskorších predpisov a vykonávacej vyhlášky MVSR č. 533/2006 Z.z. vypracovaný **Plán ochrany obyvateľov obce**, v ktorom je riešené monitorovanie územia, varovanie a vyzoomenie osôb, evakuácia a ukrytie osôb, regulácia pohybu osôb a dopravy, predlekárska pomoc a neodkladná

starostlivosť, individuálna ochrana a hygienická očista osôb, dekontaminácia terénu, budov a materiálu, likvidácia úniku nebezpečných látok a zamedzovanie ich šírenia, regulácia spotreby potravín, veterinárne opatrenia a zabezpečenie záchranných prác.

Pre prípad vzniku mimoriadnej udalosti (živeľnej pohromy) typu povodeň v zmysle zákona č.7/2010 Z.z o ochrane pred povodňami majú obce vypracované **Povodňové plány záchranných prác** v súlade s Vyhláškou MŽP SR č.261/2010 Z.z. Na včasné podanie informácie o mimoriadnej udalosti využívajú obce obecný rozhlas.

3.7.5 SWOT analýza - Bezpečnosť a cestovný ruch v Slovenskom raji

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ○ Profesionalita, pôsobenie a činnosti HZS. ○ Aktívne pôsobenie PZ SR v strediskách CR. ○ Pokles krádeží realizovanými opatreniami na Podlesku. ○ Klesá počet požiarov, klesá výška škôd spôsobená požiarimi. ○ Obce majú plány ochrany obyvateľstva a Povodňové plány (je definovaný a realizovaný postup v prípade mimoriadnych udalostí). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Vysoký počet úrazov turistov v Slovenskom raji v (až 250 výjazdov HZS v horských terénoch z 264 je v Slovenskom raji). ○ Nesystémová starostlivosť, údržba rekonštrukcie technických turistických zariadení najmä v roklinách Slovenského raja. ○ Starostlivosť, údržba o technické turistické zariadenia je závislá od externých zdrojov, nefunguje dostupný interný mechanizmus (konáme viac „ad hoc“, konáme viac zvykovo – ako sme to robili roky, nie inovačne). ○ Vysoký počet krádeží najmä na Čingove, Košiaranom briežku, potom spolu na Dedinkách a pri Dobšinskej ľadovej jaskyni (v roku 2013 až 33% majetkovej kriminality za 5 predchádzajúcich rokov, majetková kriminalita rastie). ○ Nedobudované kamerové systémy v strediskách CR. ○ Nedostatočná výchova a osвета v prevencii kriminality, najmä medzi MRK. ○ Smižany, najviac požiarov v porovnaní s ostatnými obcami v Slovenskom raji. ○ Zdĺhavé likvidovanie veterných kalamít v turisticky sprístupnených roklinách Slovenského raja, nedostatočná koordinácia likvidačných prác s lesohospodárskymi subjektmi.
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> ○ Vybudovanie systému a modernizácia technických turistických zariadení najmä v roklinách, využívať skúseností zo zahraničia (napr. Rakúsko, Švajčiarsko). ○ Rokliny do majetku štátu vrátane technických turistických zariadení. ○ Zvýšiť účinnosť informovanosti návštevníkov Slov.raja o bezpečnosti a k bezpečnosti. ○ Ani jedna smrteľná nehoda spôsobená zlým stavom technických turistických zariadení. ○ Zníženie počtu ťažkých úrazov v Slovenskom raji, sprístupniť horský terén pre zásahy HZS. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Znižovanie počtu návštevníkov Slovenského raja. ○ Negatívna reklama („v Slovenskom raji okrádajú turistov“). ○ Majetková kriminalita rastie - v roku 2013 až 33% majetkovej kriminality za 5 predchádzajúcich rokov). ○ Nárast počtu sociálne vylúčených a neprispôsobivých občanov za obdobie rokov 2009 – 2013 žijúcich v blízkosti stredísk CR, výraznou mierou zvyšujúcich najmä majetkovú kriminalitu.

<ul style="list-style-type: none"> ○ Zamerať sa na bezpečnosť turistov najmä Suchej Belej (15 pádov) a Prielomu Hornádu (21 pádov). ○ Poistenie vo „ vstupnom“ do Slovenského raja. ○ Zníženie počtu krádeží, dobudovanie kamerových systémov. ○ Komunitné činnosti (v existujúcich Komunitných centrách) v práci so sociálne neprispôsobivými občanmi zamerať aj na zvyšovanie bezpečnosti v Slov. raji. ○ Výchova a osвета v prevencii pred požiarmi. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Dopady zmeny klímy (povodne, víchrice, zmena množstva zrážok, snehovej pokrývky – pre lyžiarske strediská) a nepripravenosť na adaptáciu a riešenie mimoriadnych udalostí.
--	--

3.8 Marketing destinácie NP Slovenský raj

Marketingová stratégia destinácie Slovenský raj je vypracovaná v rámci projektu mesta Spišská Nová Ves „**Integrovaná propagácia infraštruktúry cestovného ruchu a ponuky aktivít na území Mikroregiónu Slovenský raj**“. Je v súlade so Stratégiou rozvoja cestovného ruchu do roku 2020 (Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky) a Marketingovou stratégiou Slovenskej agentúry pre cestovný ruch na roky 2014 – 2020.

Výber z analytickej časti

Územie destinácie je vymedzené na pásмо národného parku, jeho hlavných záujmových bodov a členov Združenia obcí Mikroregión Slovenský raj - Sever. Marketingová stratégia je orientovaná na primárnu a sekundárnu ponuku Združenia obcí Mikroregión Slovenský raj - Sever, ktoré v budúcnosti má byť nositeľom značky destinácie Slovenský raj.

Je potrebné uviesť, že vymedzenie územia destinácie Slovenský raj (katastre 14tich obcí organizovaných v Združení Mikroregiónu Slovenský raj) v súlade s projektom, nie je totožné s hranicami NP Slovenský raj a jeho ochranného pásma, teda nie je totožné s vymedzeným územím pre vpracovanie Stratégie rozvoja územia s dôrazom na rozvoj CR v území Slovenského raja na roky 2015 – 2020.

Analytická časť podrobne mapuje prvky primárnej ponuky cestovného ruchu (reliéf, vodstvo, rastlinstvo a živočíšstvo, podnebie a kultúrno-historické dedičstvo).

Sekundárnu ponuku (aktívne športovo-turistické vyžitie, možnosti ubytovania a stravovania) mapuje v 3 úrovniach a to **priamo v destinácii** (tak, ako je definovaná vyššie), **v blízkom okolí**, kde berie do úvahy:

- aj obce, ktoré sú súčasťou NP Slovenský raj a nie sú organizované v Mikroregióne Slovenský raj (Spišský Štiavnik, Spišské Bystré),
- tiež obce, ktoré nie sú súčasťou NP Slovenský raj a sú organizované v OOCR Slovenský raj (napr. Betliar)
- obce, ktoré sú súčasťou NP Slovenský raj a sú organizované v OOCR Slovenský raj (napr. mesto Dobšiná).
- Do blízkeho okolia marketingová stratégia zahrнула aj vzdialenejšie obce ako napr. Dravce, Spišský Hrušov, Markušovce.

Treťou úrovňou je **širšie okolie destinácie** so zahrnutím Levoče, Krompách, Gelnice, Spišského Podhradia, Poráča, Žehry, ale aj Telgartu, ktorý je súčasťou územia NP Slovenský raj i súčasťou OOCR Slovenský raj, či Vyšnej Slanej, ktorá nie je súčasťou NP Slovenský raj, ale je súčasťou OOCR Slovenský raj.

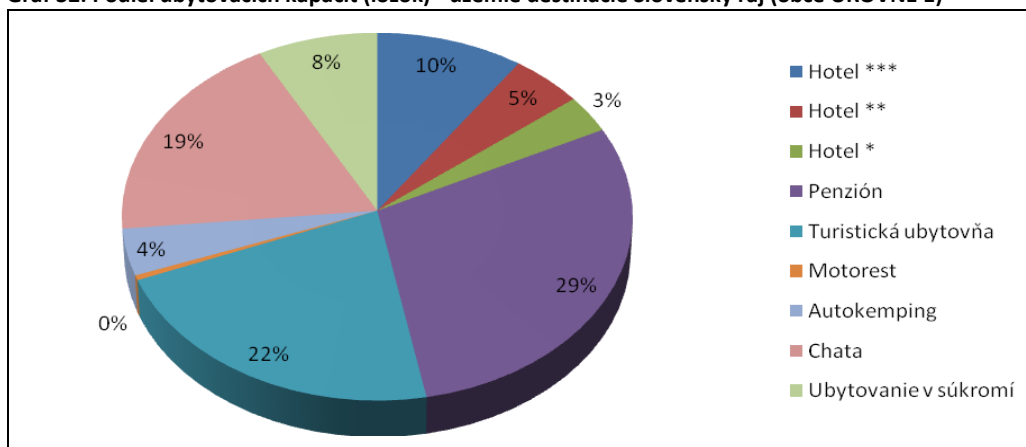
Analýza mapuje **podujatia a udalosti** v území a uvádza ich uskutočňovanie v sezónach:

- v meste sa uskutočňuje Spišská Nová Ves až 57% podujatí v lete
- v ostatnom vymedzenom území až 52% podujatí sa uskutočňuje rovnako v lete.

Najviac je športových podujatí (39%), nasledujú kultúrne podujatia (29%) a podujatia so špeciálnymi aktivitami pre deti (24%).

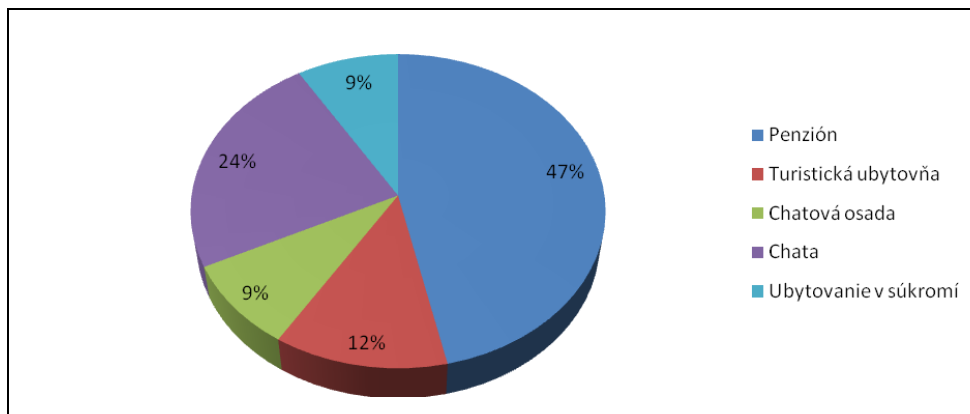
Analytická časť **poskytuje podrobný prehľad turistických, cykloturistických trás i náučných chodníkov** a to v celom území NP Slovenský raj i jeho širšom okolí, teda nie len vo vymedzenom území pre vypracovanie marketingovej stratégie. Súčasťou mapovania je aj zoznam a popis stredísk CR: Čingov, Košiarny briežok, Podlesok, Kláštorisko, Dobšinská ľadová Jaskyňa, Dedinky, Mlynky, Novoveská Huta, Píla, Geravy s popisom ubytovacích a stravovacích možností a s popisom základného vybavenia strediska. Analýza uvádza podiel ubytovacích a stravovacích zariadení nasledovne:

Graf 32: Podiel ubytovacích kapacít (lôžok) - územie destinácie Slovenský raj (obce ÚROVNE 1)

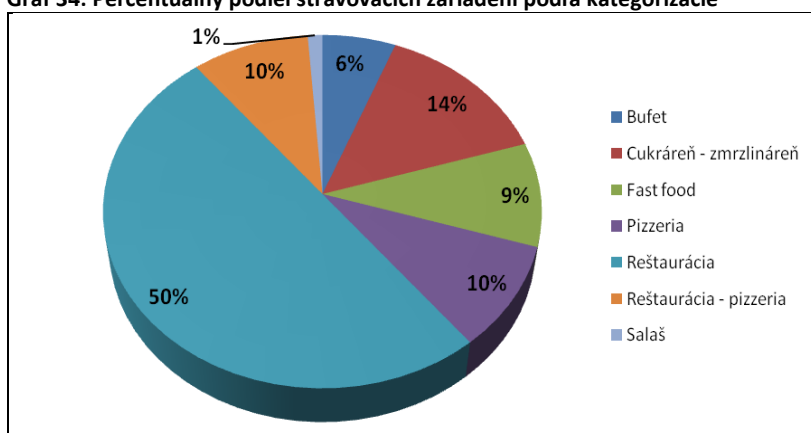
Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Graf 33: Podiel ubytovacích kapacít - blízke okolie destinácie Slovenský raj (obce ÚROVNE 2)

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Graf 34: Percentuálny podiel stravovacích zariadení podľa kategorizácie

Zdroj: Mesto Spišská Nová Ves, Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Marketingová stratégia sa v analýze venuje aj podrobnejšiemu popisu ponuky aktivít pre návštevníka priamo v území NP Slovenský raj i v jeho širšom okolí (turistika, cykloturistika, skalolezenie, vodné športy, lyžovanie a snowboarding, bežecké lyžovanie, hipoturistika, ľadolezenie, korčuľovanie, poľovníctvo a rybolov) a popisuje dostupnosť produktov a služieb prostredníctvom dopravy (letecká, automobilová, autobusová, železničná), informačnými systémami a informačnými technológiami.

Vyššie uvedené mapovanie je z hľadiska zadania a filozofie spracovania Stratégie rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj CR v území 2015 – 2015 tiež obsahom analytickej časti tohto dokumentu, avšak v menej podrobnom rozpracovaní a v ponímaní ich súvislostí ako potenciálu a predpokladov rozvoja územia a rozvoja CR v ňom.

*Kapitolou, ktorá je súčasťou len marketingovej stratégie a nie je obsahom ani predmetom zadania stratégie rozvoja územia s dôrazom na rozvoj CR, je samostatná a z hľadiska marketingu destinácie Slovenský raj veľmi dôležitá kapitola: **Analyza prostriedkov marketingovej komunikácie a distribúcie:***

Táto kapitola sumarizuje produkty CR a turistické pobytové balíky v území destinácie NP Slovenský raj a mapuje organizácie pre distribúciu produktov (oblastné organizácie CR Slovenský raj a Spiš, cestovné kancelárie a agentúry, miestni poskytovatelia produktov a služieb, mestá a obce).

Podľa Marketingovej stratégie destinácia Slovenský raj má svoju vlastnú značku od januára 2014. Je ňou logo destinácie, ktoré vzniklo v rámci projektu „Integrovaná propagácia infraštruktúry cestovného ruchu a ponuky aktivít na území Mikroregiónu Slovenský raj“ a má za cieľ reprezentovať komplexnú ponuku destinácie pod jednotnou silnou značkou.

Obr. 19: Značka destinácie Slovenský raj

Zdroj: Mesto Spišská Nová Ves.

“Ako uvádza dizajn manuál značky destinácie, nový symbol destinácie Slovenský raj odráža dva základné piliere svojej identity – dva základné stavebné kamene Slovenského raja – faunu a flóru. Spojením týchto dvoch elementov vytvára silnú a jasnú identitu, no jednoduchú, pochopiteľnú a samo vysvetľujúcu. Hory a kopce vizuálne prepojené so zalomenou riekou, symbolizujúcou vodopád, a jazero spolu vytvárajú hlavu líšky či vlka, typických zástupcov Slovenského raja, a poukazujú tak na dokonalú súhru fauny a flóry v Slovenskom raji“.

V území, na propagačných materiáloch, mapách, mediálnych výstupoch, na rôznych písomnostiach sa však využívajú ďalšie značky – logá organizácií pôsobiacich v území, a to:

- Správy Národného parku Slovenský raj,
- Mikroregiónu Slovenský raj,
- Oblastnej organizácie cestovného ruchu (OOCR) Slovenský raj.

Prostriedkami komunikácie, marketingu a propagácie je v území sedem (7) turistických informačných centier, súčasťou analýzy marketingovej komunikácie je i zmapovanie propagačných materiálov a realizácia a možnosti účasti na výstavách veľtrhoch:

- Najnovším a najaktuálnejším propagačným materiálom je **image projekt s názvom „Slovenský raj“** a informačný prospekt **„Pravidlá pre návštevníkov Národného parku Slovenský raj“**,

ktoré vznikli ako výstupy projektu „*Integrovaná propagácia infraštruktúry cestovného ruchu a ponuky aktivít na území Mikroregiónu Slovenský raj*“. V rámci spomenutého projektu je realizovaný aj nový komplexný katalóg ponuky aktivít, služieb a produktov destinácie Slovenský raj.

- Informačný prospekt vydávaný OOCR Slovenský raj s názvom „**Spolu v raji - To najlepšie zo Slovenského raja**“, ktorý propaguje letnú ponuku destinácie Slovenský raj.
- Prospekt „Zima na južnom Spiši“, ktorý vydáva OOCR Spiš.
- Katalóg „Slovenský raj - sever“ a „To najlepšie z raja“, distribuuje Autocamping Podlesok,
- Turistický sprievodca názvom „Slovenský raj“ (1991) a ďalší turistickí sprievodcovia (každý iný materiál od iného vydavateľa),
- Cykloturistická mapa a cykloturistický sprievodcu subregiónu južný Spiš z roku 2014 vydaný OOCR Spiš

Veľtrhy a výstavy: ITF Bratislava, Utazás Budapešť, Holiday World Praha, Glob Tour Brno, Menjunk Villágá Miškolc, ale i ďalšie CMT Stuttgart, ITB Berlín, Free Mníchov alebo výstavy v Krakove a Katoviciach.

Distribúcia prostredníctvom internetových nástrojov:

Tab. 49: Prehľad internetových stránok identifikujúcich sa so Slovenským rajom

Adresa	Názov stránky	Zameranie
www.slovenskyraj.eu	Mikroregión Slovenský raj	Destinačný portál vo vývoji
www.slovenskyraj.sk	Slovenský raj	Databáza ponuky
www.slovensky-raj.sk	Internetové noviny Národného parku Slovenský raj	Stručný informačný portál
www.slovenskyraj-info.sk	Asociácia horských sprievodcov Slovenský raj	Čiastočná propagácia destinácie
www.vraji.sk	OOCR Slovenský raj	Komplexný informačný portál destinácie
www.slovensky-raj.org	Slovenský raj – Ubytovanie a turistika	Stručný informačný portál
www.mapaslovenskyraj.sk	NP Slovenský raj – Turistické trasy	Databáza ponuky
www.sopsr.sk/slovenskyrajweb/	Správa Národného parku Slovenský raj	Stručný informačný portál
www.dedinkymlynky.sk	Dedinky Mlynky - Región Slovenský raj Juh	Informačný portál prevádzkovaný Hotelom Mlynky
www.spis-region.sk	OOCR SPIŠ	Destinačný portál - južný Spiš/Spiš

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Tab. 50: Prehľad využívania základných nástrojov e-marketingu ubytovacími zariadeniami

Kategória	Internetová stránka	Rezervačný systém	Sieť Facebook	Portál Booking.com	Portál Tripadvisor
Hotelové zariadenia	11	4	7	5	3
Penzióny	30	12	16	6	6
Ostatné kategórie	18	11	8	15	8

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Výsledky prieskumu distribúcie ponuky internetovými nástrojmi:

- z vyše 280 identifikovaných ubytovacích zariadení (z toho približne 230 aktívnych) v destinácii Slovenský raj, u približne 20 % nebola v čase prieskumu nájdená (aktuálna) internetová stránka,
- zo zariadení s vlastnou internetovou stránkou takmer 10 % využíva vlastný on-line rezervačný systém,

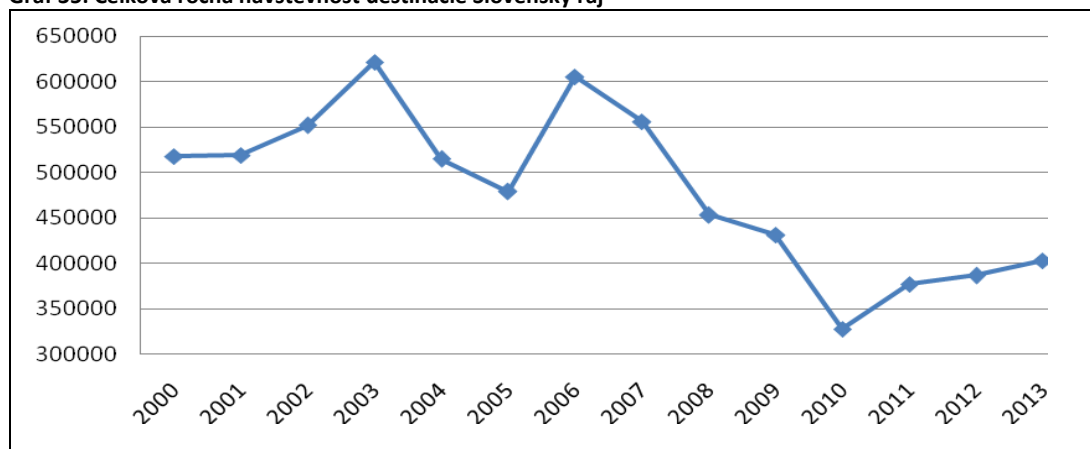
- pre destináciu je e-marketingový individualizmus v podobe neodkazovania na oficiálne turistické portály destinácie Slovenský raj,
- stav webstránok z hľadiska jazykových mutácií nie je ideálny, nakoľko v mnohých prípadoch absentuje,
- ani jedno hotelové zariadenie prostredníctvom svojej web stránky nepropaguje komplexnú ponuku destinácie Slovenský raj, len parciálne aktivity v okolí svojho zariadenia,
- ani jedno hotelové zariadenie viditeľne neodkazuje na stránky lokálnych oblastných organizácií cestovného ruchu, ktoré práve primárne svoje aktivity venujú propagácii celkovej ponuky sledovaného územia.

Marketingová stratégia mapuje podrobne:

- využívanie sociálnych sietí v marketingovej komunikácii destinácie,
- slovenské a svetové turistické portály,
- propagáciu a distribúciu ponuky ubytovacích zariadení prostredníctvom rezervačných systémov,
- využívanie e-mailových nástrojov (newsletter),
- viditeľnosť destinácie prostredníctvom internetových vyhľadávačov a podľa manažmentu obsahu a kľúčových slov

V analýze stavu cestovného ruchu analyzuje návštevnosť destinácia Slovenský raj. Celkovú ročnú návštevnosť znázorňuje nasledujúci graf:

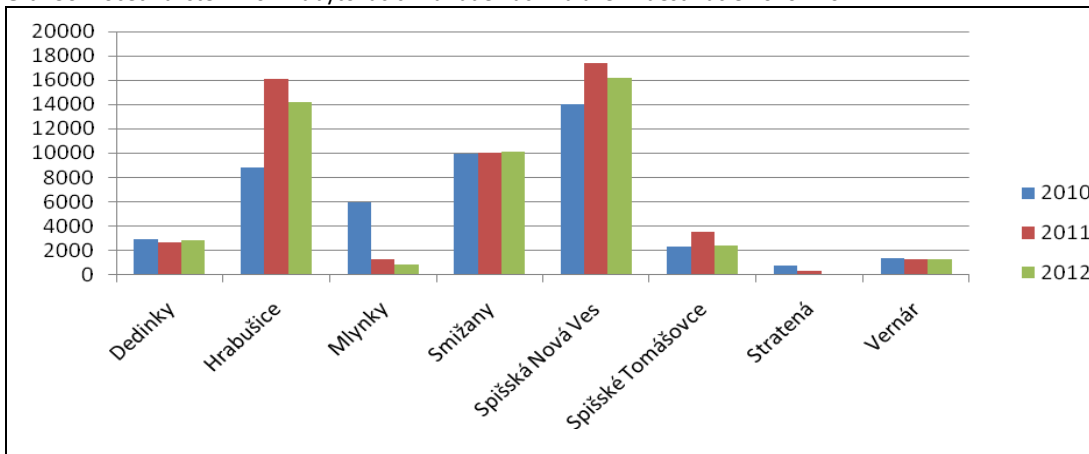
Graf 35: Celková ročná návštevnosť destinácie Slovenský raj

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

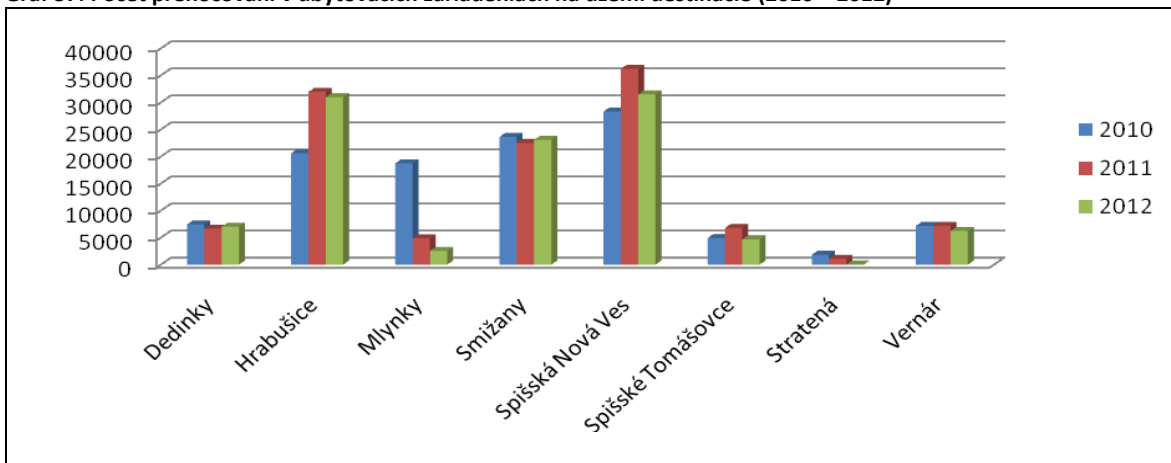
Najvyššia návštevnosť je pravidelne zaznamenaná na stanovišti Dobšinská ľadová jaskyňa. Počas dňa kulminuje najvyššia návštevnosť od 10. do 12. hodiny. V danom čase dochádza k preplneniu najnavštevovanejších turistických trás ako Suchá Belá a Prielom Hornádu. Pokles návštevnosti nastáva po 14. hodine. Celkový počet návštevníkov počas denného sčítania sa pohyboval v období rokov 2000 – 2013 na úrovni od 3 000 do 6 000 návštevníkov. Prevažnú mieru pri dennej návštevnosti predstavuje letná denná návštevnosť. Zimná denná návštevnosť tvorí len 1 až 6 % celkovej dennej návštevnosti. Súčasťou sledovanej návštevnosti je počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v destinácii (návštevnosť destinácie predstavuje ročne približne 50 000 unikátnych návštevníkov) i počet prenocovaní.

Graf 36: Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach na území destinácie 2010 - 2012

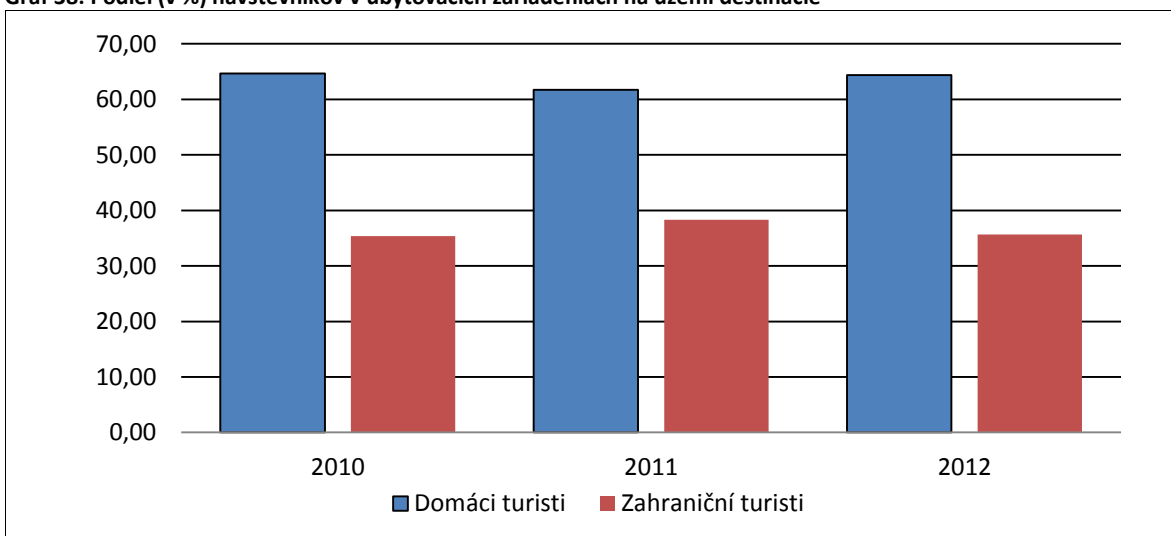
Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Graf 37: Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach na území destinácie (2010 – 2012)

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Graf 38: Podiel (v %) návštevníkov v ubytovacích zariadeniach na území destinácie

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

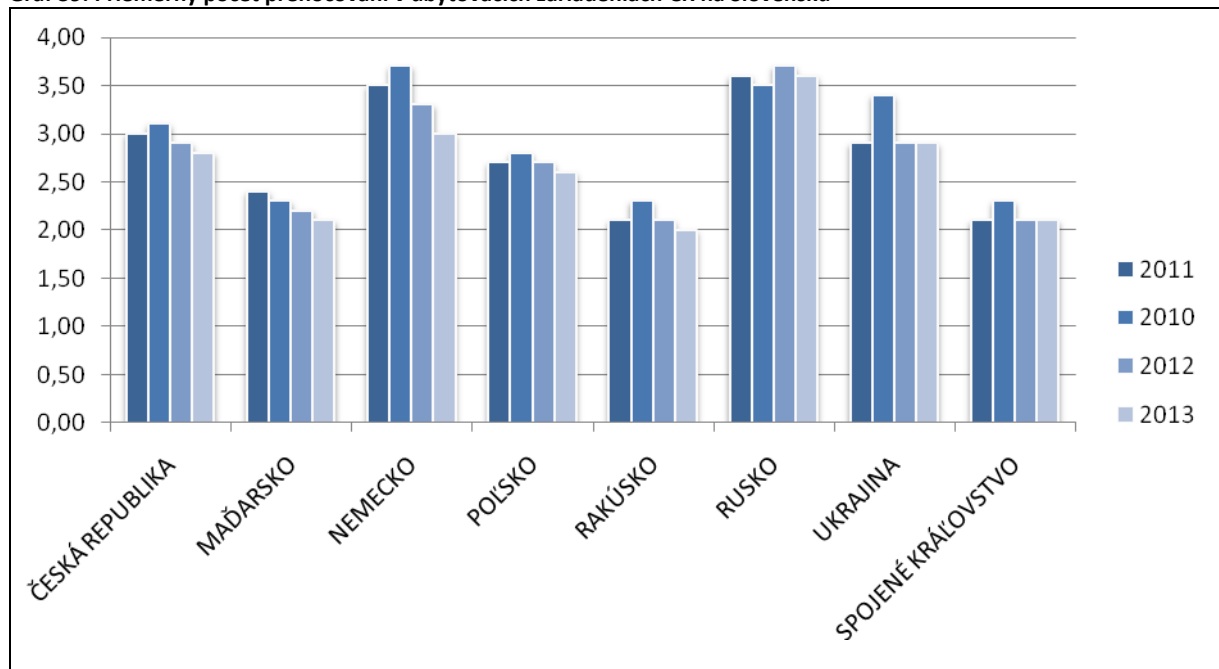
Celkový počet evidovaných prenocovaní sa pohybuje v sledovanom období na úrovni približne 137 000 prenocovaní. Najvyšší podiel má mesto Spišská Nová Ves spolu so Smižanmi a Hrabušicami, kde došlo k výraznému nárastu. V obci Mlynky došlo k poklesu z dôvodu zníženia počtu lôžok v ubytovacích zariadeniach. Dĺžka ubytovania sa pohybuje ročne v priemere na úrovni 2,5 nocí takmer vo všetkých obciach destinácie. Výnimkou je obec Vernár, kde je dĺžka ubytovania v priemere 5 nocí.

Stav CR v destinácii Slovenský raj porovnáva cez uvedené ukazovatele návštevnosti aj so Slovenskou republikou, popisuje potenciálnych domácich návštevníkov cez demografické údaje, časovú dostupnosť destinácie, slovenských turistov podľa veku, podľa príjmov domácností a výdavkov cestujúcich Slovákov, analyzuje dôvody dovolenkových krátkodobých a dlhodobých ciest.

Marketingová stratégia uvádza (podľa výkonov ubytovacej štatistiky), že hlavnými zdrojmi zahraničných turistov boli v roku 2013 krajiny:

- Česká republika 32 %,
- Nemecko 11 %,
- Poľsko 10 %,
- Ukrajina 5 %,
- Rusko 5 %,
- Rakúsko 4 %,
- Maďarsko 3 %,
- Spojené kráľovstvo Veľkej Británie 2 %,
- pričom ostatné trhy tvoria spolu podiel zvyšných približne 28 %.

Graf 39: Priemerný počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach CR na Slovensku

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Analýza sa venuje aj mapovaniu hlavných dôvodov pre motiváciu cestovania, pre Slovenský raj je pozitívnu informácia, že **vzrástol počet cestujúcich za dovolenkou kvôli prírode, krajine, horám (30 %)**.

Pri prieskume si informácie o svojej budúcej dovolenke si podstatná časť opýtaných turistov vyhľadáva prostredníctvom internetu (46 %), ale napriek tomu pred internetom stále vedú odporúčania priateľov, kolegov a známych (56%).

V roku 2013 si spolu 58 % turistov rezervovalo dovolenku prostredníctvom internetovej stránky, a tým opäť zvýšilo mieru využívania moderných nástrojov oproti roku 2012 (53 %).

Tab. 51: Cieľové skupiny zahraničných návštevníkov

Typ návštevníka	Charakteristika podľa Stratégie SACR 2014 – 2020	Produktové témy propagácie	Slovenský raj
Aktívny návštevník	Vyhľadáva aktívne trávenie dovolenky spojené s pobytom na horách, v prírode a pri vode. V letných mesiacoch vyhľadáva aktivity spojené s pešou turistikou, cykloturistikou, návštevou jaskýň, vodných plôch, termálnych kúpalísk, aquaparkov a adrenalínových centier. V zimných mesiacoch sa zaujíma najmä o pobyty spojené s návštevou stredísk so širokou ponukou možností zimných športov.	Voda a zábava Hory a turistika Zimné športy Zábava v zime Krásy vidieka a pokoj v prírode	Hory a turistika Zimné športy Zábava v zime Krásy vidieka a pokoj v prírode
Pasívny návštevník	Počas svojho pobytu sa zameriava najmä na odpočinok a regeneráciu telesných aj duševných síl pasívnou formou. Do tohto segmentu spadajú najmä návštevníci kúpeľov a wellness centier, ktorí uprednostňujú dlhodobé, resp. strednodobé liečebné a rekondičné pobyty.	Zdravotný cestovný ruch Wellness	Wellness
Návštevník zameraný na poznávanie	Vyhľadáva aktivity spojené s poznávaním a návštevou kultúrno-historických pamiatok, pamätných miest, UNESCO pamiatok, ako aj centier spojených s prezentáciou kultúry a histórie národa (múzeá, galérie, divadlá, hrady, zámky, kaštiele a pod.). Uprednostňuje poznávacie a putovné dovolenkové ponuky.	Kultúrne dedičstvo Mestá a kultúra Zážitková gastronómia	Kultúrne dedičstvo Mestá a kultúra Zážitková gastronómia
Návštevník vyhľadávajúci zábavu	Charakteristické sú krátkodobé pobyty situované do väčších miest, tzv. „city-breaks“, a centier organizovania rozmanitých kultúrno-spoločenských a športových podujatí. Návštevník vyhľadáva aktivity spojené so zábavou, gastronómiou, návštevou nákupných a zábavných centier, účasťou na folklórnych a moderných festivaloch a pod.	Mestá a kultúra Spoločenské podujatia Zážitková gastronómia	Spoločenské podujatia Zážitková gastronómia
Návštevník vyhľadávajúci obchod a vzdelávanie	Organizácie a asociácie, ktoré pravidelne organizujú kongresové podujatia – kongresy, konferencie, semináre, študijné a vzdelávacie kurzy, t. j. záujemcovia o kongresový a incentívny cestovný ruch, tzv. „MICE tourism“. Zároveň sem patria aj návštevníci, ktorých pobyt je spojený s nadväzovaním nových, resp. udržiavaním existujúcich obchodných kontaktov.	Mestský incentívny turizmus (MICE)	

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Tab. 52: Cieľové skupiny domáceho cestovného ruchu

Cieľová skupina	Charakteristika segmentu
Mladí ľudia a ľudia v produktívnom veku	Slobodní návštevníci, bez záväzkov s ambíciou cestovať, spoznávať a učiť sa. Zaujímajú sa o šport, najnovšiu módu, hudbu, filmy, nové technológie, počítače, mobily, internet. Chcú byť „in“. Vyhľadávajú zábavu, vzrušenie a „adrenalin“. Sú otvorení, prístupní, ovplyvniteľní. Sledujú trendy a rýchlo reagujú na zmeny. Je to budúca generácia účastníkov domáceho cestovného ruchu. Klientela vhodná na formovanie návykov s opakovaným cestovaním po Slovensku.
Rodiny s deťmi	Rodičia podriaďujú svoj čas deťom. Dovolenky si plánujú podľa školských prázdnin s prihladaním na financie. Sú ochotní cestovať za poznávaním a vzdelávaním svojich detí aj po vlastnej krajine. Klientela vhodná na obsadzovanie celoročných ponúk a menej známych stredísk cestovného ruchu s pokojnejšou atmosférou.
Školská mládež (ZŠ, SŠ)	Mládež, ktorá cestuje zväčša v súvislosti s ich povinnou školskou dochádzkou (exkurzie, lyžiarske kurzy, plavecké výlety, letné tábory a pod.).
Seniori	Klientela vhodná na obsadzovanie do mimosezónnych období s rastom disponibilných príjmov a zvyšujúcim sa fondom voľného času.
Starí rodičia s vnúčatami	Ide o návštevníkov, ktorí disponujú dostatočným množstvom voľného času. Cestujú prevažne na kratšie a jednodňové návštevy zariadení cestovného ruchu najmä za účelom sprevádzania vnúchat počas školských prázdnin. V prípade cieľových skupín Seniori a Starí rodičia s vnúčatami sa jedná o novú generáciu seniorov, ktorá už má v podstate vypestované cestovateľské návyky.
Spoločnosti, organizácie, súkromné firmy a ich zamestnanci	Trhový segment, ktorý má záujem najmä o účasť na incentívnom cestovnom ruchu (školenia, semináre spojené s teambuildingom, športové firemné hry, motivačné a rekondičné pobyty zamestnancov), a s tým spojené sprievodné aktivity a spoločenské podujatia.

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Kapitola 5 analytickej časti marketingovej stratégie mapuje a popisuje kľúčové subjekty a ich činnosti z pohľadu zabezpečovania marketingu destinácie. Podľa marketingovej stratégie ide o tieto kľúčové subjekty:

- Mikroregión Slovenský raj,
- Mesto Spišská Nová Ves,
- Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky – Správa Národného parku Slovenský raj,
- Oblastná organizácia cestovného ruchu Slovenský raj (OOCR Slovenský raj),
- Oblastná organizácia cestovného ruchu Spiš (OOCR Spiš),
- Horská záchranná služba – stredisko Slovenský raj,
- Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky – Správa slovenských jaskýň,
- Asociácia horských sprievodcov Slovenský raj,
- Klub slovenských turistov,
- dopravné spoločnosti ovplyvňujúce dostupnosť regiónu,
- ďalšie verejné, neziskové a súkromné organizácie a jednotlivci,
- subjekty založené za účelom podnikania.

Z hľadiska rozvoja územia, teda aj rozvoja CR sú však dôležité a nenahraditeľné lokálna a regionálna samospráva, ako aj ďalšie subjekty, iní správcovia územia, využívajúci potenciál krajiny Slovenského raja a sú predmetom analýzy spravovania rozvoja regiónu Slovenský raj v Stratégii rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj CR 2015 – 2020.

Predposledná analytická kapitola (7) mapuje zrealizované, resp. realizované významné projekty a ich výsledky pre rozvoj cestovného ruchu v destinácii Slovenský raj, realizované niektorými subjektmi v území. Mnohé z uvedených projektov majú širšie, ako marketingové zameranie a týkajú sa rozvoja

územia destinácie Slovenský raj prostredníctvom ochrany prírody, zvyšovaním informovanosti, budovaním a rekonštrukciou infraštruktúry, vytváraním produktov a služieb CR.

Objemom preinvestovaných financií patria k najväčším projekt Mesta Spišská Nová Ves „*Integrovaná propagácia infraštruktúry cestovného ruchu a ponuky aktivít na území Mikroregiónu Slovenský raj*“ a cezhraničný projekt obce Stratená „*Slovenský raj – Klaster cestovného ruchu NP Slovenský raj a TIC Dobšinská Ľadová Jaskyňa*“. Tieto projekty sú v súčasnosti v realizácii a z nich je možné zaznamenať veľký dopad na územie destinácie.

Tab. 53: Zoznam vybraných realizovaných projektov pre podporu cestovného ruchu

Projekt	Obdobie realizácie	Prijímateľ	Operačný program	Celkový rozpočet (v EUR)
Integrovaná propagácia infraštruktúry cestovného ruchu a ponuky aktivít na území Mikroregiónu Slovenský raj	2011 - 2015	Mesto Spišská Nová Ves	ROP	244 832,57
Slovenský raj – Klaster cestovného ruchu NP Slovenský raj a TIC Dobšinská Ľadová Jaskyňa	2012 - 2014	Obec Stratená	Program Švajčiarsko-Slovenskej spolupráce	1 148 734,00
Bicy – Cities and Regions of Bicycles	2010 - 2013	Provincia di Ferrara	CE	1 633 692,91
Ochrana diverzity prírodného prostredia v NP Slovenský raj	2004 - 2008	ŠOP SR	LIFE	369 460,00
IDARI – Inštitucionálne zmeny v agropotravinárstve a v rozvoji vidieka v krajinách strednej a východnej Európy	2003 - 2006	National University of Ireland, Galway	5. FP	nezverejnený

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Analytická časť Stratégie rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj CR 2025 – 2020 toto mapovanie dopĺňa o projekty a projektové zámery obcí v Slovenskom raji.

Analytická časť marketingovej stratégie je zosumarizovaná 4 SWOT analýzami a to:

- SWOT analýza **Ponuka destinácie Slovenský raj,**
- SWOT analýza **Dostupnosť destinácie Slovenský raj,**
- SWOT analýza **Marketingová komunikácia,**
- SWOT analýza **Distribúcia a cena.**

SWOT analýzy boli základom problémovej analýzy a návrhu marketingovej stratégie.

Návrh marketingovej stratégie

Tab. 54: Návrh marketingovej stratégie

Vízia		
Destinácia Slovenský raj nielen ako výletná turistická destinácia, ale hlavne ako dovolenková a zážitková destinácia, ktorú navštívi v roku 2020 o 20 % viac turistov ako v roku 2013.		
Strategický cieľ		
Posilniť postavenie destinácie Slovenský raj ako komplexnej zážitkovej voľnočasovej a dovolenkovej destinácie prostredníctvom jednotnej marketingovej značky.		
Prioritná oblasť 1 Viditeľnosť ponuky destinácie	Prioritná oblasť 2 Produkt a dostupnosť	Prioritná oblasť 3 Možnosti nákupu produktov a služieb destinácie
Špecifický cieľ 1 Zvýšiť viditeľnosť ponuky destinácie	Špecifický cieľ 2 Zlepšiť ponuku destinácie a jej dostupnosť	Špecifický cieľ 3 Zlepšiť možnosti nákupu produktov a služieb destinácie
Opatrenie 1.1 Zjednotiť systém propagácie	Opatrenie 2.1 Rozšíriť ponuku aktivít a možností trávenia voľného času	Opatrenie 3.1 Rozvinúť komplexný destinačný rezervačný systém
Opatrenie 1.2 Inovovať propagáciu prostredníctvom internetových nástrojov	Opatrenie 2.2 Zvýšiť kvalitu súčasnej ponuky	Opatrenie 3.2 Vytvoriť elektronické turistické karty
Opatrenie 1.3 Zlepšiť prvky klasickej a vonkajšej propagácie	Opatrenie 2.3 Zlepšiť dostupnosť destinácie	
Opatrenie 1.4 Vytvoriť programy pre podporu PR		

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Opatrenia a aktivity marketingovej stratégie a štruktúra návrhu Akčného plánu 2015 – 2016:

Tab. 55: Opatrenia a aktivity MS a štruktúra návrhu Akčného plánu 2015 – 2016

Špecifický cieľ 1: Zvýšiť viditeľnosť ponuky destinácie	
Opatrenie 1.1: Zjednotiť systém propagácie	
1.1.1 Nastaviť jednotnosť webstránok	Akčný plán
1.1.2 Jednotne označiť navigačné body	Akčný plán
1.1.3 Využívať jednotné slogany pre propagáciu destinácie	Akčný plán
Opatrenie 1.2: Inovovať propagáciu prostredníctvom internetových nástrojov	
1.2.1 Modifikovať webstránku pre mobilné zariadenia	Akčný plán
1.2.2 Vytvoriť profily na sociálnych sieťach a definovať identifikačné značky	Akčný plán
1.2.3 Vytvoriť systém pre aktívnu tvorbu obsahu užívateľmi – turistami	Akčný plán
1.2.4 Vytvoriť systém distribúcie noviniek destinácie formou e-mailov – newsletter	Akčný plán
1.2.5 Zapojiť destináciu do propagácie na svetových turistických portáloch	Akčný plán
Opatrenie 1.3: Zlepšiť prvky klasickej a vonkajšej propagácie	
1.3.1 Vytvoriť prvky trvalej outdoorovej reklamy	Akčný plán
1.3.2 Vytvoriť moderné propagačné kampane	Akčný plán
1.3.3 Vytvoriť a realizovať modernú prezentáciu prostredníctvom veľtrhov a výstav CR	Akčný plán

Opatrenie 1.4: Vytvoriť programy pre podporu PR		
1.4.1	Vytvoriť programy pre dobrovoľníkov a turistov	Akčný plán
1.4.2	Vytvoriť kampaň „Zlepši s nami Slovenský raj“	Akčný plán
1.4.3	Vytvoriť programy podpory využívania lokálnych potravín a produktov	Akčný plán
Špecifický cieľ 2: Zlepšiť ponuku destinácie a jej dostupnosť		
Opatrenie 2.1: Rozšíriť ponuku aktivít a možností trávenia voľného času		
2.1.1	Vytvoriť zážitkové ponuky pre vybrané trhové segmenty	Akčný plán
2.1.2	Vytvoriť všeobecné záujmové zážitky	Akčný plán
2.1.3	Vytvoriť nové kultúrne, spoločenské a športové podujatia	Akčný plán
2.1.4	Rozšíriť ponuku o nové segmenty podľa segmentácie stratégie SACR 2014 – 2020	
Opatrenie 2.2: Zvýšiť kvalitu súčasnej ponuky		
2.2.1	Zapojiť poskytovateľov produktov a služieb do destinačného systému hodnotenia kvality	Akčný plán
2.2.2	Zlepšiť informovanosť a povedomie poskytovateľov produktov a služieb v destinácii	Akčný plán
2.2.3	Zaviesť Wi-Fi hot spots	
2.2.4	Inovovať produkty a služby pomocou moderných technológií	
Opatrenie 2.3: Zlepšiť dostupnosť destinácie		
2.3.1	Zlepšiť cestovné poriadky verejnej dopravy	
2.3.2	Vybudovať systém podpory navigácie v destinácii s využitím moderných nástrojov	Akčný plán
Špecifický cieľ 3: Zlepšiť možnosti nákupu produktov a služieb destinácie		
Opatrenie 3.1: Rozvinúť komplexný destinačný rezervačný systém		
3.1.1	Rozšíriť flexibilitu rezervačného systému	
3.1.2	Doplniť on-line individuálneho tvorcu itinerárov	
3.1.3	Rozšíriť platobné možnosti	
Opatrenie 3.2: Vytvoriť elektronické turistické karty		
3.2.1	Vytvoriť systém založený na turistických kartách a produktových balíkoch	
3.2.2	Rozšíriť funkcie turistických kariet	

Zdroj: Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj, 2014.

Strategická časť obsahuje aj **návrh implementačného mechanizmu marketingovej stratégie** a je jedným z východísk návrhu Implementačného mechanizmu Stratégie rozvoja územia Slovenský raj s dôrazom na rozvoj CR 2015 – 2020, ktorý je rovnako, ako pri spracovaní marketingovej stratégie, predmetom zadania spracovania.

Implementačný mechanizmus oboch stratégií sa na základe analýz javí ako najsilnejšia a najúčinnnejšia hybná sila rozvoja cestovného ruchu a marketingu destinácie Slovenský raj.

3.9 Zhrnutie

3.9.1 Územie a hranice destinácie Slovenský raj

- + Národný park Slovenský raj s viac ako polmiliónom návštevníkov ročne je druhým najnavštevovanejším národným parkom – destináciou Slovenska.
- Územie destinácie Slovenský raj sa spravidla a štandardne spájajú s hranicami NP Slovenský raj a jeho ochranného pásma. Avšak hranice destinácie vo väzbe na Zákon č. 91/2010 Z.z. v znení

Zákona č. 415/2013 Z.z o podpore cestovného ruchu nie sú totožné s hranicami NP Slovenský raj.

- Územie destinácie, resp. cieľového miesta, ktoré sa vytvorilo v rámci založenia Oblastnej organizácie cestovného ruchu Slovenský raj na báze partnerstva, vymedzuje turistický región širšie, ako sú hranice NP Slovenský raj, a vymedzuje ho nekoncepčne. Destináciu Slovenský raj v súčasnosti takto vytvárajú katastrálne územia len 11 obcí (z 18), 3 z nich nie sú súčasťou územia NP Slovenský raj ani jeho ochranného pásma.
- Hranice turistického regiónu a subregiónov v zmysle územných plánov VUC, hranice NP Slovenský raj a hranice destinácie Slovenský raj (podľa OOCR Slovenský raj) sú rôzne, nejednotné, neurčujú jasne hranice územia Slovenského raja ako destinácie.

3.9.2 Rozvoj územia NP Slovenský raj a rozvojové činnosti obcí

- Slovenský raj nie je samostatnou regionálnou rozvojovou štruktúrou. Je súčasťou 3 samosprávnych krajov, 4 okresov a 18tich obcí. Plánovanie rozvoja tohto územia teda prebieha nezávisle a samostatne na týchto úrovniach.
- + Územné plány regiónov a obcí jasne definujú pravidlá - regulatívy a limity rozvoja územia v oblasti cestovného ruchu. V územných plánoch sú zapracované a záväzné aj limity štátnej ochrany prírody.
- Záväzné rozvojové dokumenty (PHSR regiónov, obcí a územných plánov regiónov a obcí) nie sú vzájomne harmonizované.
- Záväzné rozvojové dokumenty sú staršieho dáta (2004-2005 - 2006), v zásade nie sú monitorované, aktualizované a vyhodnocované.
- Regionálne koncepcné dokumenty, ktoré boli pre územie vypracované, neboli systémovo realizované, ich plnenie rovnako nebolo systémovo monitorované a vyhodnocované. Plnenie mnohých, resp. väčšiny úloh v nich definovaných boli priradené k zodpovednosti a povinnosti obcí, ktoré tieto úlohy nezakomponovalo do svojich záväzných rozvojových dokumentov (PHSR), teda ani do rozpočtov, či projektov pre mobilizáciu finančných zdrojov.
- Pre rozvoj územia Slovenského raja ako celku neexistuje mechanizmus riadenia rozvoja, neexistuje subjekt riadenia/usmerňovania/koordinácie rozvoja územia Slovenského raja.

3.9.3 Potenciál krajiny pre rozvoj turizmu

- + Ťažiskové formy turizmu vo všetkých regiónoch CR v Slovenskom raji (spišskom, gemerskom a tatranskom)
 - letná turistika a pobyty pri vode,
 - zimný cestovný ruch a zimné športy,
 - mestský a kultúrno-poznávací cestovný ruch,
 - vidiecky cestovný ruch a agroturistika.
- Málo/nedostatočne využitý kultúrny a historický potenciál v území destinácie Slovenský raj.
- Málo/nedostatočne využitý potenciál pre rozvoj vidieckeho turizmu.

- + Príležitosť – intenzívnejšie využívanie mimoprodukčných funkcií lesa a obhospodarovanie lesa na princípe zachovania „stálej prítomnosti lesa“ pre zachovanie vnemu turistov v Slov. raji.
- Nevyužívanie lúk a pasienkov, ohrozenie lúčnych spoločenstiev, ale aj krajiny tvorby.
- Voda je limitujúcim faktorom pre pohyb návštevníkov najmä v roklinách (Prielom Hornádu, Suchá Belá a ďalšie), ale aj pre splavovanie rieky Hornád v Prielome Hornádu.
- Potenciál vodnej plochy Palcmanskej Maše pre rozvoj cestovného ruchu nie je dostatočne využitý.

3.9.4 Podmienky pre aktívny a bezpečný turizmus

- + Aktívny turizmus v súlade s podmienkami ochrany prírody a na miestach na to vymedzených sú: pešia turistika, cykloturistika, ľadolezenie, skalolezenie, vodné športy, jazda na koňoch, lyžovanie a bežecké lyžovanie a regulované splavovanie Hornádu
- Ako problémové z hľadiska ochrany prírody sú vyhlídkové lety, jazda na skútroch a troj a štvorkolkách.
- Zlý stav technických turistických zariadení, najmä v roklinách, nedostatočná a nesystémová starostlivosť o ich údržbu a opravy (SWOT analýza Bezpečnosť návštevníkov v Slovenskom raji).
- 250 úrazov a zásahov HZS z (celkového počtu 264) bolo za obdobie rokov 2009 – 2013 v Slovenskom raji.
- 6 úrazov (2009 - 2014), ktoré sa stali vinou zlého stavu technických zariadení.
- Nadmerná koncentrácia a neregulovaná návštevnosť niektorých roklín a v konkrétnom čase.
- 110 majetkových trestných činov v strediskách CR spolu za obdobie 2009 – 2013, z nich 33% boli trestné činy (krádeže, vlámania) v roku 2013. Najvyššia kriminalita je na Čingove, Košiarnom briežku, v Dedinkách a v Dobšinskej Ľadovej Jaskyni.
- Za sledované obdobie rokov 2009 – 2013 klesol počet požiarov a významne klesli finančne vyčíslené škody, ktoré spôsobili. Najviac požiarov však ešte stále vzniká z vypaľovania suchých trávnatých porastov.
- Za posledné 4 roky (2010 – 2013 vrátane), každým rokom výskyt mimoriadnych udalostí, najviac povodní, potom snehových kalamít, víchric a krupobití s následkami vysokých finančných škôd a vysokých finančných prostriedkov na ich odstraňovanie.
- Dopady zmeny klímy: privalové povodne a zosuvy pôd, zvýšené nebezpečenstvo zimných a skorých jarných záplav, menej stabilná snehová pokrývka, najmä v strediskách pod 900-1000 m n.m.
- Významnými oblasťami turistiky, na ktoré bude mať vplyv zmena klímy, sú takmer všetky, ktoré sa viažu na cestovný ruch v Slovenskom raji:
 - zimná turistika na horách
 - letná horská a vysokohorská turistika a
 - letná turistika viazaná na pobyt pri vode (kúpaliská, vodné nádrže).

3.9.5 Marketing a propagácia

- + Vypracovaná komplexná Marketingová stratégia destinácie NP Slovenský raj 2014 - 2020
- Nevytvorený mechanizmus na realizáciu marketingovej stratégie

4 Zoznam tabuliek

Tab. 1: Priemerné mesačné a ročné teploty vzduchu [°C]	7
Tab. 2: Priemerné mesačné a ročné úhrny zrážok [mm]	7
Tab. 3: Prehľad obcí v Slovenskom raji a ich základné charakteristiky	11
Tab. 4: Počet obcí podľa počtu obyvateľov	12
Tab. 5: Prirodzený prírastok v obciach severnej časti Slovenského raja	15
Tab. 6: Prirodzený prírastok v obciach južnej časti Slovenského raja	15
Tab. 7: Vývoj počtu obyvateľov žijúcich v rómskych osadách/lokalitách.....	17
Tab. 8: Veková štruktúra obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja	18
Tab. 9: Veková štruktúra obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja	18
Tab. 10: Percento ekonomicky aktívneho obyvateľstva	25
Tab. 11: Vývoj počtu podnikateľských subjektov v obciach Slovenského raja.....	27
Tab. 12: Vývoj počtu fyzických osôb - podnikateľov v obciach severnej časti Slovenského raja	27
Tab. 13: Vývoj počtu fyzických osôb - podnikateľov v obciach južnej časti Slovenského raja	27
Tab. 14: Vývoj počtu právnických osôb v obciach severnej časti Slovenského raja.....	28
Tab. 15: Vývoj počtu právnických osôb v obciach južnej časti Slovenského raja.....	28
Tab. 16: Počet UoZ v obciach severnej časti Slovenského raja v rokoch 2013	29
Tab. 17: Počet UoZ v obciach južnej časti Slovenského raja v rokoch 2009 - 2013	29
Tab. 18: Štruktúra UoZ podľa dĺžky evidencie v severnej časti Slovenského raja v roku 2013	29
Tab. 19: Štruktúra UoZ podľa dĺžky evidencie v južnej časti Slovenského raja, v roku 2013	30
Tab. 20: Štruktúra UoZ podľa vzdelania v obciach severnej časti Slovenského raja	30
Tab. 21: Štruktúra UoZ podľa vzdelania v obciach južnej časti Slovenského raja	30
Tab. 22: Vlakové spojenie Margecany - Mlynky - Dedinky.....	35
Tab. 23: Prehľad vzdialeností železničných zastávok v obciach Slovenského raja.....	36
Tab. 24: Prehľady realizovaných projektov rekonštrukcií ciest II. a III. triedy v km	39
Tab. 25: Prehľad technickej infraštruktúry v obciach Slovenského raja	45
Tab. 26: Prehľad kultúrnych inštitúcií v obciach Slovenského raja	47
Tab. 27: Prehľad zdravotnickej infraštruktúry v obciach v Slovenskom raji.....	48
Tab. 28: Prehľad školskej infraštruktúry v Slovenskom raji.....	50
Tab. 29: Občianska vybavenosť a služby	50
Tab. 30: Národné parky v Slovenskej republike	58
Tab. 31: Prehľad foriem vlastníctva podľa druhov pozemkov v NP Slovenský raj	66
Tab. 32: Prehľad vyhlásených chránených území s členením na platné stupne ochrany a výmeru	73
Tab. 33: Prehľad PHSR obcí v Slovenskom raji a doba ich platnosti.....	95
Tab. 34: Oblasti rozvoja PHSR - samosprávy na severe NP SR	96
Tab. 35: Oblasti rozvoja PHSR - samosprávy na juhu NP SR.....	96
Tab. 36: Úroveň spracovania oblasti CR v štruktúre cieľov stratégií PHSR obcí.....	97
Tab. 37: Prehľad problémov, negatív v CR v území Slovenského raja podľa PHSR miest a obcí.....	98
Tab. 38: Projekty a projektové zámery obcí v NP Slovenský raj v oblasti rozvoja CR 2009 - 2020	114
Tab. 39: Prehľad výberu dani z ubytovania v obciach NP Slovenský raj (2009 – 2013)	117
Tab. 40: Výberu vstupného obcami, ktoré vlastní technické turistické zariadenia (2009 – 2013) ...	118
Tab. 41: Miery rizika negatívneho vplyvu zmeny klímy na turizmus pre samosprávne kraje	124
Tab. 42: Štatistika úrazov v Slovenskom raji za obdobie rokov 2009 - 2014	140
Tab. 43: Štatistika zásahov HZS v rokoch 2009 - 2014 z dôvodu pádov v roklinách	142

Tab. 44: Počet požiarov na území Slovenský raj a spôsobené škody 2009 - 2013	146
Tab. 45: Počet požiarov podľa lokalít v území Slovenského raja	146
Tab. 46: Požiare podľa priestoru v území Slovenského raja.....	146
Tab. 47: Najčastejšie príčiny požiaru za roky 2009 – 2013.....	147
Tab. 48: Prehľad mimoriadnych udalostí a škôd 2009 – 2013 v Slovenskom raji	148
Tab. 49: Prehľad internetových stránok identifikujúcich sa so Slovenským rajom.....	154
Tab. 50: Prehľad využívania základných nástrojov e-marketingu ubytovacími zariadeniami.....	154
Tab. 51: Cieľové skupiny zahraničných návštevníkov.....	158
Tab. 52: Cieľové skupiny domáceho cestovného ruchu	158
Tab. 53: Zoznam vybraných realizovaných projektov pre podporu cestovného ruchu	160
Tab. 54: Návrh marketingovej stratégie	161
Tab. 55: Opatrenia a aktivity MS a štruktúra návrhu Akčného plánu 2015 – 2016	161

5 Zoznam grafov

Graf 1: Počet obcí podľa počtu obyvateľov	13
Graf 2: Vývoj počtu obyvateľov za posledných 5 rokov v obciach severnej časti Slovenského raja	14
Graf 3: Vývoj počtu obyvateľov za posledných 5 rokov v obciach južnej časti Slovenského raja	14
Graf 4: Vývoj celkového prírastku/úbytku obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja	16
Graf 5: Vývoj celkového prírastku/úbytku obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja	16
Graf 6: Veková štruktúra obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja	18
Graf 7: Veková štruktúra obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja	19
Graf 8: Štruktúra obyvateľstva v produktívnom veku v obciach severnej časti Slovenského raja.....	19
Graf 9: Štruktúra obyvateľstva v produktívnom veku v obciach severnej časti Slovenského raja.....	20
Graf 10: Index starnutia.....	20
Graf 11: Index starnutia jednotlivých obcí severnej časti Slovenského raja	21
Graf 12: Index starnutia.....	21
Graf 13: Index starnutia obcí južnej časti Slovenského raja.....	22
Graf 14: Priemerný vek obyvateľov severnej časti Slovenského raja a Slovenska (2008 - 2012)	23
Graf 15: Priemerný vek obyvateľov južnej časti Slovenského raja a Slovenska (2008 – 2012).....	23
Graf 16: Národnostná štruktúra obyvateľstva v obciach severnej časti Slovenského raja – prvých 5..	24
Graf 17: Národnostná štruktúra obyvateľstva v obciach južnej časti Slovenského raja – prvých 5.....	24
Graf 18: Náboženské zloženie obyvateľov v obciach severnej časti Slovenského raja – prvých 5.....	25
Graf 19: Náboženské zloženie obyvateľov v obciach južnej časti Slovenského raja – prvých 5.....	25
Graf 20: Percento ekonomicky aktívneho obyvateľstva v Slovenskom raji Sever	26
Graf 21: Percento ekonomicky aktívneho obyvateľstva v Slovenskom raji Juh	26
Graf 22: Vzdelanostná štruktúra obyvateľov obcí v severnej časti Slovenského raja.....	31
Graf 23: Vzdelanostná štruktúra obyvateľov obcí v južnej časti Slovenského raja.....	32
Graf 24: Hlavné formy turizmu v Slovenskom raji.....	100
Graf 25: Formy turizmu – severná časť Slovenského raja	100
Graf 26: Formy turizmu – južná časť Slovenského raja	101
Graf 27: Typy blokov aktivít.....	101
Graf 28: Podmienky pre realizáciu letných turistických aktivít v lokalite Hurbanovo.....	120
Graf 29: Podmienky pre realizáciu letných turistických aktivít v lokalite Štrbské Pleso	121
Graf 30: Letné turistické aktivity v lokalite Štrbské Pleso a počet dní s novým snehom	121
Graf 31: Počet požiarov na území Slovenského raja 2009 - 2013	146
Graf 32: Podiel ubytovacích kapacít (lôžok) - územie destinácie Slovenský raj (obce ÚROVNE 1).....	151
Graf 33: Podiel ubytovacích kapacít - blízke okolie destinácie Slovenský raj (obce ÚROVNE 2)	151
Graf 34: Percentuálny podiel stravovacích zariadení podľa kategorizácie	152
Graf 35: Celková ročná návštevnosť destinácie Slovenský raj	155
Graf 36: Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach na území destinácie 2010 - 2012	156
Graf 37: Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach na území destinácie (2010 – 2012)	156
Graf 38: Podiel (v %) návštevníkov v ubytovacích zariadeniach na území destinácie	156
Graf 39: Priemerný počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach CR na Slovensku	157

6 Zoznam obrázkov

Obr. 1: Slovenský raj.....	6
Obr. 2: Mapa dopravnej dostupnosti NP Slovenský raj.....	34
Obr. 3: Letiská v SR.....	35
Obr. 4: Železničné trate v SR.....	36
Obr. 5: Mapa ciest v Slovenskom raji.....	38
Obr. 6: Napojenie regionálnej siete komunikácií na D1.....	39
Obr. 7: Dostupnosť záchranárskej a lekárskej pomoci.....	49
Obr. 8: Územie Národného parku Slovenský raj.....	58
Obr. 9: Mapa kategorizácie lesov.....	64
Obr. 10: Turistické chodníky.....	65
Obr. 11: Hranice NP Slovenský raj, ochranné pásmo a maloplošne chránené územia.....	72
Obr. 12: NP Slovenský raj ako súčasť NATURA 2000.....	74
Obr. 13: Mapa návrhu nových hraníc chráneného územia Národného parku Slovenský raj.....	79
Obr. 14: Mapa zón NP Slovenský raj.....	79
Obr. 15: Adaptačná schopnosť (kapacita) hlavných turistických subsektorov.....	124
Obr. 16: Gotická cesta.....	135
Obr. 17: Železná cesta na území KSK.....	136
Obr. 18: Slovenská banská cesta.....	137
Obr. 19: Značka destinácie Slovenský raj.....	153